

Dálný východ

Ročník VIII
číslo 1
2018

Z obsahu

*Je to o požehnání a nezdolnosti
(případová studie Lao-c': Tao Te Ťing, 50. kapitola)*

ROSTISLAV FELLNER

Čínská inspirace Franze Kafky

LUBICA OBÚCHOVÁ

Konfucius v zrcadle Výkladu znaků

DAVID UHER

Případová studie polyfonních znaků v čínském textu

TEREZA SLAMĚNÍKOVÁ

Analýza přímé a nepřímé řeči v Lu Xunově povídce „Lék“

VLASTIMIL DOBEČKA

Prozodická charakteristika textu: Panjin

KRISTÝNA HAN

Syntetická typologie jmen místa v čínštině

VÁCLAV ŠTEFEC

Dálný východ

Far East

Ročník VIII

číslo 1

Univerzita Palackého v Olomouci

Olomouc 2018

Redakce

Vedoucí redaktor: doc. David Uher, PhD

Členové redakční rady:

prof. Zdeňka Švarcová, Dr., doc. Lucie Olivová, Ph.D., DSc.,
doc. Ing. Ludmila Mládková, Ph.D., doc. Mgr. Roman Jašek, Ph.D.,
doc. Ing. Miloslava Chovancová, Ph.D., doc. Ing. Jan Sýkora, M.A., Ph.D.,
doc. PhDr. Miriam Löwensteinová, Ph.D., Mgr. Ivona Barešová, Ph.D.

Adresa redakce:

Dálný východ
Katedra asijských studií, Katedra aplikované ekonomie
Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Křížkovského 14
771 80 Olomouc
www.kas.upol.cz

Technická redakce: Anna Petříková

Obálka: Jiřina Vaclová

Odpovědný redaktor: Otakar Loutocký

Vydala a vytiskla: Univerzita Palackého v Olomouci,

Křížkovského 8, 771 47 Olomouc

www.upol.cz/vup

email: vup@upol.cz

*Zpracování a vydání publikace bylo umožněno díky finanční podpoře,
udělené roku 2018 Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR
v rámci Institucionálního rozvojového plánu Filozofické fakultě
Univerzity Palackého v Olomouci.*

ISSN: 1805-1049

MK ČR E 20430

Olomouc 2018

OBSAH

Všechno plyne jako ta voda! Ve dne v noci, bez ustání!	
Lubica Obuchová	5
Redakční poznámka	
David Uher	9
Je to o požehnání a nezdolnosti	
(případová studie Lao-c': <i>Tao Te Ťing</i> , 50. kapitola)	
Rostislav Fellner	12
Čínská inspirace Franze Kafky	
Lubica Obuchová	22
Konfucius v zrcadle <i>Výkladu znaků</i>	
David Uher	42
Případová studie polyfonních znaků v čínském textu	
Tereza Slaměníková	70
Analýza přímé a nepřímé řeči v Lu Xunově povídce „Lék“	
Vlastimil Dobečka	87
Prozodická charakteristika textu: Panjin	
Kristýna Han	97
Syntetická typologie jmen místa v čínštině	
Václav Štefek	121
Jü Ťien-žung: Můj otec byl lump	
(přeložil Viktor Michalík)	146
Bibliografie Jaromíra Vochaly	
Martina Frolíková, Michaela Frydrychová, Kateřina Klánicová, David Pospíšil, Kateřina Sovíčková	166

Doc. PhDr. Jaromír Vochala, DSc.

VŠECHNO PLYNE JAKO TA VODA! VE DNE V NOCI, BEZ USTÁNÍ!¹ (PÁR OHLÉDNUTÍ BÝVALÉ STUDENTKY)

Kdysi mi editor tohoto sborníku naznačil, že bych o manželech Vochalových jako jejich bývalá studentka a několik let i kolegyně mohla napsat pár slov. Moje první reakce byla zamítavá: vždyť nevím, o čem psát! Z našeho studentského pohledu byl tehdy pan doktor, stejně jako jeho paní, absolutně nečitelná veličina (a to nejen kvůli své výšce). Vždy v obleku, zdvořilý, korektní, důstojný vzdělanec, jenž ve třídě snad nikdy nezvedl hlas a při častých projevech naší kolektivní nevědomosti jenom tiše úpěl. Ještě více zřejmě jeho duše konfuciánského učence trpěla během zkoušení, když se ze svých studentů pokoušel získat alespoň „chvalitebnou“ odpověď. Staří Číňané by o něm napsali asi něco podobného jako o jeho oblíbeném Konfuciovi: „Mistr byl vlídný, avšak přísný, vzbuzoval respekt, nebyl však příkrý, byl obřadně zdvořilý a přitom klidný a vyrovnaný.“²

Na tu dobu byl náš studijní kruh opravdu početný, v prvním ročníku se nás z různých koutů Československa sešlo na tehdejší Katedře věd o zemích Asie a Afriky FF UK Praha jedenáct. S odstupem desetiletí uznávám, že jsme nebyli příliš vzorný kolektiv ani jako studenti, ani coby občané, takže jsme svému VUŠovi (= vedoucí učitel skupiny, tehdejší vysokoškolská verze třídního učitele) nepochybně „nahore“ způsobili dost potíží, když jsme pravidelně vynechávali prvomájové průvody, veřejné brigády a další akce podobného typu. Nevzpomínám si, že by nás kvůli tomu někdy doopravdy pokáral nebo projevil nahlas nespokojenost. Uzavíral se před námi do skořápky své milované čínštiny, zasypával nás spoustou neznámých odborných termínů a psal s manželkou skripta, která se nám později velice hodila při přípravě na státnice. Pro nás to byl během prvních let studia prostě vysokoškolský pedagog s exotickou čínskou manželkou, ztracený ve své vědě.

Myslím, že jako člověka z masa a kostí jsme ho „my tři holky ze Slovenska“ (Henrieta, Darina a já) začaly vnímat po druhém ročníku, kdy jsme pod jeho velením v rámci tzv. společensko-politické praxe vyráběly během letních prázdnin pro katedru lístkový katalog dálnévýchodní knihovny. (Tomu se vyhnout nedalo, účast byla pojištěna zápočtem.) Práce v knihovně nebyla fyzicky ani duševně náročná, žádala si však čas a trpělivost. Řekla bych, že jsme se s ní celkem dobře vypořádaly; snad proto nám „pan třídní“ jednou před polednem přinesl lákavě vonící papírový pytlík s pirohy ze stánku na rohu Staroměstského náměstí. To byla tehdy vyhlášená laskominka, která již odpoledne nebývala k mání, a tak jsme to braly jako zaslouženou odměnu, stejně jako poklábosení u kávy, jež ke konzumaci této pochoutky neoddelitelně patřilo. Rády jsme si to potom ještě několikrát zopakovaly.

¹ Vochala, Jaromír: *Konfucius v zrcadle Sebraných výroků*. Praha: Academia 2009, s. 53.

² Tamtéž, s. 47.

Pokud se nepletu, tak právě toho léta se doktor Vochala rozhodl zbavit svého letitého zlovyku a doslova ze dne na den přestal kouřit. Do té doby byl na „náměstí Asie a Afriky“ (jak jsme označovali poměrně rozlehlý prostor mezi učebnami, nástěnkami a záchody) občas mezi hodinami vidán s cigaretou v ruce spolu s ostatními kuřáky z řad pedagogů i studentů. Nikdy jsem se nepídila po tom, proč to náhlé rozhodnutí, zdálo se však, že přestat s kouřením mu – na rozdíl od mnoha jiných – nepůsobilo žádné viditelné potíže. Tu vnitřní sílu a vytrvalost mu tehdy mnozí kuřáci i nekuřáci záviděli. Dnes vím, že jenom díky této pevné vůli a odhodlanosti se dokázal během svého života vypořádat s řadou překážek a potíží, o nichž jsme jako studenti neměli ani ponětí. Pouze později si člověk mohl udělat jistou představu, když pan docent ve sdílné náladě občas zavzpomínal na něco ze svého života. Je dobré, že před pár lety – navzdory své obvyklé nechuti poskytovat rozhovory novinářům – pohovořil pro bulletin *Fénix* o svém válečném mládí, o výběru studia či o tom, jak se s manželkou v Peking u brali, a tak se o tom mohou něco dozvědět i ti, kteří ho osobně neznají.

Přidala bych k výčtu další dobrou vlastnost, kterou duševně pracující často postrádají – manuální zručnost. V polovině 80. let získala katedra armádní kontrakt na výuku arabštiny a bylo nutné upravit stávající prostory tak, aby měli vojáci po celý den k dispozici samostatnou učebnu. O prázdninách se proto usilovně stěhovalo, uklízelo, malovalo, a také montovalo, sestavovalo či vrtalo. Někteří mladí učitelé se po prvním dni „brigády“ vzdávali s puchýři na rukou nebo modřinami na prstech po nepřesných ranách kladivkem. Životem zkoušení a chalupami vytrénovaní starší kolegové odcházeli s poněkud ušpiněnými plášti a s pocitem dobře vykonané práce. Doktor Vochala si k tomu z domu přinesl i vlastní šroubovák a kladívko, aby nebyl v práci zdržován nedostatkem „úředních“ nástrojů. Bylo vidět, že s nimi opravdu umí zacházet. Poličky, které tehdy v pracovnách připevňoval, dodnes spolehlivě drží a jsem přesvědčená, že navzdory nákladu, jež musí nést, budou držet i další desetiletí.

Moje generace ještě neměla možnost studijních pobytů v zahraničí, s výjimkou tehdejšího Sovětského svazu a některých zemí „socialistického tábora“. Vítaným zpestřením studia se tak stal asi desetidenní pobyt na partnerském pracovišti Humboldtovy univerzity v Berlíně, kam nás doprovázela celá rodinka. Nejenom proto, že jsme konečně měli možnost slyšet čínštinu i v jiném podání (tamní energická čínská lektorka zanechala hluboký dojem především u pánů), ale též díky přítomnosti jediné dcery manželů Vochalových, tehdy snad ještě v předškolním věku nebo krátce po nástupu na základní školu. Paní doktorka si předtím občas na hodinách postěžovala, že Lily odmítá mluvit čínsky, byť samozřejmě všemu rozumí; jak jinak, když čínštinou doma mluvili zřejmě častěji než česky. V Berlíně ovšem neměla jinou možnost, jak se s německými rodinnými přáteli dorozumívat, a tak k maminčinu i našemu velikému potěšení rozmlouvala v čínštině.

Na dceru byli po zásluze oba rodiče vždy velice pyšní, bohužel život paní doktorky předčasně ukončila zhoubná nemoc a ona se nikdy nemohla těšit z vnučky a dceřiny rodiny. Pamatuji si, s jak velkou radostí prožívala na podzim 1996 dceřinu promoční slavnost v Betlémské kapli. Samozřejmě byla hlavní postavou toho dne budoucí advokátka Liliana, ale na obědě po promócích nejvíce zářila její maminka,

kteřá vše organizovala, s pravou čínskou pohostinností všechny neustále pobízela k jídlu a kolem stolu se nadšením doslova vznášela.

Počátkem devadesátých let se zdálo, že naše učitelka omládla a našla novou životní náplň. Do střední Evropy začalo přijíždět množství Číňanů, kteří přinášeli nové informace z její rodné země a současně potřebovali pomoc či radu v nelehkých začátcích na novém místě. Několikrát jsem ji tehdy v centru Prahy potkala s nezbytným čínským doprovodem, pořád ve spěchu, pořád v jednom kole, někdy unavená, ale pořád spokojená. Dcera už v podstatě stála na vlastních nohou a doma bylo zřejmě vše také v pořádku. Pan docent po odchodu do důchodu se i nadále věnoval svému jazykovému bádání a přitom podle potřeby třeba uvařil večeři, když se manželka venku déle zdržela. Jeden takový pozdní návrat jsem mohla sledovat na vlastní oči, když jsem se u nich jednou na Jižním městě z nějakého důvodu v podvečer zastavila. Pan docent již měl upečený chutný štrúdl („Vždyť to nic není, koupené těsto a jablka z chalupy.“), uvařenou rýži a v kuchyňce právě míchal manželčino oblíbené *mùxǔròu* 木须肉. Paní dorazila dost pozdě, to jsme si právě pochutnávali na zákusku, nejdříve čokoládovým bonbonem uplatila pejska, který ji nadšeně uvítal (ano, abych nezapomněla na dalšího obyvatele bytu; co pamatuji, tak u Vochalových byl vždy nějaký čtyřnohý přítel, nejdříve pekinéz, později vlčák), a pak se dala s chutí do jídla. Nevím už, o čem jsme si tehdy povídali, zůstala mi pouze hezká vzpomínka na příjemný večer a rodinnou pohodu. Škoda, že takových chvil i mou vinou nebylo více.

Čas opravdu nejde zastavit. Z malé Lily je dnes maminka půvabné holčičky s očima po dědečkovi. Hned po svém narození se Inéz stala sluníčkem celé rodiny a pyšný dědeček se při setkání nikdy neopomněl pochlubit nejnovějšími fotkami vnučky v mobilu. Sice si občas povzdechne, že malá má na něj příliš energie, ale každý, kdo je viděl pohromadě, poznal, jak se vnučka s dědečkem mají rádi a jak si společných chvil dokáží užít. Teď, po nástupu Inéz do školy, je těch chvil pro zábavu už zřejmě méně, ale určitě se na sebe vždy stejně těší.

Snad tehdy panu docentovi po ztrátě manželky pomáhaly i občasné rozhovory s milou sousedkou, paní docentkou Hrdličkovou, která bydlela nedaleko. Měli společnou lásku k čínské literatuře a vtělili ji též do svých překladů. Docent Vochala si již od mládí rád zaveršoval a občas i dnes překvapí několika výstižnými vlastními slokami k dané situaci. Tyto hrátky s mateřským jazykem, které čeština umožňuje v šíři u mnoha světových jazyků nebývalé, mu byly dobrou pomocí při překládání oceňovaného výboru z nejstarší čínské poezie a nepochybně též při mnohaleté trpělivé práci nad klasickými texty připisovanými Konfuciovi. Především by však bez hlubokých znalostí obou jazyků nemohly vzniknout tak vynikající pomůcky, jako jsou dva oboustranné slovníky (SPN 1997, Leda 2003).

Pohled do prvního z nich, *Stručného čínsko-českého a česko-čínského slovníku*, mi svou úpravou připomíná počátky našeho zápolení se softwarem pro psaní čínských znaků. Ty první programy v DOSu byly laděny pro západoevropské jazyky a se středoevropskými si příliš nerozuměly. Tehdy si člověk prostě musel vybrat, jestli chce mít hezky (na jehličkové tiskárně!) vytištěnou češtinu a čínské znaky do textu dopsat ručně, nebo to vyřešit jako v uvedeném slovníku, tedy elegantně vytisknout znaky, vše ostatní „bez hacku a carek“, a ručně pak na předlohu pro fotosazbu dopisovat

diakritická znaménka. Co to bylo za vysilující práci, to si už dnes, zhýčkaní moderními technologiemi, jen ztěží dokážeme představit. Někdy se musím pana docenta zeptat, jak dlouho mu to vlastně trvalo vše „oháčkovat a očárkovat“.

Tento malý slovník v knihovničce je současně vzpomínkou na to, jak kdysi počátkem devadesátých let za mnou pan docent, tou dobou již důchodce, přišel do redakce *Archivu orientálního* s paklíkem disket, na nichž se skvěl nápis ChinaStar. Obdržel prý od svého berlínského přítele, profesora Klause Kadena, nejmodernější program na psaní čínských znaků souběžně s textem v latině a usoudil, že by se mi mohl rovněž hodit. I dnes mu děkuji, že se tehdy se svým pokladem se mnou nezištně podělil. Ovšemže, tento program spolupracoval pouze s německou diakritikou, ale to v cizojazyčném časopise nevadilo. A tak jsem se po letech stala zase na pár hodin jeho žákyní, které vysvětloval, jak dostat znaky do textu a jak se vypořádat s některými zálužnostmi moderní techniky. Byť se nám nikdy nepodařilo tento program úplně vyladit s „té šestsetdvojkou“ (Text602), tehdy nejrozšířenějším českým editorem pro DOS, byl to na tu dobu i tak velký technologický pokrok. Jak dobře vím, o moderní techniku se pan docent zajímá neustále, například si léta „skajpoval“ s nedávno zesnulým přítelem Mirkem Strouhalem a jeho počítač ani dnes nezahálí. I díky tomu mohl v roce 2011, po vydání monumentálního díla o Konfuciovi, získat v Akademii věd ČR titul doktora filologických věd DSc. Tehdy mu bylo už 84 let!

Jsem moc ráda, že sinologické dílo docenta Jaromíra Vochaly bylo oceněno rovněž ministrem kultury České republiky, jenž našemu aristokratovi (jūnzi 君子) ducha udělil k devadesátinám titul *Artis Bohemiae Amicis*. Uvidíme, čím nás dále překvapí, co zajímavého a poučného vytáhne ze šuplíku. Vždyť člověk tak mladý duchem a veselý myslí může i po devadesátce klidně konat vše, co srdce žádá, aniž by překročil pravidla.³ Tvoří si je totiž sám. A já vím, že pan docent ještě pořád pracuje a stále ho to baví. Tak hodně zdraví a elánu do mnoha dalších let, hodně štěstí a radosti! 福如东海, 寿比南山!

S úctou Lubica Obuchová

³ Viz tamtéž, s. 22.

REDAKČNÍ POZNÁMKA

S podnětem sestavit blahopřejné číslo k devadesátým narozeninám doc. PhDr. Jaromíra Vochaly, DSc. přišla moje učitelka PhDr. Eubica Obuchová. Ačkoliv mi příprava „festschriftu“ zabrala delší dobu, než jsem původně předpokládal, troufám si říct, že autoři předkládají laskavému čtenáři soubor velmi hodnotných a fundovaných příspěvků, převládají přitom texty filologické, potažmo lingvistické. I tímto způsobem chceme upozornit nejen na šíři, ale i hloubku, s jakou se doc. J. Vochala čínskému jazyku věnuje. Toto číslo zahajují články tří žáků doc. J. Vochaly: PhDr. **Rostislav FELLNER**, CSc., zakladatel Svatojánské koleje – vyšší odborné školy pedagogické ve Svatém Janu pod Skalou, je odborný i laický veřejnosti znám jako učitel čínského jazyka, popularizátor čínské kultury a badatel, který svou pozornost dlouhodobě cíleně věnuje jednomu z klíčových, ne-li neklíčovějšímu textu čínské kultury, *Knize o Tau a ctnosti* Starého mistra. Je mi potěšením, že se pan doktor uvolil přispět do tohoto našeho čísla svou případovou studií o 50. kapitole díla Starého mistra „Je to o požeňnání a nezdolnosti“. Soudím, že asi jen málokdo navazuje svou pedagogickou činností na práci doc. J. Vochaly tak intenzivně jako PhDr. **Ľubica OBUCHOVÁ**. Především její zásluhou opustila výuka čínštiny a čínské kultury tehdy jediné vysokéškolské sinologické pracoviště a zavítala i na Vysokou školu ekonomickou v Praze, ekonomickou fakultu Západočeské univerzity Plzeň v Chebu a Husitskou teologickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. Nemalý je její přínos rovněž při „oživování“ mezinárodního vědeckého časopisu *Archiv orientální*. I já jsem velmi vděčný, že do našeho čísla přispěla textem „Čínská inspirace Franze Kafky“, v němž pojednává o povídkách snad v zahraničí neznámějšího zjevu české literatury z tzv. čínského okruhu a uvádí autorovy možné informační zdroje, respektive podněty, které ho k jejich napsání vedly. V názvu svého textu „Konfucius v zrcadle *Výkladu znaků*“ jeho autor doc. David Uher, PhD. troufale parafrázuje titul monografie J. Vochaly *Konfucius v zrcadle Sebraných výroků*, zabývá se přitom téměř padesáti citacemi připisovanými Konfuciovi v Xu Shenově grammatologické studii *Výklad významu obrysových a rozbor struktury odvozených znaků*.

Bezprostředně následují práce druhé generace žáků doc. J. Vochaly, afiliovaných ke katedře asijských studií filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, přičemž i ony navazují na jeho výzkum zaměřený především na čínský jazyk, starý i moderní, v širokém spektru jeho jazykových plánů. Grammatologii a lexikologii se věnuje Mgr. **Tereza SLAMĚNÍKOVÁ**, Ph.D. „Případovou studií polyfonních znaků v čínském textu.“ Další text je lingvistickou analýzou Lu Xunovy povídky „Lék“ ze sbírky *Vřava*, když Mgr. **Vlastimil DOBEČKA** přispěl „Analýzou přímé a nepřímé řeči v Lu Xunově povídce Lék.“ V pořadí šestá ze statí podrobně pojednává o suprasegmentální rovině, a tedy fonologii severočínského dialektu, panjinštiny v konfrontaci s výslovnostním standardem moderní čínštiny, tj. pekingštinou. Nese název „Prozodická charakteristika textu: Panjin“ a jeho autorkou je Mgr. **Kristýna HAN**. Gramatická studie Mgr. **Václava ŠTEFKA** „Syntetická typologie jmen místa

v čínštině“ přispívá k diskusi nad komplikovanými otázkami slovních druhů v analytickém jazyce.

Závěrem tohoto čísla zařazujeme překlad z pera žáka doc. Vochaly Mgr. **Viktora MICHALÍKA** „Jü Tien-žung: Můj otec byl lump“ a „Bibliografii Jaromíra Vochaly“, kterou vypracovali studenti navazujícího magisterského studia oboru čínská filologie na katedře asijských studií FF UP v Olomouci v rámci semináře *Teorie jazyka* v letním semestru 2018, jmenovitě Bc. Martina Frolíková, Bc. Michaela Frydrychová, Bc. Kateřina Klánicová, Bc. David Pospíšil a Bc. Kateřina Sovíčková. Chtěl bych zde současně poděkovat Mgr. Ivaně Střálkové, vedoucí sekretariátu Vědecké rady Akademie věd České republiky, která byla tak nesmírně laskava a poskytla mi velmi cenné materiály, na jejichž základě mohla být právě práce na bibliografii doc. J. Vochaly precizována. Inspirováni hlubokým zájmem doc. J. Vochaly o osobu prvního čínského básníka, „tvůrčí osobnost neobyčejné imaginace“,“¹ symbolu „čestnosti, opravdového vlastnictví a nezlomnosti ducha“,“² doplňujeme naše číslo ilustracemi a texty z 刘旦宅Liu Danzhaiova (1931–2011) lianhuanhua 连环画 „brakomiksu“ Qu Yuan.³

v Olomouci, 6. března 2019

David Uher

¹ Čchü Jüan: *Z Čchuských písní*. Praha: BB/art 2004, obálka.

² Tamtéž.

³ Dong Ziwei 董子畏、Liu Danzhai 刘旦宅: Qu Yuan 屈原. Šanghaj: Shanghai Renmin Meishu cbs 1955.

Manželé Vochalovi

JE TO O POŽEHNÁNÍ A NEZDOLNOSTI (PŘÍPADOVÁ STUDIE LAO-C': TAO TE ŤING, 50. KAPITOLA)¹

Rostislav Fellner

Abstrakt: *Idea trvale udržitelné vize 恒道 héng dào, se kterou přichází Starý Mistr (srv. Fellner 2011a), zakládá otázku po zdrojích i předpokladech jejího zachování. Na příkladu textu 50. kapitoly Tao te ťingu (ve verzi z Mawangdui) je znovu potvrzena myšlenka o resilienci jako jednom z klíčových předpokladů nejen pro zachování udržitelnosti vize, ale současně i naší lidské nezdolnosti. Nezdolnost „jednoho z desíti“, o kterém se vypráví ve druhé části 50. kapitoly, je konfrontována s konceptem „hrdiny“, zpracovávaným v oblasti kulturní antropologie již od dob Otto Ranka (1909). Je poukázáno na to, že v případě „hrdiny“ 50. kapitoly „Tao te ťingu“ je zásadním způsobem akcentováno jednak abstrahování od smrtelnosti, jednak to, co je tu interpretováno jako požehnání, spojené s jeho schopností obstát. V té souvislosti jsou analyzovány konstitutivní složky znaku 善 shàn a je navrženo akceptovat „požehnání“ jako alternativní sémantický ekvivalent tohoto znaku v Tao te ťingu. Fascinující nezdolnost „hrdiny“ 50. kapitoly je dále srovnávána s pojetím „resilienčního myšlení“ v současné psychologii, a naznačena blízkost názorových přístupů Starého Mistra a toho, co bývá v anglicky psané literatuře označováno termínem „resiliency“. Lidská smrtelnost na jedné straně a bytostná potřeba požehnání na straně druhé tak vytvářejí v 50. kapitole Tao te ťingu rámec, jehož limity jsou podle Starého Mistra zbořitelné nezdolností onoho „jednoho z desíti“.*

Klíčová slova: *trvalá udržitelnost, resilience, vitalita, kontextuální lingvistika, kulturní sémantika, Lao-c', Tao te ťing*

Úvod

Ve svých příspěvcích na 2. taoistickém fóru v Hengyangu v roce 2011 (Fellner 2011a) a na 3. taoistickém fóru v Yingtanu v roce 2014 (Fellner 2014a) jsem se snažil ukázat, jak ideje „trvalé udržitelnosti“ a „resilience“ stály bytostně v základech pohledu na svět, který v Tao te ťingu Starý Mistr (老子 Laozi) předestírá. To samozřejmě neznamená, že jeho uchopení problému bylo identické s našimi východisky při definování těchto pojmů. Je tím pouze poukázáno na to, že v Tao te ťingu nacházíme opakovaně určité představy a postoje, na kterých Starý Mistr důsledně stavěl, a o kterých promlouval z pozic stoupence toho, co my v současnosti pojmy „trvalé udržitelnosti“ a „resilience“ označujeme. Platilo to i tehdy, když hovořil o tom, co označoval znakem 道 dào či znakem 德 dé. Pro znak 道 dào jsme navrhli hledat

¹ K devadesátým narozeninám Jaromíra Vochaly, mého učitele čínštiny, s upřímným blahopřáním.

možný významový ekvivalent v pojmu „vize“ (Fellner 2010b), a to i při vědomí toho, že by se tu mohlo jednat o jistý druh kryptonymu (krycího označení); ostatně možná obdobně jako v případě běžněji používaného ekvivalentu „cesta“. Znakem 德 *dé* se pak zdá, že bylo v Tao te ťingu znovu a znovu odkazováno k oné životní síle (či prvotní vitalitě), popisované například v textu 21., 28. či 55. kapitoly Tao te ťingu, která by měla být současně i tím nejvnitřnějším „hnacím motorem“ pro zachování trvalé udržitelnosti, i zbudování resilience jako jejího předpokladu (Fellner 2015b). V rámci této antropologické interpretace Tao te ťingu pak vystupují trvalá udržitelnost, resilience i vitalita jako nezbytné základní premisy pro dosažení smyslu a velikosti lidského života.

Jenže lidský život je rozkročen mezi počtím a smrtí velmi ze široka. A zůstává na našem životním poznání a rozhodnutí, jak během tohoto období naložíme s balíčkem nám svěřené životní vitality (pro niž by znak 德 *dé* mohl být možným ekvivalentem). To je téma, které Starý Mistr řeší znovu a opakovaně v řadě kapitol Tao te ťingu. A to i přesto, že se současně zdá, že je podle Tao te ťingu přímo úradkem Nebes, abychom se každý z nás zas a znovu k tomu svému pozemskému trápení navraceli, protože všechno tvorstvo je prostě ustrojeno tak, že přichází na svět s nutností tohoto opětného navracení (srv. Fellner 2015a).² Jak ale máme s takovouto daností naložit?

Materiál a metody

Pozoruhodný příspěvek k tomuto tématu představuje 50. kapitola Tao te ťingu. Jako zdroj pro její navrhovaný překlad využijeme verzi Tao te ťingu z rukopisů nalezených v Mawangdui (马王堆) v roce 1973 (Mawangdui Han mu boshu 1980, Henricks 1989, Gao Ming 1996). U všech čínských znaků byla prováděna analýza jejich skladebných složek jako podklad pro sémantickou či genealogickou analýzu, případně i pro vytvoření hypotézy o původním významu znaků. Při tom byla brána v potaz podoba znaků v čínském pečetiřím písmu (篆文), případně archaickém písmu (古文), dále v písmu na bronzích (金文) a rovněž v písmu na želvích krunýřích a kostech (甲骨文) – detaily viz Fellner 2011b.³ Současná literatura k tématu resilience je pak dalším ze zdrojů pro předloženou diskusi (srv. Arrington & Wilson 2000; Greene 2002; Bonnano 2004; Franklin, Saab & Mansuy 2012; Henderson 2012 aj.).

² Ve druhé a třetí sekvenci 16. kapitoly Tao te ťingu (ve verzi Guodian) se doslova praví, že „Všechno to tvorstvo – jeden jako druhý – je ustrojeno tak, že přichází na svět 居 *jū* s nutností opětného navracení 復 *fù*, a že vizí Nebes 天道 *tiān dào* je, aby se dokola a dokola 員員 *yuán yuán* každý zase znovu navracel 各復 *gè fù* ke svému trápení 兀兀 *qí jīn*“ (萬勿方乍 居以須復也 天道員員各復兀兀 *wàn wù fāng zuò jū yǐ xū fù yě tiān dào yuán yuán gè fù qí jīn*).

³ Kompletní výsledky této analýzy, zakomponované nejčastěji do podoby tzv. „sinogramu“ (k tomuto termínu srv. Bellassen & Zhang 1997), jsou součástí dosud nepublikovaných svatojánských skript „Čínština podle Tao te ťingu“, vznikajících postupně od roku 2006 pro účastníky interpretačního kurzu Tao te ťingu; příslušné sinogramy, vztahující se k jednotlivým vstupním kapitolám Tao te ťingu, byly i separátně publikovány (srv. Fellner 2007, 2008, 2009, 2010a, 2011c, 2012, 2013a,b, 2014b aj.).

Výsledky a diskuse

50. kapitola Tao te ťingů bývá komentátory a překladateli v dílčích pohledech dosti různě interpretována. Celkově snad lze označit jako typický názor, že v 50. kapitole „Laozi analyzuje důvody i šance pro přežití i předčasnou smrt“ (Jingwei 2011). Rozeberme si však text této kapitoly trochu podrobněji.

Začíná jakoby konstatováním, jak to na tom světě běžně chodí:

出生入死 *chū shēng rù sǐ*

Vycházíme do života, a vstupujeme do smrti.

A dále to specifikuje:

生之徒十有三 *shēng zhī tú shí yǒu sān*

Tři z desíti se hrnou ven za životem.

死之徒十有三 *sǐ zhī tú shí yǒu sān*

Tři z desíti se hrnou zpět za smrtí.

Tedy přibližně jedna třetina, podle Starého Mistra „tři z desíti“, jsou na cestě ven, rostou a dospívají, a přibližně jedna třetina, podle Starého Mistra opět „tři z desíti“, jsou již na cestě zpět, končí a odcházejí. A co poslední třetina?

而民生動皆之死地之十有三 *ér mín shēng dòng jiē zhī dì shí sān*

**A pak jsou tři z desíti – lidé, co rodí a plodí,
dokud je to jejich smrtonosné místo všechny neudolá.**

Poslední přibližně třetina, podle Starého Mistra zase „tři z desíti“, jsou tedy lidé v produktivním věku, ti, co rodí a plodí, dokud se neuštvou až k smrti. Každý z nich má své smrtelné (smrt přinášející) místo. Tak to prostě je.

Ale proč tomu tak je? Na to odpovídá 50. kapitola Tao te ťingů lapidárně:

夫何故也 *fū hé gù yě*

Proč je tomu tak?

以丕生生也 *yǐ qí shēng shēng yě*

Je to tím, že oni jenom rodí a plodí.

Leč zůstává tu stále ještě ve hře jeden z výše uvedených desíti, ten, který do žádné ze zmíněných tří třetin zřejmě nezapadá. O něm Starý Mistr prozrazuje toto:

蓋聞善執生者 *gài wén shàn zhí shēng zhě*

Ale povídá se, že se najde i takový, jehož schopnost přežít je požehnána natolik,

陵行不辟兕虎 *líng xíng bù bì sì hǔ*

že když vyráží do hor, nevyhýbá se nosorožcům ani tygrům,
 入軍不被甲兵 *rù jūn bù bèi jiǎ bīng*
 a když jde do války, nenosí meč ani pancíř.

兕无所投矛角 *sì wú suǒ tóu qí jiǎo*
Nosorožec nemá, kam by zarazil svůj roh,
 虎无所罾蚤 *hǔ wú suǒ xī qí zǎo*
tygr nemá, kam by zatnul svoje drápy,
 兵无所容刃 *bīng wú suǒ róng qí rèn*
meč nemá, kam by zanořil své ostří.

夫何故也 *fū hé gù yě*
Proč je tomu tak?
 以无死地焉 *yǐ wú sǐ dì yān*
Je to tím, že (takový člověk) odmítá,
že by měl mít na sobě nějaké smrtelné/smrtonosné místo.

To je až dech zarážející zpráva druhé části 50. kapitoly Tao te ťingu. Do života, standardně zarámovaného narozením a smrtí, tu vstupuje kdosi, kdo – zdá se – odmítá akceptovat běžnou danost smrti. Někdo, kdo by snad mohl být chápán na způsob bájněho hrdiny, například po vzoru Homérova Achilla. Vždyť i u něj šlo o absenci smrtionosného místa, i když, jak víme, zradila jej nakonec jeho pata. O ničem takovém se ale u „hrdiny“ 50. kapitoly nemluví.

Pokud by ovšem mělo jít zde v 50. kapitole Tao te ťingu o zpodobení klasického hrdiny, pak tu trochu postrádáme podrobnější rozvedení jeho příběhu, něco na způsob bájných eposů, které by jej za jeho velké činy opěvovaly. Vždyť již od časů Otto Ranka (1909 – srv. angl. vydání Rank 2004) je v literatuře znovu a znovu popisováno, jak každý mýtus o zrození hrdiny bývá spojován právě s jeho příběhem, vykreslujícím zpravidla velmi podrobně tu zásadní transformaci, jež jej oním hrdinou učinila. Ale co by mělo učinit hrdinou hrdinu 50. kapitoly Tao te ťingu? Co o našem „hrdinovi“ v tomto směru víme?

Popisována je primárně jeho úžasná nezdolnost. V souvislosti s tím jsou ale vyzdvíženy dvě pozoruhodné skutečnosti. Jednak je to již zmíněná absence smrtionosného místa (无死地 *wú sǐ dì*), ale pak také jeho schopnost obstát v obtížných podmínkách, která je tu ještě umocněna představením znaku 善 *shàn* (ve spojení 善執生者 *shàn zhí shēng zhě*). Znak 善 *shàn* je zpravidla ve slovnících překládán významy jako „dobrý“, „laskavý“, „přátelský“, případně i „moudrý“ (Vochala 2007).⁴ Ale je to jeho jediný možný význam?

Konstitutivními složkami znaku 善 *shàn* jsou prvky 羊 *yáng* (ovce) a 言 *yán* (slova). To je dobře patrné i pokud sledujeme podobu tohoto znaku v pečetiřním písmu (篆书 *zhuàn shū*) 𠂔, případně v nápisech na bronzích 𠂔, kde bývá prvek

⁴ Srv. též např. <https://www.mdbg.net/chindict/chindict.php?page=chardict&cdcanoce=0&cdqchi=%E5%96%84>.

slova 善 nadto vždy zdvojeován („mnohá slova“). Skutečně, spojením složek „ovce“ 羊 (srv. v 甲骨文: 𦍋) a „slova“ 言 (srv. v 甲骨文: 言) vznikly všechny známé prvotní podoby tohoto znaku. Naskýtá se samozřejmě opět otázka, proč by měla být „ovce“ a „slova“ (případně „hodně slov“) piktografickým znázorněním pro „dobro“. Určitá odpověď se nabízí, pakliže akceptujeme předpoklad, že by základem pro tento znak mohlo být piktografické zpodobení toho, co se dělo při přinášení oběti Nebesům (天 *Tiān*) či Vládci Nebes (上帝 *Shàngdì*). Znak 善 shàn by v tom případě mohl například poukazovat na hojné deklamace běžně pronášené při takové příležitosti.⁵ Cílem takovýchto adorací bylo vždy v podobných případech zajišťovat dobro a blaho pro všechny, za které se ten, jenž přinášel oběti, přimlouval. A toto dobro a blaho přicházející shůry se přece běžně označuje specifickým a současně i velmi případným termínem, totiž jako „požehnání“. Znak 善 shàn se proto v této souvislosti nabízí alternativně překládat nejen jako „dobro“, ale vzhledem k jeho skladebným složkám „mnoho vznesených slov“ ve spojení s „ovcí“ či „beránkem“ i jako „být požehnáný“ nebo „(dojít) požehnání“.⁶

Shrme-li, pak by jednak určité *abstrahování od smrtelnosti*, ale současně i *hojnost požehnání*, mohly být těmi dvěma klíčovými faktory, které učinily onoho „jednoho z desíti“ hrdinou 50. kapitoly Tao te ťing. Toho, který přežil a obstál.

Akcent na požehnání shůry tu poněkud připomíná situaci biblického Jáкова. Toho Jáкова, který uprostřed noci bojuje s neznámým cizincem, cizincem, na kterého se pak v prvním ranním rozbřesku pověsí se slovy: „Nepustím Tě, leč že mi požehnáš!“. A cizinec nejen, že mu požehná, ale ještě dodá: „Zápasil jsi s Bohem i s lidmi a zvítězil jsi!“ (Genesis 32,28). Jsme tu svědky toho, že skutečné požehnání přichází až dotekem shůry. I toho, že Jákob nakonec také přežil a obstál.

O „hrdinovi“ 50. kapitoly čteme rovněž, že obstál 執生 *zhí shēng*, a nadto, že na něm spočívalo požehnání 善 *shàn*. Nabízí se tak otázka, zda to nebylo právě toto požehnání, z něž plynula ona fascinující nezdolnost „jediného z desíti“, nezdolnost, kterou bychom slovy současné psychologie mohli označit jako navýsost „resilienční chování“ nebo „resilienční myšlení“. Starý Mistr se k významu takového resilienčního chování v Tao te ťing znovu a znovu vrací. Bylo tomu tak například již ve 20. kapitole, kde je resilience jako předpoklad úspěšného přežití zasazena dokonce již do prenatálního období (srv. Fellner 2014a). Vždyť chvíli zrození lze považovat, jak říká Joseph Campbell, za první hrdinskou psychologickou i fyzickou transformaci, kterou každý člověk prochází, během níž se z malého tvora žijícího v království plodové vody proměňuje ve vzduch dýchajícího savce (Campbell & Moyers 2016; srv. též Rank 2004). Když pak Starý Mistr popisuje nestandardní chování hrdiny 50. kapitoly, jakoby na tytéž resilienční předpoklady bezprostředně navazoval.

⁵ O těchto skutečnostech je bohatě referováno například již v *Shujing* 書經 (cf. Legge 1852; dostupné na <http://www.archive.org/stream/notionsofchinese00legg>).

⁶ V tomto smyslu bylo navrženo interpretovat znak 善 *shàn* již počínaje 2. kapitolou Tao te ťing (Fellner 2010b), a pak prakticky i na všech dalších místech výskytu tohoto znaku v díle Laozi. Obdobná interpretace, založená rovněž na přinášení oběti Nebesům (resp. Vládci Nebes), byla současně navržena i pro znak 美 *měi* (美).

Resilience je chápána na obecné rovině jako „adaptace navzdory riziku“ (Arrington & Wilson 2000), a bývá popisována jako určitý proces umožňující jedinci předejít, minimalizovat či překonat dopad negativních životních okolností (Greene 2002). V anglicky psané odborné literatuře se však setkáváme v souvislosti s „resilienčním myšlením“ jednak s termínem „resilience“, sporadičtěji pak i s termínem „resiliency“. Tento druhý termín, „resiliency“, pak bývá někdy pojímán nikoliv jako proces, ale spíše jako vlastnost či osobnostní rys, projevující se ve způsobu reakce na aktuální stresové situace (např. Bonnano 2004).⁷

Zkoumáme-li koncept nezdolnosti, který sleduje Starý Mistr v 50. kapitole, ale i v dalších kapitolách Tao te ťing, zdá se, že jeho uvažování o věci směřuje právě k tomuto pojetí, označovanému některými autory zmíněným termínem „resiliency“ (resilientnost). O zbudování takového nezdolnosti Starý Mistr coby 聖人 *shèngrén* (mudrc) usiluje. Resilientnost jako předpoklad úspěšného přežití a zachování udržitelnosti, to je to, o co Starému Mistrovi evidentně znovu a znovu jde.

Abstrahování od údělu naší smrtelnosti (dané shůry úradkem Nebes) na jedné straně, a bytostná potřeba požehnání (přicházejícího rovněž shůry) na straně druhé, tak představuje rámec, se kterým je kalkulováno v 50. kapitole Tao te ťing. Šance na překonání mezi tohoto rámce je pak jádrem právě se rodícího příběhu onoho „jednoho z desíti“ v podání Starého Mistra.

Přijmeme-li ve svém srdci udržitelnost Mistrovy vize (恆道 *héng dào*),⁸ stáváme se pak i my součástí stejného příběhu. Příběhu o naší lidské nezdolnosti.

V něm odmítání onoho smrtonosného místa (死地 *sǐ dì*) přestává být jen důkazem naší totální ignorance. Stává se projevem naděje v požehnání přicházející shůry.

Literatura

- ARRINGTON, Edith G. – Wilson, Melvin N.: A Re-Examination of Risk and Resilience During Adolescence: Incorporating Culture and Diversity. *Journal of Child and Family Studies* 2000, 9, ss. 221–230.
- BELLASSEN, Joël – Zhang, Pengpeng: *A Key to Chinese Speech and Writing*. Beijing 1997.
- BONNANO, George A.: Loss, trauma and human resilience. Have we underestimated the human capacity of thrive after extremely aversive events? *American Psychologist* 2004, 59, ss. 20–28.
- CAMPBELL, Joseph – Moyers, Bill: *Síla mýtu*. Praha 2016.
- FELLNER, Rostislav: Nový překlad Starého mistra: Tao te ťing – kapitola 1. *Fragmenta Ioannea Collecta* 2007, 6, ss. 103–138.
- FELLNER, Rostislav: Nový překlad Starého mistra: Tao te ťing – kapitola 2. *Fragmenta Ioannea Collecta* 2008, 8, ss. 131–167.

⁷ Je ovšem třeba přiznat, že hranice mezi oběma termíny není v odborném světě zcela striktně dána a v poslední době se spíše stírá.

⁸ K tématu trvalé udržitelnosti vize podrobněji viz Fellner (2011a).

- FELLNER, Rostislav: Nový překlad Starého mistra: Tao te ťing – kapitola 3.
Fragmenta Ioannea Collecta 2009, 10, ss. 71–91.
- FELLNER, Rostislav: Nový překlad Starého mistra: Tao te ťing – kapitola 4.
Fragmenta Ioannea Collecta 2010, 12, ss. 83–102.
- FELLNER, Rostislav: Sémantická interpretace konstitutivních složek čínských znaků v kontextu hermeneutického rozkrývání obsahu Tao te ťingu. I. Témata otevřená v kapitolách 1–3. In: Fellner R. a Novotný D. D. (eds.): Education and Sustainable Life, New Perspectives in Cognitive, Environmental and Intercultural Learning: from Preschool Education to Information Society II, Proc. Int. Conf., June 2010, Svatý Jan pod Skalou and Praha. *Fragmenta Ioannea Collecta* 2010, Suppl. 2010/3, ss. 261–308.
- FELLNER, Rostislav: Sustainability retainable only in the heart (A case study Lao-tzu: Dao De Jing, 1st–9th chapter). In: Zūn dào guī dé héxié gòngshēng 尊道贵德和谐共生, *International Taoist Forum* Guójiào dàojiào lùntán lùnwén jí 国际道教论坛论文集 (Hengyang, Hunan, October 23–25, 2011). Beijing 2011, ss. 346–365; dostupné též na adrese: http://www.ekocentrum.eu/usr_files/f177/Sustainability%20and%20Old%20Master_sep.pdf.
- FELLNER, Rostislav: Trvalá udržitelnost v podání Starého Mistra (Lao-c’): případová studie Lao-c’, Tao te ťing, 1.–9. kapitola. In: Fellner R. (ed.): Trvalá udržitelnost v podání Starého Mistra. – Laozi on Sustainability. Internat. Symposium, December 2011, Svatý Jan pod Skalou. *Fragmenta Ioannea Collecta* 2011, Suppl. 2011/3, ss. 153–355.
- FELLNER, Rostislav: Nový překlad Starého mistra: Tao te ťing – kapitola 5.
Fragmenta Ioannea Collecta 2011, 14, ss. 35–56.
- FELLNER, Rostislav: Nový překlad Starého mistra: Tao te ťing – kapitola 6.
Fragmenta Ioannea Collecta 2012, 16, ss. 69–89.
- FELLNER, Rostislav: Nový překlad Starého mistra: Tao te ťing – kapitola 7.
Fragmenta Ioannea Collecta 2013, 18, ss. 29–48.
- FELLNER, Rostislav: Nový překlad Starého mistra: Tao te ťing – kapitola 8.
Fragmenta Ioannea Collecta 2013, 18, ss. 71–90.
- FELLNER, Rostislav: Is resilience the precondition for retaining the sustainability of a vision according to the Old Master? (A case study of Lao-tzu: Dao De Jing, Chapter 20). In: Xíngdào lì dé jìshì lì rén 行道立德济世利人, *The Third International Taoist Forum* Dì sān jiè guójiào dàojiào lùntán lùnwén jí 第三届国际道教论坛论文集 (Yingtang, Jiangxi, November 25–26, 2014), Beijing 2014, ss. 399–414; dostupné též na adrese: http://www.ekocentrum.eu/usr_files/f181/Fellner_2014.pdf.
- FELLNER, Rostislav: Nový překlad Starého mistra: Tao te ťing – kapitola 9.
Fragmenta Ioannea Collecta 2014, 20, ss. 31–52.
- FELLNER, Rostislav: Was the idea of reincarnation a part of notions contained in the Dao De Jing? – A case study of the chapter 16 of the Dao De Jing (Guodian Version) [轮回思想是《道德经》中所包含观念的一部分吗?]

- 郭店版《道德经》第16章个案分析研究]. *Journal of Sino-Western Communications* (Remont/Shanghai) 2015 (7), 1, ss. 63–77.
- FELLNER, Rostislav: 老子最看重什么 — 恒, 反, 抑或其他? (《道德经》第25章个案研究) [What mattered to Lao Tzu – sustainability, resilience, or something else? (A case study of Lao Tzu: Chapter 25 of the *Dao De Jing*)]. *Acta Linguistica et Litteraturaria Sinica Occidentalia* 华西语文学刊 (Chengdu) 2015, 11, ss. 19–28.
- FRANKLIN, Tamara B., Saab, Bechara J., Mansuy, Isabelle M.: Neural mechanisms of stress resilience and vulnerability. *Neuron* 2012, 75, ss. 747–761.
- GAO Ming 高明: *Bóshū lǎozǐ jiàozhù* 帛书老子校注. Beijing 1996.
- GREENE, Roberta R.: Holocaust survivors. A study of resilience. *Journal of Gerontological Social Work* 2002, 37, ss. 3–18.
- Guójiā wénwù jú gǔ wénxiàn yánjiū shì biān 國家文物局古文獻研究室 (ed.): *Mǎwángduī Hàn mù bóshū* 馬王堆漢墓帛書. Vol. 1. Beijing 1980.
- HENDERSON, Nan: *The Resiliency Workbook: Bounce Back Stronger, Smarter & With Real Self-Esteem*. Solvang 2012.
- HENRICKS, Robert G.: *Lao-tzu Te-Tao Ching, A New Translation Based on the Recently Discovered Ma-wang-tui Texts*. Ballantine 1989.
- JINGWEI 景維: *Laozi. Quest for the Ultimate Reality. An Appreciation of the Dao De Jing*. Singapore 2012.
- LEGGE, James: *The notions of the Chinese concerning God and spirits*. Hongkong 1852.
- Mǎwángduī Hàn mù bóshū 1980 – viz Guójiā wénwù jú gǔ wénxiàn yánjiū shì biān 1980.
- RANK, Otto: *The Myth of the Birth of the Hero: A Psychological Exploration of Myth*. Baltimore 2004.
- VOCHALA, Jaromír: *Čínsko-český, česko-čínský slovník*. Praha 2007.

It is about blessing and resilience

The idea of a sustainable vision 恆道 *héng dào* as introduced by the Old Master (cf. Fellner 2011a) raises the issue of resources and their preservation. The following study of Chapter 50 of the *Dao De Jing* (the Mawangdui version) reaffirms the key significance of the concept of resilience not only in preserving the sustainability of a vision but concurrently also the resilience of humankind. The story of the hardiness of a “one of the ten” depicted in the second part of Chapter 50 is confronted with the concept of a “hero” which has been the focus of cultural anthropology ever since Otto Rank (1909). In the example of the hero, Chapter 50 strongly accentuates both abstracting from mortality and what is herein interpreted as a blessing related to the hero’s ability to endure. This perspective informs the subsequent analysis of the constitutive components of the character 善 *shàn* and the ensuing proposal to accept “blessing” as an alternative semantic equivalent of the character in the *Dao*

De Jing. Further on, the fascinating invincibility of Chapter 50's hero is compared to the contemporary psychological concept of "resilience thinking", and parallels are drawn between the approach of the Old Master and what is used to term "resiliency" in English literature. Human mortality on one hand along with a fundamental need for blessing on the other thus delineate a framework of Chapter 50, whose borderlines—according to the Old Master—can only be breached employing the resilience of the "one of ten".

Key Words: *sustainability, resilience, vitality, contextual linguistics, cultural semantics, Laozi, Dao De Jing*

Contact: PhDr. Rostislav Fellner, CSc., Svatojánská kolej – vyšší odborná škola pedagogická, Svatý Jan pod Skalou 1 & Ekocentrum Kavyl (Centrum ekologického výzkumu a výchovy), Svatý Jan pod Skalou 2, 266 01 p. Beroun, rfellner@svatojanskakolej.cz

那時，大詩人屈原生在楚國，二十多歲時做了楚懷王的左徒官。
他看見百姓收到戰爭的災難，十分痛心。

V té době žil v Jižním království velký básník Čchü Jüan. Ještě mu nebylo ani třicet let
a už se stal pobočníkem krále Chuaje. Velmi trpěl, když byl svědkem strádání
prostého lidu způsobeného válkou.

ČÍNSKÁ INSPIRACE FRANZE KAFKY

Lubica Obuchová

Abstrakt: *Z tvorby Franze Kafky vybírá tento článek pouze povídky řazené do tzv. čínského okruhu a uvádí možné zdroje informací či podněty, které ho k jejich napsání inspirovaly. Současně text cituje z deníků a dopisů několik pasáží se vztahem k Číně, resp. Dálnému východu. Kromě knižních informací a překladů z čínské literatury byl Kafka zřejmě ovlivněn i dobrodružnými osudy dvou matčinych bratrů, Alfreda a Josefa Löwyových, a mnoha inspirujícími podněty z okolí, o nichž článek rovněž pojednává. Závěrem příspěvek předkládá hypotézu o čínské předloze, která Kafku inspirovala k vizualizaci symbolu moci v posmrtně vydané povídce Zamítnutí.*

Klíčová slova: *Franz Kafka, Čína, Yuán Méiova báseň, povídka Zamítnutí (Die Abweisung)*

Pochybují, že bychom o jiném pražském autorovi našli v regálech světových knihoven více publikací než o Franzu Kafku (Praha 3. 7. 1883–3. 6. 1924 Kierling u Klosterneuburgu), německy píšícím autorovi z pražské židovské rodiny. Objemné monografie v nejrůznějších jazycích napsali literární historici a kritici, překladatelé, germanisté i psychiatři. Jeho tvorbě a životním osudům byla zasvěcena nekonečná řada vysokoškolských kvalifikačních prací a nezapomínají na něj ani tvůrci nejrůznějších audiovizuálních dokumentů. I v této chvíli nepochybně vznikají další rozborů a komentářů ke Kafkově tvorbě a překladatelé jeho děl hledají nové, vhodnější formule v cílovém jazyce. Je vůbec možné, vzhledem k této záplavě potíštěného papíru, abychom „u Kafky“ objevili ještě něco nového? Něco, čeho si neschetní předchůdci nevšimli, čemu nevěnovali pozornost? Snad. Například sinologové se dílu Franze Kafky z odborného hlediska nevěnují. V tomto krátkém textu proto nabízím pohled z poněkud jiného úhlu, než je v *kafkologickém* bádání obvyklé. Pohled sinologa, jenž chce své kolegy upozornit na několik zajímavých Kafkových příběhů či zápisků.

Germanisté a znalci Kafkova díla obvykle o jistém vlivu čínských (a orientálních) impulsů na jeho tvorbu nepochybují. V této oblasti *kafkologie* začínají stále více své náhledy prosazovat rovněž badatelé asijského původu, které zajímá nejenom vliv Kafkova díla na tvorbu jejich krajanů, ale též orientální motivy jeho povídek a jejich možné zdroje. Ovšem již Walter Benjamin, jeden z prvních kritiků Kafkova díla, a později například Elias Canetti, zdůrazňovali Kafkovu „čínskost“ či „taoistické citění“.¹ Canetti dokonce tvrdí, že ačkoliv se evropské písemnictví už od 18. století často inspiroje čínskými tématy, „jediný svou podstatou čínský básník, jímž se může

¹ Viz Benjamin 1968, Canetti 2004.

Západ vykázat, je Kafka.² A jako příklad uvádí citát z Kafkovy tvorby, který by podle něj klidně mohl pocházet z nějakého taoistického textu.³ Toto své přesvědčení stavěl i na rozhovorech se sinologickou autoritou Arthurem Waleym (1889–1966), jenž se prý často zmiňoval o Kafkově „přirozeném taoismu“ a také „o zvláštním zabarvení jeho ritualismu“.⁴

Kromě Dálého východu (Číny a Japonska) se Kafka zajímal též o Indii a Arábii, což se v jeho tvorbě rovněž odrazilo, byť v mnohem menším rozsahu. Jeho fantazii velice podněcovala i obrovská rozloha Ameriky a Ruska. Amerika v Kafkově tvorbě podle kritiků obvykle zastupuje soudobý moderní svět, kdežto Rusko a Čína představují specificky interpretovaný svět před-moderní. Mnozí autoři navíc docházejí k závěru, že Čína byla pro Kafku pouze výrazem konstruování vlastní identity, reakcí na politickou a kulturní situaci v Rakousko-uherské monarchii před První světovou válkou a prostředkem, jak pojednat hlavní židovské problémy doby. Obrovské země, čínská i ruská, podle nich fungují pouze jako topografické metafory či zástupní symboly, modelové státy s „vyprázdněnou“ mocí, vykonávanou dosazenými úředníky, proti nimž stojí pasivní ovládaný lid.⁵

Kafkovy povídky s čínskými motivy

Franz Kafka napsal pouze jediný příběh, jenž má slovo „Čína“ přímo v názvu, k němu se však svým námětem či celkovým vyzněním přiřazuje ještě několik dalších povídek a fragmentů (viz příloha). Některé z nich připravil do tisku sám Kafka a vyšly ještě za jeho života (ty byly v úplném českém souboru Kafkova díla soustředěny do prvního svazku), o publikaci dalších se po jeho smrti zasloužil Max Brod.

Kritici se obvykle věnují jiným okruhům Kafkovy tvorby, čínský podtext či inspirační zdroje nebývají v centru jejich pozornosti, ale většina textů se alespoň zmíní o jeho nesystematickém zájmu o dálnévýchodní učení. Podle Janouchových beletrizovaných vzpomínek (ty ovšem dnes nejsou pokládány za příliš spolehlivé) byl Kafka velkým obdivovatelem čínské starověké filozofie, která postupně vycházela v německých překladech Richarda Wilhelma. Oceňoval prý především díla taoistická. Vlivům orientální filozofie a literatury na Kafkovo dílo již germanisté věnovali hodně úsilí, v nedávné době se k nim přidali i čínští literáti. Které Wilhelmovy překlady čínských filozofů Kafka doopravdy četl, se můžeme pouze dohadovat na základě některých narážek především v jeho epistolární tvorbě. Zachoval se ovšem důkaz o tom, že Kafka si Wilhelmova překladatelského úsilí opravdu vážil, protože v březnu 1917 věnoval jeho překlad čínských pohádek své sestře Ottle.⁶ Tedy v době, kdy dokončil

² Canetti 2004, s. 127.

³ Jako důkaz cituje pasáž, která vysvětluje, co pro Kafku znamená *malé*: „...dvě možnosti: stát se nekonečně malým, nebo jím být. Druhé je završením, tedy nečinností, první počátkem, tedy činem.“ (Canetti, tamtéž)

⁴ Canetti 2004, s. 127.

⁵ Kautmann 1990, s. 142.

⁶ Viz faksimile titulního listu prvního vydání *Chinesische Volksmärchen* z roku 1914 s vlastnoručním Kafkovým věnováním (Born 1990, s. 86).

první sérii příběhů, inspirovaných čínskými reáliemi. Byla to náhoda nebo symbolické uzavření této tvůrčí etapy?

O zpracování čínských motivů se Kafka pokoušel dvakrát, většina těchto příběhů však nebyla dopsána. Je známo, že Kafka psal hodně, ale málo publikoval, protože nikdy nebyl se svým textem dokonale spokojen. Proto se k některým námětům vracel vícekrát, pokoušel se je uchopit z různých stran, hledal nová řešení. Poprvé začal zpracovávat čínské motivy během svého zimního pobytu ve Zlaté uličce na konci roku 1916 a poslední slova těchto příběhů dopsal v březnu 1917 v Schönbornském paláci. Zůstaly zachovány v tzv. oktávovém sešitu C. Tento soubor uvádí velice krátký fragment o příchodu čínského hosta do vypravěčova domu (incipit „Starý, značně tělnatý...“), po němž následuje jediný příběh výslovně situovaný do staré Číny, nazvaný Při stavbě čínské zdi, z něhož Kafka později vyčlenil a samostatně vydal text Císařské poselství. Tuto skupinu tematicky uzavírá delší fragment Starý list⁷, jenž byl v roce 1918 spolu s Císařským poselstvím, parabolou Před zákonem⁸ a dalšími kratšími prózami otištěn ve výběru povídek *Ein Landarzt* (Venkovský lékař).⁹

O tři roky později, mezi 20. až 31. srpnem 1920, se k čínským námětům vrátil a zpracovával je v několika dalších příbězích (povídky Zamítnutí, K otázce zákonů, Odvody, Zkouška a další fragmenty, například několikavěté pokusy rozepsat příběh o muži, jenž zpochybňoval božský původ císaře, jiná verze začátku vhodného do povídky Zamítnutí atd.). Zmíněné příběhy sice nejsou geograficky určeny, ale vzhledem k obdobným motivům, které zpracovávají (válka na hranici, vzdálený císař, nekonečně rozlehlá říše atp.), je jejich čínská inspirace více než zřejmá. Tyto texty byly publikovány až posmrtně a pocházejí z tzv. Konvolutu 1920.

Kromě již uvedených textů někteří badatelé cítí čínskou inspiraci i v dalších příbězích a fragmentech. Například W. Benjamin¹⁰ spatřuje v krátkém odstavci

⁷ Původní titul tohoto fragmentu byl *Ein altes Blatt aus China*, Kafka však později geografické určení přeškrtnal.

⁸ Nietzscheovské podobenství (legenda) o marném čekání před zavřenými dveřmi bylo nejdříve publikováno samostatně ve *Venkovském lékaři*, později ho Kafka začlenil do románu *Proces*. Badatelé jej pokládají za stěžejní část románu, za nositele jeho hlavní myšlenky a umělecký vrchol celého díla. Mnozí z nich i v tomto alegorickém vyprávění slyší „čínskou melodii“.

⁹ V článku uvádím odkazy na Kafkovy příběhy otištěné v kompletním českém překladu Kafkova díla, jenž vyšel poprvé až v 21. století (ve třinácti svazcích) v Nakladatelství Franze Kafky v Praze (viz Literatura). Souborné Kafkovo dílo v přímém překladu z němčiny mají v papírové i elektronické verzi od roku 1998 k dispozici rovněž čínští čtenáři. Čínské názvy povídek v příloze jsou převzaty z druhého, upraveného vydání tohoto souboru z roku 2015 (v devíti svazcích, doplněno dobovými fotografiemi).

¹⁰ Benjamin 1968, s. 126, 135.

nazvaném Sousední ves¹¹ paralelu s *Dàodéjīngem* 道德经 (kapitola 80)¹², ovšem u Kafky – na rozdíl od Láoziho představ – mladík do sousední vsi zřejmě odejít chce. Tuto pasáž zařadil Kafka ve *Venkovském lékaři* před Císařské poselství, což by Benjaminovu teorii mohlo podpořit.

Budeme-li však ke Kafkovým textům přistupovat „podle Benjamin“, najdeme v nich mnohem více čínských motivů. Kupříkladu v povídce Ortel, uveřejněné ještě za Kafkova života (Lipsko 1916), by se dala sebevražda Georga Bendemanna chápat jako důsledné uplatnění konfuciánského principu oddanosti a poslušnosti vůči rodičům (*xiàoshùn* 孝顺). Když otec zavelí: „Odsuzuji tě teď k smrti utopením!“, rozběhne se Georg z pokoje přímo k vodě a přeskočí zábradlí. Ještě předtím však zvolá: „Milí rodiče, přece jen jsem vás vždycky miloval.“¹³

Ještě výraznější „čínský motiv“, v tomto případě taoistický, bychom mohli najít v další povídce Sen¹⁴. Již sám název evokuje slavnou Zhuāngovu parabolou o motýlu, jemuž se zdálo, že byl člověkem – nebo to bylo obráceně? Kafkův příběh z hřbitova končí: „...všechno se zdálo přichystáno; jen naoko byla navršena tenká vrstva hlíny; hned pod ní se rozevřela veliká jáma se strmými stěnami a K., obrácen jemným zavnutím naznak, do ní klesl. Zatímco dole ho už přijímala neproniknutelná hlubina a on ještě pozvedal hlavu, nahoře se jeho jméno s mohutnými okrasami hnalo po kameni vpřed. Uchvácen tou podívanou pocítl.“¹⁵ Ano, umělecky založený cizinec, byť neznalý čínského písma, bývá uchvácen silou a obrazivostí čínské či japonské kaligrafie stejně často, jako její dálněvýchodní adresáti.¹⁶

Mrtvý hrdina povídky Lovec Gracchus zbloudí na své plavbě do zásvěti ve světě živých, hranice mezi zdejším a oním světem jsou v tomto příběhu volně prostupné stejně jako v čínských strašidelných povídkách (výbor z *Liáo-zhāi zhì yì* 聊斋志异), které editoval Kafkův přítel Martin Buber (1878–1965)¹⁷. Mrtvý-nemrtvý Gracchus

¹¹ Můj dědeček říkával: „Život je úžasně krátký. Teď se mi ve vzpomínce tak scvrkává, že kupříkladu stěží pochopím, jak se nějaký mladík může odhodlat k vyjížďce na koni do sousední vsi a nebát se přitom, že – nehledě na nešťastné náhody – doba obyčejného, šťastného plynoucího života na takovou vyjížďku ani zdaleka nestačí.“ (*Povídky I*, s. 206)

¹² „Pak budou sousedící země zdálky na sebe pohlížet – štekot psů a kokrhání kohoutů se bude mezi nimi rozléhat – a přece bude každý pokojně v stáru umírat, aniž zatouží přecházet z jedné země do druhé.“ (Lao-c': *O Tao a Ctnosti*, přel. B. Krebsová. Praha 1971, s. 152.)

¹³ Oba citáty: Kafka, Ortel (*Povídky I*, s. 56).

¹⁴ Hřbitovní scéna z povídky Sen, Císařské poselství a některé další Kafkovy prózy zazněly v podání herce Hanse H. Kocha rovněž na Kafkově tryzně 19. června 1924 v pražském německém komorním divadle Kleine Bühne. (Kol.: *Pražská léta rakouských a německých spisovatelů*, Praha 1997, s. 138.)

¹⁵ Kafka, Sen (*Povídky I*, s. 222).

¹⁶ Písmu přídělil Kafka specifickou roli i v povídce V kárném táboře. Napsal ji však už v říjnu 1914, takže dobou svého vzniku nezapadá ani do jednoho z čínských cyklů, mohli bychom ji však pokládat za jakési preludium k prvnímu „čínskému“ období.

¹⁷ Buber, Martin (ed.): *Chinesische Geister- und Liebesgeschichten*. Frankfurt/M. 1911.

dokonce starostovi tvrdí, že „z lovce se stal motýl“!¹⁸ Důkazy o tom, že Kafka o tomto výboru věděl, můžeme najít v jeho dopisech Felici i Mileně Jesenské.

Když tedy budeme Kafkovu tvorbu posuzovat uvedeným způsobem, můžeme ještě několikrát narazit na taoistický motiv snu, resp. probuzení ze snu, po němž je vše jinak.¹⁹ Povídka *Proměna*, publikovaná poprvé v roce 1915, je dostatečně známá. Osud jejího hrdiny Řehoře Samsy, bez vlastního přičinění proměněného v podivný odporový hmyz, vybízí ke srovnání s buddhistickým principem „stěhování duší“ mezi různými oblastmi zrození. Jeho jméno dokonce inspirovalo germanistu M. P. Ryana ke slovní hříčce „Samsa – samsára“.²⁰ Čínští znalci Kafkova díla však v této povídce nacházejí hlavně momenty taoistické. Podle některých zde Kafku ovlivnil především Láoziův pasivní postoj a nihilismus ve vztahu k realitě. Tao (dào 道) prý vnímá jako instanci, která všemu vládne, vše řídí a vše si podřizuje, což vede k rozpracování hlavního motivu Kafkových děl – odcizení člověka. Jiní jsou naopak přesvědčeni o tom, že Kafka chápal taoismus pozitivně, jako útočiště a řešení.²¹

Ve fragmentech a nedokončených povídkových textech bychom bezpochyby našli další a další čínské ozvěny. A co početné Kafkovy zvířecí příběhy? Canetti tvrdí, že „podobný zájem o zcela malá zvířata, a zejména o hmyz, nacházíme pouze v životě a literatuře Číňanů. ... Příběhy, kde svou roli hrají malá zvířátka, jsou u Číňanů velmi rozšířené, obzvlášť takové, v nichž cvrčci, mravenci a včely přijímají mezi sebe člověka a jednají s ním jako lidé.“ Dále rozvláčně popisuje čínskou vášeň v pozorování cvrčcích zápasů, kterou předtím uvedl Kafkovým pozorováním krysy pozvednuté do výšky očí, a uvažuje, jestli Kafka Buberovy německé výbory čínských strašidelných povídek či Zhuāngziho parabol²² opravdu přečetl, nebo jde o podobnost čistě náhodnou.²³ Canetti tuto rozsáhlou pasáž uzavírá konstatováním, že „v každém případě však některými povídkami patří Kafka do čínské literatury.“²⁴

Dálný východ v Kafkových denících a dopisech

Celoživotní přítel Max Brod (1884–1968), plodný spisovatel a všestranný umělec téměř renesančního záběru, se snažil Franze Kafku přivést k pravidelnému, disciplinovanému psaní, které mu bylo vlastní, avšak Kafkovi zřejmě nevyhovovalo. Ten se řídit spíše imaginativním, inspirovaným psaním, rozpracovával příběh třeba z jediné věty či pocitu. Expozice, která se mu zalíbila, vedla často k několika představám zápletky či rozvíjení textu; proto se v jeho literární pozůstalosti našlo tolik útržků a variant jednoho příběhu. Některé pasáže, které zřejmě pokládal za mimořádné zda-

¹⁸ Kafka, Lovce Gracchus (*Povídky II*, s. 220).

¹⁹ Kafkovo zaujetí sny můžeme samozřejmě interpretovat nejen na základě zájmu o Zhuāngziho dílo, ale také podle Freuda, jehož rovněž četl.

²⁰ Viz Ryan 1999.

²¹ Viz Ren Weidong 2002, především 3. kapitola, s. 117–150.

²² Buber, Martin (ed.): *Reden und Gleichnisse des Tschuang-tse*. Berlin 1910.

²³ O Buberově knize například píše 16. ledna 1913 Felici.

²⁴ Viz Canetti 2004, s. 124–126; obě citace s. 126.

řilé, se v dopisech, denících i povídkách opakují téměř doslova. Když dostal inspiraci, psal své příběhy též do sešitů, určených původně pro deníkové záznamy. Někdy je v denících opravdu dost těžké rozlišit, co jsou osobní zážitky a co výpisky z knih, poznámky k budoucím povídkám nebo vlastní tvorba. František Kautmann proto tvrdí, že Kafkovy deníky nejsou diáře, „ale spíše písemně zafixované části vnitřní samomluvy, rozhovory se samým sebou, které velmi často vyústily do skicy nebo fragmentu nového uměleckého díla.“²⁵ Obzvláště to platí o záznamech z pozdější doby, kdy se deníky staly jakousi tvůrčí experimentální dílnou.²⁶

Nesmíme tudíž při hledání čínských motivů kromě povídek a románů zapomínat ani na další pravidelnou součást Kafkova sezení nad papírem – značně rozsáhlou korespondenci, kterou můžeme pokládat rovněž za svébytné literární dílo. Vždyť některým adresátům občas psal i několikrát denně! Navzdory tomu, že se svými literárními texty nebyl nikdy zcela hotov, zřejmě se proti jenom snáze vyjadřoval písemně a před osobním setkáním dával častokrát přednost výměně dopisů (což platilo jak ve vztahu s „dvojnásobnou“ snoubenkou Felicí Bauerovou, které napsal přes pět set dopisů, tak u Mileny Jesenské; z tohoto vztahu se zachovalo 134 dopisů). V době, kdy si intenzivně dopisoval s Felicí, přestával psát deník a své představy (i umělecké) zachycoval v korespondenci, podobně jako v denících je v návazných dopisech upřesňoval, opravoval stylizace; námětu, který jej zaujal, se věnoval v několika dopisech, vracel se k němu podobně jako v denících.

V Kafkových denících a především v epistolární tvorbě najde vnímavý čtenář několik důkazů o „dálnévýchodních zájmech“ jejich pisatele. V prvních, nedatovaných deníkových zápiscích z roku 1909 se nachází i tato pasáž: „Všechny věci totiž, které mě napadají, nenapadají mě od kořene, nýbrž až odkudsi zprostředka. Ať se jich pak někdo pokusí držet, ať to někdo zkusí a pokusí se držet trávy, která začíná růst až vprostřed stonku. To např. asi dovedou někteří japonští kejklíři lezoucí po žebříku, který není opřen o zem, nýbrž o zvednutá chodidla napůl ležícího člověka, a neopírá se o zeď, nýbrž jen trčí do vzduchu.“²⁷ Tento zápis i s typickou kresbou byl určitě inspirován některým vystoupením japonských ekvilibristů zvaných The Mitsutas v divadle Variété v listopadu 1909.²⁸ V pražských kabaretech počátkem 20. století hostovala i řada čínských artistů; Kafka jako pravidelný návštěvník pravděpodobně rovněž viděl některé z jejich vystoupení, byť se o tom nezachovalo písemné svědectví.

Franz Kafka s oblibou psával přátelům krátké zprávy na pohlednice, které měl právě k dispozici a které pro něj něco znamenaly. Zachovalo se kupříkladu několik pohlednic s japonskými náměty adresovaných Brodovi (třeba kreslená pohlednice s obrázkem Japonky a s razítkem Praha, 5. března 1911).

²⁵ Kautmann 1990, s. 20–21.

²⁶ První nedatované deníkové zápisky pocházejí z roku 1909, ale výrazným impulsem pro pravidelné záznamy se stala především cesta s bratří Brodovými do Paříže v listopadu 1910.

²⁷ Kafka, *Deníky 1909–1912*, s. 10–11.

²⁸ Viz např. *Národní politika* 28. 11. 1909, s. 6; *Národní listy* 28. 11. 1909, ranní vydání, s. 4, kde inzerce divadla Variété ohlašuje dvě poslední nedělní vystoupení starého programu, v němž tito japonští artisté vystupovali.

V Kafkově tvorbě a dopisech se ovšem častěji než s japonskými motivy setkáváme s čínskou inspirací. Čínští germanisté rádi připomínají, že Kafka se dokonce jednou přímo projektoval do Číňana, když psal v půli května 1916 na korespondenční lístek z Mariánských Lázní své snoubence Felice Bauerové o tamní přírodě: „Ta krása je teď ovšem stupňována tichem a prázdnotou a vstřícností všeho živého a neživého; naproti tomu sotva utrpí pošmourným větrným počasím. Myslím, že kdybych byl Číňan a hned odjížděl domů (v podstatě jsem Číňan a odjíždím domů), musel bych si přece jen brzy vynutit možnost opět sem přijet.“²⁹

Ve svérázném milostném románu v dopisech sice podobných „čínských“ narážek není moc, ale jsou stejně výmluvné a rozprostřené v čase, což dokládá, že Kafka se Čínou zabýval pravidelně. V jiném dopisu (z 11. na 12. března 1913) se na Felici obrací se žádostí: „Smím Ti říkat ‚Fe‘? Dříve ses tak několikrát podepsala, pak to také připomíná ‚vílu‘ a krásnou Čínu.“³⁰

Kromě zmínek o četbě asijských cestopisů či překladů z čínské beletrie se Kafka opakovaně vracel k několika překladům čínské poezie, za nejlepší ovšem pokládal výbor v podání Hanse Heilmanna.³¹ Upoutala ho v ní především báseň o učenci, jenž dlouho do noci sedí nad knihami místo toho, aby se věnoval své trpělivě čekající milence. Báseň napsal slavný literát Yuán Méi 袁枚 (1716–1797), jehož jméno bylo v dobové německé transkripci uvedeno jako Jan-Tsen-Tsai, tj. Yuán Jiānzhāi 袁简斋, což je jeden z Yuán Méiových literárních pseudonymů. Báseň, kterou si Kafka oblíbil, se jmenuje Chladná noc (Hán yè 寒夜) a pochází ze šestého svazku *Sbírky poezie z domku na Malém Cāngshānu* (Xiǎo Cāngshān fáng shījī 小仓山房诗集). Poprvé se o ní zmiňuje Felici v dopise 24. listopadu 1912³², kde se ztotožnil s vypravěčem a žádal snoubenku, aby mu v noci nepsala, protože toto privilegium (práce v noci) patří pouze mužům. Platí to prý i v Číně, čehož důkazem je tato báseň, proto si došel pro knihu³³ a do dopisu ji celou opsál. Výslovně si také nepřije její společnost, když v noci píše; trvá na tom, že tvoření je schopen pouze v naprostém osamění. K básni se pak vrací v dopisu z noci ze 4. na 5. prosince 1912³⁴, v dalším ze 14. na 15. ledna

²⁹ Tvzení v poslední větě bývá čínskými germanisty často citováno jako důkaz Kafkova hlubokého zájmu o Čínu. [我想，我若是一个中国人，而且马上要回家的话（因为我毕竟就是中国人，并且正在回家），也肯定过会儿就忍不住再来这里重游。]

³⁰ Kafka, *Dopisy Felici*, s. 363.

³¹ Heilmann, Hans [Übers.]: *Chinesische Lyrik vom 12. Jahrhundert v. Chr. bis zur Gegenwart*. In deutscher Übersetzung, mit Einleitung und Anmerkungen. (Die Fruchtschale, erster Band.) Piper, München–Leipzig 1905. (Tato publikace je bohužel v ČR nedostupná.)

³² Kafka, *Dopisy Felici*, s. 101–102.

³³ Kniha se sice v jeho pozůstalosti nezachovala, je však zřejmé, že ji k dispozici měl, dokonce ji vlastnil, jak psal koncem listopadu 1920 Minzi Eisnerové do Ahlemu. Viz Kafka, *Dopisy přátelům a jiná korespondence*, s. 480.

³⁴ Kafka, *Dopisy Felici*, s. 148.

1913³⁵, 19. ledna 1913 (neděle odpoledne, špatná hodina)³⁶ a naposledy se o ní zmiňuje v dlouhém dopise z 21. na 22. ledna 1913³⁷. Ve všech případech báseň interpretuje pro sebe i pro Felici jako budoucí projekci jejich možného společného života, kdy on bude celé noci psát a manželce nezbude nic jiného, než trpělivě čekat – pokud ovšem bude ochotna se s takovým osudem smířit. Celý „případ“ uzavírá povzdechem: „Nejmilejší, jaká je to ale hrozná báseň, nikdy bych si to byl nepomyslel. Ale snad je možné, aby ji člověk stejně, jako ji otevřel, i rozdupal a překročil, lidský život má mnoho pater, oko vidí jen jednu možnost, ale v srdci jsou shromážděné všechny.“³⁸ K sbírce Hellmanových překladů se po letech vrátil ještě jednou, když ji doporučoval Minzi Eisnerové.³⁹

Čínským znalcům Kafkova díla samozřejmě jeho velký zájem o Yuán Méiovu báseň nemohl uniknout. Někteří z nich ovšem tvrdí, že ji nepochopil správně, ale posunul její význam podle svých představ. Jednoduše si ji přizpůsobil a učinil z ní posla svých záměrů, jehož úkolem bylo vysvětlit, co snoubenku čeká po svatbě (dodje-li k ní vůbec). Kafka častokrát zdůrazňoval, že literatura je pro něj vším, má přednost za všech okolností, i před milenkou či manželkou. Avšak Yuán Méi byl člověk úplně jiného typu než Franz Kafka. Sdíleli sice společnou zálibu v příbězích o nadpřirozenu⁴⁰ a v mládí se jim oběma nedostávalo rodičovské pozornosti kvůli velkému pracovnímu vytížení (Yuán Méie vychovávala teta, Franze Kafku domácí personál), jejich vztah k životu byl však diametrálně odlišný.

Yuán Méi⁴¹ bez problémů absolvoval předepsané konfuciánské zkoušky a již ve věku triadvaceti let se stal členem prestižní akademie Hānlín 翰林. Asi šest let sloužil na různých úředních postech, ale poté rezignoval a jako dvaatřicetiletý „penzista“ se vrátil do rodného Hángzhōu 杭州, aby se mohl věnovat svým literárním zájmům. Vlastně udělal to, co si Kafka celý život přál (tj. věnovat se literatuře „na plný úvazek“), avšak realizoval až na sklonku života odchodem do Berlína. Yuán Méi se – na rozdíl od Kafky – oženil; kromě manželky měl ještě dvě konkubíny a jedna z nich mu porodila jedinou dceru. Po smrti své talentované sestry adoptoval jejího osiřelého syna a jako šedesátiletý se stal podruhé otcem, když mu druhá konkubína

³⁵ Tamtéž, s. 260, začátek dopisu: „Nejmilejší, při psaní se už opět velice připozdilo, kolem 2. hodiny v noci mi vždycky znovu přichází na mysl ten čínský učenec. Bohužel, bohužel mě nebudi přítelkyně, pouze dopis, který jí chci psát.“

³⁶ Tamtéž, s. 268.

³⁷ Tamtéž, s. 274–276.

³⁸ Tamtéž, s. 276.

³⁹ „Gogol, Háfiz, Li Po, výbor sice poněkud svévolný (oba poslední autoři patrně v překladu Bethgové nebo Klabundové, které nejsou příliš dobré; z čínských básní existuje vynikající knížka překladů, obávám se ale, že je rozebrána a stále ještě nevyšla znovu, od Heilmanna, v řadě „Fruchtschale“ z nakladatelství Piper, jednou jsem ji komusi půjčil a nedostal už zpátky), ale rozhodně mnohem lepší než Dahn a Baumbach železiská paměti.“ (Kafka, *Dopisy přátelům a jiná korespondence*, s. 480.)

⁴⁰ Yuán Méi dokonce své oblíbené strašidelné příběhy i sepsal. Český překlad viz Jüan Mej: *O čem Konfucius nehovořil*. Přel. L. Olivová. Praha 2003.

⁴¹ Podrobněji o Yuán Méiově životě a tvorbě viz např. Waley 2013.

porodila syna, jenž se později proslavil jako malíř. Ke své tvorbě nepotřeboval ticho a vytěsnění vnějšího světa jako Kafka. Ani poměrně hlučný rodinný život zřejmě pro Yuán Méie nepředstavoval překážku v literární kariéře, jak dokládá velké množství básní, prozaických i malířských děl, v nichž se odráží jeho specifický humor a nekonvenční životní styl. Měl také několik studentů básnictví a přijímal rovněž talentované ženy, jimž pomáhal s publikováním vlastní tvorby. Jako zajímavost si ještě uvedme, že Yuán Méi je označován též za čínského Brillat-Savarina, protože sepsal oblíbenou knížku kuchařských rad a receptů, což více než výmluvně dokládá jeho pozitivní vztah k jídlu a tradiční čínské kuchyni. Jaký to rozdíl oproti poměrně jednotvárné a svérázné bezmasé dietě, kterou si Kafka sám předeepsal!

Někteří čínští kritici oceňují, že Kafka okamžitě identifikoval čekající Yuán Méiovu krasavici – opravdu to nebyla manželka, pro tu měl vyhrazena jiná označení. Podle Qín Jina 秦晋 báseň mluví o první konkubíně, nešlo o žádnou známost na jednu noc. Navzdory rozdílným životním osudům však mají oba, Yuán Méi i Franz Kafka, velmi podobný pohled na uměleckou inspiraci; skutečný básník má psát o věcech, které sice všude existují, ale jiným nic neříkají. Yuán Méi ovšem nešokoval literární svět tak jako Kafka, nestal se předmětem tolika studií, které se snaží vysvětlit a pochopit jeho tvorbu.⁴²

In tiefer Nacht	Za hluboké noci	寒夜
In der kalten Nacht habe ich	Za chladné noci jsem nad	寒夜读书忘却眠，
über meinem Buch die Stunde	knihou zapomněl hodinu,	
des Zubettgehens vergessen.	kdy se chodívá na lože.	
Die Parfüms meiner	Vůně mé pokrývky	锦衾香尽炉无烟。
goldgestickten Bettdecke sind	protkané zlatem už	
schon verflogen, der Kamin	vyvanuly, v krbu už	
brennt nicht mehr.	nehoří.	
Meine schöne Freundin,	Má krásná přítelkyně,	美人含怒夺灯去，
die mit Mühe bis dahin ihren	která jen stěží ovládala	
Zorn beherrschte, reißt mir	doposud svůj hněv,	
die Lampe weg	mi rozhodně odtáhla lampu	
Und fragt mich:	a ptá se mě:	问郎知是几更天。
Weißt Du, wie spät es ist?	Víš, jak je pozdě?	

Kafkovy čínské inspirace

Zdá se, že nikdy nebudeme úplně přesně znát všechny Kafkovy informační zdroje ani impulsy, které ho vedly k hlubšímu studiu čínské problematiky. Tento autor nikdy neopustil Evropu a jeho znalosti o Číně (stejně jako o dalších orientálních zemích nebo o Rusku) vycházely z knih, cestopisů, překladů čínské poezie a komentářů k ní.⁴³ O zdrojích Kafkova zájmu o Čínu studie zpravidla mlčí nebo se – jak již bylo

⁴² Viz kupříkladu Qín Jin 秦晋 (online).

⁴³ Podrobněji o literatuře, kterou Kafka vlastnil nebo četl, viz především Born 1990 a Blank 2004.

uvedeno – omezují na výčet publikací z jeho knihovny, která se ovšem *in extenso* nezachovala. Hlavními zdroji informací o čínských realitách, kultuře, správním systému, náboženstvích či politických institucích byly pro něj kromě Dittmarova deníku z cesty po Číně na podzim roku 1910⁴⁴ též ilustrace, předmluvy či doslovy v různých překladech a básnických sbírkách. Jak již bylo uvedeno, kromě oceňovaného výboru od H. Heilmanna se Kafka zmiňoval také o Klabundově⁴⁵ a Bethgeho⁴⁶ překladu, jeho sbírky si však příliš necenil.

V denících kromě výpisků z četby najdeme rovněž několik krátkých poznámek svědčících o tom, že si půjčoval⁴⁷ též knížky z veřejných knihoven, četl v čítárnách, kavárnách (především Arco, Français, Savoy, Continental) nebo v knihkupectvích. Pravidelně si také objednával nové knížky (cestopisy, překlady atp.) podle nakladatelských katalogů. Nemělo by se zapomínat ani na Kafkovu přítomnost na různých vzdělávacích přednáškách, o které se zajímal i během svých zahraničních cest, málokdy se však o nich v záznamech zmiňuje detailněji.⁴⁸

Dlouhá léta byla Kafkova tvorba vnímána jako čirá fantazie, jako „živá, do títnosti zacházející hravost“⁴⁹, byť nějaký vnější podnět není vyloučen. Například vznik povídky Při stavbě čínské zdi prý mohla inspirovat Hladová zeď, na kterou se Kafka díval, když chodil psát do Zlaté uličky.⁵⁰ Hladová zeď na pražském Petříně sice výrazný objekt je, ale nakolik byla v těch dobách viditelná i večer, tedy v čase, kdy Kafka vystupoval po starých zámeckých schodech do sestřina domečku nebo se po nich později vracel do rodičovského domu?

Dnes se životopisci shodují spíše v tom, že Kafka čerpal náměty především z vlastních či zprostředkovaných zkušeností, že byl ke svému okolí velice vnímavý a pozorně naslouchal příběhům přátel a příbuzných. Jako inspirace mu sloužily též zážitky z představení v divadlech a kabaretech (Lucerna, Variété). Svérázným divadlem byla i soudní síň, obzvláště v případech, že v ní proces probíhal poněkud netypickým

⁴⁴ Dittmar, Julius: *Im neuen China. Reiseindrücke. Mit photographischen Aufnahmen.* (Schaffsteins Grüne Bändchen, Nr. 24). Köln 1912. První ilustraci v této knize je Dlouhá zeď.

⁴⁵ Klabund (Alfred Henschke) [Übers.]: Li-tai-pe, *Nachdichtungen*. 1. vydání. Berlin 1915.

⁴⁶ Bethge Hans [Übers.]: *Die chinesische Flöte. Nachdichtungen chinesischer Lyrik*. 1. vydání. Leipzig 1907. Kafka však svůj exemplář prý ani nerozřezal. (Born 190, s. 60.)

⁴⁷ Kafkův přítel Felix Weltsch (1884–1964) byl knihovníkem v Karolinu a Franz si „od něj“ rovněž půjčoval; kupříkladu na korespondenčním listku ze 6. října 1916 píše o upomínce z Univerzitní knihovny. (Kafka, *Dopisy Felici*, s. 826). Jindy, v polovině listopadu 1920, zase napsal: „Jsem příliš ‚těžký‘, abych zašel do univerzitní knihovny.“ (Kafka, *Dopisy Mileně*, s. 201.)

⁴⁸ Například z jedné přednášky si poznamenal pouze dvě věty, pro nás jsou však dokladem Kafkova zájmu o Čínu, byť poněkud svérázného: „Včera večer přednáška o oblečení. Číňankám mrzali nohy, aby jim narostl velký zadek.“ (Záznam z 9. července 1912; Kafka, *Deníky z cesty*, s. 82.)

⁴⁹ Brod 2000, s. 37.

⁵⁰ Murray 2006, s. 219.

způsobem.⁵¹ To vše pak svým vlastními originálními postupy zpracoval a přetvořil do *kafkovského* příběhu nebo zaznamenal v deníku či dopise.⁵²

Jestliže Kafka obvykle potřeboval ke svému psaní vnější impuls, co ho inspirovalo k povídkám z „čínského okruhu“? Stačily k tomu pravidelné informace o událostech v Číně, kterých bylo v dobovém tisku více než dost? Připomeňme si, že po pádu císařství došlo ještě k několika pokusům o jeho obnovení, ale také k bouřlivým vystoupením čínských studentů, ke změnám v rozložení imperiálních sil usilujících o „dělení Číny“ a mnoha dalším událostem, které pravidelně plnily stránky světových novin. To ale nemuselo stačit k upoutání Kafkovy pozornosti. Vždyť v denících se například vůbec nezmiňuje o takové důležité události, jakou byl rozpad Rakousko-Uherska a vznik Československé republiky, která byla pro jeho život určitě důležitější než pád říše na druhém konci světa. Proč se tedy Kafka o Čínu tolik zajímal?

Pravděpodobnou odpověď na tyto otázky poskytlo bádání A. Northeye, jenž v českých a světových archívech pátral po Kafkových příbuzných.⁵³ Kafkovi navzdory svému velkému pracovnímu vytížení nezanedbávali rodinné styky⁵⁴, především matka Julie (1854–1934) udržovala čilý písemný styk s rodinou i přáteli. Také Franz Kafka se ve svých denících zmiňuje hlavně o příbuzných z matčiny strany, o pravidelných návštěvách „madridského strýce“ Alfreda. Starší matčin bratr Alfred Löwy (1852–1923) udělal kariéru na Pyrenejském poloostrově jako ředitel dvou železničních společností, ale zůstal starým mláďencem a Franz měl k němu rozporuplný vztah. Doufal, že mu pomůže dostat se do světa a získat tam nějakou zajímavou práci, k čemu ovšem nedošlo.⁵⁵

Matka udržovala kontakty také s mladším bratrem Josefem, jenž Alfreda následoval do světa a rovněž pracoval na stavbě železnic. Oba byli zapleteni do tzv. Panského skandálu a museli proto změnit působiště. Bratr Josef, jenž ve světě začal psát své jméno v podobě Joseph Loewy (1858–1932), působil nejdříve dlouhá léta v Horním Kongu v Africe, pro nás je však zajímavější jeho práce v Číně v letech 1902–1906/7. Tehdy pracoval jako účetní v Rusko-čínské bance a byl odpovědný za výstavbu železnice z Pekingu přes Šanghaj do Hankou 汉口. Po návratu do Evropy se ve Francii oženil a žil se svou ženou ve Versailles. Nevíme sice, jak časté a jak vřelé byly vztahy mezi Josefem a rodinou jeho sestry, ale určitě přetrvávaly. Franz pobýval v Paříži v říjnu 1910 a opět v roce 1911; byť v deníku o tom není výslovná zmínka,

⁵¹ Jedno z takových soudních pojednávání, které Kafka pravidelně navštěvoval, se v roce 1914 stalo inspirací pro román *Proces*, viz Nuska – Pernes 2000.

⁵² „S Kafkou nebylo skoro možno mluvit o abstraktních věcech ... neměl rád teorie ... mýsl a mluvil v obrazech. S tím byla spojena schopnost pozorovací, schopnost přesně zachycovat detaily, které miloval a složité zakomponovával do svých próz.“ – Z doslovu překladatele J. Čermáka, Brod 2000, s. 227.

⁵³ Northey 1997.

⁵⁴ „Ano, příbuzenství znamená pro mne mnoho, přesto však je to také lidské neštěstí, podobné nebo stejné jako nemoci plakat nebo nemoci spát.“ (Dopis z Merana 25. června 1920; Kafka, *Dopisy Mileně*, s. 59.)

⁵⁵ „telegram ... z Madridu. Ten strýc tam je mi ze všech příbuzných nejbližší, mnohem bližší než rodiče, ale samozřejmě jen ve zcela určitém smyslu.“ (Kafka, *Deníky 1913–1923*, s. 485.)

dá se předpokládat, že strýce navštívil.⁵⁶ Také Alfred se cestou do Prahy u bratra pravidelně stavoval a přinášel o něm rodině zprávy. V roce 1921 Josefa v Paříži navštívila Franzova sestra Ottla s manželem⁵⁷ a o dva roky se tam zastavila i matka Julie.

V době, kdy strýc Josef působil v Číně – a určitě alespoň občas napsal pár slov o svém novém působišti i rodině do Prahy –, studoval Franz na pražské německé univerzitě práva. Měl sice také jiné zájmy, ale určitě se o osudy obou matčiných bratrů velice zajímal a je více než pravděpodobné, že jejich „pracoviště“ se stala inspirací pro fragment povídky zapsaný v jednom z deníků, později pojmenovaný *Vzpomínka na dráhu do Kaldy* (*Erinnerungen an die Kaldabahn*)⁵⁸. Jeho zaujetí čínskou problematikou bylo nepochybně živeno rovněž strýcovou přítomností v té „krásné zemi“.

Během studií se Franz také seznámil se svým celoživotním přítelem a editorem Maxem Brodem, s nímž navštěvoval knihovnu Čtenářského a přednáškového klubu německých studentů na Ferdinandově třídě č. 2/137 (od roku 1919 Národní třída)⁵⁹ nebo kroužek brentanistů v kavárně Louvre na stejné ulici v čísle 20. Bylo by vůbec možné, aby si cestou nikdy nevšimli, že na Ferdinandově třídě č. 32 se nachází „Maison Staněk, obchod s čajem, čínským a japonským zbožím“, v němž od roku 1906 pracoval i čínský příručí? Vždyť firma W. Staněk, založená již v roce 1863, měla tři prodejní stánky i na Jubilejní výstavě Obchodní a živnostenské komory v Praze roku 1908, která mladého Kafku velice zaujala. Maxi Brodovi napsal v Praze 22. srpna 1908 dopisnici, kde uvádí, že „...ještě dlouho a často si spolu budeme muset kinema, strojní halu a gejši prohlížet, než té záležitosti nejen pro sebe, nýbrž i pro svět porozumíme.“⁶⁰ Nepochybně si výstavu dobře prohlédl a zajímal se o technické novinky i jiné zajímavosti, včetně japonské čajovny Jokohama či Staňkových prodejních míst.

Na pohlednici k této výstavě pózuje Staňkův čínský zaměstnanec v tradičním oblečení bohatého a vzdělaného Číňana, s kulatou čepičkou na hlavě a vějířem v ruce. Listujeme-li dobovým tiskem, zjistíme, že to nebyl jediný Číňan v Praze, rozhodně však byl nejznámější. Jeho jméno se v novinách nejčastěji přepisovalo jako Ly Gy, Li Gi či Ly Gü (pravděpodobně Li Qu), byl označován za prvního Číňana, jenž se naučil dobře česky a tisk o něm pravidelně referoval jako o jedné z pražských (později plzeňských) „atrakcí“.⁶¹

⁵⁶ Například nedopsaný deníkový záznam z 11. srpna 1914: „Představa, že jsem zůstal v Paříži, že jdu Paříži zavěšen do strýce, těsně k němu přimknut...“ (Kafka, *Deníky 1913–1923*, s. 115.)

⁵⁷ Kafka z Matliar v první polovině června 1921 připsuje do německého dopisu pro Ottlu pro švagra Josefa Davida (1891–1962) česky: „Milý Pepo, hodný jsi byl, vzpomněl jsi na mně, rozčiloval si mně pohledy na Paříž. O Paříži musíš mi ještě vypravovat a o strýci a tetičce; vyřídil jsi jí všechny pozdravy tatínka, žádný si nevynechal?“ (Kafka, *Dopisy rodině*, s. 199.)

⁵⁸ Kafka, *Deníky 1913–1923*, s. 115–125.

⁵⁹ Brod 2000, s. 39.

⁶⁰ Kafka, *Dopisy přátelům a jiná korespondence*, s. 102.

⁶¹ Viz například podrobnou informaci o Staňkových pavilonech na výstavě („Čínský vějířový pavilon firmy V. Staněk...“, *Národní politika* 28. 6. 1908, s. 5), kde se mj. píše, že tam „pravý Číňan prodává známé importované výrobky z Číny a Japonska. Číňan tento byl kvůli výstavě firmou zvláště před půl druhým rokem přijat.“

Zdá se tedy, že impulsů, které Franzi Kafkovi připomínaly čínské působiště jeho strýce, bylo dost nejenom v knihách či na jevištích, ale též přímo v pražských ulicích.

Povídka Zamítnutí a (čínský) symbol moci

Nejznámější a nejvíce rozebíranou Kafkovou povídkou s čínským motivem je text Při stavbě čínské zdi⁶² (Beim Bau der chinesischen Mauer) z prvního „čínského období“. Zde se však budeme věnovat zajímavé, byť nedopsané povídce z druhého cyklu, která vznikla koncem srpna 1920. Brod ji, možná nevědomky, pojmenoval Die Abweisung, tj. stejně jako Kafka nadepsal krátký imaginární rozhovor mezi dívkou a odmítnutým nápadníkem, vydaný v roce 1912 ve sbírce *Rozjímání* (Betrachtung), proto bývá tato delší povídka z tzv. Konvolutu 1920 označována v německých publikacích jako Die Abweisung II. Bohatství češtiny umožňuje obě díla odlišit, první z nich bylo tedy přeloženo pod titulem Odmítnutí, druhé jako Zamítnutí⁶³. V čínštině jsou stejně jako v německém originále uváděna pod stejným názvem (Jùjué 拒绝).

Fragment Zamítnutí, podobně jako povídka Při stavbě čínské zdi, je situován do odlehklých končin velké (čínské) říše. Vypravěč-dítě ovšem hned na začátku upozorňuje, že městečko vůbec neleží na hranici, naopak, k hranici je ještě hodně daleko, a ještě mnohem dále je to do hlavního města, čímž chce přiblížit obrovskou rozlohu své vlasti. Také hrdě připomíná, že v této zemi je hodně obrovských měst, jimž se jeho skromné rodiště nemůže rovnat.

Již v expozé příběhu Kafka dokládá dobrou znalost čínských reálií, konkrétně zkouškového systému a postupu při obsazování úředních postů. Zmiňuje se zde o tom, že navzdory střídání dynastií „naše úřednictvo bylo stále na svých místech, nejvyšší úředníci přicházeli z hlavního města, střední přinejmenším zvenčí, nejnižší z našeho středu“⁶⁴. Obyvatelé tohoto odlehklého městečka jsou smířeni se svým osudem i s nedostatkem informací z centra, které jim pouze výběrově zprostředkovává místní nejvyšší úředník, zestárlý vrchní výběrčí daní, titulovaný jako plukovník. Je zástupcem císaře v městečku, tradiční absolutní autoritou, proti níž si nik netroufne povstat. Vypravěč ho dokonce připodobňuje ke „zdi světa“, „koncovému bodu“, za níž už nic není.⁶⁵

Dalším zajímavým momentem povídky je popis chování suplikanta: „Dojemné bylo, jak se při této vážné, velkou pohromu líčící řeči stále usmíval, byl to nejpóniženější úsměv...“⁶⁶ Číňané, stejně jako Vietnamci, nechťejí při osobním kontaktu protistranu uvádět do rozpaků, proto se často usmívají i v případech, kdy sdělují smutné nebo nepříjemné informace, také když jsou v rozpacích nebo si nejsou jisti, co se od nich žádá.

⁶² Kafka, Při stavbě čínské zdi (*Povídky II*, s. 234–247).

⁶³ Kafka, Zamítnutí (*Povídky III*, s. 35–41).

⁶⁴ Tamtéž, s. 36.

⁶⁵ Tamtéž, s. 37, 38.

⁶⁶ Tamtéž, s. 39.

Povídka popisuje slyšení u plukovníka, k němuž se vypravila delegace se žádostí o vládní podporu na obnovení vyhořelé nejchudší městské čtvrti. „Jako při všech slavnostních příležitostech stál plukovník vzpřímený a v předpažených rukou držel dvě dlouhé bambusové tyče. Je to starý zvyk, jenž přibližně znamená: Takto je on oporou zákona a takto je zákon oporou jemu.“⁶⁷ Autor nám tím sděluje, že pomocí zmíněných holí se plukovník stává ritualizovanou osobou, zástupcem císaře, ztrácí svou individualitu a stává se ztělesněným zákonem. Rituál končí, když žádost zamítne, hole upustí a je z něj opět člověk.

Odkud může pocházet symbol bambusových tyčí (Bambusstangen, zhūgān 竹杆) jako vizualizace zákona? Kafka se mohl inspirovat evropskou středověkou tradicí. Dřevěná ferule, neboli tzv. rychtářské právo, připomínala svým tvarem královské žezlo a symbolizovala moc a vůli rychtáře, nejvyššího představeného obce. V rukou určeného posla mohla rychtáře dokonce při předávání zpráv a pokynů zastoupit. Rychtář měl sice feruli jenom jednu a Kafkův plukovník drží v rukou hole dvě, může to však být pouze tolik oblíbená hyperbola, zdůraznění symbolu moci – konec konců, dva jsou vždycky více než jeden.

Autor se však mohl inspirovat i čínskou tradicí. Pečlivému pozorovateli a hloubavému čtenáři Kafkovi nemohla při četbě textů o Číně uniknout obvyklá rekvizita čínských úředníků či božstev. Jak již bylo uvedeno, o tom, které knížky s čínskou tematikou Kafka opravdu četl, se můžeme jenom dohadovat. S jistotou však víme, že měl v ruce *Čínské pohádky* (*Chinesische Volksmärchen*) v překladu Richarda Wilhelma. Patitul početných reprintů této knihy zdobí „Der Himmelsherr“ (Pán Nebes), sedící bůh s dvěma služebníky za zády, jenž oběma rukama svírá rituální destičku. Na titulním listu se stkví Kafkovo věnování sestře⁶⁸, což znamená, že knihu alespoň otevřel a podobiznu božstva si určitě prohlédl. Podobnou rekvizitou jsou na ilustracích v této publikaci obdařeny i některé další postavy. A nejenom v ní. Sochy čínských hodnostářů na fotografiích v cestopisech mívají rovněž v rukou obdobnou destičku.

Někdy bývá v západní literatuře označována jako audienční tabulka nebo úřednické žezlo. V *Knize obřadů* (Lǐjì 礼记) se pro ni používal termín hù 笏⁶⁹ (japonské čtení しやく šanu⁷⁰); použitý materiál se lišil podle držitele, nižší hodnostáři (podobně jako plukovník v Kafkově povídce) nosili tabulku vyřezávanou z bambusu nebo ze dřeva. Používaly se od dob Konfuciových až do začátku dynastie Qing 清朝.

⁶⁷ Tamtéž, s. 39. Viz též německý originál: „Wie bei allen feierlichen Gelegenheiten stand der Oberst aufrecht und hielt mit den nach vorn ausgestreckten Händen zwei lange Bambusstangen. Es ist eine alte Sitte, die etwa bedeutet: so stützt er das Gesetz und so stützt es ihn.“ Čínský překlad: „与所有隆重的场面一样，上校站得笔直，两手前伸握着两根长竹杆。这是一种古老的习俗，它的意思大概就是说，他这样支撑着法律，法律也这样支撑着他。“ (oboji on-line překlady, viz literatura)

⁶⁸ Viz Born 1990, s. 86.

⁶⁹ Destička bývala dlouhá asi půl metru, široká kolem sedmi centimetrů, mírně konkávně klenutá, držela se ve spodní části. Ukázky viz <https://zh.wikipedia.org/wiki/笏>; <https://baike.baidu.com/item/笏板> (19. 12. 2016).

⁷⁰ Podrobněji o japonském využití tohoto symbolu viz [https://en.wikipedia.org/wiki/Shaku_\(ritual_baton\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Shaku_(ritual_baton)) (19. 12. 2016).

Po celou tuto dlouhou dobu se bez ní nemohl žádný úředník objevit na veřejnosti, v chrámu, během rodinného smutku či na nejrůznějších společenských akcích. Především však s ní přicházel na audienci ke dvoru, kde v nejstarších dobách sloužila současně jako svérázný záznamník panovníkových příkazů, nebo si na ni nervózní hodnostář poznamenal, co chce panovníkovi sdělit. Podle množství povinností nosili hodnostáři, civilní i vojenští, do paláce na audienci jednu nebo více destiček. Dle některých názorů sloužila také k zdvořilému zastínění obličeje, aby účastník audience nepohlížel přímo na císaře.⁷¹ Později se funkce (jediné) tabulky změnila na rituální, ustálil se její tvar i použitý materiál, změnilo se i jméno. Rituálním destičkám přibližně polovičního rozměru, které už nefungovaly jako „zápisníky“, ale sloužily coby symbol přístupu do nejdůležitějších částí paláce, se říkalo guī 圭 nebo yùguī 玉圭.⁷² V lidové terminologii se obvykle ve všech případech mluví o audienční tabulce (shàngcháobǎn 上朝板) nebo nefritové tabulce (yùbǎn 玉板). Zdá se pravděpodobné, že Kafka tuto tradici znal, dočetl se o ní v některé z publikací o Číně nebo v novinovém článku. Její využití v povídce Zamítnutí, samozřejmě v hyperbolické rovině, můžeme chápat jako další důkaz Kafkova zájmu o čínskou problematiku.

Na obrázku vpravo hodnostář s audienční tabulkou hù 笏;
 vlevo Nebeský vládce s rituální destičkou yùguī 玉圭
 (výřez z titulní ilustrace ve Wilhelmově překladu *Chinesische Volksmärchen*).

⁷¹ Lóudǐ; <http://news.163.com/13/1210/20/9FORPT8500014AEE.html> (29. 1. 2017).

⁷² Podrobněji o rituálním či dekorativním využití tohoto symbolu viz např. <https://baike.baidu.com/item/玉圭> nebo <https://zh.wikipedia.org/zh-cn/圭> (19. 12. 2016).

Věnování místo závěru

Před více než pětaticeti lety – jak je to už dávno a současně se zdá, jakoby to bylo teprve včera – jsme se pod vedením našeho ročníkového učitele, pana doktora Jaromíra Vochaly, prodírali houštím Lu Xunova textu o „duchovních vítězstvích“ jeho hrdiny s podivným jménem A Q (Lǚ Xùn 鲁迅: *Ā Q zhèngzhuàn* 阿Q正传, *Pravdivý příběh A Q*). Lu Xunova novela vznikala⁷³ přibližně ve stejné době jako Kafkovy „čínské povídky“. Patrně bychom v dílech těchto dvou autorů našli dost překvapivé množství paralel nejen mezi jmény (A Q, Josef K., K.) a osudy některých jejich postav (např. bázeň z neznámých nadřízených, neúměrně vysoké tresty za malé provinění atp.), ale též ve výběru jazykových a literárních prostředků, jimiž na své čtenáře oba tvůrci stále působí (britká ironie, satirické metafor, jinotaje aj.); takový cíl si ovšem tento můj příspěvek nekladl. Jeho prostřednictvím bych chtěla poděkovat svému pedagogovi za nekonečnou trpělivost a neutuchající snahu naučit nás odpovědně pracovat s textem, za detailní lingvistické rozbor i za řadu publikací, jimiž obohatil česko-slovenskou sinologickou knihovnu.

Příloha: Kafkovy povídky a fragmenty s čínskou tematikou

Alt, in großer Leibesfülle...	Starý, značně tělnatý... (<i>Povídky II</i> , s. 224–225)	Zhōngguó rén lái fāng 中国人来防
Beim Bau der chinesischen Mauer	Při stavbě čínské zdi (<i>Povídky II</i> , s. 234–247)	Wàn lǐ cháng chéng jiàn zào shí 万里长城建造时
Eine kaiserliche Botschaft	Císařské poselství (<i>Povídky I</i> , s. 207–208)	Yī dào shèng zhǐ 一道圣旨
Ein altes Blatt	Starý list (<i>Povídky I</i> , s. 192–194)	Wǎng shì yī yè 往事一页
Vor dem Gesetz	Před zákonem (<i>Povídky I</i> , s. 195–196; <i>Proces</i> , s. 199–201)	Fǎ lǚ mén qián 法律门前
Die Abweisung	Zamítnutí (<i>Povídky III</i> , s. 35–41)	Jù jué 拒绝
Zur Frage der Gesetze	K otázce zákonů (<i>Povídky III</i> , s. 41–43)	Guān yú fǎ lǚ wèn tí 关于法律问题
Die Truppenaushebung	Odvody (<i>Povídky III</i> , s. 43–46)	Zhēng bīng 征兵
Die Prüfung	Zkouška (<i>Povídky III</i> , s. 79–80)	Kǎo shì 考试
~~~~~		
Das nächste Dorf	Sousední ves (<i>Povídky I</i> , s. 206)	Lín cūn 邻村

⁷³ Úvodní kapitola Lu Xunova příběhu byla poprvé otištěna 4. prosince 1921 v příloze pekinského *Raniku* (Chénbào 晨报), v němž byly potom další díly nepravidelně publikovány až do 12. února 1922. Později byl tento text zařazen do sbírky *Vřava* (Nàhǎn 呐喊).

Ein Traum	Sen (<i>Povídky I</i> , s. 220–222)	Méng 梦
Das Urteil	Ortel (<i>Povídky I</i> , s. 43–56)	Pànjúé 判決
In der Strafkolonie	V kárném táboře (<i>Povídky I</i> , s. 147–178)	Zài liúxíngdì 在流刑地

Poznámka: Povídky a fragmenty, jimž většina kritiků přiznává „čínské motivy“, se nacházejí v první části přehledu řazeny podle doby vzniku; v druhé části uvádím povídky, o nichž se domnívám, že mohly být rovněž inspirovány Čínou. V prvním sloupci je uveden originální německý název, uprostřed český ekvivalent podle soubojného českého překladu a vpravo čínský titul podle nejnovějšího vydání Sebraných spisů Franze Kafky v čínském jazyce (viz Literatura).

Literatura

- KAFKA, Franz: *Deníky 1913–1923*. (Dílo Franze Kafky, sv. 8) Přel. V. Koubová. Praha 1998.
- KAFKA, Franz: *Deníky z cest*. (Dílo Franze Kafky, sv. 9) Přel. V. Koubová. Praha 1999.
- KAFKA, Franz: *Dopisy Felici*. (Dílo Franze Kafky, sv. 11) Přel. V. Fischerová. Praha 1999.
- KAFKA, Franz: *Dopisy Mileně*. (Dílo Franze Kafky, sv. 12) Přel. V. Koubová. Praha 2001.
- KAFKA, Franz: *Dopisy Mileně*. Přel. H. Žantovská. Praha 1993.
- KAFKA, Franz: *Dopisy přátelům a jiná korespondence*. (Dílo Franze Kafky, sv. 13) Přel. V. Koubová. Praha 2007.
- KAFKA, Franz: *Dopisy rodině*. (Dílo Franze Kafky, sv. 10) Přel. V. Saudek. Praha 2005.
- KAFKA, Franz: *Povídky I*. (Proměna a jiné texty vydané za života). (Dílo Franze Kafky, sv. 1) Přel. V. Kafka, M. Nekula, V. Koubová a J. Čermák. Praha 1999.
- KAFKA, Franz: *Povídky II*. (Popis jednoho zápasu a jiné texty z pozůstalosti). (Dílo Franze Kafky, sv. 2) Přel. J. Stromšík. Praha 2003.
- KAFKA, Franz: *Povídky III*. (Manželský pár a jiné texty z pozůstalosti). (Dílo Franze Kafky, sv. 3) Přel. J. Stromšík. Praha 2003.
- FÚLÁNGCÍ KǎFŮKǎ 弗朗茨·卡夫卡: *Kǎfūkǎ quánjí 卡夫卡全集* (Kafkovy sebrané spisy). 2., upravené vydání. Hlavní redaktor Yè Tíngfāng 叶廷芳. 9 sv. Běijīng 2015.
- AMANN, Jürg: *Kafka. Esej slovem a obrazem*. Přel. V. Koubová. Zlín 2011.
- BENJAMIN, Walter: Franz Kafka. On the Tenth Anniversary of His Death. In: *Illuminations*, New York 1968, s. 111–140.

- BLANK, Herbert: *V Kafkově knihovně. / In Kafkas Bibliothek. Česko-německé vydání.* Přel. M. Linhartová a A. Bláhová. Praha 2004.
- BORN, Jürgen: *Kafkas Bibliothek. Ein beschreibendes Verzeichnis.* Frankfurt a/M. 1990.
- BROD, Max – KAFKA, Franz: *Přátelství.* Přel. H. Žantovská. Praha 1998.
- BROD, Max: *Franz Kafka. Životopis.* Přel. J. Čermák a V. Kafka. 2. vyd. Praha 2000.
- CANETTI, Elias: *Druhý proces. Kafkovy dopisy Felici.* Přel. V. Fischerová. Praha 2004.
- ČERMÁK, Josef: *Franz Kafka v Assicurazioni Generali. Kafkův první zaměstnavatel.* Praha 2011.
- GOEBEL, Rolf J.: *Constructing China: Kafka's Orientalist Discourse.* Columbia 1997.
- GOEBEL, Rolf J.: *Constructing Chinese History: Kafka's and Dittmar's Orientalist Discourse.* PMLA 108, č. 1 (Jan., 1993), s. 59–71.
- GOLDSTÜCKER, Eduard a kol.: *Franz Kafka. Liblická konference 1963.* Praha 1963.
- GRAY, Richard T. a kol.: *A Franz Kafka Encyclopedia.* Westport–London 2005.
- HAWES, James: *Proč byste měli číst Kafku, než promarníte svůj život.* Přel. V. Schelleová. Brno 2011.
- Chinesische Volksmärchen* (Die Märchen der Weltliteratur) . Přel. Richard WILHELM. 1. vydání. Jena 1914.
- JANOUGH, Gustav: *Hovory s Kafkou. Záznamy a vzpomínky.* Přel. E. Kolářová. Praha 2009.
- KAUTMANN, František: *Svět Franze Kafky.* Praha 1990.
- KOCH, Hans-Gerd (ed.): *Setkání s Franzem Kafkou. Vzpomínky současníků.* Praha 2004.
- Lóudí: *Fāxiàn míngdài xiàng huángdì zòushì de shàngcháopái* 娄底: 发现明代向皇帝奏事的上朝牌 (Město Lóudí: Objevena audienční tabulka používaná při vyřizování císařských záležitostí v mingské době); <http://news.163.com/13/1210/20/9FORPT8500014AEE.html>, 29. 1. 2017).
- MENG, Weiyang: *Kafka und China.* (Studien Deutsch, sv. 4) München 1986.
- MURRAY, Nicholas: *Kafka.* Přel. P. Pálenský. Brno 2006.
- NEJDLOVÁ, Romana: *Amšel (syn Herrmanna Kafky).* Praha 2013.
- NEKULA, Marek: „... v jednom poschodí vnitřní babylonské věže...“ / *Jazyky Franze Kafky.* 2003.
- NICOLAI, Ralf R.: *Kafkas „Beim Bau der Chinesischen Mauer“ im Lichte themenverwandter Texte.* Würzburg 1991.
- NORTHEY, Anthony: *Mišpoche Franze Kafky.* Přel. A. Kusák. Praha 1997.
- NUSKA, Bohumil – PERNES, Jiří: *Kafkův Proces a Švihova aféra.* Brno 2000.
- QÍN Jìn 秦晋: *Kāfukǎ hé Yuán Méi* 卡夫卡和袁枚 (Kafka a Yuán Méi), Zhōngguó zuòjiāwǎng 中国作家网 (Sít čínských spisovatelů; online <http://www.chinawriter.com.cn/xgzs/2010/1215/8114.html>, 19. 12. 2016).

- REN, Weidong: *Kafka in China. Rezeptionsgeschichte eines Klassikers der Moderne.* (Europäische Hochschulschriften). Frankfurt a/M. 2002.
- ROBERT, Marthe: *Sám jako Franz Kafka.* Přel. H. Beguivinová. Praha 2001.
- ROLLESTON, James (ed.): *A Companion to the Works of Franz Kafka* (Studies in German Literature, Linguistics, and Culture). Camden House 2002.
- RYAN, Michael P.: Samsa and Samsara: Suffering, Death, and Rebirth in "The Metamorphosis". *The German Quarterly* 72, č. 2 (Spring, 1999), s. 133–152.
- STACH, Reiner: *Kafka. Rané roky.* Přel. V. Slezák. Praha 2016.
- STACH, Reiner: *Kafka. Roky rozhodování.* Přel. M. Půček. Praha 2017.
- STACH, Reiner: *Kafka. Roky poznání.* Přel. P. Dvořáček. Praha 2018.
- The Cambridge Companion to Kafka.* Ed. by Julian Preece. Cambridge (UK) 2002.
- WAGENBACH, Klaus: *Franz Kafka.* Přel. J. Čermák a V. Kafka. Praha 1993.
- WAGNEROVÁ, Alena: *V ohnisku nepokoje. Hermann Kafka a jeho rodina.* Přel. L. Topolská. Praha 2003.
- WALEY, Arthur: *Yuan Mei. Eighteenth Century Chinese Poet.* Reprint. London 2013.
- ZILCOSKY, John: *Kafka's Travels. Exoticism, Colonialism, and the Traffic of Writing.* New York 2003.

Chinese Inspiration of Franz Kafka

This article provides information about some short stories with Chinese motives of Franz Kafka and from his diaries and letters cites passages related to Far East to demonstrate his vivid interest in things Chinese. In addition to travelogues and German translations from Chinese literature and philosophy, Kafka was apparently influenced by the adventures of his two uncles, Alfred and Joseph Löwy, his mother's brothers, and by many inspiring stimuli from daily life, which are also discussed. In conclusion, the paper presents a hypothesis about the unique Chinese artifact which inspired Kafka to visualize the symbol of power in posthumously published unfinished story *The Refusal*.

Key Words: *Franz Kafka, China, Yuán Měi's poem, short story Die Abweisung (The Refusal)*

Kontakt: Lubica Obuchová, PhDr., Veltruská 530/7, 190 00 Praha 9, luob@seznam.cz

屈原反對侵略戰爭，勸懷王任用賢能，愛護百姓，很得懷王的信任，
楚國就一天一天地強盛起來。

Čchü Jüan se stavěl proti agresivní válce a naléhal na krále, aby povolal do služby
moudré a schopné lidi a aby pečoval o svůj lid. Král Chuaj mu proto velmi důvěřoval
a Jižní království tak den ode dne sílilo.

KONFUCIUS V ZRCADLE VÝKLADU ZNAKŮ¹

David Uher

Abstrakt: Bezpochyby nejvýznamnějším souborem Konfuciových myšlenek jsou Sebrané výroky. Jeho význam v čínském učenecském světě byl však takový, že se po ustavení konfucianismu jako státní doktríny bez citátů z něj ani odkazů na jeho dílo neobešlo žádné vzdělanecké dílo. Ostatně některé z jeho výroků vstoupily do obecného povědomí tak, že se staly neodmyslitelnou součástí čínské národní tradice. Tou je nepochybně i první čínská grammatologická monografie Xu Shenův (?54–?125) kolosální *Výklad významu obrysových a vysvětlení struktury odvozených znaků* (121). Na zjištěných devětačtyřiceti zlomcích Konfuciových promluv a citátů nejen ze Sebraných výroků autor tohoto příspěvku demonstuje, jak citační praxe ve vzdělanecké produkci tehdejší doby vypadala. Pokouší se je ale současně v rámci zmiňované studie i typologicky uspořádat. Jeho záměrem je pak otevřít diskusi, která bude směřovat nejen k lepšímu pochopení citace jako organické součásti klasické čínské badatelské tradice, ale i struktury hesla *Výkladu znaků* jako základní filologické práce tradiční čínské jazykovědy.

Klíčová slova: Konfucius (551–479), Sebrané výroky, tradiční čínská grammatologie, *Výklad významu obrysových a vysvětlení struktury odvozených znaků* (121), Xu Shen (?54–?125)

Moderní čínská studia zůstanou navždy jen šeptaným ohlasem klasické sinologie, pokud nevezmou v potaz její základní premisu, tj. schopnost samostatné kritické práce s texty v čínštině jako zásadního pramene poznání Číny. Nepostradatelnou součástí takové schopnosti je, domnívám se, dovednost číst texty v klasické čínštině. Východiskem jejich studia je pak pochopitelně studium konfuciánských klasiků, jejichž iniciací je bezpochyby dobrá znalost *Výkladu významu základních a vysvětlení struktury složených znaků*.² Je až s podivem, že ačkoliv se mnozí současní badatelé hlasitě hlásí k odkazu klasické sinologie, je znalost tohoto jeho základního textu v euroamerickém kontextu v konfrontaci s čínskou, japonskou, respektive korejskou sinologií minimální. V českém jazykovém prostředí na ni významným způsobem upozornil Jaromír Vochala.³ Přitom *Výklad znaků* není jen „světem v sinogramech,“

---

¹ Zpracování a vydání tohoto textu bylo umožněno díky finanční podpoře Fondu pro podporu vědecké činnosti na filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci (*Svět v sinogramech*, FPVČ 2017/16).

² Dále jen *Výklad znaků*. „*Výklad znaků* je první mezi knihami Podnebesí. I kdybys přečetl všechny knihy v Podnebesí, ale nepřečetl *Výklad znaků*, jako bys nečetl žádnou. Pokud ale ovládneš *Výklad znaků*, byť bys nečetl žádné jiné knihy, budou tě mít za znalce konfucianismu“ (Yang Jialuo 1997: I. 328 nahore, sl. 15–17).

³ Mj. Vochala 1989a: 9–16 a Vochala 1989b: 17–22, 117, 120.

je to současně i kompendium tradiční čínské jazykovědy, lexikon v encyklopedickém smyslu slova. Protože je tento text mj. i vyjádřením vděčnosti mému učiteli – doc. J. Vochalovi, dovolil jsem si v názvu svého příspěvku parafrázovat titul jeho monografie *Konfucius v zrcadle Sebraných výroků*. I proto si tento text klade za cíl vyhledat v textu *Výkladu znaků* pasáže připisované Konfuciovi a sestavit z nich korpus následné analýzy těchto výskytnů. Korpusu s analýzou tak nezbytně předchází teoretický úvod, který vysvětluje jak klíčové pojmy, tak obecné strategie uplatňované ve *Výkladu znaků*.

Výklad znaků

Výkladu znaků je rozsáhlým filologickým projektem, který vznikl mezi léty 100 a 121 n. l.⁴ Jeho autorem je jeden z nejvýznamnějších představitelů školy starého textu⁵ Xu Shen (?54–?125). Text *Výkladu znaků* je rozdělen do dvou částí: v první z nich autor analyzuje etymologii 9 353 grafických jednotek čínského znakového písma;⁶ druhá část nazvaná Xu 叙 „Doslov“⁷ představuje teoretický základ celé práce, když nejprve formuluje legendu vzniku čínského písma, pak komentuje vývoj jeho grafické podoby, dřívější i stávající grammatologická bádání apod. Klíčovými pojmy je v něm šest kategorií⁸ menšího písma,⁹ determinativ¹⁰ a styl písma.¹¹

Výklad znaků je první prací v dějinách čínské grammatologie, která za současného uvědomění si diachronity systému znakového písma, reprezentované větším a menším písem,¹² systematicky uplatňuje princip vazby grafiky znaku na jeho vý-

⁴ Xu Shen 1963: 319c, 10 a 320b, 3.

⁵ Na sklonku vlády dynastie Qin došlo kvůli qínské cenzuře a barbarství chuských vojsk ke ztrátě písemných záznamů většiny čínských literárních památek. Nařízení prvních hanských panovníků rekonstruovat je na základě diktátu pamětníků dalo vzniknout tzv. novým textům. Postupem doby však byly znovu objeveny také jejich původní verze. Disproporce mezi oběma verzemi textů vyvolala napětí ve vzdělávacích kruzích, jehož výsledkem bylo, především díky politické podpoře dvora, dočasné vítězství příznivců školy nového textu. Právě Xu Shenův *Výklad znaků* však výraznou měrou přispěl k její konečné porážce. Podrobněji viz Uher 2013: 74–82.

⁶ Xu Shen 1963: 319c, 4.

⁷ Viz Uher 2001: 43–54.

⁸ Slaměňíková 2011a: 241–242.

⁹ KATEGORIÍ je sice celkem šest, ale žádný ze znaků *Výkladu znaků* není s výjimkou „Doslovu“ označen jako varieta či výpůjčka a pouze dva znaky jsou jasně označeny jako symboly.

¹⁰ Slaměňíková 2016a: 138–141.

¹¹ Slaměňíková 2016b: 455–457.

¹² Jedná se o vývojovou fázi ve vývoji grafiky čínských znaků, na níž se čínské znakové písmo ustálilo zhruba v době sjednocení Číny Prvním svrchovaným císařem říše Qin ve 3. století př. n. l.: je sice méně ornamentální než nápisy na bronzích, ale zdobenější než nápisy na želvích krunýřích a hovězích lopatkách. V odborné literatuře v češtině je tento styl písma označován běžně jako malé pečetní písmo. Atribut pečetní zde vypouštím: zdá se mi zavádějící, protože se toto písmo nerealizovalo pouze na pečetích, ale i na budovách, zbraních a především bylo používáno v běžném písemném styku. V zájmu asociativního spojení s jeho předchůdcem, větším písmem, od nějž se odlišuje pouze kvantitativně, volím proto místo základního tvaru adjektiva malý v jeho názvu komparativ menší (Uher 2013: 46).

znam, počínaje analýzou konstrukce¹³ každého jednoho v něm zahrnutého znaku menšího písma. Z těchto konstrukčních charakteristik odvozuje pak autor *Výkladu znaků* nižší strukturní jednotky, jejichž další analýza mu umožňuje celý systém znakového písma včetně replikantů¹⁴ zobecnit do dvou paralelních subsystémů: tří kategorií¹⁵ menšího písma a pěti set čtyřiceti determinativů. Každý jeden znak má pak v těchto dvou konstruktech své místo. *Výklad znaků* je tak nejen prvním ale dodnes i jedním z nejvýznamnějších děl popisujících grafický systém čínského znakového písma.

Zatímco systém tří kategorií písma je skryt uvnitř jednotlivých vstupů *Výkladu znaků*, druhý paralelní systém determinativů z něj vystupuje do popředí tím, že je podle něj tento text rozhnížděn. Ten je jistě rozdělen i do čtrnácti svazků, ale toto členění je pevně spojeno s formou nikoliv obsahem *Výkladu znaků*. Struktura vlastní analýzy je pak následující: čtrnáct svazků textu se dělí do determinativů. V záhlaví každého z nich stojí tedy tento determinativ, který je označen frází: všechny znaky, které následují tento grafém, jsou ve vztahu k němu homonymní. Jsou s ním takto spojeny, protože s ním do určité míry významově souvisí. Do pěti set čtyřiceti determinativů je tak seskupeno 8813 znaků.

Výklad znaků je především analýzou znaků menšího písma, to je pro Xu Shena východiskem jeho popisu; větší písmo společně se synchronními variantami menšího písma stojí na jeho okraji. S výjimkou prázdných determinativů, které kromě sebe samých žádné další vstupy neorganizují, za determinativem následují jednotlivé znaky, tj. vstupy a celá hesla. Determinativ je tak strukturní jednotkou čínského písma, která zhruba odpovídá konstrukční složce¹⁶ spíše než radikálu, je ukazatelem významu značně autonomního charakteru, protože se převážně jedná o obrysový znak. Determinativ je Xu Shenovým osobním přínosem čínské grammatologii. Na rozdíl od šesti kategorií písma není známo, že by se někdo problematikou determinativů a tříděním znaků obecně před ním zabýval. Jejich pořadí ve *Výkladu znaků* ukazuje v první řadě na grafické, ve druhé řadě na sémantické souvislosti mezi determinativy. Pořadí vstupů v rámci jednotlivých determinativů se naopak řídí převážně významem znaků nikoliv jejich grafikou.¹⁷

Xu Shenova analýza je směřována na menší písmo tedy nikoliv na úřednické či vzorové písmo: pochopení tohoto zdánlivě triviálního tvrzení čtenáře vymaní z tenat velmi rozšířené praxe aplikovat Xu Shenovu grammatologii přímo na jiné dukty čínského znakového písma. Nebyla pro ně konstruována, proto jim ne zcela vyhovuje. Navíc analýza jednoho a téhož znaku v různých duktech může mít z důvodu posunů v grafice znaku v čase různé výsledky a ostatně i procentní zastoupení jednotlivých kategorií v celém korpusu toho kterého duktu čínského znakového písma se bude

¹³ Termíny konstrukční složka a strukturní prvek obhazuje ve své práci velmi úspěšně T. Slaměnková (2013b: 55–57).

¹⁴ Chongwen 重文 grafická varianta.

¹⁵ Srovnej Slaměnková 2011b: 31–36.

¹⁶ Slaměnková 2013a: 15.

¹⁷ Podrobněji viz Dong Xiqian 1994: 30–32.

lišit.¹⁸ Podstatou *Výkladu znaků* je nadto právě vysvětlení grafiky, protože základní osnovou celého spisu je determinativ jako grafická jednotka a položky významové a výslovnostní tuto základní osnovu pouze doplňují. Význam znaku je tak pro Xu Shena vlastně jen ilustrací jeho struktury, východisko zařazení do jedné z kategorií písma, primární je proto ve *Výkladu znaků* grafika znaku nikoliv jeho význam. Přes tuto zjevnou nadřazenost grafiky znaku nad jeho významem, tvoří obě složky v knize organickou jednotu. Jinými slovy je grafika znaku základem jeho významu uvedeného ve *Výkladu znaků* a význam znaku se zde promítá do jeho grafiky. Znak má bezpochyby i jiné významy, Xu Shen si ale pro svůj výklad vybírá ten z nich, který s grafikou znaku podle jeho názoru nejtěsněji souvisí. Lingvistika grafickou podobu znaku a jeho význam samozřejmě nahlíží na různých úrovních abstrakce jazykových jednotek: znak je pouhou značkou zaznamenávající slovo, které je teprve nositelem lexikálního významu. Úkolem grammatologie jako lingvistické disciplíny je pak objasnit obsah určitého znaku, a tedy provést detailní analýzu vztahu mezi jeho grafikou, výslovností a významem.¹⁹ Co se týče komentáře jednotlivých vstupů, jeho styl je sice úsporný, ale nikoliv skoupý: obsahuje právě ty informace, které se autor zavazuje poskytnout. *Výklad znaků* analyzuje 133 441 znakem celkem 10 516 grafických jednotek, tj. v průměru Xu Shen jeden vstup popisuje dvanácti znaky.²⁰

Menší písmo je posledním stádiem vývoje čínského znakového písma, které nebylo zasaženo takovou mírou formalizace jako úřednické a normativní písmo,²¹ navíc je na rozdíl od nápisů na kostech a na bronzích podrobně popsáno ve *Výkladu znaků*. Právě srovnání takto úplného duktů s podobně úplným úřednickým písmem²² je přínosem pro studium vývojových tendencí čínského znakového písma. *Výklad znaků* ovšem kromě asynchronního srovnání umožňuje i synchronní diskurs menšího písma a jeho variant. Popisuje také historii vývoje čínského znakového písma, když Xu Shen kromě menšího písma uvádí také jeho starší podoby, tj. větší písmo, tedy dukt podstatně starší než je úřednické písmo. Všechny tyto grafické styly tak tvoří organickou součást Xu Shenovy analýzy. Takový rozbor má samozřejmě svá omezení, která zejména spočívají v tom, že ani větší písmo nepředstavuje svou grafikou nejstarší záznamy čínského jazyka, a tak vlastně neodráží nejstarší význam znaku. Proto když byly na přelomu 19. a 20. století „znovuobjeveny“ nápisy na kostech, zjistili grammatologové, že se ve svých výkladech Xu Shen dopustil četných chyb. Tyto chyby se však nicméně dotýkají spíše jednotlivých položek, nikoliv obrazu systému jako takového a přes tato pochybení proto nelze Xu Shenovi upřít jeho zásadní zásluhu na konstituování čínské grammatologie.

U každého jednotlivého vstupu, tj. znaku menšího písma, je obvykle výklad jeho významu vztážen k jeho grafice. Proto je třeba jej chápat jako podřízenou součást

¹⁸ Slaměňíková 2017b: 103–104.

¹⁹ Lu Zongda 1981: 48–52.

²⁰ Yu Guoqing 1995: 89.

²¹ Yang Runlu 1994: 5.

²² Je snad zbytečné zmiňovat, že původně byl celý text *Výkladu znaků* s výjimkou vstupů zapsán úřednickým, nikoliv vzorovým písmem, jako je tomu v současných jeho edicích.

vysvětlení grafiky, ačkoliv mu předchází. V opačném případě by totiž nestačilo uvést jediný význam znaku: slovo, které je příslušným znakem zapsáno, jich má totiž hned několik. Xu Shen uvádí pouze etymon, tj. ten jeho význam, který nejtěsněji souvisí s jeho grafikou a od něhož byla podle Xu Shena tato grafika odvozena. V tomto smyslu ostatně *Výklad znaků* hodnotí i Wang Li: „Ačkoliv *Výklad znaků* vysvětluje význam každého z nich, hlavním předmětem Xu Shenova studia není význam znaku ale jeho grafika. Pokouší se vysvětlit, proč se každý znak píše právě tak a ne jinak, hledá původní význam znaku, aby tímto původním významem vysvětlil důvod, proč je znak strukturován tak, jak je strukturován.“²³

Za vysvětlením významu následuje výklad grafiky znaku přiřazením k jedné z kategorií písma. Po grammatologicko-sémantickém záhlaví je v některých případech ilustrováno užití méně frekventovaného vstupu příkladovou větou, případně je vysvětlení většinou doplněno o jeho synonymum, menšinově homofonum nebo homeofonum uváděné frází „čti jako“. Fakultativně pak následují grafické varianty příslušného znaku. Tato převážně diachronní analýza souvisí s primárními cíli *Výkladu znaků*. Je jej totiž nutno chápat jako programové prohlášení školy starého textu, nástroj v boji proti jejím ideologickým odpůrcům. Právě na tyto fakultativní části, jmenovitě příkladové věty, se soustřeďuje hlavní zájem tohoto článku.

Citace

Citace Xu Shenovi slouží jako doklad významu vstupu případně správnosti analýzy jeho grafiky. Autor *Výkladu znaků* se přitom opírá o text *Kánonu*, uvádí názory *Klasiků* a znalců písma, nebo v nich užívá i místní či stylové varianty čínštiny, respektive hovorový jazyk.²⁴ Xu Shen především cituje *Kánon*, když hlavním záměrem sepsání *Výkladu znaků* je podat k němu vysvětlení. Smyslem takové citace ale není opřít svůj názor o jiný zdroj, je jím spíše snaha doplnit text *Výkladu znaků* právě *Kánonem* jako hlavním zdrojem Xu Shenových badatelských aktivit. Současně je možné citace považovat za exemplifikace.²⁵ Primárně se Xu Shen přirozeně opírá o nejstarší části *Kánonu* psané archaickou čínštinou, ale uvádí i mladší texty ve starověkém jazyce, např. Gongyanguův *Komentář Letopisů*. I ve smyslu textové kritiky je proto *Výklad znaků* velice zajímavým materiálem. Srovnání dnešní i dřívějších verzí *Kánonu* s jeho citacemi ve *Výkladu znaků* otevírá řadu zajímavých otázek souvisejících s autenticitou obou textů. Jedná se o variantní záznam slov, jejich odlišné pořadí, rozdílné řazení vět případně i delších textů, absenci či naopak nadbytečnost určitých jeho částí, jeho odlišné členění, záměnu komentáře za komentovaný text, chyby apod. Tato situace má tři hlavní příčiny: jednak jsou jimi rozdíly mezi verzemi *Kánonu* škol starého a nového textu; patrný je i důraz na jejich mluvenou podobu za současného potlačování významu jejich písemného záznamu: texty byly spíše přednášeny zpa-

²³ Wang Li 1980: 7.

²⁴ Dong Xiqian 1994: 39.

²⁵ Podrobněji viz Uher 2013: 233–234.

měti než čteny a i jejich výklad probíhal spíše ústně; a konečně jsou odchylky mezi texty zapříčiněny i chybami při opisování a editaci textu.²⁶

Ve *Výkladu znaků* je *Kánon* citován v 1 305 heslech. Jedná se o *Knihu proměn*, *Knihu dokumentů*, *Knihu písní*, *Knihu obřadů*, Zuo Qiumingův a Gongyangův *Komentář k Letopisům*, *Sebrané výroky*, *Mencia*, *Kánon synovské oddanosti*, *Pravý vzor* atd.²⁷ Nejčastěji je *Výkladem znaků* citována *Kniha písní* v 422 citacích, následuje *Kniha dokumentů* v 159, *Kniha proměn* v 78,²⁸ a konečně *Sebrané výroky* v 34 citacích. *Výklad znaků* uvádí také fragmenty z *Klasiků*. Jedná se např. o *Hovory států*, *Knihu hor a moří*, *Mistra z Huainanu*, *Han Feie a Mocia*, celkem dvaadvacet různých děl v celkem devětaosmdesáti citacích. Kromě *Kánonu* a *Klasiků* Xu Shen cituje také názory znalců. Jejich komentáře se podobně jako u dvou předchozích kategorií citací vztahují nejen ke grafice vstupů, ale také k jejich významu a výslovnosti. Znalců je ve *Výkladu znaků* uvedeno ve 130 vstupech celkem dvaatřicet a patří mezi ně např. hanský grammatolog Du Lin; Xu Shenův učitel Jia Kui, hanský filozof a filolog Yang Xiong, básník Sima Xiangru, ideolog Dong Zhongshu, knihovníci Liu Xiang a jeho syn Liu Xin a další.²⁹

Konfucius ve *Výkladu znaků*

王：天下所歸往也。董仲舒曰：古之造文者，三畫而連其中謂之王。三者，天、地、人也，而參通之者王也。孔子曰：一貫三為王。凡王之屬皆从王。³⁰

- 1 wáng: ten, který prochází Podnebesím sem a tam. Dong Zhongshu pravil: „Když byly ve starověku vytvářeny znaky, spojením tří tahů [tahem] uprostřed vznikl [znak] král. [Ty] tři tahy to jsou Nebesa, Země a lidé, a ten, který jimi všemi postupuje je král.“ Konfucius pravil: „Kráľ spojuje tři v jedno.“³¹ Všechny znaky, které následují, jsou znaku král podřízeny.³²
璠：璠璠。魯之寶玉。从玉番聲。孔子曰：美哉璠璠。遠而望之，奐若也；近而視之，瑟若也。一則理勝，二則孚勝。³³
- 2 fán [ve spojení] yúfán. Drahocenný nefrit z Lu. Determinativ nefrit a fonetikum fán.³⁴ Konfucius pravil: „Nádherný yufan! Když na něj hledím z dálky, září; když

²⁶ Zhang Jitao 1988: 11–12.

²⁷ Podrobněji viz Uher 2013: 234–235.

²⁸ Li Guoying 1994: 69–70.

²⁹ Podrobněji viz Uher 2013: 237–239.

³⁰ Xu Shen 1963: 9d, 6–9.

³¹ Není známo, odkud tento Konfuciův výrok pochází.

³² Tang Kejing 1997: 27. Fráze „všechny znaky, které následují...“ označuje ve *Výkladu znaků* determinativ.

³³ Xu Shen 1963: 10b, 7–9.

³⁴ Frází „determinativ... a fonetikum...“ jsou ve *Výkladu znaků* označovány fonogramy. Viz Slaměnicková 2015: 116–118.

na něj pohlédnu zblízka, obdivuji se jeho jemnému žilkování. Vítězí [u mě] za prvé žilkováním, za druhé září.³⁵

璵: 玉英華羅列秩秩。从玉桌聲。《逸論語》曰: 玉粲之璵兮。其璵猛也。³⁶

- 3 li: uspořádání žilkování nefritu. Determinativ nefrit a fonetikum li. Ve ztracených *Sebraných výrocích*³⁷ se praví: „Nefrit je krásný a má jemné žilkování, ach! Působivé je uspořádání jeho žilkování!“³⁸

瑩: 玉色。从玉, 熒省聲。一曰石之次玉者。《逸論語》曰: 如玉之瑩。³⁹

- 4 yíng: barva nefritu. Determinativ nefrit a zkomolené⁴⁰ fonetikum yíng. Jinde se praví, že je to kámen o třídu nižší kvality než nefrit. Ve ztracených *Sebraných výrocích* se praví: „Má barvu nefritu.“⁴¹

士: 事也。數始於一, 終於十。从一从十。孔子曰: 推十合一為士。凡士之屬皆从士。⁴²

- 5 shì: ten, který si ví rady.⁴³ Čísla začínají jedničkou a končí desítkou. Determinativ jeden a deset.⁴⁴ Konfucius pravil: „Ten, který dokáže zobecnit deset [věcí] v jednu je vzdělanec.“ Všechny znaky, které následují, jsou znaku vzdělanec podřízeny.⁴⁵

莠: 艸田器。从艸, 條省聲。《論語》曰: 以杖荷莠。今作蓀。⁴⁶

- 6 diào: zemědělské náčiní z trávy. Determinativ tráva a zkomolené⁴⁷ fonetikum tiáo. V *Sebraných výrocích*⁴⁸ se praví: „[Zilu doprovázejí Mistra na jeho cestě zůstal kdesi vzadu, když tu potkal starce] nesoucího na holi přes rameno košík.“ Dnes se píše [znakem] 蓀.⁴⁹

³⁵ Obsaženo v oddíle Wen yu 問玉 O nefritu qiské verze *Sebraných výroků* (Tang Kejing 1997: 30).

³⁶ Xu Shen 1963: 12a, 2–3.

³⁷ Viz zlomek 3.

³⁸ Tang Kejing 1997: 44.

³⁹ Xu Shen 1963: 12a, 4–5.

⁴⁰ Zkrácené o prvek oheň.

⁴¹ Tang Kejing 1997: 44.

⁴² Xu Shen 1963: 14c, 5–6.

⁴³ Shengxun 聲訓 zvuková definice, jedna z metod xungu 訓詁 historické lexikologie, která vysvětluje vztahy mezi slovy na základě homofonie nebo homeofonie slov. Podrobněji viz Uher 2013: 225–226.

⁴⁴ Frází „determinativ... a ...“ jsou ve *Výkladu znaků* označovány ideogramy (viz Slaměnková 2013a).

⁴⁵ Tang Kejing 1997: 59.

⁴⁶ Xu Shen 1963: 25a, 5.

⁴⁷ Zkrácené o prvek dřevina.

⁴⁸ XVIII. 7, Vochala 2009: 99.

⁴⁹ Tang Kejing 1997: 138.

- 詗: 頓也。从言刃聲。《論語》曰: 其言也詗。⁵⁰
- 7 rěn: mluvit pomalu. Determinativ slovo a fonetikum rěn. V *Sebraných výroch*⁵¹ se praví: „[Ten kdo ctí zásady lidskosti, vždy] obezřetně váží slova.“⁵²
- 詒: 離別也。从言多聲。讀若《論語》跲予之足。周景王作洛陽詒臺。⁵³
- 8 chí: odcházet. Determinativ slovo a fonetikum duō.⁵⁴ Čte se jako [chí ve spojení] chí yú zhī zú [Když byl mistr Zeng nemocen, svolal své učedníky a řekl jim:] „Odkryjte mé údy [a pohledte na ně!“ v *Sebraných výroch*.⁵⁵ Král Jing z Zhou⁵⁶ vystavěl terasu Chi v Luoyangu.⁵⁷
- 諛: 便巧言也。从言扁聲。《周書》曰: 截截善諛言。《論語》曰: 友諛佞。⁵⁸
- 9 piǎn: přesvědčivá, ale vychytralá řeč. Determinativ slovo a fonetikum biǎn. V oddíle „Dokumenty z Zhou“ [*Knihy dokumentů*] se praví: „[Co mám udělat pro to, abych získal mnoho] malicherných, kteří si libují ve vychytralých řečech tak, [že přesvědčí i pravého aristokrata?]. V *Sebraných výroch*⁵⁹ se praví: „Přátelství s [patolízaly, falešnými lidmi a] prázdnými tlachaly [jsou škodlivá].“⁶⁰
- 訴: 告也。从言, 斥⁶¹ 省聲。《論語》曰: 訴子路於季孫。⁶²
- 10 sù: říkat. Determinativ slovo a zkomolené fonetikum chì.⁶³ V *Sebraných výroch*⁶⁴ se praví: „Gongbo Liao očerňoval Zilua u Ji Suna.“⁶⁵
- 禱: 禱也。累功德以求福。《論語》云: 禱爾于上下神祇。从言, 壘省聲。⁶⁶

⁵⁰ Xu Shen 1963: 54a, 2.

⁵¹ XII. 3, Vochala 2009: 65.

⁵² Tang Kejing 1997: 338.

⁵³ Xu Shen 1963: 54d, 6–7.

⁵⁴ Guo Xiliang (1986: 64, 33) řadí oba znaky ve starověké čínštině k rýmu 歌.

⁵⁵ VIII. 3, Vochala 2009: 47.

⁵⁶ Čtyřiadvacátý panovník dynastie Zhou, dvanáctý po přesunu hlavního města na východ, vládl v letech 544–520.

⁵⁷ Tang Kejing 1997: 343. Ve *Výkladu znaků* jsou mj. obsažena i cenná topografická data.

⁵⁸ Xu Shen 1963: 55b, 10–c, 1.

⁵⁹ XVI. 4, Vochala 2009: 90.

⁶⁰ Tang Kejing 1997: 348.

⁶¹ Podle Duan Yucaie má být 斥.

⁶² Xu Shen 1963: 56d, 2–4.

⁶³ Guo Xiliang (1986: 103, 54) řadí oba znaky ve starověké čínštině k rýmu 鐸.

⁶⁴ XIV. 36, Vochala 2009: 81.

⁶⁵ Tang Kejing 1997: 358.

⁶⁶ Xu Shen 1963: 57c, 3–4.

- 11 lěi: modlit se. Shromažďovat zásluhy a ctnosti a tak žádat o požehnání božstev. V *Sebraných výrocích*⁶⁷ se říká: „V Chvalozpěvech se praví: Modlíme se za tebe k božstvům Nebe a Země.“ Determinativ slovo a zkomolené⁶⁸ fonetikum lěi.⁶⁹ 弈: 圍碁也。从升亦聲。《論語》曰: 不有博弈者乎! ⁷⁰
- 12 yì: go. Determinativ předávat a fonetikum yì. V *Sebraných výrocích*⁷¹ se praví: „Cožpak neexistují hra v kostky a šachy?“⁷² 鞞: 去毛皮也。《論語》曰: 虎豹之鞞。从革郭聲。⁷³
- 13 kuò: kůže bez chlupů. V *Sebraných výrocích*⁷⁴ se praví: „Odstraň srst z tygří nebo pardálí kůže [a zůstane ti totéž, co po jejím odstranění z kůže psa nebo berana].“ Determinativ useň a fonetikum guō.⁷⁵ 轡: 車衡三束也。曲轅輶縛, 直輶輶。从革爨聲。讀若《論語》鑽燧之鑽。⁷⁶
- 14 zuān: tři místa, kde se přivazuje oj vozu ke jhu. U malého vozu se spojuje řemeny v otvorech, u velkého vozu se [jho] řemenem přivazuje celé. Determinativ useň a fonetikum cuān . Čte se jako zuān třít [ve spojení] zuānsuì „rozdělat oheň třením“⁷⁷ ze *Sebraných výroků*.⁷⁸ 啟: 教也。从支启聲。《論語》曰: 不憤不啟。⁷⁹
- 15 qǐ: dávat pokyny. Determinativ tlouci a fonetikum qǐ. V *Sebraných výrocích*⁸⁰ se praví: „Kdo se usilovně nesnaží, tomu pravdy neodhaluji, [kdo není schopen se vyjádřit, tomu poučení neposkytuji].“⁸¹ 魯: 鈍詞也。从白, 養省聲。《論語》曰: 參也魯。⁸²

⁶⁷ VII. 34, Vochala 2009: 46.

⁶⁸ Zkrácené o prvek hedvábí.

⁶⁹ Tang Kejing 1997: 363.

⁷⁰ Xu Shen 1963: 59c, 2.

⁷¹ XVII. 22, Vochala 2009: 96.

⁷² Tang Kejing 1997: 378.

⁷³ Xu Shen 1963: 60c, 7.

⁷⁴ XII. 8, Vochala 2009: 66.

⁷⁵ Tang Kejing 1997: 386.

⁷⁶ Xu Shen 1963: 61b, 8–9.

⁷⁷ XVII. 21, Vochala 2009: 96: Zai Wo se otázal: „Držet tři roky smutek za rodiče, není to příliš dlouho? Jestliže se pravý aristokrat po tři léta nebude moci věnovat obřadům Li, nutně je to neblaze poznamená, nebude-li se po tři léta provozovat hudba, nutně to povede k jejímu úpadku. Staré zní je spotřebováno, nové sklizeno, proběhl i roční cyklus výměny dřeva k rozdělování ohně, takže by ten jeden rok docela stačil!“

⁷⁸ Tang Kejing 1997: 392.

⁷⁹ Xu Shen 1963: 67c, 7.

⁸⁰ VII. 8, Vochala 2009: 43.

⁸¹ Tang Kejing 1997: 435.

⁸² Xu Shen 1963: 74b, 10.

- 16 lǚ slovo, které znamená hloupý. Determinativ nos a zkomolené⁸³ fonetikum zhǎ.⁸⁴ V *Sebraných výrocích*⁸⁵ se praví: „[Chai je pošetilý,] Shen tupý, [Shi vznětlivý a You neotesaný].“⁸⁶
 羊: 祥也。从𦍋, 象頭角足尾之形。孔子曰: 牛羊之字以形舉也。凡羊之屬皆从羊。⁸⁷
- 17 yáng: šťastné znamení.⁸⁸ Determinativ ovčí rohy, [celý znak] zobrazuje tvar hlavy, rohů, noh a ocasu. Konfucius pravil: „Znaky buvol a ovce vycházejí z podoby [těchto zvířat].“⁸⁹ Všechny znaky, které následují, jsou znaku ovce podřízeny.⁹⁰
 羌: 西戎牧羊人也。从人从羊, 羊亦聲。南方蠻閩从虫, 北方狄从犬, 東方貉从豸, 西方羌从羊: 此六種也。西南獋人、僬僇, 从人; 蓋在坤地, 頗有順理之性。唯東夷从大。大, 人也。夷俗仁, 仁者壽, 有君子不死之國。孔子曰: 道不行, 欲之九夷, 乘桴浮於海。有以也。⁹¹
- 18 qiāng: pasák ovcí západních Rongů. Determinativ člověk, determinativ ovce a také fonetikum yáng.⁹² Manové a Minové na jihu mají determinativ had, Diové na severu pes, Moové na východě plaza a Qiangové na západě ovce. To je [celkem] šest⁹³ národností. To Boové a Jiaoyaoové na jihozápadě mají determinativ člověk. Snad proto, že žijí na jihozápadě⁹⁴ je jejich přirozeností chovat se velmi rozumně. Jen Yiové na východě mají determinativ velký, tj. člověk. Yiové ctí humanitu a ti, kteří jsou humánní, se dožívají vysokého věku. [Na východě] je [také] země pravých aristokratů – nesmrtelných. To proto⁹⁵ Konfucius pravil: „Správná cesta nenachází uplatnění, nejlépe by bylo nasednout na vor“⁹⁶ a odejít do Jiuyi.

⁸³ Vypuštěním prvku ovce.

⁸⁴ V Guo Xiliangově příručce není znak 𦍋 obsažen. *HYDZD* udává jeho fanqie z Ji Yun 集韻 *Sebraných rýmů*: 側下 (1995: 4689). Guo Xiliang uvádí fanqie znaku 魯 z Guang Yun 廣韻 *Rozšířených rýmů*: 郎古 (1986: 104). Opět podle Guo Xilianga patří znaky 下 a 古 ve starověké čínštině k rýmu 魚 (1986: 9, 92).

⁸⁵ XI. 18, Vochala 2009: 61.

⁸⁶ Tang Kejing 1997: 482.

⁸⁷ Xu Shen 1963: 78a, 1–2.

⁸⁸ Zvuková definice, viz zlomek č. 4.

⁸⁹ Není známo, odkud tento Konfuciův výrok pochází.

⁹⁰ Tang Kejing 1997: 506

⁹¹ Xu Shen 1963: 78c, 9–d, 4.

⁹² Frázi „determinativ..., determinativ... a také fonetikum...“ jsou ve *Výkladu znaků označovány* znaky, které jsou současně ideogramy a fonogramy, tj. ideofonogramy.

⁹³ Uvedeny jsou však pouze čtyři: patrně se jedná o chybu při opisování související s grafikou znaku čtyři a šest ve větším písmu (Tang Kejing 1997: 511).

⁹⁴ Slovní hříčka: výrazy kùn jihozápad a shùn chovat se rozumně jsou homeofony.

⁹⁵ Tang Kejing 1997: 511.

⁹⁶ V. 7, Vochala 2009: 34.

- 鳥：孝鳥也。象形。孔子曰：鳥，昉呼也。取其助氣，故以為鳥呼。凡鳥之屬皆從鳥。⁹⁷
- 19 wū: synovský oddaný pták.⁹⁸ Piktogram.⁹⁹ Konfucius pravil: „Vrána se uvolní a kráká.“¹⁰⁰ Tím zvukem pomáhá [vyjádřit] emoci; to proto se používá ve [spojení] wūhū běda! Všechny znaky, které následují, jsou znaku vrána podřízeny.¹⁰¹ 既：小食也。从皂无聲。《論語》曰：不使勝食既。¹⁰²
- 20 jì: malé jídlo. Determinativ vůně obilí a fonetikum jì. V *Sebraných výrociích*¹⁰³ se praví: „[I když se podává mnoho masa,] nejí ho více než příkrmů z obilnin.“¹⁰⁴ 餽：飯餽也。从食曷聲。《論語》曰：食餽而餽。¹⁰⁵
- 21 hé: jídlo stářím změnilo chuť. Determinativ jídlo a fonetikum hé. V *Sebraných výrociích*¹⁰⁶ se praví: „Nakyslé a zatuchlé zrniny [nejí, stejně jako zkaženou rybu nebo zahnívající maso].“¹⁰⁷ 楷：木也。孔子冢蓋樹之者。从木皆聲。¹⁰⁸
- 22 jiē: strom.¹⁰⁹ Strom, který pokrývá Konfuciovu mohylu. Determinativ dřevina a fonetikum jiē.¹¹⁰ 耒：摩田器。从木憂聲。《論語》曰：耒而不輟。¹¹¹
- 23 yōu: nástroj na upravování hlíny na poli. Determinativ dřevina a fonetikum yōu. V *Sebraných výrociích*¹¹² se praví: „zahrnuje přitom hlínou semena.“¹¹³ 字：葬也，从宀，人色也，从子。《論語》曰：色字如也。¹¹⁴
- 24 bèi: vzkvétající jako trávy a dřeviny – proto má determinativ bujet; [vzkvétající] i jako lidská tvář, proto má determinativ dítě. V *Sebraných výrociích*¹¹⁵ se praví: „[Když prochází kolem trůnu,] nasadí ve tváři vážný výraz [a pohybuje se

⁹⁷ Xu Shen 1963: 82d, 3–5.

⁹⁸ Tj. vrána. Duan Yucai k tomu říká: když ptáče vyroste, krmí zase na oplátku svou matku (Tang Kejing 1997: 537).

⁹⁹ Slaměnková 2017a: 38–40

¹⁰⁰ Není známo, odkud tento Konfuciovův výrok pochází.

¹⁰¹ Tang Kejing 1997: 537.

¹⁰² Xu Shen 1963: 106c, 4.

¹⁰³ X. 8, Vochala 2009: 56.

¹⁰⁴ Tang Kejing 1997: 687.

¹⁰⁵ Xu Shen 1963: 108b, 8.

¹⁰⁶ X. 8, Vochala 2009: 56.

¹⁰⁷ Tang Kejing 1997: 699.

¹⁰⁸ Xu Shen 1963: 115a, 4.

¹⁰⁹ Řečík čínský (Tang Kejing 1997: 743).

¹¹⁰ Tang Kejing 1997: 743.

¹¹¹ Xu Shen 1963: 122a, 4.

¹¹² XVIII. 6, Vochala 2009: 98.

¹¹³ Tang Kejing 1997: 794.

¹¹⁴ Xu Shen 1963: 127c, 8.

¹¹⁵ X. 4, Vochala 2009: 55.

- zrychlenými úkroky; slova pronáší slabým hlasem, jako když se mu nedostává síl].¹¹⁶
- 郛: 魯下邑。孔子之鄉。从邑取聲。¹¹⁷
- 25 zōu: městečko ve [státě] Lu [za období Jara a podzimu], Konfuciovo rodiště. Determinativ město a fonetikum qū.¹¹⁸
 邰: 嘉穀實也。从囟从米。孔子曰: 邰之為言續也。¹¹⁹
- 26 xù: zrno kvalitního obilí. Determinativ plod a determinativ obilná zrna. Konfucius¹²⁰ pravil: „zrno znamená bez přestání pokračovat.“¹²¹
 黍: 禾屬而黏者也。以大暑而種¹²², 故謂之黍。从禾, 雨省聲。孔子曰: 黍可為酒, 禾入水也。凡黍之屬皆从黍。¹²³
- 27 shǔ druh lepkavé obiloviny. Protože dozrává za dàshǔ velkého horka,¹²⁴ říká se mu shǔ proso. Determinativ obilí a zkomolené¹²⁵ fonetikum yǔ. Konfucius¹²⁶ pravil: „Protože se z prosa dělá alkohol, je [tvořeno složkami] obilí, vstupovat a voda.“ Všechny znaky, které následují, jsou znaku proso podřízeny.¹²⁷
 窆: 穿也。从穴窆聲。《論語》有公伯窆。¹²⁸
- 28 liáo: okno. Determinativ jeskyně a fonetikum liáo. V *Sebraných výrociích*¹²⁹ je Gōngbó Liáo.¹³⁰
 伧: 人名。从人亢聲。《論語》有陳伧。¹³¹

¹¹⁶ Tang Kejing 1997: 832.

¹¹⁷ Xu Shen 1963: 135c, 3.

¹¹⁸ Tang Kejing 1997: 889. V Guo Xiliangově příručce není znak 郛 obsažen. HYDZD udává jeho fanqie z *Rozšířených rýmů*: 側鳩 (1995: 3777). Guo Xiliang uvádí fanqie znaku 取 rovněž z *Rozšířených rýmů*: 七庚 (1986: 117). Guo Xiliang řadí znak 鳩 ve starověké čínštině k rýmu 幽 (1986: 180), znak 庚 k rýmu 侯 (1986: 112). Duan Yucai oba rýmy řadí do čtvrté rýmové kategorie (1988: 296, 116).

¹¹⁹ Xu Shen 1963: 143a, 7–8.

¹²⁰ Není známo, odkud tento Konfuciovův výrok pochází.

¹²¹ Tang Kejing 1997: 941.

¹²² Má být 孰 (Tang Kejing 1997: 968).

¹²³ Xu Shen 1963: 146d, 5–6.

¹²⁴ Tj. jedno ze čtyřadvaceti období v zemědělském lunárním kalendáři.

¹²⁵ Vypuštěním iniciálního vodorovného tahu ve znaku menšího písma.

¹²⁶ Není známo, odkud tento Konfuciovův výrok pochází.

¹²⁷ Tang Kejing 1997: 968

¹²⁸ Xu Shen 1963: 152c, 2.

¹²⁹ XIV. 36, Vochala 2009, 81: Gongbo Liao očerňoval Zilua u Ji Suna. Když o tom Zifu Jingbo vyprávěl Mistru Kongovi, podotkl: „Starý pán se opravdu nechal zmást tím Gongbo Liaodem! Ale já mám ještě dostatek moci, abych dal Gongbo Liaovu mrtvolu vystavit na tržišti na odvě!“ Mistr Kong řekl: „Zda se pravá Cesta prosadí, to závisí na osudu, zda stroskotá, to rovněž závisí na osudu. Co takový Gongbo Liao zmůže proti osudu?“ Viz rovněž zlomek 10.

¹³⁰ Tang Kejing 1997: 1005.

¹³¹ Xu Shen 1963: 162a, 7.

- 29 kàng: jméno člověka. Determinativ člověk a fonetikum kàng. V *Sebraných výrocích*¹³² je Chen Kang.¹³³
份: 文質偕也。从人分聲。《論語》曰: 文質份份。¹³⁴
- 30 bīn: mít formu i obsah. Determinativ člověk a fonetikum fēn.¹³⁵ V *Sebraných výrocích*¹³⁶ se praví: „[Převládne-li přirozenost nad kulturností, je z člověka primitiv. Když přehnaná kulturnost potlačí přirozenost člověka, stává se z něj mnohomluvný psavec.] Teprve když jsou přirozenost a kulturnost v jemné vyváženosti, [pak se z člověka stává pravý aristokrat].“¹³⁷
衮: 裾也。从衣它聲。《論語》曰: 朝服, 衮紳。¹³⁸
- 31 tuó: přední část oděvu. Determinativ oděv a fonetikum tuó. V *Sebraných výrocích*¹³⁹ se praví: „[Je-li nemocen a panovník ho navštíví, otočí svou hlavu k východu, přes sebe přehodí dvorské roucho a přes něj svůj pás.]"¹⁴⁰
儿: 仁人也。古文奇字人也。象形。孔子曰: 在人下, 故詰屈。凡儿之屬皆从儿。¹⁴¹
- 32 rén: humánní člověk. Ve starém písmu je to varianta znaku člověk. Piktogram. Konfucius¹⁴² pravil: „Bývá v dolní části znaku, proto je [jeho grafika] zkroucená.“ Všechny znaky, které následují, jsou znaku člověk podřízeny.¹⁴³
艷: 色艷如也。从色弗聲。《論語》曰: 色艷如也。¹⁴⁴

¹³² XVI. 13, Vochala 2009, 91–92: Chen Kang se otázal Bo Yuho: „Dozvěděl jste se vy sám od Mistra něco zvláštního?“ Bo Yu odpověděl: „Ne, nikoliv. Ale když jednou stál sám v síni a já, Li, jsem procházel rychlým krokem kolem, řekl: Studoval jsi *Knihu písní*? Odpověděl jsem: Ještě ne. On mi na to řekl: Bez studia *Knihy písní* nebudeš umět rozmlouvat. Vrátil jsem se tady a pustil se do studia *Knihy písní*. Jiného dne, když zase stál sám v síni a já jsem rychlým krokem procházel kolem něj, řekl: Studoval jsi principy mravů a etikety Li? Odpověděl jsem: Dosud ještě ne. Bez studia principů mravů a etikety Li nemáš na čem v životě stavět – řekl mi na to. Tak jsem se opět vrátil a pustil do studia principů mravů Li. Jenom na tyto dvě věci se mne tázal.“ Chen Kang si při odchodu potěšeně řekl: „Zeptal jsem se na jednu věc a dostalo se mi odpovědi hned na tři – dozvěděl jsem se něco o *Knize písní*, o principech mravů a etikety Li, a také o tom, že pravý aristokrat si udržuje jistý odstup i od svého syna.“

¹³³ Tang Kejing 1997: 1068.

¹³⁴ Xu Shen 1963: 162d, 6–7.

¹³⁵ Guo Xiliang (1986: 235, 233) uvádí u obou znaků ve starověké čínštině stejný rým i stejnou iniciálu.

¹³⁶ VI. 18, Vochala 2009: 40.

¹³⁷ Tang Kejing 1997: 1071.

¹³⁸ Xu Shen 1963: 171b, 9.

¹³⁹ X. 19, Vochala 2009: 58.

¹⁴⁰ Tang Kejing 1997: 1135.

¹⁴¹ Xu Shen 1963: 176d, 1–2.

¹⁴² Není známo, odkud tento Konfuciusův výrok pochází.

¹⁴³ Tang Kejing 1997: 1167.

¹⁴⁴ Xu Shen 1963: 187c, 4.

- 33 bó: temperamentní výraz obličeje. Determinativ výraz obličeje a fonetikum fú.¹⁴⁵ V *Sebraných výrociích*¹⁴⁶ se praví: „[Když mu panovník přikáže přivést hosta k přijetí,] Mistr ihned změní výraz tváře [a drobnými úkroky postoupí kupředu].“¹⁴⁷
 豺: 似狐, 善睡獸。从豸舟聲。《論語》曰: 狐豺之厚以居。¹⁴⁸
- 34 hé: podobá se lišce, divoké zvíře, které rádo spí.¹⁴⁹ Determinativ plazit se a fonetikum žhou.¹⁵⁰ V *Sebraných výrociích*¹⁵¹ se praví: „K sezení mu slouží tlusté kožešiny z lišky a jezevce.“¹⁵²
 貉: 北方豸種。从豸各聲。孔子曰: 貉之為言惡也。¹⁵³
- 35 hé: etnikum, které žije na severu [společně] s legendárním zvířetem žhi. Determinativ plazit se a fonetikum gè. Konfucius¹⁵⁴ pravil: „mò jako slovo znamená šeredný.“¹⁵⁵
 犬: 狗之有縣蹠者也。象形。孔子曰: 視犬之字如畫狗也。凡犬之屬皆从犬。¹⁵⁶
- 36 quǎn: druh psa, který tlapami visí ve vzduchu [a nedotýká země].¹⁵⁷ Piktogram. Konfucius¹⁵⁸ pravil: „Když pohlédnu na znak quǎn, jako bych viděl obrázek psa.“¹⁵⁹
 狗: 孔子曰: 狗, 叩也。叩气吠以守。从犬句聲。¹⁶⁰
- 37 gǒu: Konfucius¹⁶¹ pravil: „gǒu pes je kǒu křesat kameny o sebe.¹⁶² Hlídá tak, že vykřeše hněv a štěká.“ Determinativ pes a fonetikum gǒu.¹⁶³

¹⁴⁵ Guo Xiliang (1986: 25, 109) řadí oba znaky ve starověké čínštině k rýmu 物.

¹⁴⁶ X. 3, Vochala 2009: 55.

¹⁴⁷ Tang Kejing 1997: 1238.

¹⁴⁸ Xu Shen 1963: 198b, 3–4.

¹⁴⁹ Tj. jezevec (Vochala 2009: 56).

¹⁵⁰ V Guo Xiliangově příručce není znak 豺 obsažen. HYDZD udává jeho fanqie z *Rozšířených rýmů*: 下各 (1995: 3911). Guo Xiliang uvádí fanqie znaku 舟 rovněž z *Rozšířených rýmů*: 職流 (1986: 172) a řadí znak 各 ve starověké čínštině k rýmu 鐸 (1986: 16), znak 流 k rýmu 幽 (1986: 182). Duan Yucui oba rýmy řadí do třetí rýmové kategorie (1988: 296, 116).

¹⁵¹ X. 6, Vochala 2009: 56.

¹⁵² Tang Kejing 1997: 1307.

¹⁵³ Xu Shen 1963: 198b, 8.

¹⁵⁴ Není známo, odkud tento Konfuciův výrok pochází.

¹⁵⁵ Tang Kejing 1997: 1307.

¹⁵⁶ Xu Shen 1963: 203d, 6–7.

¹⁵⁷ Lovecký pes (Tang Kejing 1997: 1344).

¹⁵⁸ Není známo, odkud tento Konfuciův výrok pochází.

¹⁵⁹ Tang Kejing 1997: 1344.

¹⁶⁰ Xu Shen 1963: 203d, 8.

¹⁶¹ Není známo, odkud tento Konfuciův výrok pochází.

¹⁶² Slovní hříčka. Výrazy gǒu a kǒu jsou homeofony.

¹⁶³ Tang Kejing 1997: 1344.

- 鼻：嫚也。从百从乔，乔亦聲。《虞書》曰：若丹朱鼻¹⁶⁴。讀若傲。
《論語》：鼻湯舟。¹⁶⁵
- 38 ào: domýšlivý. Determinativ hlava, determinativ propouštět a také fonetikum gǎo. V části Shunovy dokumenty [*Knihy dokumentů*] se praví: „Nebudte domýšliví jako [Yaoův syn] Zhu z Dan.“ Čte se jako ào domýšlivý. V *Sebraných výroch*¹⁶⁶ se praví: „[Nangong Kuo položil Mistru Kongovi takovou otázku: „Yi vynikal ve střelbě,] Ao dokázal utáhnout loď po souši, [a nebyla jim přána přirozená smrt, zatímco Yu a Ji, kteří obdělávali vlastníma rukama půdu, získali celé Podnebesí!]¹⁶⁷“
- 愉：薄也。从心俞聲。《論語》曰：私覲，愉愉如也。¹⁶⁸
- 39 yú: povrchní. Determinativ srdce a fonetikum yú. V *Sebraných výroch*¹⁶⁹ se praví: „...při soukromých setkáních je uvolněný a veselý.“¹⁷⁰
洫：十里為成。成間廣八尺、深八尺謂之洫。从水血聲。《論語》曰：盡力于溝洫。¹⁷¹
- 40 xù: deset [krát deset] mil je chéng. Mezi dvěma chéngy je příkop široký osm a hluboký osm stop. Determinativ voda a fonetikum xuè.¹⁷² V *Sebraných výroch*¹⁷³ se praví: „[Pokud jde o Yua, nenalézám na něm žádné nedostatky... Ač sám bydlel v chatrném domě,] své síly věnoval beze zbytku jen odvodňovacím pracím...“¹⁷⁴
侃：剛直也。从亻，亻，古文信；从川，取其不舍晝夜。《論語》曰：子路侃侃如也。¹⁷⁵
- 41 kǎn: stát si pevně na svém. Determinativ xìn je ve starém písmu xìn důvěryhodnost; determinativ řeka, [znamená] jí ve dne v noci [zalévat]. V *Sebraných výroch*¹⁷⁶ se praví: „Zilu [se tvářil rozhodně a odhodlaně, Ran You a Zigong] se tvářili přívětivě a vesele.“¹⁷⁷
闕：門楣也。从門或聲。《論語》曰：行不履闕。¹⁷⁸

¹⁶⁴ V současné verzi *Knihy dokumentů* je uvedeno: 無若丹朱傲 (Tang Kejing 1997: 1426). Z tohoto textu také vychází můj překlad zlomku 38 do češtiny.

¹⁶⁵ Xu Shen 1963: 215c, 6–7.

¹⁶⁶ XIV. 5, Vochala 2009: 76.

¹⁶⁷ Tang Kejing 1997: 1426.

¹⁶⁸ Xu Shen 1963: 220a, 10.

¹⁶⁹ X. 5, Vochala 2009: 56.

¹⁷⁰ Tang Kejing 1997: 1460.

¹⁷¹ Xu Shen 1963: 232c, 8–9.

¹⁷² Guo Xiliang (1986: 119, 47) řadí oba znaky ve starověké čínštině k rýmu 質.

¹⁷³ VIII. 21, Vochala 2009: 50.

¹⁷⁴ Tang Kejing 1997: 1558.

¹⁷⁵ Xu Shen 1963: 239c, 10–d, 1.

¹⁷⁶ XI. 13, Vochala 2009: 60.

¹⁷⁷ Tang Kejing 1997: 1605.

¹⁷⁸ Xu Shen 1963: 248b, 8–9.

- 42 yù: práh. Determinativ vrata a fonetikum huò.¹⁷⁹ V *Sebraných výrocích*¹⁸⁰ se praví: „[Uprostřed brány se nikdy nezastavuje a] nestoupá na její práh.“¹⁸¹
 嬭: 過差也。从女監聲。《論語》曰：小人窮斯嬭矣。¹⁸²
- 43 làn: překročit, být různý. Determinativ žena a fonetikum jiān.¹⁸³ V *Sebraných výrocích*¹⁸⁴ se praví: „[Pravý aristokrat snáší nouzi statečně,] malý člověk, když se ocitne v nouzi, ihned začne nezřízeně vyvádět.“¹⁸⁵
 芎: 帝嚳歎官，夏少康滅之。从弓开聲。《論語》曰：芎善舛。¹⁸⁶
- 44 yì: úředník odpovědný za lukostřelbu za císaře Ku, [později příjmení a název státu,] který vyvrátil Shaokang ze Xia. Determinativ luk a fonetikum qiān.¹⁸⁷
 V *Sebraných výrocích*¹⁸⁸ se praví: „[Nangong Kuo položil Mistru Kongovi takovou otázku:] „Yi vynikal ve střelbě, [Ao dokázal utáhnout loď po souši, a nebyla jim přána přirozená smrt, zatímco Yu a Ji, kteří obdělávali vlastníma rukama půdu, získali celé Podnebesí!]“¹⁸⁹
 純: 絲也。从糸屯聲。《論語》曰：今也純，儉。¹⁹⁰
- 45 chún: hedvábí. Determinativ jemné hedvábí a fonetikum tún. V *Sebraných výrocích*¹⁹¹ se praví: „[Obřadní pokrývka hlavy ze lnu – tak to vyžaduje etiketa Li.] Dnes se však [nosí pokrývka] z černého hedvábí, což je hospodárnější.“¹⁹²

¹⁷⁹ V Guo Xiliangově příručce není znak 闕 obsažen. HYDZD udává jeho fanqie z *Rozšířených rýmů*: 况逼 (1995: 4303). Guo Xiliang uvádí fanqie znaku 或 rovněž z *Rozšířených rýmů*: 胡國 (1986: 29) a řadí znaky 逼 i 國 ve starověké čínštině k rýmu 職 (1986: 85, 28).

¹⁸⁰ X. 4, Vochala 2009: 55.

¹⁸¹ Tang Kejing 1997: 1668.

¹⁸² Xu Shen 1963: 264d, 5.

¹⁸³ V Guo Xiliangově příručce není znak 嬭 obsažen. HYDZD udává jeho fanqie z *Rozšířených rýmů*: 廬瞰 (1995: 1086). Guo Xiliang uvádí fanqie znaku 監 rovněž z *Rozšířených rýmů*: 古銜 (1986: 203) a řadí znaky 瞰 i 銜 ve starověké čínštině k rýmu 談 (1986: 185, 208).

¹⁸⁴ XV. 2, Vochala 2009: 83.

¹⁸⁵ Tang Kejing 1997: 1792.

¹⁸⁶ Xu Shen 1963: 270b, 7–8.

¹⁸⁷ V Guo Xiliangově příručce není znak 芎 obsažen. HYDZD udává jeho fanqie z *Rozšířených rýmů*: 五計 (1995: 995). Guo Xiliang uvádí fanqie znaku 开 rovněž z *Rozšířených rýmů*: 古賢 (1986: 202) a řadí znak 計 ve starověké čínštině k rýmu 質 (1986: 71), znak 賢 k rýmu 真 (1986: 207). Duan Yucai znaky řadí do patnácté, respektive čtrnácté rýmové kategorie (1988: 641, 715). V tomto kontextu je nutno připomenout, že fonetikum se ke zvukové realizaci fonogramu vyjadřuje v některých případech jen velmi přibližně.

¹⁸⁸ XIV. 5, Vochala 2009: 76. Viz zlomek 38.

¹⁸⁹ Tang Kejing 1997: 1834.

¹⁹⁰ Xu Shen 1963: 271b, 4.

¹⁹¹ IX. 3, Vochala 2009: 51.

¹⁹² Tang Kejing 1997: 1840.

- 繪：會五采繡也。《虞書》曰：山龍華蟲作繪¹⁹³。《論語》曰：繪事後素。从糸會聲。¹⁹⁴
- 46 huì: pětibarevná výšivka. V části Shunovy dokumenty [*Knihy dokumentů*] se praví: „[Přál bych si vidět symboly lidí starověku: Slunce, Měsíc, hvězdy,] hory, draky, bažanty vyšité [na svrchnících]. V *Sebraných výrocích*¹⁹⁵ se praví: „[Zixia se otázel: „Kouzelný úsměv tak líbezný, nádherné oči tak jiskrné, ta pestrost barev, na bílém základě – co se tím vlastně rozumí?“] „Že malování následuje až po vytvoření bílého podkladu,“ [řekl mistr. „Jsou tedy mravy a etiketa Li až tím, co následuje?“ – opáčil Zixia. „Kdo mě inspiruje, je tenhle Shang!“ – řekl Mistr. „S ním nyní již mohu rozmlouvat o *Knize písní*!“]“ Determinativ hedvábí a fonetikum huì.¹⁹⁶
- 紕: 《論語》曰：紕衣長，短右袂。从糸舌聲。¹⁹⁷
- 47 xiè: V *Sebraných výrocích*¹⁹⁸ se praví: „Kožešina u všedního šatu bývá dlouhá a pravý rukáv zkrácený.“ Determinativ hedvábí¹⁹⁹ a fonetikum shé.²⁰⁰
- 輶: 車輶輒也。从車眞聲。讀若《論語》鏗尔，舍瑟而作。又讀若擊。²⁰¹
- 48 kēng: kēnghóng zvuk vozu. Determinativ vůz a fonetikum zhēn. Čte se jako „[Zeng Xi, který právě drnkal na struny loutny, přestal hrát,] a když zvuk dozněl, odložil loutnu, vstal [a řekl...]“²⁰² v *Sebraných výrocích*.²⁰³
- 孔子曰：吾猶及史之闕文，今亡矣夫。²⁰⁴
- 49 Také Konfucius²⁰⁵ pravil: „Ještě před chvílí jsem v historických knihách narazil na vynechávky v textu, ale teď už tam nejsou.“²⁰⁶

¹⁹³ V současné verzi *Knihy dokumentů* je 會. Je to chyba vzniklá patrně při opisování vynecháním determinativu hedvábí, jinak asi: přál bych si vidět... hory, draky a bažanty všechny pospolu.

¹⁹⁴ Xu Shen 1963: 273c, 6–7.

¹⁹⁵ III. 8, Vochala 2009: 26.

¹⁹⁶ Tang Kejing 1997: 1856.

¹⁹⁷ Xu Shen 1963: 275c, 9.

¹⁹⁸ X. 6, Vochala 2009: 56.

¹⁹⁹ Tang Kejing 1997: 1873.

²⁰⁰ V Guo Xiliangově příručce není znak 紕 obsažen. HYDZD udává jeho fanqie z *Rozšířených rýmů*: 私列 (1995: 3393). Guo Xiliang uvádí fanqie znaku 舌 rovněž z *Rozšířených rýmů*: 食列 (1986: 20). Guo Xiliang řadí znaky 列 ve starověké čínštině k rýmu 月 (1986: 42).

²⁰¹ Xu Shen 1963: 303a, 2–3.

²⁰² XI. 26, Vochala 2009: 63.

²⁰³ Tang Kejing 1997: 2077.

²⁰⁴ Xu Shen 1963: 315a, 1–2.

²⁰⁵ Jedná se o zkrácený citát ze *Sebraných výroků*, viz XV. 26: „Ještě jsem zažil dobu, kdy historik ponechal prázdná místa, měl-li pochybnosti. A kdy ten, kdo si opatřil koně, světil ho napřed někomu, aby mu ho zajezdil. Dnes se již nic takového neděje!“ (Vochala 2009: 86).

²⁰⁶ Uher 2013: 132.

Analýza

Korpus tohoto textu sestává celkem z devětačtyřiceti fragmentů, přičemž většina, jmenovitě třicet čtyři úryvků, pochází přímo ze *Sebraných výroků*. Většina z nich je přitom jasně určena frází „v *Sebraných výrocích* se praví...“ Jediný vzorek (č. 11) je označen frází „v *Sebraných výrocích* se říká...“ místo slovesa 言曰, je citace uvedena jeho mladší variantou 云. Patrně se jedná o anachronismus, který vznikl při emendaci textu, o čemž mj. svědčí i relativně nízký výskyt slovesa „říkat“ (82) v porovnání s frekvencí slovesa „pravit“ (2184) ve *Výkladu znaků*.²⁰⁷ Pouze ve dvou zlomcích (č. 18 a 49) je citace ze *Sebraných výroků* uvedena slovy „Konfucius pravil...“ Této fráze se však většinou v korpusu využívá k označení citací mimo *Sebrané výroky*. Zloměk č. 49 je svým postavením atypický, když je součástí „Doslovu“ k *Výkladu znaků*. V následující tabulce je uvedena četnost výskytů citací v jednotlivých částech *Sebraných výroků*. Ta kromě toho uvádí číselné označení jednotlivých kapitol s jejich názvy v čínštině, jejich překlady vytvořenými na základě interpretace J. Vochaly a paginace příslušné kapitoly v jeho knize *Konfucius v zrcadle Sebraných výroků*:

počet zlomků	kapitola	název	překlad	paginace
9	X	鄉黨	... v rodné vsi...	55–59
4	XIV	憲問	Xian se otázel...	75–82
3	XI	先進	Zprvu... se obeznamovali...	59–64
2	VII	述而	Já jen podávám výklad	42–47
2	VIII	泰伯	Tai Bo	47–50
2	XII	顏淵	Yan Yuan	64–69
2	XV	衛靈公	Weiský vévoda Ling	82–87
2	XVI	季氏	Hlava rodu Ji	88–92
2	XVII	陽貨	Yang Huo	92–97
2	XVIII	微子	Weizi	97–100
1	III	八佾	... s osmi řadami...	25–29
1	V	公冶長	Gongye Chang	33–37
1	VI	雍也	Yong	37–42
1	IX	子罕	Mistr zřídka...	50–54
0	I	學而	Něco se naučit a...	19–22
0	II	為政	Vládnutí...	22–25
0	IV	里仁	... kde ctí zásady lidskosti...	30–33

²⁰⁷ Sturgeon 2011.

0	XIII	子路	Zilu	70–75
0	XIX	子張	Zizhang	100–104
0	XX	堯曰	Yao řekl...	105–106

Z tabulky je zjevné, že *Výklad znaků* nejčastěji cituje z kapitoly „... v rodné vsi...“ (kap. X), odkud pochází celkem devět citací. Následuje kapitola „Xian se otázel...“ (kap. XIV) se čtyřmi a „Zprvu se obeznamovali...“ (kap. XI) se třemi citacemi. Průměrně Xu Shen uvádí přibližně dvě citace na kapitolu. Tento počet většinově vykazují kapitoly VII, VIII, XII, XV–XVIII. Po jedné citaci nacházíme v kapitolách III, V, VI a IX. Není bez zajímavosti, že Xu Shen necituje kromě kapitol IV a XIII ze dvou kapitol na začátku a ze dvou kapitol na samotném konci *Sebraných výroků*. Následně uvádím přehled citací v pořadí, jak se vyskytují v textu *Sebraných výroků*:

- 46 III. 8: [... co se tím vlastně rozumí?] Že malování následuje až po vytvoření bílého podkladu.
- 18 V. 7: Správná cesta nenachází uplatnění, nejlépe by bylo nasednout na vor a odejít do Jiuyi.
- 30 VI. 18: Teprve když jsou přirozenost a kulturnost v jemné vyváženosti...
- 15 VII. 8: Kdo se usilovně nesnaží, tomu pravdy neodhaluji...
- 11 VII. 34: V Chvalozpěvech se říká: Modlíme se za tebe k božstvům Nebe a Země.
- 40 VIII. 21: ... své síly věnoval beze zbytku jen odvodňovacím pracím...
- 45 IX. 3: Dnes se však [nosí pokrývka] z černého hedvábí, což je hospodárnější.
- 33 X. 3: Mistr ihned změní výraz tváře.
- 42 X. 4: ... nestoupá na její práh.
- 24 X. 4: ... nasadí ve tváři vážný výraz...
- 39 X. 5: ... při soukromých setkáních je uvolněný a veselý.
- 47 X. 6: Kožešina u všedního šatu bývá dlouhá a pravý rukáv zkrácený.
- 34 X. 6: K sezení mu slouží tlusté kožešiny z lišky a jezevce.
- 21 X. 8: Nakyslé a zatuchlé zrniny [nejí...].
- 20 X. 8: ... nejí ho více než příkrmů z obilnin.
- 31 X. 19: [... přes sebe přehodí] dvorské roucho a přes něj svůj pás.
- 41 XI. 13: [Ran You a] Zigong se tvářili přívětivě a vesele.
- 16 XI. 18: Shen [je] tupý...
- 7 XII. 3: [kdo ctí zásady lidskosti...] obezřetně váží slova.
- 13 XII. 8: Odstraň srst z tygrí nebo pardálí kůže...
- 44 XIV. 5: Yi vynikal ve střelbě...
- 38 XIV. 5: Ao dokázal utáhnout loď po souši.
- 10 XIV. 36: Gongbo Liao očerňoval Zilua u Ji Suna.
- 43 XV. 2: ... malý člověk, když se ocitne v nouzi, ihned začne nezřízeně vyvádět.
- 49 XV. 26: Ještě před chvílí jsem v historických knihách narazil na vynechávky v textu, ale teď už tam nejsou.
- 9 XVI. 4: Přátelství s prázdnými tlachaly [jsou škodlivá].
- 12 XVII. 22: Cožpak neexistují hra v kostky a šachy?

- 23 XVIII. 6: zahrnuje přitom hlínou semena.
6 XVIII. 7: [starce] nesoucího na holi přes rameno košík.

Dva zlomky (28 a 29) nejsou citacemi v pravém slova smyslu, když uvádějí dvě antroponyma, která se vyskytují ve XIV, respektive XVI. kapitole, jmenovitě Gongbo Liaoa a Chen Kanga. Tři zlomky (8, 14 a 48) jsou demonstracemi užití fráze „čti jako“:

- 8 VIII. 3: Čte se jako: „odkryjte mé údy“ v *Sebraných výrocích*.
48 XI. 26: Čte se jako „a když zvuk dozněl, odložil loutnu, vstal [a řekl...]“ v *Sebraných výrocích*.
14 XVII. 21: Čte se jako třít [ve spojení] „rozdělat oheň třením“ ze *Sebraných výroků*.

Dva zlomky (3 a 4) pocházejí z nezachované qiské verze *Sebraných výroků* označované ve *Výkladu znaků* jako „ztracené *Sebrané výroky*.“ Protože se oba týkají nefritu, lze předpokládat, že i zlomek č. 2 patří do této skupiny, ačkoliv citát v něm je uveden frází „Konfucius pravil:“

- 2 Konfucius pravil: „Nádherný yufan! Když na něj hledím z dálky, září; když na něj pohlédnu zblízka, obdivuji se jeho jemnému žilkování. Vítězí [u mě] za prvé žilkováním, za druhé září.“
3 Ve ztracených *Sebraných výrocích* se praví: „Nefrit je krásný a má jemné žilkování, ach! Působivé je uspořádání jeho žilkování!“
4 Ve ztracených *Sebraných výrocích* se praví: „Má barvu nefritu.“

Deset zlomků, které nepocházejí ze *Sebraných výroků*, jsou všechny uvedeny frází „Konfucius pravil...“, převážně se přitom jedná o komentář k etymologii znaků (fragmenty č. 1, 5, 17, 27, 32 a 36) nebo o filologickou poznámku ve smyslu zvukové definice (zlomky č. 19, 26, 35 a 37). Patrně se však jedná o hanská falza:²⁰⁸

- 1 Král spojuje tři v jedno.
5 Ten, který dokáže zobecnit deset [věcí] v jednu je vzdělanec.
17 Znaký buvol a ovce vycházejí z podoby [těchto zvířat].
27 Protože se z prosa dělá alkohol, je [ze složek] obilí, vstupovat a voda.
32 Bývá v dolní části znaku, proto je [jeho grafika] zkroucená.
36 Když pohlédnu na znak quān, jako bych viděl obrázek psa.
19 Vrána se uvolní a kráká.
26 ... zrno znamená bez přestání pokračovat.
35 mò jako slovo znamená šeredný.
37 gōu – pes je kōu – tlouci kameny o sebe. Hlídá tak, že vybuchne hněvem a vyštěkne.

²⁰⁸ Tang Kejing 1997: 506.

Konečně dva zlomky (25 a 22) se bezprostředně týkají Konfuciovy osoby, když první z nich je toponymem s významem Konfuciova rodiště, druhé je označením stromů, které pokrývají Konfuciovu mohylu.

Shuowenxue 說文學 čínská tradiční grammatologie je disciplínou, předmětem jejíhož studia je zejména Xu Shenova grammatologická monografie. Ta již krátce po svém uveřejnění budila zaslouženou pozornost učenců jako klíč k pochopení systému čínského znakového písma a jeho prostřednictvím i *Kánonu*. Na počátku vlády dynastie Tang se začíná v souvislosti s novou centralizací a revizí *Kánonu* v jejím rámci formovat grammatologický směr.²⁰⁹ Jen asi o sto padesát let později se v ní utváří druhý významný směr studia *Výkladu znaků*, tj. směr textové kritiky. Snaha standardizovat text *Výkladu znaků* totiž vedla ke vzniku skupiny editorů²¹⁰ srovnávajících jeho různé verze. V podstatě současně s ní vzniká i skupina komentátorů²¹¹ a pragmatiků. Třetím významným směrem ve čínské tradiční grammatologie je směr fonetický, který se ale začíná formovat až za Qingů.²¹² V podstatě všechny tyto směry zahrnuje poslední čtvrtý velký směr studia *Výkladu znaků*, směr obecně jazykovědný popisující vnitřní strukturu a organizaci *Výkladu znaků*, označovaný teoretikové.²¹³

Pragmatikové, kteří chápali *Výklad znaků* především jako klíč ke studiu *Kánonu*, se rozdělili do dvou proudů. První z nich byli zhengjing pai 證經派 komparativně reprezentovaní 錢大昕 Qian Daxinem (1728–1804) a jeho Shuo Wen Dawen 說文答問 *Otázkami a odpověďmi o Výkladu znaků*. V nich se především pokoušel vysvětlit, proč některé znaky obsažené v *Kánonu* nejsou zahrnuty do *Výkladu znaků* a naopak. Znaky chybějící v *Kánonu* pak považuje za varianty,²¹⁴ které vytvořily pozdější generace jeho editorů. Opačný případ je hledáním znaku ve *Výkladu znaků*, který odpovídá tomu v textu *Kánonu*. Ke grafickým změnám znaků došlo záměnou znaků menšího písma za jeho synchronní, tj. alografy nebo všední styl, či diachronní variantu, tj. větší písmo, další zapříčinil přechod na úřednické písmo. Takových znaků Qian Daxin napočítal 323, ale pozdější badatelé k nim přidali další, takže jejich konečný počet dosáhl 936. Druhý proud je označován jako yinjing pai 引經派 kolacionalisté a byl reprezentován 朱珔 Zhu Jianem (1769–1850) a jeho prací Shuo Wen Jiajie Yi Zheng 說文假借義證 *Doklady významu výpůjček ve Výkladu znaků*. Zde jejich autor porovnal *Výklad znaků* s existujícími verzemi *Kánonu*. Rozdíly mezi nimi byly způsobeny směřováním textů škol starého a nového textu. Představitelé tohoto proudu pak na Zhu Jianovu práci navázali a v Xu Shenově práci našli celkem

²⁰⁹ Uher 2013: 248–255.

²¹⁰ Ibid. ss. 256–262.

²¹¹ Ibid. ss. 262–268.

²¹² Ibid. ss. 270–273

²¹³ Ibid. ss. 273–274.

²¹⁴ Yitizi 異體字 tj. vlastně dvojice znaků, jejichž čtení a význam je identický, ale liší se svou grafikou (YW 1988: 448), proto by snad bylo vhodnější označovat je jako grafické varianty.

1 320 citací *Kánonu*. Jedná se vlastně o výzkum nepravých výpůjček,²¹⁵ které však Zhu Jian dosti nešťastně označil jako výpůjčky pravé.²¹⁶ Smyslem takového hledání je pak podobně jako u komparatistů pochopení pravého významu *Kánonu*. Velice zjednodušeně lze proto říci, že zatímco komparatisté zkoumají absenci slov v textu, kolacionalisté věnují svou pozornost podobnosti těchto textů.

Do téže skupiny, nikoliv však časově, když jeho práce byly publikovány mezi lety 1958 a 1959, patří 馬宗霍 Ma Zonghuoovy (1897–1976) studie Shuo Wen Jie Zi Yin Jing Kao 說文解字引經考 *Úvaha nad citacemi z Kánonu ve Výkladu znaků*, Shuo Wen Jie Zi Yin Fang Yan Kao 說文解字引方言考 *Úvaha nad citacemi z Místních slov ve Výkladu znaků*, Shuo Wen Jie Zi Yin Qun Shu Kao 說文解字引群書考 *Úvaha nad citacemi z Klasiků ve Výkladu znaků* a Shuo Wen Jie Zi Yin Tongren Shuo Kao 說文解字引通人說考 *Úvaha nad citacemi výroků znalců ve Výkladu znaků*. Jsou to současně poslední práce, které nejen co do obsahu, ale i formy patří ještě do čínské tradiční grammatologie. Jedná se vlastně o úplný výčet citací z *Výkladu znaků* rozdělený do čtyř kategorií. Ty jsou zde porovnávány s texty obsaženými v zachovaných verzích *Kánonu* nebo *Klasiků* a následně jsou diskutovány rozdíly mezi nimi. V závěru jednotlivých citací Ma Zonghuo generalizuje a vyjadřuje vlastní názor.

A právě práce představitelů pragmatické skupiny směru textové kritiky motivovala následující srovnání *Sebraných výroků* tak, jak je prezentuje *Výklad znaků* s jejich současným textem. Jeho výsledek uvádí následující tabulka. V její levé části je text ve *Výkladu znaků*, v pravé *Sebrané výroky*. Je zachováno číslování jednotlivých zlomků z korpusové části tohoto textu, s tím, že pro větší přehlednost je vynechána interpunkce a odlišnosti jsou zvýrazněny černě:

Výklad znaků	Sebrané výroky
6 以杖荷蓑 7 其言也訛 8 踰予之足 9 友誼 佞 10 誦子路於季孫 11 誦曰禱爾于上下神 祇 12 不有博弈者乎 13 虎豹之鞞 14 鑽燧 15 不憤不啟 16 參也魯 18 道不行欲之九夷乘 桴浮於海 20 不使勝食 21 食饅而餬 23 饅 而不輟 24 色學如也 28 公伯寮 29 陳亢 30 文質份份 31 朝服拖紳 33 色飽如也 34 狐貉 之厚以居 38 鼻淵舟 39 私覲愉愉如也 40 盡力于溝洫 41 子路偃偃如也 42 行不履閭 43 小人窮斯嫗矣 44 焉善舛 45 今也純儉 46 繪事後素 47 結衣長短右袂 48 繆爾舍瑟 而作 49 吾猶及史之闕文 今亡矣夫	6 以杖荷蓑 7 其言也訛 8 啟予之足 9 友便 佞 10 嚮子路於季孫 11 誦曰禱爾于上下神 祇 12 不有博弈者乎 13 虎豹之鞞 14 鑽燧 15 不憤不啟 16 參也魯 18 道不行欲之九夷乘 桴浮於海 20 不使勝食 21 食饅而餬 23 饅 而不輟 24 色勃如也 28 公伯寮 29 陳亢 30 文質彬彬 31 朝服拖紳 33 色勃如也 34 狐貉 之厚以居 38 鼻淵舟 39 私覲愉愉如也 40 盡力于溝洫 41 子貢偃偃如也 42 行不履閭 43 小人窮斯濫矣 44 焉善舛 45 今也純儉 46 繪事後素 47 褻裘長短右袂 48 繆爾舍 瑟而作 49 吾猶及史之闕文 也有馬者借人 乘之今亡矣夫

²¹⁵ Tongjia 通假字 tj. navzájem zaměnitelná homofona nebo homeofona, která se však liší svými významy. Jedná se tak vlastně o derivát etymonu. Jejich užívání bylo zapříčiněno společenským tabu, rekonstrukcí textů ztracených na sklonku 3. století př. n. l., chybami opisovačů atd. Velice často se objevují v klasických textech a významným způsobem tak komplikují jejich srozumitelnost (YW 1988: 383–384).

²¹⁶ Uher 2013: 124.

Při srovnání obou textů zjišťují, že mají různou délku: 162, respektive 154 znaků. Oba se v sedmnácti z celkem 34 zlomků různí v šestadvaceti (tj. cca 16 %) znacích. Tyto odchylky lze v souladu s výše popsaným výzkumem proudů kolacionalistů a komparatistů rozdělit do dvou hlavních skupin: v korpusu nacházím jedenáct nepravých výpůjček. Přitom případů, kdy je etymon obsažen v *Sebraných výrocích* a derivát ve *Výkladu znaků* je šest: zlomek č. 20 既——氣,²¹⁷ zlomek č. 30 份——彬,²¹⁸ zlomek č. 33 艸——勃,²¹⁹ zlomek č. 38 湯——盪,²²⁰ zlomek č. 43 嫵——濫,²²¹ a zlomek č. 47 結——褻.²²² Opačně je tomu v pěti případech: zlomek č. 9 諱——便,²²³ zlomek č. 11 誦——誦,²²⁴ zlomek č. 24 字——勃,²²⁵ zlomek č. 31 詫——拖,²²⁶ a zlomek č. 44 芎——羿.²²⁷ Grafické varianty jsou v obou textech přítomny tři: zlomek č. 10 訴——愬,²²⁸ zlomek č. 23 櫻——櫻,²²⁹ a zlomek č. 34 貊——貉.²³⁰ Tři případy hodnotím jako chyby v textu *Výkladu znaků*: 踰——啟 ve zlomku č. 8 je ve *Výkladu znaků* chybně uvedeno 踰 „batolit se,“ respektive „dupat“ místo 啟 „odkrýt“. Ostatně ani výrazy 踰 a 踰 se ve starověké čínštině nerýmují²³¹ ani nesdílejí²³² stejnou či alespoň podobnou iniciálu.

²¹⁷ Oba znaky Yang Bojun (1980: 103) vnímá jako varianty znaku xi 饌 příloha. Všechny tři znaky se ve starověké čínštině rýmovaly a měly i podobné iniciály (Guo Xiliang 1986: 72, 75 a 78).

²¹⁸ Yang Bojun 1980: 61.

²¹⁹ HYDZD 1995: 3072.

²²⁰ Ibid. s. 1675.

²²¹ Ibid. s. 1096.

²²² Ibid. s. 3393.

²²³ Ibid. s. 4002.

²²⁴ Místo 誦 chvalo zpěv je v současné verzi *Sebraných výroků* použito 誦 žalozpěv (Yang Bojun 1980: 76). Oba znaky sdílejí stejný determinativ a homofonní (Guo Xiliang 1986: 131–132) ale graficky různě realizovaná fonetika.

²²⁵ HYDZD 1995: 380.

²²⁶ Ibid. s. 3085.

²²⁷ Znaky ve *Výkladu znaku* a v *Sebraných výrocích* sdílejí stejný fonetikum, ve znaku ze *Sebraných výroků* zkomolené. První z nich má determinativ luk, druhý peří a oba tedy souvisí s lukostřelbou, lze je proto považovat za varianty, když i jejich významy se ve *Výkladu znaků* částečně překrývají: „jméno lenních knížat ve starověku, také božský lukostřelec“ (Tang Kejing 1997: 488).

²²⁸ Yang Bojun 1980: 157.

²²⁹ HYDZD 1995: 1313. Oba znaky sdílejí fonetikum, ale liší se determinativem: ve *Výkladu znaků* je znak s determinativem dřevina, v současné verzi *Sebraných výroků* s determinativem socha, tj. zemědělský nástroj.

²³⁰ HYDZD 1995: 3911.

²³¹ Guo Xiliang 1986: 49 a 32.

²³² Ibid. s. 111 a 278.

路——貢 ve zlomku č. 41 došlo k citaci ze *Sebraných výroků* ve *Výkladu znaků* k chybě vypuštěním textu: 行行如也; 冉有、子…… „se tvářil rozhodně a odhodlaně, Ran You a Zi...“²³³

衣——裘 ve zlomku č. 47 byl zaměněna „kožešina“ za „oděv“, k čemuž patrně došlo při opisování vypuštěním fonetika u znaku „kožešiny“ ve *Výkladu znaků*.

Konečně poslední fragment, jmenovitě zlomek č. 49 uvádí citát ze *Sebraných výroků*, patrně ze stylistických důvodů, neúplně, zkrácený o osm znaků: 也有馬者借人乘之 „A kdy ten, kdo si opatřil koně, svěřil ho napřed někomu, aby mu ho zajezdil.“

Závěrem

Na sklonku roku 2009 vyšel v bezpochyby nejprestižnějším českém vědecko-badaatelském vydavatelství Academia překlad Konfuciových *Sebraných výroků* organicky propojený s precizním, detailním a vyčerpávajícím filologickým a filozofickým rozbořem předního českého sinologa Jaromíra Vochaly. Autor je českému čtenáři velice dobře znám svými překlady moderní i tradiční čínské literatury, především dvěma antologiemi nejstarší čínské poezie *Zpěvy od Žluté řeky* (Práce 1986) a *Z čchuských písní* (BB Art 2004). Odborná veřejnost uznává J. Vochalu nejen jako autora celé řady odborných článků, statí a monografií zabývajících se lingvistikou moderní i klasické čínštiny, gramatikou počínaje a grammatologií zdaleka nekonče, ale i jako vysokoškolského pedagoga, který se po mnoho let významným způsobem přímo podílel na výchově současné střední generace českých sinologů. Výchovy sinologického dorostu se ostatně J. Vochala účastní dodnes, mj. svým *Čínsko-českým a česko-čínským slovníkem* (Leda 2003) a *Základním kursem současné čínštiny* (SPN 1988), který tvoří osnovu mého kursu v rámci navazujícího magisterského studia oboru Čínská filologie popisujícího syntax moderního čínského jazyka na katedře asijských studií filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Zásadní přínos Vochalova *Konfucia v zrcadle Sebraných výroků* je překlad, doplněný bohatým poznámkovým aparátem a vysvětlivkami. Je proto jistě politováníhodnou skutečností, že z konfuciánského kánonu a o to více z klasické literatury jsou do češtiny přeloženy pouhé zlomky. Na škodu je tato skutečnost mj. i výuce tradiční čínské literatury, již jsou tyto texty základem, když neexistují překlady stěžejních děl, u nichž ani u odborníků nelze předpokládat byt jen částečné pochopení textu v originále. V celém textu cítím navíc velikou autorovu pokoru: „Prvním předpokladem pro seriózní analýzu je správné pochopení a adekvátní filologická interpretace obsahu na pozadí historického a kulturního kontextu se stálým zřetelem k celkovému kontextu díla“²³⁴ „v jiném kontextově determinovaném prostředí.“²³⁵ „Ne však vždy mohla analýza nabídnout jednoznačné řešení.“²³⁶

²³³ Vochala 2009: 60.

²³⁴ Ibid. s. 141.

²³⁵ Ibid. s. 145.

²³⁶ Ibid. s. 142.

Výkladu znaků sice cituje jen nepatrný zlomek Konfuciových *Sebraných výroků*. I tak je přínos překladu J. Vochaly pro českého čtenáře tohoto pro čínskou filologii tak klíčového textu zásadní. Právě proto, že se ve valné většině jedná o pouhé zlomky původního díla, vyžaduje práce s nimi až úporné úsilí při vyhledávání celého kontextu a jeho dešifrování i v době, kdy se badatel může opřít o existenci jeho digitální verze. Její kvalita však kolísá podle serióznosti zpracování a ostatně ani významné komentáře a překlady do moderní čínštiny digitalizovány nejsou. I v tomto ohledu tedy dostupnost překladu citovaného díla jeho čtení do značné míry usnadňuje. Bohužel z rozsáhlé citační literatury, o kterou se *Výklad znaků* opírá, je v překladu do češtiny k dispozici, mimo jiné i zásluhou J. Vochaly, asi polovina *Knihy písní* (J. Otto ?1897, ?1912; Práce 1986) a *Kniha proměn* v překladu Oldřicha Krále (Maxima 1995). Zcela chybí spisy etické a historické. Na svůj první český překlad dodnes čeká mj. i *Mencius, Hovory států, Kniha hor a moří, Mistr z Huainanu a Mocius*. O to větší patří J. Vochalovi dík autora tohoto textu.

Bibliografie

- DONG Xiqian 董希谦 a kol.: Xushen yu Shuo Wen Jie Zi Yanjiu 许慎与说文解字研究 *Xu Shen a výzkum Výkladu významu obrysových a vysvětlení struktury odvozených znaků*. Kaifeng 1988.
- DONG Xiqian 董希谦: Shuo Wen Jie Zi Yi Xi Tan 说文解字一夕谈 *Povídání o Výkladu významu obrysových a rozboru struktury odvozených znaků na jeden večer*. Neuvedeno 1994.
- DUAN Yucai 段玉裁: Shuo Wen Jie Zi Zhu 说文解字注 *Komentář k Výkladu významu obrysových a rozboru struktury odvozených znaků*. Šanghaj 1988.
- GUO Xiliang 郭錫良: Hanzhi Guyin Shouce 漢字古音手冊 *Příručka historické fonologie čínských znaků*. Peking 1986.
- HRDLIČKOVÁ, Věna: *Dějiny čínské klasické literatury*. Praha 1980.
- HYDZD – Hanyu Da Zidian 漢語大字典 *Velký slovník sinogramů*. Neuvedeno 1995. 3 sv.
- LI Guoying 李国英 a Zhang Qiong 章琼: Shuowenxue Mingci Jian Shi 说文学名词简释 *Stručný výklad termínů čínské tradiční grammatologie*. Zhengzhou 1994.
- LI Kai 李开: Hanyu Yuyan Yanjiu Shi 汉语语言研究史 *Dějiny studia čínského jazyka*. Nanking 1993.
- LU Zongda 陆宗达: Shuo Wen Jie Zi Tonglun 说文解字通论 *Základní přehled Výkladu významu obrysových a rozbor struktury odvozených znaků*. Peking 1981.
- JIANG Shanguo 蒋善国: Shuo Wen Jie Zi Jiangao 说文解字讲稿 *Poznámky k přednáškám o Výkladu významu obrysových a rozboru struktury odvozených znaků*. Peking 1988.
- SLAMĚNÍKOVÁ, Tereza: Moderní pojetí šesti tradičních kategorií. In Palečsková D. (ed.): *RARA AVIS*. Trnava 2011a, ss. 241–255.

- SLAMĚNÍKOVÁ, Tereza: Nové trendy v čínské grammatologii. *Dálný východ* 2011b, 1, 1, ss. 13–40.
- SLAMĚNÍKOVÁ, Tereza: *Ideogramy v moderní čínštině*. Olomouc 2013a.
- SLAMĚNÍKOVÁ, Tereza: Struktura čínského znakového písma – mezi tahem a znakem. *Nový Orient* 2013b, 68, 4, ss. 52–58.
- SLAMĚNÍKOVÁ, Tereza: Případová studie fonogramu v čínském textu. *Dálný východ* 2015, 5, 2, 116–126.
- SLAMĚNÍKOVÁ, Tereza: O znaku 听. In Uher, D. (ed.): *Modrý jasmín*. Olomouc 2016a, ss. 137–150.
- SLAMĚNÍKOVÁ, Tereza: Reflections of Shell Money in the Chinese Writing System. In Slavičková P. (ed.): *Knowledge for Market Use 2016: Our Interconnected and Divided World*. Olomouc 2016b, ss. 455–461.
- SLAMĚNÍKOVÁ, Tereza: Čínské znakové písmo: synchronní model tradiční kategorizace. Olomouc 2017a.
- SLAMĚNÍKOVÁ, Tereza: Proposal for a New Classification System for Modern Chinese Characters. *Studia Orientalia Slovaca* 2017b, 16, 2, ss. 87–106.
- STURGEON, Donald (ed.): *Chinese Text Project*. <http://ctext.org> 2011.
- TANG Kejing 湯可敬: Shuo Wen Jie Zi Jin Shi 說文解字今釋 *Moderní výklad k Výkladu významu obrysových a rozboru struktury odvozených znaků*. Changsha 1997.
- TANG Lan 唐兰: Zhongguo Wenzixue 中国文字学 Čínská grammatologie. Šanghaj 1979.
- UHER, David: Xu Shen: Doslov k Výkladu významu základních a vysvětlení struktury složených znaků. *Studia Orientalia Slovaca* 2001, 1, ss. 43–54.
- UHER, David: *Hanská grammatologie*. Olomouc 2013.
- VOCHALA, Jaromír, Miroslav Novák a Vladimír Pucek: *Úvod do čínského, japonského a korejského písma – I. Vznik a vývoj*. Praha 1989a.
- VOCHALA, Jaromír a Věna Hrdličková: *Úvod do studia sinologie. Část filologická*. Praha 1989b.
- VOCHALA, Jaromír: *Konfucius v zrcadle Sebraných výroků*. Praha 2009.
- WANG Li 王力: Zhongguo Yuyanxue Shi 中国语言学史 Dějiny čínské lingvistiky. Taiyuan 1981.
- XU Shen 許慎: Shuo Wen Jie Zi 說文解字 Výklad významu obrysových a rozbor struktury odvozených znaků. Peking 1963.
- YANG Bojun 楊伯峻: Lunyu Shi Zhu 論語釋注 Výklad *Sebraných výroků s komentářem*. Peking 1980.
- YANG Jialuo 楊家駱 (ed.): Shuo Wen Jie Zi Gu Lin Zheng Bu Hebian 說文解字詁林正補合編 Souborné vydání textu a dodatků Háje vysvětlení k Výkladu významu obrysových a rozboru struktury odvozených znaků. Taipei 1997, 12 sv.

- YANG Runlu 杨润陆: Zenyang Du Shuo Wen Jie Zi 怎样读说文解字 *Jak číst Výklad významu obrysových a rozbor struktury odvozených znaků*. Zhengzhou 1994.
- YAO Xiaosui 姚孝遂: Xu Shen yu Shuo Wen Jie Zi 许慎与说文解字 *Xu Shen a Výklad významu obrysových a rozbor struktury odvozených znaků*. Peking 1983.
- Yw – Zhongguo Da Baikequanshu 中国大百科全书——语言文字 *Encyklopedia Sinica – Jazyk a písmo*. Peking, Šanghaj 1988.
- Yu Guoqing 余国庆: Shuowenxue Daolun 说文解字导论 *Úvod do studia čínské tradiční grammatologie*. Hefei 1995.
- ZHANG Jitao 章季涛: Zenyang Xuexi Shuo Wen Jie Zi 怎样学习说文解字 *Jak studovat Výklad významu obrysových a rozbor struktury odvozených znaků*. Neuvedeno 1988.

Confucius reflected in Shuo Wen Jie Zi

The most important set of Confucius thoughts are the *Analects*. However, the “Grand Master” has been so very important to the Chinese world – traditional and modern – that without quotations of his sayings no serious literary production would have ever been conceivable. Deeply entering general consciousness some of his maxims even became an integral part of the Chinese national tradition. A part of the tradition is undoubtedly Xu Shen's (?54–?125) first grammatical monograph the *Shuo Wen Jie Zi* (*Meaning Explanation of Primary and Structural Analysis of Secondary Characters*, 121). Originating not only from the *Analects* the forty-nine fragments of Confucius speeches and quotations demonstrate citation practice in Eastern Han (25–220) dynasty. The author of this text attempts to organise them typologically. His intention is to open up a discussion that will focus not only on a better understanding of the quotation as an organic component of the classical Chinese research tradition, but also on the structure of the *Shuo Wen Jie Zi* as the basic work of traditional Chinese philology.

Key Words: *Confucius (551–479), Analects, Chinese traditional grammarology, Shuo Wen Jie Zi (121), Xu Shen (?54–?125)*

Contact: David Uher, katedra asijských studií ff UP Olomouc, Křížkovského 14, 771 80 Olomouc, Czech Republic, david.uher@upol.cz

張儀裝得十分惶恐的樣子站起來，走到屈原面前輕輕說：“左徒，你要以秦楚兩國交情為重。白璧，我已經預備下了。”

Když se Čang I postavil, s předstíranými obavami přistoupil k Čchü Jüanovi a tiše mu řekl:
„Pobočníku, dohlédněte na upevňování přátelství mezi Západním a Jižním královstvím.
Dary pro vás jsem již připravil.“

PŘÍPADOVÁ STUDIE POLYFONNÍCH ZNAKŮ V ČÍNSKÉM TEXTU¹

Tereza Slaměnicková

Abstrakt: V řadě jazyků lze pozorovat relativně spleť vztahy mezi jejich grafickou a zvukovou podobou. Například u jazyků zaznamenávaných hláskovým písmem není neobvyklé, že jeden grafém bývá zatížen zápisem většího počtu fonémů. Tato asymetrie se projevuje i v moderní čínštině, s ohledem na charakter její písemné soustavy však v tomto případě proti sobě stojí nejen graficky i zvukově komplikovanější jednotky (tj. znak tvořený až třiceti šesti tahy a slabika), ale zapojena je také sémantická rovina. Předkládaný text pojednává o zvláštní skupině čínských znaků, které spojuje právě skutečnost, že jsou nositeli více než jedné zvukové realizace. Snaží se přitom poukázat na poněkud jednostranný pohled dosavadních výzkumů, které se zaměřují na postavení polyfonních znaků ve znakovém inventáři moderní čínštiny a ponechávají do značné míry stranou jejich vlastnosti coby konkrétních realizací v rámci souvislého čínského textu. Tento článek tak nabízí novou perspektivu, jejímž prostřednictvím lze na problematiku polyfonních znaků pohlížet.

Klíčová slova: moderní čínská grammatologie, čínské znakové písmo, polyfonní znaky, výslovnost čínských znaků

1 Úvod

Čínské znakové písmo představuje bezesporu jednu z nejunikátnějších písemných soustav světa, která se na první pohled vyznačuje komplexní grafickou výstavbou. Základní značky, fyzicky vymezené čtvercovým grafickým polem, jsou v češtině označovány jako čínské znaky. Ty z funkčního hlediska reprezentují základní segmentální úroveň, na níž dochází ke kontaktu s jazykovou rovinou, a to na úrovni nejmenší významové jednotky, v čínštině označované termínem 语素 *yǔsù*, případně 词素 *cíusù*. Ten bývá nejčastěji interpretován jakožto ekvivalent pojmu „morfém.“² Je však třeba si uvědomit, že v případě čínštiny se svou podstatou do určité míry liší od prototypického chování této jednotky, jak ji známe z flektivního jazyka typu češtiny. V první řadě je třeba zmínit, že hranice morfému v čínštině se (téměř) vždy

---

¹ Zpracování tohoto příspěvku bylo umožněno díky podpoře z Fondu pro podporu vědecké činnosti Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci na období 2017–2020 (FPVC2017/16 „Svět v sinogramech“).

² Např. Lu 1993: 1169; Su 1994: 3; Chen 1999: 160; Packard 2001: 14–15; *Han-Ying Shuangyu Xindai Hanyu Cidian* 2002: 2345; Zhang 2007: 9. Problematikou specifického charakteru morfému v čínštině se podrobněji zabývá D. Sehnal (2002).

překrývá s hranicí slabiky.³ Zároveň je třeba upozornit na to, že čínský morfém „sám o sobě“ nezřídka vystupuje i jako jednoslabičné slovo s určitou gramatickou funkční charakteristikou.⁴ V protikladu k němu pak stojí druhý typ slov, tj. kompozita tvořené nejčastěji dvěma, ale případně i více jednoslabičnými významovými jednotkami.⁵ S ohledem na tyto typologické vlastnosti čínského morfému navrhuje O. Švarný překládat čínský termín *yǔsù* jako jednoslabičnou bázi⁶ nebo sylabosémém,⁷ aby byla věrněji reflektována skutečnost, že „v čínštině se kryjí hranice slabiky s hranicemi nejmenší, již dále nedělitelné a foneticky (segmentálně) neměnné významové jednotky jazyka“.⁸

Vztah mezi grafickou a jazykovou rovinou lze tedy přirovnat k následujícímu trojrozměrnému modelu: až na několik, zpravidla početně nepříliš zastoupených, výjimek⁹ totiž platí, že jeden čínský znak jako grafická jednotka po zvukové stránce odpovídá jedné slabice a zároveň je nositelem minimálně jednoho významu. Nelze nicméně zároveň přehlížet skutečnost, že tento model se vyznačuje nezanedbatelnou mírou asymetrie z hlediska počtu funkcí jedné grafické nebo zvukové jednotky. Obecně řečeně je nesouměrnost mezi formou a významem v lingvistice označována souborným termínem homonymie.¹⁰ Moderní čínská grammatologie věnuje této problematice nemalou pozornost, její pohled je však primárně „znakocentrický“. Ve středu jejího zájmu totiž stojí znak jako grafická jednotka, která může být potenciálně nositelem více významů nebo výslovností. Jak napovídá název, tento příspěvek se věnuje znakům vyznačujícím se druhou uvedenou vlastností. Následující výklad přitom ukáže, že existence většího počtu výslovností nemusí být nutně spojena s nárůstem funkčního zatížení grafemů.

Čínský termín 多音字 *duōyīn zì* lze doslova přeložit jako znaky s více výslovnostmi. V návaznosti na ekvivalent „polyphonic characters“ využívaný v anglicky

³ V čínštině tedy existuje těsný vztah mezi slabikou a významem.

⁴ To jinými slovy znamená, že jazyková rovina morfému je v čínštině mnohem významnější než rovina slova.

⁵ Na rozdíl od češtiny, u níž hraje klíčovou roli otázka ohebnosti slov, akcentuje čínština protiklad právě mezi jednoslabičnými slovy a kompozity. (Švarný a kol. 1998: 89)

⁶ Švarný a kol. 1998: 85; Švarný – Uher 2014: 24.

⁷ Švarný 1998–2000, 1. sv: xxv. Pozn.: Švarného termín sylabosémém využívám i ve své textu.

⁸ Švarný a kol. 1998: 85.

⁹ Pro potřeby následujícího výzkumu považuji za důležité upozornit pouze na jednu z nich. Jedná se o početně limitovanou skupinu znaků, které samy o sobě nepředstavují významovou jednotku. V čínštině jsou označovány jako znaky s nulovým významem 无义字 *wúyì zì*. (Ma 2013: 115) Například znak 垃 má pouze fonetickou hodnotu odpovídající slabice *lā*, sám o sobě však není nositelem sémantické informace. Teprve ve spojení se znakem 圾 *jī*, který je také pouze reprezentantem určitého zvuku, vzniká dvojslabičná báze 垃圾 *lājī* s významem „odpad, smetí“.

¹⁰ Termín homonymum je zde třeba chápat v jeho širším významu, tj. „slovo n. jiná jazyková jednotka, popř. její tvar (morfém, gramatický tvar, slovo, slovní spojení, věta), znějící n. psaná stejně, ale různého významu“ (Lotko 2000: 46)

psané literatuře¹¹ je ve svém textu označují jako polyfonní znaky. Dosavadní studie pojednávající o polyfonních znacích přinášejí cenné informace o jejich postavení v moderní čínštině, na základě různých vlastností je klasifikují do dílčích podskupin a poukazují na možnosti snížení jejich počtu. Provedené analýzy se nicméně primárně vztahují k jejich zastoupení ve znakovém inventáři, tedy určitým uzavřeném soupisu znaků moderní čínštiny. Tento článek přistupuje k problematice polyfonních znaků z poněkud odlišné perspektivy, a to tak, že se zaměřuje na výskyt polyfonních znaků v konkrétním textu. S ohledem na to, že dvě třetiny polyfonních znaků se koncentrují v rámci 3 500 nejfrekventovanějších čínských znaků,¹² přitom vycházím z předpokladu, že charakteristické vlastnosti, jimiž se polyfonní znaku v textu vyznačují, budou poněkud odlišné od těch, které byly zjištěny v případě znakového inventáře. Samotné analýze pak předchází stručný popis polyfonních znaků shrnující nejdůležitější informace vyplývající z jejich dosavadních výzkumů, které jsou v třetí kapitole následně komparovány s nově získanými poznatky.

2 Co jsou polyfonní znaky?

Čínský termín *duōyīn zì* sdružuje dvě do značné míry odlišné skupiny znaků. První z nich jsou 多音同义字 *duōyīn tóngyì zì*, tj. doslova znaky s více výslovnostmi a stejným významem. Jedná se tedy o znaky využívané k zápisu jednoho sylabosémému, který může být realizován ve více čteních, odlišujících se zpravidla svým stylovým nebo kontextovým použitím.¹³ Patří mezi ně například znak 血 „krev“, který se v odborných názvech vyslovuje jako *xuě*, avšak v hovorovém jazyce je preferována výslovnost *xiě*. Knižní a hovorovou výslovností se dále například vyznačují znaky 剥 *bō/báo* „sloupávat, sdírat“, 薄 *bó/bǎo* „tenký“ nebo 削 *xuē/xiāo* „ořezávat“. Specifickou skupinu pak představují znaky, u nichž je užívání dvou výslovností podmíněno určitým kontextem. Například znak 片 ve významu „proužek, plátek; film“ může podle *Slovníku moderní čínštiny* 现代汉语词典 *Xiàndài Hànyǔ Cídiàn* (2014) nést výslovnost *piàn* nebo *piān*.¹⁴ Až na jedinou výjimku připouští tento slovník ve slovech začínajících znakem 片 pouze výslovnost ve čtvrtém tónu. U řady slov, v nichž se znak 片 objevuje na finální pozici (např. 唱片 „gramofonová deska“ nebo

¹¹ Takto překládá pojem *duōyīn zì* John S. Rohnsenow v publikaci *Modern Chinese Characters* (Yin – Rohnsenow 1994: 149). Termín „polyphonic characters“ se objevuje také v názvu slovníku *Chinese-English Dictionary of Polyphonic Characters* publikovaném stejným vydavatelstvím, tentokrát však pouze ve vztahu k jednomu ze dvou základních druhů *duōyīn zì*, a to znakům s více významy a výslovnostmi 多音多义字 *duōyīn duōyì zì* (viz níže). Opakovaně se termín „polyphonic characters“ objevuje v odborných textech věnovaných korpusovému zpracování čínských textů v publikacích vydavatelství Springer (např. HUANG a kol. 2008: 159; MA a kol. 2011: 495; LIU a kol. 2013: 481).

¹² Tato skutečnost vyplývá z níže citovaných výzkumů.

¹³ YANG 2008: 161.

¹⁴ U dalších odvozených významů („krájet na plátky; nekompletní, částečný“, jakož i u užití znaku ve funkci měrového slova a jednoslabičného příjmení) připouští *Slovník moderní čínštiny* výslovnost pouze ve čtvrtém tónu.

纪录片 „dokument“¹⁵), nicméně uvádí obě výslovnosti s poznámkou, že realizace v prvním tónu je typická pro hovorovou čínštinu. V případě výrazu 片子 pak má užití určité výslovnosti distinktivní funkci: piānz nese význam „proužek, plátek; vizitka“ a piānz „film; rentgenový snímek; gramofonová deska“.¹⁶

Většina polyfonních znaků nicméně patří do druhé skupiny označované jako 多音多义字 duōyīn duōyì zì, tj. doslova znaky s více výslovnostmi a více významy.¹⁷ Tyto znaky slouží k zápisu dvou nebo případně i více, z fonetického a sémantického hlediska odlišných jazykových jednotek, jako je tomu například u znaku 脏, jímž se zapisují homografní sylabosémémy zāng „špinavý“ a zàng „vnitřnosti“. S ohledem na okolnosti, které vedly k vzniku těchto znaků, rozlišují grammatologové jejich následující dva základní typy:¹⁸

1. První skupinu představují takové znaky, u nichž došlo s rozšířením významu i ke změně jejich zvukové realizace. Například znakem 难 je dnes zapisováno adjektivum nán „obtížný“ a substantivum nán „pohroma, kalamita“. Striktně vzato se tak v těchto případech jedná o etymologicky příbuzné sylabosémémy, avšak s ohledem na skutečnost, že u nich došlo zároveň i ke změně výslovnosti, nelze v tomto kontextu hovořit o polysémii.¹⁹
2. Druhou skupinou jsou znaky vypůjčené pro zápis podobně znějícího slova. Například znak 载 zài „být naložen“ byl vypůjčen pro zápis sylabosémému zǎi s dnešním významem „rok“.²⁰ Do této skupiny patří i 26 znaků, které slouží pro zápis více než jednoho sylabosémému v důsledku reforem písma z druhé poloviny minulého století. Například původně dva nezjednodušené znaky 發 fā „vysílat, vydávat“ a 髮 fà „vlasy“ se dnes oba zapisují grafémem 发; nezjednodušený znak 斗 dòu „bojovat“ se nyní zapisuje stejně jako 斗 dòu „10 litrů“. Zvláštní podskupinu představují znaky, které byly využity pro zápis slova přejatého z jiného jazyka. Například znak 卡 qiǎ „uvíznout“ posloužil k zápisu slova kǎ „karta“, které čínština převzala z angličtiny.

¹⁵ V případě výslovnosti v prvním tónu je slabika navíc erizována.

¹⁶ Jako zvláštní typ znaků s více výslovnostmi a stejným významem vymezuje Yang (2008: 161) i případy, kdy je příčinou existence dvou výslovností odlišná realizace mluvčimi různých geografických oblastí. Například znak 弄 se ve standardní čínštině vyslovuje nòng, avšak v šanghajštině v rámci slova 里弄 „ulička“ je realizován jako lòng. Tento transfer je však spojen i se získkem nového významu. Jak vyplývá ze *Slovníku moderní čínštiny*, znak 弄 nòng ve standardní čínštině nese význam „dělat, manipulovat“. U výslovnosti lòng uvádí, že se jedná o dialektický výraz s významem „ulička“. Každá zvuková realizace je tedy nositelem jiného významu a proto je vhodnější mluvit o nich jako představitelích druhého typu polyfonních znaků.

¹⁷ Zhou 2004: 328.

¹⁸ Tato klasifikace včetně příkladů, pokud není uvedeno jinak, vychází ze zpracování znaků s více výslovnostmi a více významy v Su 2001: 154–155, Yang 2008: 161 a Ma 2013: 88–90.

¹⁹ Ostatně i v češtině jsou za homonyma pokládána slova, která vznikla rozpadem polysémie, jako například slovo pokoj ve významu „klid“ a ve významu „místnost“ (Filipec – Čermák 1985: 141).

²⁰ Cao – Su 1999: 664.

Ma Xianbin uvádí, že polyfonní znaky představují přibližně 10 % znakového inventáře moderní čínštiny.²¹ Své tvrzení opírá o hodnoty uvedené v různých zdrojích, které popisují výsledky analýz znaků obsažených v reprezentativních slovnících nebo v seznamech znaků moderní čínštiny vytvořených pod vedením Pracovního výboru pro jazyk a písmo ČLR v 80. letech minulého století. Z nich zvláštní pozornost si zaslouží především Zhōu Yōuguāngova 周有光 analýza *Slovníku Xinhua* 新华字典 *Xīnhuá Zìdiǎn* a Gōng Jiāzhènova 龚嘉镇 analýza obou „Tabulek“, které zpracovávají problematiku polyfonních znaků nejvíce do hloubky a jejich výsledky tak budou opakovaně figurovat i v následujícím popisu:

Slovník Xinhua (1971): 734 polyfonních znaků, tj. 10 %²²

Slovník moderní čínštiny: cca 1 000 polyfonních znaků, tj. cca 10 %²³

Informační slovník čínských znaků (7 785 znaků): 747 polyfonních znaků, tj. 9,6 %²⁴

Tabulka běžně používaných znaků (7 000 znaků): 625 polyfonních znaků, tj. 8,9 %

Tabulka frekventovaných znaků (3 500 znaků): 417 polyfonních znaků, tj. 11,9 %²⁵

Kromě identifikace počtu polyfonních znaků se grammatologové zabývají také otázkou, kolika různých výslovností jsou tyto znaky nositeli. Z údajů v *Informačním slovníku moderní čínštiny*, stejně jako i z analýzy 7 000 běžně používaných znaků vyplývá, že pro asi 90 % z nich jsou typická dvě různá čtení.²⁶ Dalších přibližně 9 % znaků se pak vyznačuje třemi výslovnostmi. Více než tři různá čtení se objevují jen výjimečně. Su Peicheng²⁷ zmiňuje, že z hlediska frekvence výskytu lze rozlišit tři základní typy výslovností:

²¹ Ma 2013: 85.

²² Zhou 2004: 327–337. Pozn.: Citace použita v tomto textu odkazuje na sborník Zhou Youguangových článků, studie samotná je však staršího data. Poprvé byla publikována v časopise 中国语文 *Zhōngguó Yǔwén* v roce 1979.

²³ Údaj o zastoupení polyfonních znaků ve *Slovníku moderní čínštiny* lze nalézt v jednom ze stěžejních děl moderní čínské grammatologie z pera Sū Péichénga 苏配成 *Úvod do moderní čínské grammatologie* 现代汉字学纲要 *Xiàndài Hànzì Gāngyào* (2001: 153).

²⁴ *Informační slovník čínských znaků* 汉字信息字典 *Hànzì Xīnxi Zìdiǎn* (1988) představuje rozsáhlou a unikátní referenční příručku, jejíž specifčnost spočívá v tom, že se ani tak nezaměřuje na výslovnost a výklad významu znaku, jako primárně předkládá analýzu jejich grafické podoby. Jeho důležitou součástí jsou i různé statistiky mapující zastoupení různého typu znaků v rámci analyzovaného inventáře 7 785 zjednodušených znaků, mimo jiné z hlediska využitěho radikálu, počtu a typů tahů a grafických prvků nebo počtu významů a výslovností.

²⁵ Zastoupení znaků v *Tabulce běžně používaných čínských znaků* 现代汉语通用字表 *Xiàndài Hànyǔ Tōngyòng Zìbiǎo* a *Tabulce frekventovaných čínských znaků* 现代汉语常用字表 *Xiàndài Hànyǔ Chángyòng Zìbiǎo*²⁵ popsal Gong Jiazhen (2008) ve studii s názvem *Analýza vztahu grafiky a výslovnosti moderních čínských znaků* 现行汉字形音关系研究 *Xiànxíng Hànzì Xíng Yīn Guānxì Yánjiū*.

²⁶ *Informační slovník čínských znaků* 1988: 1086; Yang 2008: 160.

²⁷ Su 2001: 153. Pozn.: Jedná se nicméně spíše o teoretický konstrukt. Pokud je mi známo, dosavadní analýzy přinášejí poznatky týkající se frekvence znaků, nikoliv však již jimi zapisovaných sylabosémémů.

- a) frekventované – např. *qū* „oblast, kraj“ u znaku 区 nebo *dān* „jednotlivý“ u znaku 单
  - b) méně frekventované – např. *jiàn* „oddělit, rozdělit“ u znaku 间 nebo *jiàng* „generál“ u znaku 将
  - c) ojedinělé – např. *nā* u znaku 南 v případě jeho užití v rámci dvojslabičné báze 南无 *nāmó*, tj. přepisu sanskrtského výrazu *namah*
- Su Peicheng zároveň poukazuje na to, že v některých případech se mohou obě výslovnosti (tedy vlastně oba sylabosémey) vyznačovat frekventovaným výskytem, např. *cháng* „dlouhý“ a *zhǎng* „růst“ u znaku 长 nebo *xíng* „jít, kráčet“ a *háng* „řada“ u znaku 行.

S ohledem na výše popisované okolnosti vzniku polyfonních znaků je pochopitelné, že mezi jednotlivými čteními často existuje určitá podobnost. A právě míra jejich korespondence představuje jednu z dalších otázek, jíž se grammatologové v souvislosti s polyfonními znaky intenzivněji věnují. Již zmiňovaný Gong Jiazhen při analýze 7 000 běžně používaných znaků zjistil, že dominantní část představují takové, u nichž se výslovnost odlišuje pouze v tónu. Konkrétně rozdělil polyfonní znaky na základě tohoto kritéria do čtyř skupin.²⁸ První z nich představují se 43 % právě znaky s alternací pouze na úrovni tónové realizace (typ T). Druhou skupinou jsou znaky, u nichž se jednotlivé zvukové realizace odlišují v iniciále (typ I; 21 %) a třetí znaky, u nichž se jednotlivá čtení odlišují ve finále (typ F; 15 %). Poslední skupinu pak představují polyfonní znaky, jejichž zvukové realizace nevykazují vzájemnou souvislost, tj. neshodují se ani v iniciále ani finále (typ IF; 21 %).²⁹

Již také vzpomínaný Zhou Youguang (2004: 332–333) se podrobněji zabýval povahou alternací u znaků typu I a typu F. V případě typu I identifikoval šest párů iniciál tvořených souhláskou se stejným místem artikulace, v jejichž rámci zvukové realizace polyfonních znaků relativně často alternují: a) b – p (např.: 扒 *bā/pá*); b) d – t (弹 *dàn/tán*); c) g – h (合 *gě/hé*); d) j – q (键 *jiān/qián*); e) z – c (曾 *zēng/céng*); f) zh – ch (重 *zhòng/chóng*). Jak si lze povšimnout, až na jednu výjimku se jedná o privativní opozice odlišující se v aspiraci. Kromě toho zaznamenal, že k alternaci dochází často také mezi veláry g, k, h a palátalami j, q, x (např.: 行 *xíng/háng*). U znaků typu F pak poukázal na velkou variabilitu existujících alternací. Větší počet

²⁸ Gong 2008: 149–159. Pozn.: Podobnou analýzu již dříve vypracoval Zhou Youguang ve vztahu ke 734 polyfonním znakům ve *Slovníku Xinhua* z roku 1971. Jeho klasifikace se vyznačuje subtilnější vymezeními skupinami, kterých je celkem sedm. Na rozdíl od Gong Jiazhen totiž zohledňuje tónový průběh nejen u zvukových realizací se shodnou iniciálou a finálou, ale i u všech ostatních typů alternací, tj. vymezuje typy T, I, IT, F, FT, IF, IFT. Ve vztahu ke čtyřem skupinám, tak je později vymezil Gong Jiazhen, si nicméně lze povšimnout, že základní proporcionální rozložení znaků jednotlivých typů se liší jen minimálně. Výraznější rozdíl lze zaznamenat pouze u znaků typu F (včetně FT,) které v případech Zhou Youguangovy analýzy dosahují v podstatě identické hodnoty jako znaky I (včetně IT).

²⁹ V tomto ohledu se nelze si nevšimnout určité analogie s alternacemi, které se projevují mezi zvukovými realizacemi fonetik a fonogramů (viz Slaměnková 2017: 136–138).

vzájemných záměn zaznamenal u finál bez nasálního zakončení, a to konkrétně mezi finálami tvořenými monoftongy a diftongy (např. 脉 *mài/mò* nebo 露 *lù/lòu*).

3 Polyfonní znaky v analyzovaném textu

Základní zdroj, o němž se opírala identifikace polyfonních znaků, představoval slovník věnovaný speciálně problematice těchto grafémů, a to *Normativní slovník polyfonních znaků v moderní čínštině* 现代汉语多音字规范字典 *Xiàndài Hànyǔ Duōyīn Zì Guīfàn Zìdiǎn* (2012). Z popisu v jeho úvodní části vyplývá, že obsahuje více než 900 polyfonních znaků, se kterými se lze běžně setkat v moderní čínštině. Hesla reprezentována jednotlivými polyfonními znaky jsou uspořádána alfabetic-ky na základě přepisu v mezinárodní transkripci *pinyin*. I přesto, že jednotlivým znakům odpovídá více zvukových realizací, jsou uváděny pouze jednou, a to podle výslovnosti příslušící základnímu významu znaku v moderní čínštině. Stejně kritérium zohledňuje slovník i při sémantickém výkladu jednotlivých znaků, když sylabosémey vztahující se právě k této výslovnosti uvádí jako první. V případě vět-šího počtu dalších výslovností pak postupuje podle četnosti výskytu od více k méně frekventovaným. Za sémantickým popisem jednotlivých výslovností nezřídka ná- sleduje i výčet příkladových slov. Autoři v úvodní části zmiňují, že se zaměřovali na významy běžně používané ve standardní čínštině, časově nebo lokálně zabarvené periferní významy ponechávali většinou stranou. Pro uživatele slovníku obzvláště praktickou část představuje komparativní analýza užití jednotlivých výslovností, která následuje za sémantickým popisem. Tato shrnuje základní rozdíly a přináší stručnou charakteristiku kontextů, v nichž se se příslušná výslovnost objevuje. Vedle *Normativního slovníku* byl jako doplňkový zdroj využíván *Slovník moderní čínštiny* (6. vydání, 2014), který představuje normu pro užívání znaků a slov v moderní čín-štině. Existence většího počtu výslovností tak byla vždy ověřena i v tomto zdroji. Zároveň bylo identifikováno několik dalších znaků, u nichž *Slovník moderní čínštiny* eviduje více výslovností.³⁰ Klíčovou roli pak tento slovník plnil také při vyhodnoco- vání výslovnosti znaků v rámci dvou- a víceslabičných slov.

Textem, u něhož jsem analýzu polyfonních znaků prováděla, byla povídka *Jed* 毒药 *Dúyào* (1986) čínského spisovatele Shí Tiěshēnga 史铁生 (1951–2010) o celko- vé délce 10 520 čínských znaků.³¹ Po odečtení opakujících se výskytů stejného znaku využívá autor repertoár o celkovém počtu 1 343 různých znaků.³² U 258 z nich při- tom výše uvedené zdroje uvádí, že se jedná o polyfonní znaky. To znamená, že znaky s touto charakteristikou zaujímají 19 % využitého repertoáru znaků, což je dvakrát vyšší hodnota, než uvádí odborná literatura ve vztahu k zastoupení polyfonních

³⁰ Konkrétně se jedná o následujících 6 znaků: 派 *pái/pā*, 思 *sī/sāi*, 适 *shì/kuò*, 甚 *shèn/shén*, 语 *yǔ/yù*, 衣 *yī/yì*.

³¹ Tj. bez interpunkčních značek. Povídka byla stažena z *Pekingské stránky literatury a umění* 北京文艺网 *Běijīng Wényì Wǎng* (<http://www.artsbj.com>, 11. 1. 2017)

³² Tento počet včetně frekvence výskytu jednotlivých znaků v textu byl vygenerován pomocí nástroje „výpočet frekvence znaků a slov“ 字词频率统计 *zìcí pínǔ tóngjì* dostupného na strán-kách čínského online korpusu 语料库在线 *Yǔliàokù Zàixiàn* (dostupný na www.cncorpus.org).

znaků ve znakovém inventáři moderní čínštiny. Řada z nich přitom patří mezi znaky s extrémně vysokou frekvencí výskytu. Koncentrace polyfonních znaků v rámci celého textu povídky je tak ještě podstatně vyšší. Z celkového počtu 10 520 znaků nese více výslovností 3 480 z nich, což vyjádřeno v procentech znamená, že zaujímají 33 % znaků celého textu. Přibližně jedna třetina textu je tedy tvořena znaky, které jsou v moderní čínštině nositeli více než jedné zvukové realizace. Níže uvedená ukázka přitom demonstruje, jakým způsobem jsou polyfonní znaky distribuovány v analyzované povídce. Znaky vyznačující se více než jednou výslovností jsou v ní podbarveny černě.

島上处处张灯结彩，无论是商店、旅馆，还是机关、工厂。主要街道的两旁都摆上了鲜花，摆成各种图案，摆成花塔，摆成花山和花海。香气扑鼻，醉人。各个赛鱼场上都已是旗帜招展，各色彩旗星罗棋布，场中央一条长幡上绣了鱼形标志，随风飘舞。看来大赛将近了。每个赛场上都有几十个上了岁数的管理人员在忙，费力地把一条红色的长毯在大理石地面上铺开，哼哼咳嗽地喊。那地毯猩红夺目，有上百米长，一直铺上获奖台。获奖台在几十层台阶之上，镶嵌嵌玉如宫殿般辉煌，气派威严。乐队正在排练，从各处角落发出轻响。时而有些断了线索的彩色气球过早地飞上了天空。

Následující odstavce komparují zastoupení různých druhů polyfonních znaků v textu se situací ve znakovém inventáři v moderní čínštině. Komparace tedy probíhá na třech úrovních, kterými jsou: a) znakový inventář moderní čínštiny reprezentovaný 7 000 běžně používanými znaky; b) repertoár 1 343 různých znaků v analyzované povídce; a c) celkový počet 10 520 znaků povídky.³³ Popisované výsledky shrnuje Tabulka 1.

V souladu se zastoupením polyfonních znaků ve znakovém inventáři zaujímají i v rámci repertoáru znaků analyzovaného textu dominantní podíl ty se dvěma zvukovými realizacemi, jejich procentuální zastoupení je nicméně o 6 % nižší. Naproti tomu hodnota 13% zastoupení znaků se třemi a více výslovnostmi poukazuje na to, že se objevují ve větší intenzitě než v případě znakového inventáře. Zdá se, že v textu jsou zastoupeny téměř všechny znaky se čtyřmi a více výslovnostmi, které jsou součástí znakového inventáře moderní čínštiny.³⁴ Konkrétně se podle údajů v *Normativním slovníku* vyznačují čtyřmi výslovnostmi znaky 差 *chā/chà/chāi/cī*, 的 *dě/dí/dí/dì*, 行 *xíng/háng/hàng/héng* a 着 *zhuó/zháo/zhāo/zhe*, pěti výslovnostmi znaky 啊 *ā/ǎ/à/a*, 那 *nà/nǎ/nā/nèi/núo*³⁵ a 哪 *nǎ/na/nǎi/něi/né* a šesti výslovnostmi

³³ Řečeno slovy korpusové lingvistiky lze znaky repertoáru přirovnat k abstraktním jednotkám type/type, celkový počet 10 520 znaků pak odkazuje k velikosti textu v tokenech (tj. k počtu konkrétních realizací jednotek).

³⁴ Výše zmiňované zdroje bohužel neposkytují výčet znaků, jichž se existence čtyř a více výslovností týká. Přestože Gong Jiazhen, jakož i editoři *Informačního slovníku čínských znaků* vyčíslili počet znaků s pěti výslovnostmi na dva, v analyzovaném textu se vyskytují tři znaky, u nichž *Normativní slovník* tento počet zvukových realizací uvádí. Tato skutečnost tak poukazuje na odlišné přístupy v hodnocení znaků.

³⁵ Výslovnost *nuó* však není evidována ve *Slovníku moderní čínštiny*.

znak 和 *hé/hè/hú/huó/huò/huo*. Všechny uvedené příklady přitom patří mezi frekventované znaky³⁶, tato skutečnost se tak odráží na jejich celkovém podílu v textu, který v případě analyzované povídky představuje 16 %. To jinými slovy znamená, že podíl znaků se třemi a více zvukovými realizacemi je v textu výrazně vyšší než v případě inventáře i repertoáru.

Co se týče vztahu mezi jednotlivými výslovnostmi, tak i zde poměrné zastoupení jednotlivých typů v rámci repertoáru využitých znaků do značné míry kopíruje situaci v rámci znakového inventáře moderní čínštiny. S 50 % jsou nejvíce zastoupeny znaky typu T s odlišností pouze v tónu. O 6 % vyšší koncentrace než ve znakovém inventáři je vyvážená poklesem výskytů znaků typu IF, které v případě analyzovaného textu zaujímají pouze 14 % polyfonních znaků. Co se týče podílu znaků typu I a typu F, lze pozorovat v podstatě identické hodnoty avšak v opačném rozložení. V případě koncentrace znaků v textu si však lze povšimnout zásadních rozdílů. Analýza ukázala, že znaky typu T sice se 40 % stále zaujímají významnou část polyfonních znaků, avšak nejčastěji se lze setkat se znaky odlišujícími se ve finále. Naproti tomu znaky typu I a IF jsou zastoupeny výrazně méně.

Tabulka 1 Zastoupení různých typů polyfonních znaků

		inventář	repertoár	text
počet výslovností	dvě	90 %	84 %	72 %
	tři	9 %	13 %	12 %
	čtyři a více	1 %	3 %	16 %
druh odlišnosti	typ T	43 %	50 %	40 %
	typ I	21 %	16 %	7 %
	typ F	15 %	21 %	47 %
	typ IF	21 %	14 %	6 %

V tuto chvíli je vhodné upozornit na určité potíže spojené se zpracováním znaků, u nichž v případě výskytu v rámci konkrétního slova dochází k neutralizaci tónu, tj. *Slovník moderní čínštiny* hodnotí příslušnou slabiku jako atonickou. Pokud se jednalo o znaky s výslovnostmi odlišujícími se v iniciále nebo finále, nepředstavovalo jejich přiřazení k určité výslovnosti problém. Avšak u znaků typu T bylo nezbytné zohlednit i sémantickou rovinu. V některých případech si přitom byly jednotlivé sylabosémé významově velmi blízké a jejich jednoznačné vymezení vyžadovalo precizní analýzu sémantického výkladu. Jako praktická opora se v tomto ohledu ukázala již zmiňovaná komparativní část hesel v *Normativním slovníku*. S její pomocí jsem vyhodnotila například využití znaku 量 ve slově 思量 *siliang* „uvažovat, promýšlet“. Slovník uvádí, že znak 量 slouží pro zápis sylabosémému *liàng* „kapacita,

³⁶ Jen nejfrekventovanější znak 的 zaujímá 3 % celého textu.

množství“ a *liáng* „měřit“, přičemž druhý uvedený se kromě svého samostatného výskytu využívá i na finální pozici dvouslabičných slovesných kompozit s významem „posuzovat, hodnotit, promýšlet“. Znak 量 ve slově 思量 jsem proto klasifikovala jako příslušící k výslovnosti *liáng*. Unikátní případ, který si vyžádal specifické řešení, představovalo užití znaku 夫 ve slově 功夫 *gōngfu* „(volný) čas“. Oba využívané slovníky uvádějí, že znak 夫 slouží k zápisu sylabosémému *fū*, který reprezentuje obecný termín pro dospělého muže a zároveň se objevuje ve slovech označujících příslušníky různého povolání. Kromě toho zmiňují, že se tento znak 夫 využívá také pro zápis knižního výrazu *fú* „ten, onen“. Ani jeden z těchto významů nelze přímo vztáhnout ke slovu 功夫.³⁷ Proto byla výslovnost klasifikována jako třetí zvuková realizace tohoto znaku.³⁸

Polyfonní znaky sice zaujímají významnou část souvislého textu, v rámci analyzovaného korpusu se nicméně většinou uplatňují pouze v jedné ze svých zvukových realizací. Konkrétně lze polyfonní znaky na základě jejich funkčního využití v textu rozdělit do čtyř různých skupin. První tři spojuje skutečnost, že zahrnují znaky využívané k zápisu homografních sylabosémémů, tzn. jedná se o výše zmiňované znaky s více výslovnosti a více významy. V případě poslední skupiny je pak polyfonie pouze důsledkem variantního čtení jednoho sylabosémému, tzn. jedná se o znaky s více výslovnostmi a stejným významem.

U více než poloviny polyfonních znaků se v textu uplatňuje výslovnost uváděná *Normativním slovníkem* jako první, tj. základní. Složení těchto znaků se vyznačuje značnou diverzitou. Lze mezi nimi najít takové, u nichž nejen uplatněná zvuková realizace, ale i jakákoliv další (v textu nevyužitá) výslovnost patří mezi relativně frekventované, jako např. 要 *yào* „důležitý; chtít, muset“ / *yāo* „žádat“; 种 *zhǒng* „semeno; druh“ / *zhòng* „sázet“ nebo 涨 *zhāng* „zvedat se, stoupat“ / *zhàng* „nabobtnat, zvětšit se“.³⁹ Řada z nich se však vyznačuje tím, že v textu nevyužitě výslovnosti se obecně řečeno objevují jen sporadicky. Ať už jako samostatné sylabosémény nebo jakou součástí víceslabičných výrazů fungují v řadě případů jako propria nebo slova s dobovým či stylovým zabarvením. Nezřídka se také jedná o výslovnost figurující v jediném či v jen velmi omezeném počtu slov. Mezi výjimky nepatří ani grafické va-

³⁷ Tato souvislost nevyplývá ani ze sémantického výkladu znaku v řadě dalších slovníků, mezi něž patří *Velký slovník významu, výslovnosti a grafiky znaků nakladatelství Zhengzhong* 正中形音義綜合大字典 *Zhèngzhōng Xíng Yīn Yì Zōnghè Dà Zìdiǎn* (Gao 1974), *Bolšoj kitajsko-ruskij slovar* (Ošanin 1983–1984), *A Chinese-English Dictionary* 汉英词典 *Hàn-Yīng Cídiǎn* (1994), *Analytický slovník grafiky a významu znaků* 汉字形义分析字典 *Hànzi Xíng Yì Fēnxī Zìdiǎn* (Cao – Su 1999), *Dictionnaire chinois-français du chinois parlé* 汉法口语词典 *Hàn-Fǎ Kǒuyǔ Cídiǎn* (2001), *Slovník Xinhua* (2011).

³⁸ Toto řešení podporuje zpracování znaku v *A Reversed Chinese-English Dictionary* 汉英逆引词典 *Hàn-Yīng Nǐ Yīn Cídiǎn*, který se vyznačuje specifickým řazením hesel podle znaku ve finální pozici slova. Jako jediný ze všech konzultovaných zdrojů totiž přímo uvádí u znaku 夫 atonickou výslovnost *fu*, bohužel však bez jakéhokoli sémantického popisu, neboť součástí hesla je pouze výčet příslušných slov. Kromě výrazu 功夫 (zapisovaného též 工夫) nicméně přiřazuje k této výslovnosti i slova 大夫 *dàifu* „doktor“, 丈夫 *zhàngfu* „manžel“ a další rodinné mužské příslušníky se znakem 夫.

³⁹ Výslovnosti u všech příkladů uvádím ve stejném pořadí jako *Normativní slovník*.

rianty, tj. případy, u nichž slovníky spojují příslušnou výslovnost se sylabosémémem převážně zapisovaným jiným znakem. Níže uvedené příklady ilustrují různorodost těchto znaků:

繁 *fán* „početný; složitý“/ *pó* příjmení
 丽 *lì* „krásný“/ *lí* v toponymu: 丽水 *lǐshuǐ* řeka v Zhejiangu
 采 *cǎi* „sbírat, česat, trhat“/ *cài* ve slovech: 菜地 *càidì* a 采邑 s významem *càiyì* „léno“ (historismus)
 个 *gè* obecný numerativ/ *gě* ve slově: 自个 *zìgè* „sám“ (hovorový výraz)
 拾 *shí* „sebrat, zvednout“/ *shè* „vystoupat lehkými kroky“ (knižní výraz)
 思 *sī* „myslet, přemýšlet“/ *sāi* ve slově: 于思 *yúsāi* „zarostlý vous“ (knižní výraz)
 稍 *shāo* „trochu, poněkud“/ *shào* ve slově: 稍息 *shàoxī* „pohov“
 见 *jiàn* „vidět“/ *xiàn* „projevit, ukázat“ (též zapisováno 现)

Druhou skupinu polyfonních znaků představují takové, u nichž se v analyzované povídce uplatňuje druhá (příp. třetí) výslovnost evidovaná v *Normativním slovníku*. I přesto, že se nejedná o primární zvukové realizace znaku, lze je podle výše uvedené Su Peichengovy klasifikace většinou považovat za frekventované nebo případně méně frekventované. Mimo jiné se druhá výslovnost v analyzované povídce projevuje u znaků 散 *sǎn* „uvolnit se, rozvázat se“/ *sàn* „rozptýlit se, rozejít se“ a 更 *gēng* „měnit“/ *gèng* „ještě (více)“.

Do značné míry obdobnou situaci lze pak pozorovat i u třetí skupiny znaků, tj. takových, které se v povídce objevují ve více různých zvukových realizacích. Do té míry, kterou jsem schopna posoudit, náleží velmi často všechny tyto výslovnosti relativně frekventovaným sylabosémémům. Určitým vodítkem, s jehož pomocí lze usuzovat na frekventovanost výslovností polyfonních znaků, je přitom jejich zpracování v *Čínsko-českém česko-čínském slovníku*⁴⁰, tj. lexikografickém díle menšího až středního rozsahu, jehož kompilace tak byla doprovázena snahou o zajištění potřebné míry reprezentativnosti odrážející frekvenci užití znaků. Pokud jsou součástí hesláře slovníku, jsou u nich až na pár výjimek evidovány všechny výslovnosti uplatňované v textu. Mezi znaky třetí skupiny lze najít například 分 *fēn* „dělit“/ *fèn* „složka, podíl“, 得 *dé* „dostat, získat“/ *dě* komplementární sloveč/ děi „muset“ nebo 朝 *cháo* „dynastie“/ *zhāo* „ráno“.

Čtvrtou skupinu tvoří 10 znaků, u nichž odlišné výslovnosti reprezentují pouze různé stylově nebo kontextově podmíněné zvukové realizace stejného sylabosémému. U znaků 露 *lòu/lù* „odhalit, odkrýt“, 片 *piàn/piān* „proužek, plátek; film“, 色 *sè/shǎi* „barva“, 熟 *shú/shóu* „zralý“, 尾 *wěi/yǐ* „ocas“, 血 *xuè/xiě* „krev“, 择 *zé/zhái* „vybírat“ a 这 *zhè/zhèi* „ten“ je druhá výslovnost vnímána jako hovorová, u znaku 凿 *áo/zuò* „dláto“ ji *Normativní slovník* hodnotí jako knižní. V případě znaku 谁 *shéi/shuí* „kdo“ je druhá výslovnost spojena s jeho výskytem v básních v klasické čínštině. Je nicméně třeba upozornit na to, že užití určité výslovnosti se mnohdy

⁴⁰ Vochala 2007.

omezuje pouze na některé významy nebo na určitý okruh výrazů, jak bylo naznačeno již výše v souvislosti se znakem 片. Obdobným způsobem je limitována druhá výslovnost znaku 这 na jeho užití ve funkci deiktického slova. Také u znaku 色 oba využívané zdroje zmiňují, že druhá zvuková realizace se uplatňuje v souvislosti s odvozeným významem „barva“, nikoliv však již s výchozím významem „vzhled tváře, vzezření“. Zajímavou situaci lze pak pozorovat u znaku 露, který je využíván k zápisu dvou různých sylabosémémů. Variantní výslovnost se vztahuje pouze k jednomu z nich, a to „odhalit, odkrýt“, přičemž *Slovník moderní čínštiny* navíc uvádí i konkrétní výčet výrazů (se znakem 露 na iniciální pozici) s druhou výslovností.⁴¹

Následující tabulka komparuje zastoupení čtyř skupin polyfonních znaků a) v repertoáru; a b) v textu. Z obou těchto perspektiv se jako nejvíce produktivní jeví znaky, u nichž se v povídce uplatňuje pouze primární výslovnost. Jejich podíl na polyfonních znacích v textu je nicméně znatelně nižší než v repertoáru. Naproti tomu v případě druhé početněji nejvíce zastoupené skupiny znaků, tedy těch, u nichž se v povídce uplatňuje více výslovností, si lze povšimnout více než dvakrát většího zastoupení v textu než v repertoáru zjištěných polyfonních znaků. Toto rozložení koresponduje s výše zmiňovanou skutečností, že u většiny znaků této skupiny lze i jinou než primární výslovnost považovat za relativně frekventovanou.

Tabulka 2 Funkční zatížení polyfonních znaků v povídce

	repertoár	text
1. skupina (první výslovnost)	67%	55%
2. skupina (druhá nebo třetí výslovnost)	11%	3%
3. skupina (dvě a více výslovností)	18%	37%
4. skupina (variantní výslovnost)	2%	5%

4 Závěr

Tento článek přistupuje k problematice polyfonních znaků ze tří různých úhlů pohledu. První z nich vychází z jejich popisu v čínských grammatologických studiích, které se primárně zabývají postavením a vlastnostmi polyfonních znaků ve znakovém inventáři moderní čínštiny. Zbývající dva se pak zaměřují na výskyt polyfonních znaků v konkrétním beletristickém textu, přičemž jeden tak činí ve vztahu k repertoáru využitých znaků a druhý z hlediska celkového počtu všech grafických jednotek. Analýza Shi Tieshengovy povídky *Jed* odhalila určité odlišnosti v tom, jakým způsobem se polyfonní znaky projevují v inventáři a v textu. Co se týče zjištěných hodnot, je nicméně třeba podotknout, že tato studie neaspirovala na to podat vyčerpávající

⁴¹ Je třeba upozornit na to, že do této skupiny nejsou zařazeny znaky, u nichž se kombinují variantní výslovnosti se zápisem většího počtu významových jednotek. Například znak 那 je podle *Normativního slovníku nositelem výslovností* nà/nā/něi/nuó: čtvrtá uvedená výslovnost něi představuje hovorovou variantu k nà ve funkci deiktického slova ve významu „(tam)ten“, zbývající tři se však vztahují k odlišným významům.

charakteristiku univerzálních kvalitativních a kvantitativních vlastností polyfonních znaků. V tomto ohledu není analyzovaný vzorek dostatečně reprezentativní a ani zvolený způsob zpracování není sto postihnout jemnější nuance. Analýza vybraného vzorku byla motivována snahou nastínit základní tendence a poukázat na potřebu pohlížet na celou problematiku nejen z úhlu pohledu soupisu grafických jednotek, jak převážně činí čínské grammatologické studie, ale také z hlediska jejich konkrétních realizací v textu.

Mezi nejdůležitější zjištění patří v první řadě skutečnost, že koncentrace polyfonních znaků v textu je v případě analyzované povídky třikrát vyšší, než jaké je jejich zastoupení ve znakovém inventáři moderní čínštiny. Z analýzy zároveň vyplynulo, že znaky se třemi a více zvukovými realizacemi hrají v textu významnější roli než v rámci inventáře, některé z nich se dokonce řadí mezi jedny z vůbec nejvíce frekventovaných čínských znaků a zauímají tak významnou část textu. Také z hlediska vztahů mezi výslovnostmi lze pozorovat zásadní odlišnosti. V analyzované povídce byly mnohem intenzivněji zastoupeny znaky, u nichž se jednotlivé výslovnosti odlišují ve finále, a to dokonce i o několik procent vyšší hodnotou než znaky, u nichž dochází k alternaci v tónu. Z tohoto hlediska zajímavé téma pro další výzkum představuje zapojení sémantické roviny jakožto další lingvistické úrovně, na níž se rozdíl projevují. Poslední část analýzy pak byla věnována funkčnímu zatížení polyfonních znaků v analyzovaném textu. Ta na jednu stranu naznačila, jak významnou roli hraje početně omezená skupina polyfonních znaků využívaných pro zápis dvou nebo případně i více sylabosémémů s relativně vysokou četností výskytu v textu. Na druhou stranu však zároveň poukázala na relativně široký a heterogenní repertoár znaků, u nichž se v textu objevuje pouze jedna z potenciálních zvukových realizací. Jak se přitom zdá, u řady z nich se užití druhé nebo jakékoliv další výslovnosti vyznačuje pouze ojedinělým výskytem.

Literatura

- CAO Xianzhuo 曹先擢 a Su Peicheng 苏培成: *Hanzi Xing Yi Fenxi Zidian* 《汉字形义分析字典》 [Analytický slovník grafiky a významu znaků]. Peking 1999.
- CHEN Ping: *Modern Chinese. History and Sociolinguistics*. Cambridge 1999.
- FILIPEC, Josef a František Čermák: *Česká lexikologie*. Praha 1985.
- GAO Shufan 高樹藩: *Zhengzhong Xing Yin Yi Zonghe Da Zidian* 《正中形音義綜合大字典》 [Velký slovník významu, výslovnosti a grafiky znaků nakladatelství Zhengzhong]. Xinbeishi 1974.
- GONG Jiazhen 龚嘉镇: *Xianxing Hanzi Xing Yin Guanxi Yanjiu* 《现行汉字形音关系研究》 [Analýza vztahu grafiky a výslovnosti moderních čínských znaků]. In *Gong Jianzhen Wenzi Wenhua Luwenxuan* 《龚嘉镇文字文化论文选》 [Výběr Gong Jiazhenových textů o čínských znacích a kultuře]. Chengde 2008.

- Han-Fa Kouyu Cidian* 汉法口语词典 *Dictionnaire chinois-français du chinois parlé*. Paříž 2001.
- Han-Ying Cidian* 汉英词典 *A Chinese-English Dictionary*. Peking 1994.
- Han-Ying Ni Yin Cidian* 《汉英逆引词典》 *A Reverse Chinese-English Dictionary*. Peking 1985.
- Han-Ying Shuangyu Xiandai Hanyu Cidian* 《汉英双语现代汉语词典》 *The Contemporary Chinese Dictionary. Chinese-English Edition*. Peking 2002.
- Hanzi Xinxi Zidian* 《汉字信息字典》 [*Informační slovník čínských znaků*]. Peking 1988.
- HUANG Feng-Long, Ke Shu-ye a Fan Qiong-Wen: Predicting Effectively the Pronunciation of Chinese Polyphones by Extracting the Lexical Information. In *Advances in Computer and Information Sciences and Engineering*. Berlín, Heidelberg 2008, ss. 159–165.
- LIU Yi, Chen Xiaojun, Gong Caixia a Wu Xihong: Multi-Level Linguistic Knowledge Based Chinese Grapheme-to-Phoneme Conversion. In *Intelligence Science and Big Data Engineering. 4th International Conference, ISCIDE 2013, Beijing, China, July/August 2013, Revised Selected Papers*. Berlín, Heidelberg 2013, ss. 481–488.
- LOTKO, Edvard: *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc 2000.
- LU Gusun 陆谷孙: *Ying-Han Da Cidian* 《英汉大词典》 *The English-Chinese Dictionary*. Šanghaj 1993.
- MA Xianbin 马显彬: *Xiandai Hanzixue* 《现代汉字学》 [*Moderní čínská grammatologie*]. Kanton 2013.
- MA Zhiqiang, Liu Limin, Su Yila a Jin Yun: Pinyin Tagging System Research and Implementation Based on Word Segmentation. In *Practical Applications of Intelligent Systems: Proceedings of the Sixth International Conference on Intelligent Systems and Knowledge Engineering, Shanghai, China, Dec 2011 (ISKE2011)*. Berlín, Heidelberg 2011, ss. 496–500.
- OŠANIN, I. M. a kol. (ed.): *Bolšoj kitajsko-russkij slovar'* 1–4. Moskva 1983–1984.
- PACKARD, Jerome L.: *The Morphology of Chinese. A Linguistic and Cognitive Approach – Hanyu Xingtaixue: Yuyan Renzhi Yanjiufa* 《汉语形态学: 语言认知研究法》. Peking 2001.
- SEHNAL, David: „Čínské znakové písmo. Jeho povaha a vývoj“. In *Z myšlenek a představ Žluté země*. Brno 2002, ss. 145–160.
- SHI Tiesheng 史铁生: *Duyao* 《毒药》 [Jed]. Staženo z *Beijing Wenyi Wang* 北京文艺网 [*Pekingské stránky literatury a umění*] <http://www.artsbj.com/Html/wx/xsgs/zpxs/047025.html> (11. 1. 2017).
- SLAMĚNÍKOVÁ, Tereza: *Čínské znakové písmo: synchronní model tradiční kategorizace*. Olomouc 2017.

- SU Peicheng 苏培成: *Xiandai Hanzixue Gangyao* 《现代汉字学纲要》 [Úvod do moderní čínské grammatologie] (1. vyd.). Peking 1994.
- SU Peicheng 苏培成: *Xiandai Hanzixue Gangyao* 《现代汉字学纲要》 [Úvod do moderní čínské grammatologie] (přepřacované vydání). Peking 2001.
- ŠVARNÝ, Oldřich a kol.: *Hovorová čínština v příkladech III*. Olomouc 1998.
- ŠVARNÝ, Oldřich: *Učební slovník jazyka čínského I–IV*. Olomouc 1998–2000.
- ŠVARNÝ, Oldřich a David Uher: *Prozodická gramatika čínštiny*. Olomouc 2014.
- VOCHALA, Jaromír: *Čínsko-český, česko-čínský slovník*. Voznice 2007.
- VOCHALA, Jaromír, Miroslav Novák a Vladimír Pucek: *Úvod do čínského, japonského a korejského písma I. Vznik a vývoj*. Praha 1989.
- Wenlin 文林 Software for Learning Chinese. Verze 4.0.2. Wenlin Institute 2011.
- Xiandai Hanyu Cidian* 《现代汉语词典》 [Slovník moderní čínštiny] (6. vydání). Peking 2014.
- Xiandai Hanyu Duoyin Zi Guifan Zidian* 《现代汉语多音字规范字典》 [Normativní slovník polyfonních znaků v moderní čínštině]. Šanghaj 2012.
- Xinhua Zidian* 《新华字典》 [Slovník Xinhua] (11. vyd.). Peking 2011.
- YANG Runlu 杨润陆: *Xiandai Hanzixue* 《现代汉字学》 [Moderní čínská grammatologie]. Peking 2008.
- YIN Binyong a John S. Rohnsenow: *Modern Chinese Characters*. Peking 1994.
- ZHANG Lianrong 张联荣: *Zi yu Ci* 《字与词》 [Znaky a slova]. Peking 2007.
- ZHOU Youguang 周有光: *Xiandai Hanzixue Fafan* 《现代汉字中的多音字问题》 [Problematika polyfonních znaků v moderních čínských znacích].
- In *Zhou Youguang Yuyanxue Luwenji* 《周有光语言学论文集》 [Sbírka Zhou Youguangových článků o lingvistice]. Peking 2004, ss. 327–337.

A Case Study of Polyphonic Characters in a Chinese Text

Many languages are characterized by a relatively complex relationship between their graphic and sound representation. In case of languages recorded in alphabetical scripts, for example, it is not unusual that one grapheme is used to write down more than one phoneme. Similar asymmetry can be found in Modern Chinese as well, however, based on the characteristic features of its writing system, not only the graphic units (represented by a character composed of up to thirty-six strokes) and sound units (represented by a syllable) are more complicated, but also semantic level is involved. This paper deals with a special group of Chinese characters that are carrying more than one pronunciation. Existing studies on polyphonic characters bring important information about their origin and characteristic attributes, they offer different classifications considering their various properties, as well as suggest possibilities for reducing their number. However, one cannot fail to notice that their attention is mostly limited to description of polyphonic characters within the Modern Chinese signary, i.e. a (relatively) closed set of currently used graphic units.

This article approaches the issue of polyphonic characters from a somewhat different perspective by focusing on their occurrence in a particular text. Results obtained through an analysis of the novel *Poison* by Chinese novelist Shi Tiesheng indicate that there exist differences both in a qualitative occurrence as well as quantitative proportion of polyphonic characters between singary and text.

Key Words: *Modern Chinese Grammatology, Modern Chinese characters, polyphonic characters, pronunciation of Chinese characters*

Contact: Tereza Slaměníková, Ph.D., Katedra asijských studií FF UP, Křížkovského 14, 771 80 Olomouc, tereza.slamenikova@upol.cz

我吃苦受屈都不要緊，祇恨他們把國家弄壞了！

Že se já rmoutím, toho neželím. Trápí mě jen, že zlomili naše království!

ANALÝZA PŘÍMÉ A NEPŘÍMÉ ŘEČI V LU XUNOVĚ POVÍDCE „LÉK“

Vlastimil Dobečka

Abstrakt: Článek shrnuje výsledky analýzy kvantitativních rozdílů přímé a nepřímé řeči v povídce *Lék* od Lu Xuna, především pak jejich přesného poměru zastoupení, délky a počtu klauzí v souvětí. Analýza vychází z hypotézy o úspornosti mluveného hovorového jazyka ve srovnání s hovorovým jazykem psaným. Kromě kvantitativní analýzy byl text podroben také základní analýze nejčastějších syntaktických struktur klauzí přímé řeči včetně neúplných větných struktur a struktur s přítomností nerozvinutých větných členů, které se velkou měrou podílejí na úspornosti mluveného jazyka. Současně byly zohledněny také další faktory přispívající k úspornosti přímé řeči, jako jsou častý výskyt nedokončených vět, znalost kontextu situace, v které promluva probíhá, apod.

Klíčová slova: hovorová čínština, přímá řeč, nepřímá řeč, klauze, věta, větná struktura, souvětí

0 Úvod

Text povídky *Lék*¹ od Lǔ Xúna 鲁迅 byl podroben analýze kvantitativních rozdílů přímé a nepřímé řeči, především pak jejich přesného poměru zastoupení, délky a počtu klauzí v souvětí. Tato analýza vychází z hypotézy o úspornosti mluveného hovorového jazyka ve srovnání s hovorovým jazykem psaným. V povídce je sice mluvený jazyk pouze uměle napodoben, nejedná se o záznam skutečných promluv, použité věty jsou však v mluveném jazyce reálně použitelné a působí tedy přirozeným dojmem. Kromě kvantitativní analýzy byla provedena také základní analýza nejčastějších syntaktických struktur přímé řeči, včetně klauzí s neúplnou větnou strukturou a struktur s přítomností nerozvinutých větných členů, které se velkou měrou podílejí na úspornosti mluveného jazyka. Současně bylo přihlédnuto také k dalším faktorům přispívajícím k úspornosti přímé řeči, jako jsou častý výskyt nedokončených vět, znalost kontextu situace, v které promluva probíhá, apod.

1 Počet a zastoupení klauzí přímé a nepřímé řeči v textu

Z celkového počtu 569 klauzí čítá nepřímá řeč celkem 415 klauzí (73 %), zatímco přímá řeč je v povídce zastoupena 154 klauzemi (27 %), tedy samostatnými větami nebo jednotlivými větami v rámci souvětí. Kromě úplných vět jsou jako klauze za-

---

¹ Lu Xun 鲁迅. Yao Yao [Lék]. <https://zh.wikisource.org/zh-hans/藥>, (7. 12. 2015).

Lu Sün. *Lék*. In: *Vřava. Polní tráva*. Přel. J. Průšek, B. Krebsová. Praha: Svoboda, 1951. s. 58–69.

počítána také oslovení² a interjekce (1), témata vět oddělená čárkou (2), části věty oddělené pauzou (3) a nedokončené věty (4).

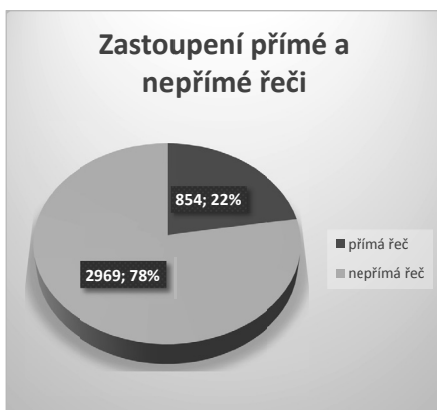
(1) 小栓的爹	Táto Malého Šuana, ...
小栓	Malý Šuane, ...
哼	Ha, ...
喂	Hej, ...
老栓	Starý Šuane, ...
康大叔	..., strýci Kchangu, ...
瑜儿	Jü, synáčku, ...
(2) 这样的人血馒头	Takový knedlík s lidskou krví...
(3) 阿义可怜——疯话	Že je mu A Jiho líto..., takový žvást,
小栓——你不要这么咳	Malý Šuane ..., neměl bys takhle kašlat, ...
(4) 这老东西……	Takový starý blázen...
原也不像……	..., ani to tak nevypadalo...
要是他的儿子……	Kdyby ale jeho syn...
要不是我信息灵……	..., kdybych ti nedal rychle vědět...
怎么会这样……	..., jakpak bychom mohli...

1.1 Zastoupení přímé a nepřímé řeči v textu v přepočtu na znaky

Z celkového počtu 3 823 čínských znaků (bez interpunkce) čítá nepřímá řeč celkem 2 969 znaků (78 %, zatímco přímá řeč je v povídce zastoupena 854 znaky (22 %).

² Uher David. Hànjí Chēnghu Bǐjiào 汉捷称呼比较 [Porovnání oslovení v češtině a v čínštině]. *Dálný východ* 2011, 1, s. 4–12.

2 Délka klauze

Ze skutečnosti, že na 27 % klauzí v přímé řeči připadá pouhých 22 % z celého počtu znaků, vyplývá, že průměrná délka těchto klauzí je kratší než u řeči nepřímé a naopak. Uvedené průměrné hodnoty jsou váženým průměrem délky klauze v přepočtu na počet čínských znaků. Viz tabulka.

Tabulka Délka klauze (v čínských znacích)

	nepřímá řeč	přímá řeč
nejkratší klauze	2	1
nejdelší klauze	24	17
průměrná délka klauze	7,15	5,54
délka klauze s nejvyšší frekvencí	6	2

3 Počet jednoduchých vět a souvětí

Jak u přímé tak i u nepřímé řeči převažují souvětí nad jednoduchými větami, výrazně se však liší jejich vzájemný poměr. Zatímco u přímé řeči tvoří jednoduché věty téměř polovinu všech vět, u nepřímé řeči dosahuje jejich podíl pouhých 12 %. Viz tabulka.

Tabulka Počet a podíl jednoduchých vět a souvětí

	nepřímá řeč		přímá řeč	
jednoduché věty	14	12 %	43	49 %
souvětí	100	88 %	44	51 %

4 Počet klauzí v souvětí

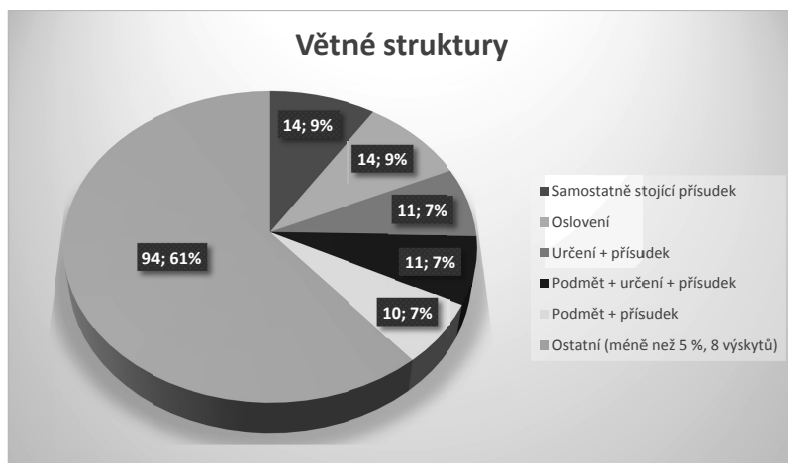
Přímá řeč vykazuje nejen výrazně vyšší poměr jednoduchých vět, než je tomu u řeči nepřímé, ale také tendenci k nižšímu počtu klauzí v souvětí. Uvedené průměrné hodnoty jsou jejich váženým průměrem. Viz tabulka.

Tabulka Průměrný počet klauzí v souvětí

klauze v souvětí	nepřímá řeč	přímá řeč
průměrný počet	4,03	2,52
minimální počet	2	2
maximální počet	9	6
nejčastější počet	3–4	2

5 Nejčastější větné struktury přímé řeči

Na základě hypotézy o úspornosti přímé řeči lze předpokládat, že nejčastějšími větnými strukturami budou neúplné větné struktury nebo struktury s nerozvitými větnými členy. Niže jsou uvedeny struktury, které jednotlivě tvoří více než 5 % klauzí přímé řeči. Dohromady tyto větné struktury zastupují 38,95 % klauzí přímé řeči. Dále je přísudek chápán ve svém užším smyslu jako jádro přísudkové části věty.

5.1 Samostatně stojící přísudek

Klauze tvořené samostatně stojícím přísudkem jsou u analyzovaných vět přímé řeči nejčastější větnou strukturou, která odpovídá 9,09 % jejích klauzí a je zastoupena celkem 14 výskytů z celkového počtu 154 klauzí přímé řeči.

得了么	Máš [to]?
得了	Mám.
进来罢	..., pojd' dál.
吃下去罢	Sněz [to], ...
吃了么	Snědl [to]?
好了么	Už je [mu] lépe?
包好	[To] bude dobré.
疯了	Zbláznil se!

5.2 Oslovení

Oslovení je v přímé řeči zastoupeno 14 výskyty, které odpovídají 9,09 % jejích klauzí. Ve 12 případech se jedná o oslovení tvořené jedním jménem či interjekcí, v jednom případě pak o oslovení rozvítené atributem. Oslovení se v nepřímé řeči nevyskytuje a vytvářením krátkých klauzí přispívá k úspornosti přímé řeči.

小栓的爹	Táto Malého Šuana, ...
小栓	Malý Šuane, ...
哼	Ha, ...
喂	Hej, ...
老栓	Starý Šuane, ...
康大叔	..., strýci Kchangu, ...
瑜儿	Jü, synáčku, ...

5.3 Určení + přísudek

Klauze tvořené pouze spojením určení a přísudku jsou zastoupeny 11 výskyty a odpovídají 7,14 % klauzí přímé řeči. Z tohoto počtu v 8 případech je určení jednoduché, ve 2 případech přísudku předchází 2 určení a v 1 případě 3 určení.

倒高兴	Tak to jsem rád...
怎的不拿	Co, že si to nebereš!
好香	To to voní!
——便好了	... bude ti lépe.
没有	Ne.
原也不像	..., ani to tak nevypadalo...
趁热的拿来	..., [ještě] za tepla [jsem to] sebral, ...
趁热的吃下	..., [ještě] za tepla [to] snědl.
这样的趁热吃下	Když se [to] sní [ještě] takhle za tepla.
已经气破肚皮了	..., už to zlostí nevydržel.

5.4 Podmět + určení + přísudek

Klauze tvořené spojením podmětu, určení a přísudku jsou zastoupeny 11 výskyty a odpovídají 7,14 % klauzí přímé řeči.

你就去么	..., ty už jdeš?
你不要起来	..., nemusíš vstávat.
——病便好了	... uzdravíš se.
老栓只是忙	Starý Šuan má jen moc práce.
怪不得老栓整天的笑着呢	...; není divu, že se starý Šuan celý den směje.
那还了得	..., to snad ani není možné.
——我们还是回去罢	... raději pojďme zpátky.
孩子不会来玩	Děti si sem nepřijdou hrát, ...
你还是忘不了	..., ty na to stále ještě nemůžeš zapomenout, ...
天都知道	..., nebesa všechno vědí, ...
我们还是回去罢	Měly bychom už jít zpátky.

5.5 Podmět + přísudek

Klauze tvořené spojením podmětu, určení a přísudku jsou zastoupeny 10 výskyty a odpovídají 6,49 % klauzí přímé řeči.

你坐着	... jen zůstaň sedět, ...
你运气	Vy máte štěstí, ...
这是包好	Tohle [mu] zaručeně udělá dobře.
你想	Pomyslete: ...
现在怎样	A teď, co dál?
他说	Povídá: ...
你想	Jen si pomyslete!
阿义可怜	[Že je mu] A Jiho líto...
你看	Podívejte se, ...
我知道了	Já vím, ...

5.6 Ostatní struktury

61,05 % klauzí přímé řeči je tvořeno ostatními větnými strukturami, přičemž žádná z nich nedosahuje ani 5 % (8 výskytů) z celkového počtu 154 klauzí přímé řeči. Příklady dalších nejčastějších struktur:

podmět + přísudek + přívlastek + předmět

你们吃什么点心呀	Copak si to dáváte za zákusek?
那是谁的孩子	..., čím to byl syn?
——第一要算我们栓叔运气	... za prvé bylo to požehnání pro strýce Šuana.
这是人话么	Cožpak je to [nějaká] lidská řeč?
义哥是一手好拳棒	Bratříček Ji je bojovník s pádnou pěstí, ...
——这是怎么一回事呢	... co tohle má znamenat?
这是怎么一回事呢	Co má tohle znamenat?

podmět + určení + přísudek + předmět

我可是这一回一点没有得到好处 Ale já jsem z toho tentokrát nic neměl; ...

要是他不先告官
这没有根
他们都冤枉了你
——你如果真在这里

..., kdyby ho byl sám napřed neudal úřadům, ...
[Vždyť] nemají kořínky, ...
..., všichni ti ubližovali, ...
Jestli tu opravdu jsi, ...

přívlastek + podmět + určení + přísudek

什么痼病都包好
这病自然一定全好
一文不花
——亲戚本家早不来了

... každé úbytě zcela vyléčí.
Tahle nemoc se přirozeně určitě úplně vyléčí; ...
..., ani peněz by nevydal.
... z příbuzných [sem] už dávno [nikdo] nechodí.

určení + přísudek + předmět (tvořený větou)

不要到这里来
要没有康大叔照顾
还要功劳头造反
一定够他受用了

..., nechod sem.
..., nebýt starostlivosti strýce Kchanga, ...
..., a ještě naváděl strážné, aby se vzbouřili.
... jistě mu stačily.

přísudek + přívlastek + předmět

榨不出一点油水
打了这种东西
看他神气
听到我的话

..., ani kapku oleje z něj nevymáčkl, ...
..., když zbijí takového darebáka.
..., když viděl, jak se zlobí, ...
... a slyšíš, co říkám, ...

atd.

6 Poměr rozvitých a nerozvitých větných členů v přímé řeči

Dalším faktorem podílejícím se na úspěšnosti přímé řeči je častý výskyt nerozvitých větných členů.

Tabulka Zastoupení a poměr rozvitých a nerozvitých větných členů v přímé řeči

	rozvité větné členy		nerozvité větné členy	
podmět	20	27 %	54	73 %
přísudek	76	47 %	86	53 %
předmět	30	41 %	44	59 %
celkem	126	41 %	184	59 %

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že nerozvité větné členy v klauzích přímé řeči tvoří nadpoloviční většinu u podmětů, přísudků i předmětů.

7 Další faktory přispívající k úspornosti přímé řeči

Dalšími faktory přispívajícími k úspornosti přímé řeči jsou nedokončené věty a znalost kontextu, která je u skutečné promluvy dána situací, v které promluva probíhá a v textu pak jejím popisem v nepřímé řeči.

7.1 Nedokončené věty

Nedokončené věty jsou stejně jako např. přeruknutí nebo „vypávková“ slova běžnou součástí mluveného jazyka. Nedokončené věty jsou v klauzích přímé řeči analyzovaného textu zastoupeny pouze 5krát, v čínském textu jsou vyznačeny šesti tečkami.

倒高兴……	Tak to jsem rád...
这老东西……	Takový starý blázen...
原也不像……	..., ani to tak nevypadalo...
要是他的儿子……	Kdyby ale jeho syn...
要不是我信息灵……	..., kdybych ti nedal rychle vědět...
怎么会这样……	..., jakpak bychom mohli...

7.2 Znalost kontextu

Znalost kontextu u přímé řeči umožňuje vypouštět informace zřejmé ze situace, v které promluva probíhá, především pak ty, které může přímý účastník této situace postřehnout zrakovým vjemem. V textu tento kontext poskytuje ostatní přímá i nepřímá řeč a především uvozující věty.

Závěr

Na základě provedené kvantitativní analýzy se u analyzovaného textu potvrdila hypotéza o úspornosti mluveného hovorového jazyka (zde zastoupeného přímou řečí) ve srovnání s hovorovým jazykem psaným (zde řeč nepřímá). Přímá řeč analyzovaného textu používá oproti nepřímé řeči kratší klauze, častěji využívá jednoduché věty, v případě souvětí jsou tato tvořena menším počtem klauzí; dále se vyznačuje častým výskytem jednoduchých větných struktur a nerozvitých větných členů. Kromě těchto faktorů přispívají k její úspornosti také nedokončené věty a kontext známý z ostatní přímé i nepřímé řeči a především z uvozujících vět.

Literatura

- LU Sün. Lék. In: *Vřava. Polní tráva*. Přel. J. Průšek, B. Krebsová. Praha: Svoboda, 1951. s. 58–69.
- LU Xun 鲁迅. Yao 药 [Lék]. <https://zh.wikisource.org/zh-hans/藥>, (7. 12. 2015).
- ŠVARNÝ, Oldřich; UHER, David. *Prozodická gramatika čínštiny*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2014. 163 s.
- UHER, David. Hàn-Jié Chēnghu Bǐjiào 汉捷称呼比较 [Porovnání oslovení v češtině a v čínštině]. *Dálný východ* 2011, 1, s. 4–12.

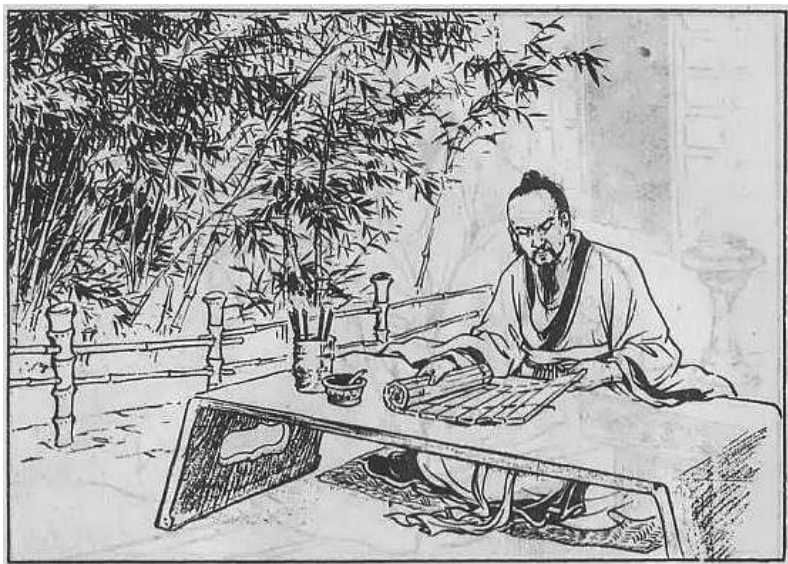
Analysis of Direct and Indirect Speech in the Yao Short Story by Lu Xun

This paper summarizes the results of the analysis of the quantitative differences in direct and indirect speech in short story *Medicine* by Lu Xun, especially their exact ratio of representation, length and number of clauses in the sentence. The analysis is based on the hypothesis about the economy of spoken language compared to the written language. In addition to quantitative analysis, the text was also subjected to a basic analysis of the most common syntactic structures of direct speech clauses, including incomplete sentence structures and structures with the presence of unextended sentence elements, which largely contribute to the economy of spoken language. At the same time, other factors contributing to the direct speech economy, such as frequent occurrences of unfinished sentences, knowledge of the context of the situation in which the speech is taking place, etc. have also been taken into account.

Key Words: *vernacular Chinese, direct speech, indirect speech, clause, sentence, sentence structure*

Contact: Mgr. Vlastimil Dobečka, Katedra asijských studií FF UP, Křížkovského 14, Olomouc 771 80, e-mail: vlastimil.dobecka@upol.cz

懷王下了一道命令：任屈原為三閭大夫，叫人押送，放逐到江南去，永久禁絕過江。

Král Chuaj vydal rozkaz: ustavujeme Čchü Jüana dvorním vychovatelem
tří královských rodů. Ať je pod stráží vypovězen do kraje na jih od Dlouhé řeky.
Její opětovné překročení se mu navždy zakazuje.

PROZODICKÁ CHARAKTERISTIKA TEXTU: PANJIN

Kristýna Han

Abstrakt: *Tento článek přináší popis výsledků komparace dvou prozodických analýz, a to analýzy prozodické transkripce textu na základě nahrávek rodilých mluvčích čínštiny z města Panjin (v čínské severovýchodní provincii Liaoning) s analýzou transkripce stejného textu, jehož nahrávku provedla mluvčí fonologického standardu, tj. pekingštiny. V rámci analýzy je sledováno množství a délka slabik, segmentů a kól, dále je pozorováno zastoupení různých typů rytmických sledů a také jejich pozice v rámci kóla. Závěry vyplývající z komparace dvou provedených rozborů potvrzují úvodní hypotézu, že v dialektické podobě čínštiny ve srovnání se standardem se v suprasegmentální rovině vyskytují odlišnosti.*

Klíčová slova: *čínština, prozodie, prozodická transkripce, lineární členění, sedm stupňů prominence, rytmický sled, Panjin*

Fonologickému systému čínštiny není ze strany čínských ani zahraničních badatelů věnována dostatečná pozornost, když jeho stávající popisy obvykle nepřekračují hranici slova. Cílem tohoto článku je tedy přinést výsledky prozodické analýzy vybraného textu a popsat rozdíly mezi spisovnou a dialektickou podobou standardní čínštiny.

Studie vychází z koncepce prof. Oldřicha Švarného, v rámci analýzy je tedy sledováno lineární členění (tj. segmentace vět do menších celků, jako jsou kóla, segmenty a slabiky) a také škála sedmi stupňů přízvukové prominence jednotlivých slabik (dle míry plnosti tónu mohou být slabiky zdůrazněně tónické, plně tónické, oslabeně tónické, atónové a neutralizované; dle přízvuchnosti se pak rozlišují slabiky iktové a neiktové). Je provedena analýza množství a délky slabik, segmentů a kól, dále je pozorováno zastoupení různých typů rytmických sledů a také jejich pozice v rámci kóla.

Tato analýza je realizována na základě prozodické transkripce nahrávek rodilých mluvčích čínštiny z města Panjin v severovýchodní provincii Liaoning. Nahráván byl příběh pro děti 猴 子 捞 月 亮 hóuzi lāo yuèliang „Opice loví měsíc“ o rozsahu téměř 300 čínských znaků. K analýze bylo vybráno 18 nejvhodnějších nahrávek, a to s ohledem na pohlaví a věk mluvčích – celkem jsou vyčleněny 3 věkové skupiny (1. věková skupina: 25–40 let, 2. věková skupina: 41–49 let, 3. věková skupina: 50 a více let), přičemž v každé z těchto skupin se nacházejí 3 nahrávky mužů a 3 žen. V analýze je tedy popsáno celkem 6 kategorií: Muži 1, Muži 2, Muži 3, Ženy 1, Ženy 2, Ženy 3 (dále jen M1, M2, M3, Ž1, Ž2, Ž3).

Výsledky výše popsané analýzy byly následně porovnány s analýzou stejného textu, jehož nahrávku provedla mluvčí fonologického standardu, tj. pekingštiny.

Přestože je korpus postaven na nahrávkách rodilých mluvčích z města, které stejně jako Peking spadá do oblasti severních dialektů,¹ je pravděpodobné, že se v suprasegmentální rovině mezi oběma dialekty objeví rozdíly. Cílem tohoto článku je tedy popsat výsledky komparace obou prozodických rozborů a poukázat na vyskytnuvší se odlišnosti.

1 Výsledky analýzy nahrávek panjinských mluvčích

Zde jsou uvedeny výsledky analýzy sestaveného korpusu nahrávek panjinských mluvčích. Nejprve jsou vždy popsány tři věkové kategorie mužů a tři žen zvlášť, na konci jednotlivých částí analýzy je pak uveden souhrn kategorií mužů a kategorií žen, jakož i souhrn celého analyzovaného korpusu.

1.1 Počet kól, segmentů, slabik

V kategoriích mužů kolísá počet kól v průměru na jednu nahrávku mezi 40,0–41,7. Nejvíce kól se vyskytlo v kategorii M2, méně pak v kategorii M1 a nejméně v kategorii M3. Počet segmentů se u mužů pohybuje v průměru mezi 82,7–84,3 na jednu nahrávku. Nejvíce segmentů se taktéž vyskytuje v kategorii M2, méně pak v kategorii M3 a nejméně v kategorii M1. Také počet slabik se v jednotlivých nahrávkách liší (někteří mluvčí při čtení daného textu několik slabik vynechali, jiní naopak přidali). V průměru nejvíce slabik se u mužů nachází v kategorii M1, méně pak v kategorii M2 a nejméně v kategorii M3. Tyto i ostatní údaje jsou patrné z následující tabulky:

Tabulka 1 Počet kól, segmentů, slabik: muži

kategorie	KÓLA		SEGMENTY		SLABIKY	
	celkem	průměr	celkem	průměr	celkem	průměr
M1	123	41,0	248	82,7	740	246,7
M2	125	41,7	253	84,3	736	245,3
M3	120	40,0	249	83,0	724	241,3

Co se týče kategorií žen, počet kól v průměru na jednu nahrávku kolísá mezi 40,0–40,7. Pořadí věkových kategorií dle počtu kól je stejné jako u kategorií mužů, tj. nejvíce kól se vyskytuje v kategorii Ž2, méně v kategorii Ž1 a nejméně v kategorii Ž3. Počet segmentů se u žen pohybuje v průměru mezi 78,0–80,7 na jednu nahrávku. Zde se pořadí věkových kategorií dle počtu segmentů od kategorií mužů liší, nejvíce segmentů se vyskytuje v kategorii Ž3, méně v kategorii Ž2 a nejméně v kategorii Ž1. V průměru nejvíce slabik se u žen nachází v kategorii Ž2, méně pak v kategorii Ž1 a nejméně v kategorii Ž3, což je taktéž pořadí od kategorií mužů odlišné. Tyto i další údaje lze pozorovat v následující tabulce:

¹ Vochala; Hrdličková 1989: 75.

Tabulka 2 Počet kól, segmentů, slabik: ženy

kategorie	KÓLA		SEGMENTY		SLABIKY	
	celkem	průměr	celkem	průměr	celkem	průměr
Ž1	121	40,3	234	78,0	741	247,0
Ž2	122	40,7	237	79,0	742	247,3
Ž3	120	40,0	242	80,7	730	243,3

Souhrnně je v kategoriích mužů vyšší počet kól než v kategoriích žen (v průměru 40,9 u mužů, 40,3 u žen), totéž platí i u počtu segmentů (v průměru 83,3 u mužů, 79,2 u žen). Naopak počet slabik je vyšší u žen, jak vyplývá z následující tabulky:

Tabulka 3 Počet kól, segmentů, slabik: muži celkem, ženy celkem, celý korpus

kategorie	KÓLA		SEGMENTY		SLABIKY	
	celkem	průměr	celkem	průměr	celkem	průměr
muži celkem	368	40,9	750	83,3	2200	244,4
ženy celkem	363	40,3	713	79,2	2213	245,9
celý korpus	731	40,6	1463	81,3	4413	245,2

1.2 Analýza segmentů

1.2.1 Velikost segmentů

V kategoriích mužů se nacházejí segmenty o velikosti od jedné do sedmi slabik, přičemž sedmislabičný segment se vyskytuje pouze jeden, a to v nejmladší věkové kategorii mluvčích (M1). V nejstarší věkové kategorii mužů (M3) se nevyskytuje ani žádný šestislabičný segment. Průměrná délka segmentu u mužů je 2,9 slabiky, přičemž s narůstajícím věkem mluvčích se délka segmentu zkracuje. Souhrnně je v kategoriích mužů největší počet segmentů tvořen dvěma slabikami (v průměru 40,5 %), dále pak třemi slabikami (v průměru 27,1 %) a čtyřmi slabikami (v průměru 26,8 %). Pětislabičných segmentů se v analyzovaném vzorku vyskytuje méně, segmenty jedno-, šesti- a sedmislabičné jsou zastoupeny pouze okrajově, jak je patrné z následující tabulky:

Tabulka 4: Velikost segmentů: muži

počet slabik	M1		M2		M3	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
jednosl. segm.	2	0,8 %	1	0,4 %	6	2,4 %
dvojsl. segm.	100	40,3 %	108	42,7 %	96	38,6 %

Dálný východ / Far East

trojsl. segm.	63	25,4 %	69	27,3 %	71	28,5 %
čtyřsl. segm.	69	27,8 %	65	25,7 %	67	26,9 %
pěťisl. segm.	12	4,8 %	8	3,2 %	9	3,6 %
šestisl. segm.	1	0,4 %	2	0,8 %	–	–
sedmisl. segm.	1	0,4 %	–	–	–	–
prům. délka segm.	3,0		2,9		2,9	

V kategoriích žen se stejně jako u mužů nacházejí segmenty o velikosti od jedné do sedmi slabik a segmenty sedmislabičné jsou také zastoupeny pouze v nejmladší věkové kategorii mluvčích (Ž1). V této kategorii se dále nevyskytuje žádný jednoslabičný segment. Průměrná délka segmentu u žen je 3,1 slabiky. Také zde platí, že s narůstajícím věkem mluvčích se délka segmentu zkracuje. Nejproduktivnějším segmentem je u žen stejně jako u mužů segment dvojslabičný (v průměru 36,7 %), dále však následuje segment čtyřslabičný (průměrně 29,6 %) a až poté trojslabičný (průměrně 25,2 %). Pěťslabičných segmentů se i zde vyskytuje méně, nejméně je segmentů tvořených jednou, šesti a sedmi slabikami, což lze pozorovat v následující tabulce:

Tabulka 5 Velikost segmentů: ženy

počet slabik	Ž1		Ž2		Ž3	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
jednosl. segm.	–	–	1	0,4 %	1	0,4 %
dvojsl. segm.	82	35,0 %	86	36,3 %	94	38,8 %
trojsl. segm.	61	26,1 %	55	23,2 %	64	26,4 %
čtyřsl. segm.	71	30,4 %	73	30,8 %	67	27,7 %
pěťisl. segm.	13	5,6 %	20	8,4 %	15	6,2 %
šestisl. segm.	4	1,7 %	2	0,8 %	1	0,4 %
sedmisl. segm.	3	1,3 %	–	–	–	–
prům. délka segm.	3,2		3,1		3,0	

Souhrnně je průměrná délka segmentu u žen o 0,2 slabiky delší než u mužů. Z níže uvedené tabulky lze také pozorovat, že v kategoriích žen se vyskytuje větší počet pěti- a šestislabičných segmentů než v kategoriích mužů, naopak u mužů se nachází více segmentů jednoslabičných. Tento fakt tak koresponduje se zjištěnou větší průměrnou délkou segmentu u žen, jakož i s nižším průměrným počtem segmentů v kategoriích žen zmíněným výše:

Tabulka 6: Velikost segmentů: muži celkem, ženy celkem, celý korpus

počet slabik	muži celkem		ženy celkem		celý korpus	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
jednosl. segm.	9	1,2%	2	0,3%	11	0,8%
dvojsl. segm.	304	40,5%	262	36,7%	566	38,7%
trojsl. segm.	203	27,1%	180	25,2%	383	26,2%
čtyřsl. segm.	201	26,8%	211	29,6%	412	28,2%
pětisl. segm.	29	3,9%	48	6,7%	77	5,3%
šestisl. segm.	2	0,3%	7	1,0%	9	0,6%
sedmisl. segm.	1	0,2%	3	0,4%	4	0,3%
prům. délka segm.	2,9		3,1		3,0	

1.2.2 Rytmický průběh segmentů

V analyzovaném korpusu se vyskytuje několik různých typů rytmičských sledů. Zde následuje jejich výčet rozdělený dle velikosti segmentů, který je rovněž doplněný o příklady sledů nacházejících se přímo ve zkoumaném textu. Absolutní a relativní četnost různých typů rytmičských sledů v rámci segmentu příslušné velikosti jsou u nejproduktivnějších skupin (dvoj-, troj- a čtyřslabičných segmentů, dohromady tvořících celkem 93,1 % celého korpusu) patrný z uvedených tabulek. U ostatních velikostních skupin segmentů je pak počet výskytů jednotlivých rytmičských sledů zaznačen číslem v závorce za názvem sledu. Na konci výčtu každé kategorie je uvedena tabulka s celkovým zastoupením rytmičských sledů, které se v daném zkoumaném textu vyskytly.

Z ekonomických důvodů je zde pro příklad uvedena kompletní analýza rytmičských sledů pouze u první kategorie mluvčích (M1), u ostatních kategorií je pak zařazena pouze tabulka s celkovým zastoupením rytmičských sledů. Podrobněji jsou výsledky analýzy rytmičských sledů popsány v části *Komparace výsledků dvou provedených rozborů*.

KATEGORIE M1:

Dvojslabičné segmenty (M1)

1. jednoiktový ascendentní: jiu-dà; yi-kàn; yìzhí; pangbian¹; shēn-shǒu
2. jednoiktový descendentní: zāo-la; yuèliang; yě-dou; diao⁴-zai; bú-yong

Téměř dvě třetiny dvojslabičných segmentů jsou tvořeny sledem jednoiktovým descendentním, zbylá třetina pak sledem jednoiktovým ascendentním, jak je patrné z následující tabulky:

Tabulka 7 Dvojslabičné segmenty: M1

rytmický sled	absolutní četnost	relativní četnost
jednoiktový ascendentní	38	38,0 %
jednoiktový descendentní	62	62,0 %

Trojslabičné segmenty (M1)

1. jednoiktový ascendentní:
  - jako celek: yī-tái-tóu
  - s příklonkou: da-hóuz; lǎo-hóuz; dàoguà-zai; ta-lāzh; xiǎo-hóuz
2. jednoiktový descendentní:
  - jako celek: pǎoguolai; kuài-ba-ta; **lìng**-yī-zhi; jǐng-lǐ₃to
3. jednoiktový descendentní + lichá iktová slabika: jǐng-pangbian¹; **yí**-ge-lián
4. dvouiktový akronymický: lǎobuzháo; jǐng-pángbiān; yì-tai-tóu

Více než polovina všech trojslabičných segmentů je tvořena sledem jednoiktovým ascendentním, přes dvě pětiny pak sledem jednoiktovým descendentním. Sled dvouiktový akronymický zabírá pouze 6,3 % textu, jak vyplývá z následující tabulky:

Tabulka 8 Trojslabičné segmenty: M1

rytmický sled	absolutní četnost	relativní četnost
jednoiktový ascendentní	32	50,8 %
jednoiktový descendentní	27	42,9 %
dvouiktový akronymický	4	6,3 %

Čtyřslabičné segmenty (M1)

1. jednoiktový ascendentní:
  - s příklonkou: da-shù-shàngtou; ye-dàoguàzh; qu-lǎo-yuè-liang
2. jednoiktový descendentní:
  - jako celek: jiàoqilai-le; jǐng-lǐ₃to-la; **zài**-tiānshang-ne
  - s předklonkou: kanjiàn-lǐ₃to; yī-qún-hóuz
3. jednoiktový descendentní + lichá iktová slabika: hóuz-d-jiao³
4. jednoiktové spojení ascendentního a descendentního sledu: yìzhí-jīe-dao
5. dvouiktový akronymický:
  - jako celek: ta'men-yī-kàn; you³-ke-da-shù; hóuz-d-jǐǎo
  - s příklonkou: yī-shen-bóz; you³-ge-yuèliang; guàbuzhù-la
6. dvouiktové spojení dvou ascendentních sledů: zai-jǐng-pangbian¹

7. dvouiktové spojení dvou descendantních sledů: hǎo-xie-shi²hou; yě-dàoguàzh

Téměř polovina všech čtyřslabičných segmentů je tvořena sledem dvouiktovým akronymickým a více než jedna třetina sledem jednoiktovým descendantním. Bez-mála 15 % pak zabírá sled jednoiktový ascendentní, jiné rytmické sledy jsou zastoupeny pouze okrajově, jak je zřejmé z následující tabulky:

Tabulka 9 Čtyřslabičné segmenty: M1

rytmický sled	absolutní četnost	relativní četnost
jednoiktový ascendentní	10	14,7 %
jednoiktový descendantní	24	35,3 %
jednoiktový ascendentní + descendantní	1	1,5 %
dvouiktový akronymický	29	42,6 %
dvouiktový ascendentní + ascendentní	1	1,5 %
dvouiktový descendantní + descendantní	3	4,4 %

Pětislabičné segmenty (M1)

1. jednoiktový descendantní: (4) rāngrangqilai-le; yě-jìàoqi₃lai-le
2. dvouiktový akronymický: (2)
  - s předklonkou: zai-jǐng-pangbian¹-wánr
  - s příklonkou: yǒu-ge-xiǎo-hóuz
3. dvouiktové spojení descendantního a ascendentního sledu: (3) dà-hóuz-d-jǐǎo
4. dvouiktové spojení dvou descendantních sledů: (3) ta¹-wang-jǐng-litou

Šestislabičné segmenty (M1)

1. jednoiktový ascendentní s příklonkami: (1) jiu-dà-jìàoqi₃lai-le

Sedmislabičné segmenty (M1)

1. tříiktové spojení desc. sledu a akronymického sledu: (1) lìng-yi-ge-hóuz-d-jǐǎo

Sečtením rytmických sledů ze všech velikostních kategorií segmentů bylo zjištěno, že nejproduktivnějším rytmickým sledem ve zkoumaném textu je sled jednoiktový descendantní, který zabírá téměř polovinu všech rytmických sledů. Dále následuje sled jednoiktový ascendentní tvořící téměř jednu třetinu a za ním pak sled dvouiktový akronymický (14,1 %). Tyto tři nejproduktivnější sledy tvoří celkem 94,0 % zkoumaného textu.

Objevuje se zde také několik dalších typů rytmických sledů (většinou se jedná o kombinace základních rytmických sledů), jejich zastoupení je však velmi marginální. Výše uvedené údaje jsou patrné z následující tabulky:

Tabulka 10 Celkové zastoupení rytmických sledů: M1

rytmický sled	absolutní četnost	relativní četnost
jednoiktový jednoslabičný segment	2	0,8 %
jednoiktový ascendentní	81	32,7 %
jednoiktový descendentní	117	47,2 %
jednoiktový ascendentní + descendentní	1	0,4 %
jednoiktový descendentní + ascendentní	1	0,4 %
dvouiktový akronymický	35	14,1 %
dvouiktový ascendentní + ascendentní	1	0,4 %
dvouiktový ascendentní + descendentní	1	0,4 %
dvouiktový descendentní + ascendentní	1	0,4 %
dvouiktový descendentní + descendentní	7	2,8 %
tříiktový descendentní + akronymický	1	0,4 %

KATEGORIE M2:

Po sečtení rytmických sledů ze všech velikostních kategorií segmentů bylo zjištěno, že nejproduktivnějším rytmickým sledem ve zkoumaném textu je sled jednoiktový descendentní, který zabírá více než polovinu všech segmentů, následuje sled jednoiktový ascendentní (23,7 %) a dále sled dvouiktový akronymický (14,6 %). Tyto tři nejproduktivnější sledy tvoří celkem 94,0 % zkoumaného textu. V analyzovaném vzorku se vyskytuje také několik dalších typů rytmických sledů (většinou jde o kombinace základních rytmických sledů), jsou však zastoupeny jen okrajově, což vyplývá z následující tabulky:

Tabulka 11 Celkové zastoupení rytmických sledů: M2

typ rytmického sledu	absolutní četnost	relativní četnost
jednoiktový jednoslabičný segment	1	0,4 %
jednoiktový ascendentní	60	23,7 %
jednoiktový descendentní	141	55,7 %
jednoiktový ascendentní + descendentní	1	0,4 %
dvouiktový akronymický	37	14,6 %
dvouiktový ascendentní + ascendentní	1	0,4 %
dvouiktový descendentní + ascendentní	3	1,2 %
dvouiktový descendentní + descendentní	9	3,6 %

KATEGORIE M3:

Sečtením rytmických sledů ze všech velikostních kategorií segmentů bylo zjištěno, že nejproduktivnějším rytmickým sledem ve zkoumaném textu je sled jednoiktový descendentní, který zabírá více než polovinu všech segmentů, dále následuje sled jednoiktový ascendentní (více než čtvrtina všech segmentů) a sled dvouiktový akronymický (16,9 %). Tyto tři nejproduktivnější sledy tvoří celkem 94,4 % zkoumaného textu. V analyzovaném vzorku se okrajově vyskytují také dva další typy rytmických sledů, jak je patrné z následující tabulky:

Tabulka 12 Celkové zastoupení rytmických sledů: M3

typ rytmického sledu	absolutní četnost	relativní četnost
jednoiktový jednoslabičný segment	6	2,4 %
jednoiktový ascendentní	64	25,7 %
jednoiktový descendentní	129	51,8 %
dvouiktový akronymický	42	16,9 %
dvouiktový descendentní + descendentní	8	3,2 %

KATEGORIE Ž1:

Sečtením rytmických sledů ze všech velikostních kategorií segmentů bylo zjištěno, že nejproduktivnějším rytmickým sledem ve zkoumaném textu je sled jednoiktový descendentní zabírající více než polovinu všech segmentů, následuje sled jednoiktový ascendentní tvořící více než čtvrtinu a dále pak sled dvouiktový akronymický (přes 17 %). Tyto tři nejproduktivnější sledy tvoří celkem 93,2 % zkoumaného textu. V analyzovaném vzorku se marginálně vyskytují také dva další typy rytmických sledů. Tato fakta jsou patrná z následující tabulky:

Tabulka 13 Celkové zastoupení rytmických sledů: Ž1

typ rytmického sledu	absolutní četnost	relativní četnost
jednoiktový ascendentní	59	25,2 %
jednoiktový descendentní	119	50,9 %
dvouiktový akronymický	40	17,1 %
dvouiktový descendentní + ascendentní	2	0,9 %
dvouiktový descendentní + descendentní	14	6,0 %

KATEGORIE Ž2:

Po sečtení rytmických sledů ze všech velikostních kategorií segmentů bylo zjištěno, že nejproduktivnějším sledem ve zkoumaném textu je sled jednoiktový descendentní, který zabírá více než polovinu všech segmentů, za ním pak následuje sled jedno-

iktový ascendentní (21,5 %) a dále sled dvouiktový akronymický (19,4 %). Tyto tři nejproduktivnější sledy tvoří celkem 93,2 % zkoumaného textu. V analyzovaném vzorku se vyskytuje také několik dalších typů rytmických sledů (většinou se jedná o kombinace základních rytmických sledů), jsou však zastoupeny jen okrajově, což vyplývá z následující tabulky:

Tabulka 14 Celkové zastoupení rytmických sledů: ŽŽ

typ rytmického sledu	absolutní četnost	relativní četnost
jednoiktový jednoslabičný segment	1	0,4 %
jednoiktový ascendentní	51	21,5 %
jednoiktový descendentní	124	52,3 %
dvouiktový akronymický	46	19,4 %
dvouiktový ascendentní + ascendentní	1	0,4 %
dvouiktový descendentní + ascendentní	1	0,4 %
dvouiktový descendentní + descendentní	11	4,6 %
tříiktový descendentní + akronymický	2	0,8 %

KATEGORIE Ž3:

Sečtením rytmických sledů ze všech velikostních kategorií segmentů bylo zjištěno, že nejproduktivnějším rytmickým sledem ve zkoumaném textu je sled jednoiktový descendentní zabírající více než polovinu všech segmentů. Za ním následuje sled jednoiktový ascendentní (téměř jedna čtvrtina) a dále sled dvouiktový akronymický (16,9 %). Tyto tři nejproduktivnější sledy tvoří celkem 94,2 % zkoumaného textu. V analyzovaném vzorku se vyskytuje také několik dalších typů rytmických sledů, jsou však zastoupeny jen marginálně, jak vyplývá z následující tabulky:

Tabulka 15 Celkové zastoupení rytmických sledů: Ž3

typ rytmického sledu	absolutní četnost	relativní četnost
jednoiktový jednoslabičný segment	1	0,4 %
jednoiktový ascendentní	59	24,4 %
jednoiktový descendentní	128	52,9 %
jednoiktový ascendentní + descendentní	1	0,4 %
dvouiktový akronymický	41	16,9 %
dvouiktový descendentní + descendentní	12	5,0 %

Komparací výše uvedených údajů bylo zjištěno, že poměrný počet rytmických sledů v jednotlivých velikostních skupinách segmentů je u všech šesti zkoumaných kategorií nahrávek přibližně srovnatelný, objevují se však drobné rozdíly.

U dvojslabičných segmentů převažuje sled jednoiktový descendantní – v kategorii mužů je zastoupen v průměru 69,9 %, u žen pak 78,8 %. Jeho nejmenší výskyt je zaznamenán u kategorie M1 (62,0 %), nejčastější výskyt naopak u kategorie Ž1 (81,7 %); jeho počet však vždy převažuje nad počtem sledu jednoiktového ascendentního, který zaujímá zbylou část dvojslabičných segmentů.

Ve skupině trojslabičných segmentů je u všech kategorií kromě M1 a Ž3 pořadí sledů následovné: sled jednoiktový descendantní, sled jednoiktový ascendentní a sled dvouiktový akronymický, přičemž procentuální zastoupení prvních dvou sledů se liší jen minimálně. U skupin M1 a Ž3 jsou nejvíce zastoupeny sledy ascendentní, poté descendantní a nejméně akronymické. V průměru pak pořadí sledů odpovídá tomu ve většině kategorií (descendentní 47,5 %, ascendentní 45,8 %, akronymický 6,8 %). Pokud ale srovnáváme průměr kategorií mužů a žen zvlášť, pořadí prvních dvou nejproduktivnějších sledů je u mužů stále stejné (descendentní 48,1 %, ascendentní 44,5 %), u žen však obrácené (ascendentní 47,1 %, descendantní 46,8 %).

U segmentů čtyřslabičných je ve všech šesti kategoriích shodné pořadí dvou nejproduktivnějších sledů: sledu dvouiktového akronymického (u mužů v průměru 45,5 %, u žen 45,1 %) a sledu jednoiktového descendantního (muži 34,0 %, ženy 31,8 %). Zatímco v kategoriích M1 a Ž1 je třetím nejčastějším sledem sled jednoiktový ascendentní a čtvrtým pak dvouiktové spojení dvou descendantních sledů, u kategorií M2, M3 a Ž3 je pořadí těchto dvou sledů opačné. U kategorie Ž2 je pak zaznamenán shodný počet výskytu obou těchto posledně zmíněných sledů.

Co se týče celkového zastoupení rytmických sledů v kategoriích mužů, lze konstatovat, že třemi nejproduktivnějšími rytmickými sledy jsou sled jednoiktový descendantní (v průměru 51,6 %), sled jednoiktový ascendentní (průměrně 27,3 %) a sled dvouiktový akronymický (průměrně 15,2 %). Tyto tři nejproduktivnější rytmické sledy tvoří u mužů v průměru 94,1 % analyzovaného textu. Čtvrtým nejfrekventovanějším sledem je dvouiktové spojení dvou descendantních sledů (přes 3 %) a dále se v analyzovaném vzorku vyskytují jiné typy rytmických sledů, které jsou však zastoupeny pouze okrajově. Výše uvedené vyplývá z následující tabulky:

Tabulka 16 Celkové zastoupení rytmických sledů: muži celkem

typ rytmického sledu	absolutní četnost	relativní četnost
jednoiktový jednoslabičný segment	9	1,2 %
jednoiktový ascendentní	205	27,3 %
jednoiktový descendantní	387	51,6 %
jednoiktový ascendentní + descendantní	2	0,3 %
jednoiktový descendantní + ascendentní	1	0,1 %
dvouiktový akronymický	114	15,2 %
dvouiktový ascendentní + ascendentní	2	0,3 %
dvouiktový ascendentní + descendantní	1	0,1 %

dvouiktový descendantní + ascendentní	4	0,5%
dvouiktový descendantní + descendantní	24	3,2%
tříiktový descendantní + akronymický	1	0,1%

V kategoriích žen je pořadí tří nejproduktivnějších rytmických sledů shodné s pořadím v kategoriích mužů: sled jednoiktový descendantní (v průměru 52,0 %), sled jednoiktový ascendentní (průměrně 23,7 %) a sled dvouiktový akronymický (průměrně 17,8 %). Tyto tři nejproduktivnější rytmické sledy tvoří u žen celkem 93,5 % analyzovaného textu. Čtvrtým nejfrekventovanějším sledem je stejně jako u mužů dvouiktové spojení dvou descendantních sledů (přes 5 %). V analyzovaném vzorku se vyskytují i jiné rytmické sledy (je jich ale méně různých typů než v kategoriích mužů), které jsou zastoupeny pouze marginálně. Tyto údaje jsou patrné z následující tabulky:

Tabulka 17 Celkové zastoupení rytmických sledů: ženy celkem

typ rytmického sledu	absolutní četnost	relativní četnost
jednoiktový jednoslabičný segment	2	0,3%
jednoiktový ascendentní	169	23,7%
jednoiktový descendantní	371	52,0%
jednoiktový ascendentní + descendantní	1	0,1%
dvouiktový akronymický	127	17,8%
dvouiktový ascendentní + ascendentní	1	0,1%
dvouiktový descendantní + ascendentní	3	0,4%
dvouiktový descendantní + descendantní	37	5,2%
tříiktový descendantní + akronymický	2	0,3%

V níže uvedené souhrnné tabulce lze pozorovat zastoupení rytmických sledů v celém analyzovaném korpusu. Více než polovinu všech rytmických sledů zabírá sled jednoiktový descendantní, přes jednu čtvrtinu sled jednoiktový ascendentní. Třetím nejproduktivnějším sledem je sled dvouiktový akronymický (přes 16 %) a čtvrtým pak dvouiktové spojení dvou descendantních sledů (přes 4 %). Dále se vyskytují ještě další typy rytmických sledů, které jsou však zastoupeny pouze okrajově. Tři nejproduktivnější rytmické sledy dohromady tvoří 93,9 % celého analyzovaného korpusu.

Tabulka 18 Celkové zastoupení rytmických sledů: celý korpus

typ rytmického sledu	absolutní četnost	relativní četnost
jednoiktový jednoslabičný segment	11	0,8%
jednoiktový ascendentní	374	25,6%

jednoiktový descendantní	758	51,8 %
jednoiktový ascendentní + descendantní	3	0,2 %
jednoiktový descendantní + ascendentní	1	0,1 %
dvouiktový akronymický	241	16,5 %
dvouiktový ascendentní + ascendentní	2	0,1 %
dvouiktový ascendentní + descendantní	2	0,1 %
dvouiktový descendantní + ascendentní	7	0,5 %
dvouiktový descendantní + descendantní	61	4,2 %
tříiktový descendantní + akronymický	3	0,2 %

1.3 Analýza kódů

1.3.1 Velikost kódů

V kategoriích mužů se nacházejí kódy tvořené jedním až čtyřmi segmenty. V kategorii M1 jsou nejfrekventovanější kódy jedno- a dvousegmentální, jichž se ve vzorku nachází stejný počet, v kategorii M2 jsou nejproduktivnější kódy jednosegmentální a za nimi pak kódy dvousegmentální, v kategorii M3 je naopak pořadí těchto kódů opačné. Souhrnně ve všech kategoriích mužů je pak pořadí kódů dle četnosti výskytů následovné: nejčastější jsou dvousegmentální kódy (průměrně 34,2 %), velmi produktivní jsou také kódy jednosegmentální (průměrně 33,2 %) a následují kódy trojsegmentální (průměrně 28,2 %). Okrajově jsou zastoupena kódy čtyřsegmentální. Průměrná délka kódu je u mužů v průměru 2,0 segmentu, přičemž platí, že s rostoucím věkem mluvčích se tato délka mírně zvětšuje, jak je patrné z následující tabulky:

Tabulka 19 Velikost kódů: muži

počet segmentů	M1		M2		M3	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
1	42	34,1 %	45	36,0 %	35	29,2 %
2	42	34,1 %	38	30,4 %	46	38,3 %
3	34	27,6 %	36	28,8 %	34	28,3 %
4	5	4,1 %	6	4,8 %	5	4,2 %
průměrná délka kódu	2,0		2,0		2,1	

Co se týče kategorií žen, i zde se vyskytují kódy jedno- až čtyřsegmentální. V kategorii Ž1 jsou nejproduktivnější kódy jednosegmentální a za nimi následují kódy dvousegmentální, v kategoriích Ž2 a Ž3 je pořadí těchto kódů opačné. Souhrnně ve všech kategoriích žen je pořadí kódů dle četnosti výskytů shodné s pořadím v kategoriích

mužů: nejproduktivnější jsou dvousegmentální kóla (průměrně 35,8 %), velmi těsně za nimi následují kóla jednosegmentální (průměrně 35,3 %) a dále kóla trojsegmentální (průměrně 26,2 %). I zde jsou kóla čtyřsegmentální zastoupena pouze okrajově. Průměrná délka kóla je u žen 1,9 segmentu a stejně jako u mužů platí, že se tato s rostoucím věkem mluvčích mírně zvětšuje. Tyto údaje vyplývají z následující tabulky:

Tabulka 20 Velikost kód: ženy

počet segmentů	Ž1		Ž2		Ž3	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
1	47	38,8 %	41	33,6 %	40	33,3 %
2	38	31,4 %	49	40,2 %	43	35,8 %
3	33	27,3 %	30	24,6 %	32	26,7 %
4	3	2,5 %	2	1,6 %	5	4,2 %
průměrná délka kóla	1,9		1,9		2,0	

Průměrná délka kóla je v kategoriích mužů o 0,1 segmentu větší než v kategoriích žen. Z níže uvedených tabulek mimo jiné vyplývá, že kóla jedno- a dvousegmentální zabírají dohromady více než dvě třetiny analyzovaného korpusu, přes jednu čtvrtinu pak tvoří kóla trojsegmentální a pouze marginálně jsou zastoupena kóla čtyřsegmentální:

Tabulka 21 Velikost kód: muži celkem, ženy celkem, celý korpus

počet segmentů	muži celkem		ženy celkem		celý korpus	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
1	122	33,2 %	128	35,3 %	250	34,2 %
2	126	34,2 %	130	35,8 %	256	35,0 %
3	104	28,2 %	95	26,2 %	199	27,2 %
4	16	4,3 %	10	2,8 %	26	3,6 %
průměrná délka kóla	2,0		1,9		2,0	

1.3.2 Pozice sledu v kólu

V této části analýzy byla sledována pozice rytmických sledů v rámci kóla. Do analýzy byla začleněna pouze kóla dvou- a vícesegmentální, přičemž byly sledovány vždy jen segmenty v pozici na začátku a na konci kóla. Zkoumány byly pouze sledy ascendentní, descendentní a akronymické, jiné typy sledů byly kvůli nízké četnosti

výskytu vyřazeny. Jednosegmentální kóla byla z analýzy vyčleněna a popsána v samostatné podkapitole.

Ve všech kategoriích mužů se sled ascendentní vyskytuje častěji v pozici na začátku kóla než na jeho konci (cca ze dvou třetin na začátku, z jedné třetiny pak na konci). Sled akronymický se naopak objevuje častěji na konci kóla, a to v průměru téměř ze čtyř pětín. Výskyt sledu descendentního je u všech zkoumaných kategorií mužů na začátku a na konci kóla poměrně vyrovnaný, přičemž u kategorie M1 a M3 se tento o málo častěji nachází na konci kóla a v kategorii M2 je naopak mírně frekventovanější na začátku kóla, jak vyplývá z následující tabulky:

Tabulka 22 Pozice sledu v kólu: muži

typ rytmického sledu	M1		M2		M3	
	pozice v kólu		pozice v kólu		pozice v kólu	
	na začátku	na konci	na začátku	na konci	na začátku	na konci
ascendentní	64,5%	35,5%	68,1%	31,9%	70,0%	30,0%
descendentní	47,9%	52,1%	50,6%	49,4%	49,4%	50,6%
akronymický	26,1%	73,9%	20,8%	79,2%	16,7%	83,3%

V kategoriích žen se sled ascendentní taktéž vyskytuje častěji v pozici na začátku kóla, a to v kategorii Ž1 z téměř 60 %, v kategoriích Ž2 a Ž3 pak průměrně z cca tří čtvrtin. Stejně jako u mužů se i zde sled akronymický vyskytuje častěji v pozici na konci kóla (ve všech třech kategoriích z více než čtyř pětín). Rovněž výskyt sledu descendentního je srovnatelný s jeho výskytem v kategoriích mužů, tzn. zastoupení tohoto sledu v pozici na začátku i na konci kóla je poměrně vyrovnané, přičemž v kategoriích Ž1 a Ž2 je produktivnější na začátku kóla, v kategorii Ž3 je počet jeho výskytů shodný. Tyto údaje jsou patrné z následující tabulky:

Tabulka 23 Pozice sledu v kólu: ženy

typ rytmického sledu	Ž1		Ž2		Ž3	
	pozice v kólu		pozice v kólu		pozice v kólu	
	na začátku	na konci	na začátku	na konci	na začátku	na konci
ascendentní	59,5%	40,5%	76,2%	23,8%	70,5%	29,5%
descendentní	57,9%	42,1%	51,8%	48,2%	50,0%	50,0%
akronymický	17,9%	82,1%	15,2%	84,8%	17,9%	82,1%

Co se týče celého analyzovaného korpusu, sled ascendentní je v něm z více než dvou třetin produktivnější v pozici na začátku kóla, na konci kóla je tento přítomen pouze v necelé třetině případů. Naopak sled akronymický se z více než čtyř pětín nachází na konci kóla. Výskyt sledu descendentního je v obou pozicích poměrně

vyrovnaný, přičemž v kategoriích mužů tento o málo častěji stojí na konci kóla, naopak v kategoriích žen na jeho začátku, jak lze pozorovat v následující tabulce:

Tabulka 24 Pozice sledu v kólu: muži celkem, ženy celkem, celý korpus

typ rytmického sledu	muži celkem		ženy celkem		celý korpus	
	pozice v kólu		pozice v kólu		pozice v kólu	
	na začátku	na konci	na začátku	na konci	na začátku	na konci
ascendentní	67,3%	32,7%	68,8%	31,3%	67,9%	32,1%
descendentní	49,4%	50,6%	53,0%	47,0%	51,2%	48,8%
akronymický	20,8%	79,2%	16,9%	83,1%	18,7%	81,3%

1.3.3 Jednosegmentální kóla

Jednosegmentální kóla pokrývají u mužů v průměru 33,2 % analyzovaného textu. Nejčastěji jsou tvořena rytmickým sledem descendentním, poměrně produktivní je také sled akronymický a ascendentní. Tyto tři sledy dohromady tvoří celkem 97,4 % všech jednosegmentálních kól. V kategoriích M1 a M2 jsou velmi okrajově zastoupeny i jiné typy rytmických sledů, což vyplývá z následující tabulky:

Tabulka 25 Jednosegmentální kóla: muži

typ rytmického sledu	M1		M2		M3	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
ascendentní	10	23,8%	10	22,2%	8	22,9%
descendentní	19	45,2%	23	51,1%	15	42,9%
akronymický	11	26,2%	11	24,4%	12	34,3%
jíný	2	4,8%	1	2,2%	–	–

V kategoriích žen tvoří jednosegmentální kóla celkem 35,3 % analyzovaného textu. Stejně jako u mužů je i zde nejproduktivnější sled descendentní. Zatímco v kategorii Ž1 je druhým nejfrekventovanějším sledem sled ascendentní, v kategoriích Ž2 a Ž3 je to sled akronymický. Na třetí pozici se v kategorii Ž1 nachází sled akronymický, v kategoriích Ž2 a Ž3 pak sled ascendentní. Souhrnně tyto tři výše zmíněné sledy pokrývají 99,3 % všech jednosegmentálních kól. Jiný typ rytmického sledu se nachází jen v kategorii Ž3 a je zastoupen pouze jedním výskytem, jak je patrné z následující tabulky:

Tabulka 26 Jednosegmentální kóla: ženy

typ rytmického sledu	Ž1		Ž2		Ž3	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
ascendentní	13	27,7%	6	14,6%	10	25,0%
descendentní	22	46,8%	21	51,2%	17	42,5%
akronymický	12	25,5%	14	34,1%	12	30,0%
jiný	–	–	–	–	1	2,5%

V průměru na celý korpus zabírají jednosegmentální kóla celkem 34,2 %. Z necelé poloviny jsou tato tvořena sledem descendentním, bezmála jednu třetinu zabírá sled akronymický a necelou jednu čtvrtinu sled ascendentní. Nejméně jsou zastoupeny jiné rytmické sledy, celkem tvoří pouze 1,7 % všech jednosegmentálních kól z celého korpusu. Výše uvedená fakta jsou patrna z následující tabulky:

Tabulka 27 Jednosegmentální kóla: muži celkem, ženy celkem, celý korpus

typ rytmického sledu	muži celkem		ženy celkem		celý korpus	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
ascendentní	28	25,0%	29	22,7%	57	23,8%
descendentní	47	42,0%	60	46,9%	107	44,6%
akronymický	34	30,4%	38	29,7%	72	30,0%
jiný	3	2,7%	1	0,8%	4	1,7%

2 Výsledky analýzy nahrávky mluvčí standardu

Zde je uvedena analýza prozodické transkripce nahrávky stejného textu, kterou provedla mluvčí fonologického standardu Tang Yunling Rusková a která se nachází v publikaci Oldřicha Švarného *Učební slovník jazyka čínského I.*²

2.1 Počet kól, segmentů, slabik

Analýzovaný text je tvořen z celkem 38 kól, 71 segmentů a 238 slabik, jak je patrné z následující tabulky:

Tabulka 28 Počet kól, segmentů, slabik: Tang Yunling Rusková

mluvčí	kóla	segmenty	slabiky
Tang Yunling Rusková	38	71	238

² Švarný 1998.

2.2 Analýza segmentů

2.2.1 Velikost segmentů

V analyzovaném textu se nacházejí segmenty o velikosti od jedné do šesti slabik. Průměrná délka segmentu je 3,4 slabiky. Největší počet segmentů je tvořen dvěma slabikami (31,0 %), vyskytuje se však také poměrně vysoký počet segmentů troj- a čtyřslabičných (25,4 % v obou případech). Pěti- a šestislabičných segmentů se v textu vyskytuje méně, nejméně je pak segmentů jednoslabičných. Sedmislabičný segment se v textu neobjevuje. Výše uvedené údaje vyplývají z následující tabulky:

Tabulka 29 Velikost segmentů: Tang Yunling Rusková

počet slabik	absolutní četnost	relativní četnost
jednoslabičný segment	1	1,4 %
dvojslabičný segment	22	31,0 %
trojslabičný segment	18	25,4 %
čtyřslabičný segment	18	25,4 %
pěťslabičný segment	5	7,0 %
šestislabičný segment	7	9,9 %
sedmislabičný segment	–	–
průměrná délka segmentu	3,4	

2.2.2 Rytmický průběh segmentů

U mluvčí standardu byla provedena stejná analýza rytmických sledů jako u panjinských mluvčích. Z ekonomických důvodů je zde uvedena pouze tabulka celkového zastoupení rytmických sledů, detailněji jsou výsledky této analýzy popsány v části *Komparace výsledků dvou provedených rozborů*.

Po sečtení rytmických sledů ze všech velikostních kategorií segmentů bylo zjištěno, že nejčastějším sledem v analyzovaném textu je sled jednoiktový descendentní (39,4 %), za ním pak následuje jednoiktový ascendentní (26,8 %) a dále dvouiktový akronymický (21,1 %). Tyto tři nejproduktivnější rytmické sledy tvoří celkem 87,3 % analyzovaného textu. V menší míře se vyskytují i jiné typy rytmických sledů, většinou se jedná o kombinace základních typů sledů, jak vyplývá z následující tabulky:

Tabulka 30 Celkové zastoupení rytmických sledů: Tang Yunling Rusková

rytmický sled	absolutní četnost	relativní četnost
jednoiktový jednoslabičný segment	1	1,4 %
jednoiktový ascendentní	19	26,8 %
jednoiktový descendentní	28	39,4 %
jednoiktový ascendentní + descendentní	1	1,4 %

dvouiktový akronymický	15	21,1%
dvouiktový descendantní + descendantní	6	8,5%
tříiktový descendantní + akronymický	1	1,4%

2.3 Analýza kól

2.3.1 Velikost kól

V analyzovaném textu se nacházejí kóla tvořená jedním až třemi segmenty. Nejčetnější jsou dvousegmentální kóla (39,5 %), přičemž vysokou produktivitou se vyznačují také kóla jednosegmentální (36,8 %) a trojsegmentální (23,7 %). Průměrná délka kóla je 1,9 segmentu, jak ukazuje následující tabulka:

Tabulka 31 Velikost kól: Tang Yunling Rusková

počet segmentů	absolutní četnost	relativní četnost
1	14	36,8%
2	15	39,5%
3	9	23,7%
průměrná délka kóla	1,9	

2.3.2 Pozice sledu v kólu

V analýze bylo sledováno také poměrné zastoupení různých rytmických sledů v pozici na začátku a na konci kóla. Do analýzy byla začleněna pouze kóla dvou- a více-segmentální, přičemž byly sledovány vždy jen počáteční a konečné segmenty kóla. Z analýzy byla vyčleněna kóla jednosegmentální, která jsou popsána v samostatné podkapitole.

Z níže uvedených tabulek je patrné, že ascendentní i descendantní sledy se ve zkoumaném textu vyskytují častěji na začátku kóla než na jeho konci, přičemž poměr výskytu u descendantních sledů je vyrovnanější. Naopak rytmus akronymický je častější v pozici na konci kóla, a to přibližně ze dvou třetin:

Tabulka 32 Pozice sledu v kólu: Tang Yunling Rusková

typ rytmického sledu	pozice v kólu	
	na začátku	na konci
ascendentní	64,3%	35,7%
descendentní	54,5%	45,5%
akronymický	30,0%	70,0%

2.3.3 Jednosegmentální kóla

Jednosegmentální kóla tvoří celkem 36,8 % zkoumaného textu. Z následující tabulky vyplývá, že nejvíce jednosegmentálních kól je tvořeno rytmem akronymickým, méně pak rytmem descendantním, dále ascendentním a nejméně jiným typem rytmu:

Tabulka 33: Jednosegmentální kóla: Tang Yunling Rusková

typ rytmického sledu	absolutní četnost	relativní četnost
ascendentní	3	21,4 %
descendentní	4	28,6 %
akronymický	5	35,7 %
jiný	2	14,3 %

3 Komparace výsledků dvou provedených rozborů

Srovnáním rozborů bylo v souvislosti s lineárním členěním textu zjištěno, že panjinští mluvčí, a to zejména muži, člení věty do menších celků než mluvčí standardu. To potvrzuje fakt, že se ve všech šesti kategoriích panjinských mluvčích vyskytuje vyšší počet segmentů než u mluvčí standardu, a to v průměru o 10,3 segmentu. V kategoriích panjinských mužů se přitom nachází v průměru o 4,1 segmentu více než v kategoriích panjinských žen. Toto zjištění koresponduje s výsledky komparace rozborů velikosti segmentů, kde lze pozorovat největší průměrnou délku segmentu u mluvčí standardu – 3,4 slabiky, menší pak u panjinských žen – v průměru 3,1 slabiky a nejmenší u panjinských mužů – 2,9 slabiky. Ve všech kategoriích panjinských mluvčích i u mluvčí standardu jsou nejproduktivnější segmenty dvoj-, troj- a čtyřslabičné, které zabírají celkem 93,1 % textu panjinských mluvčích a 81,8 % textu mluvčí standardu. V souladu s tímto je i fakt, že u mluvčí standardu se vyskytuje více segmentů pěti a šestislabičných (celkem 16,9 %) než u panjinských mluvčích, kde tyto segmenty zabírají pouze 5,9 %.

Výše uvedené skutečnosti potvrzují také rozboru velikosti kól, v nichž bylo zjištěno, že mluvčí standardu tvoří kóla v průměru menším množstvím segmentů. Tyto jsou tedy zároveň delší než u panjinských mluvčích, průměrná délka kóla u mluvčí standardu je 1,9 segmentu, u panjinských mluvčích 2,0 segmentu. Panjinští mluvčí dále 3,6 % kól tvoří čtyřmi segmenty, zatímco mluvčí standardu čtyřsegmentální kóla nerealizuje vůbec.

Co se týče rytmických sledů, ve skupině dvouslabičných segmentů je u všech analyzovaných kategorií sled jednoiktový descendantní čtenější než sled jednoiktový ascendentní, u panjinských mluvčích zaujímá v průměru 74,1 %, u mluvčí standardu 86,4 %.

Ve skupině segmentů trojslabičných je u většiny panjinských mluvčích nejproduktivnější sled jednoiktový descendantní, který zabírá téměř polovinu trojslabičných segmentů. U mluvčí standardu je však nejfrekventovanější sled jednoiktový ascendentní, který tvoří více než dvě třetiny trojslabičných segmentů. Na druhé pozici

se u většiny panjinských mluvěčích nachází sled jednoiktový ascendentní (45,8 %), u mluvěčí standardu je to naopak sled jednoiktový descendentní (22,2 %). Třetím nejproduktivnějším sledem jak u panjinských, tak u mluvěčí standardu je sled dvouiktový akronymický (panjinští 6,8 %, mluvěčí standardu 5,6 %).

U segmentů čtyřslabičných je jak u panjinských mluvěčích, tak u mluvěčí standardu pořadí a procento zastoupení dvou nejfrekventovanějších sledů srovnatelné. Na prvním místě se nachází sled dvouiktový akronymický, který tvoří přibližně jednu polovinu všech čtyřslabičných segmentů, na druhé pozici pak stojí sled jednoiktový descendentní zabírající cca jednu třetinu. Třetím a čtvrtým nejproduktivnějším sledem je dvouiktové spojení dvou descendentních sledů a sled jednoiktový ascendentní, procento jejich výskytu se však u jednotlivých kategorií liší.

Celkově jsou ve všech šesti kategoriích panjinských mluvěčích i u mluvěčí standardu třemi nejproduktivnějšími sledy sled jednoiktový descendentní, který u panjinských tvoří v průměru 51,8 %, u mluvěčí standardu 39,4 %, sled jednoiktový ascendentní tvořící u panjinských v průměru 25,6 %, u mluvěčí standardu 26,8 % a sled dvouiktový akronymický, u panjinských v průměru 16,5 %, u mluvěčí standardu 21,1 %.

Tyto tři nejproduktivnější rytmické sledy zaujímají u panjinských mluvěčích v průměru 93,9 % celého analyzovaného textu, u mluvěčí standardu je to 87,3 %. Je tedy zřejmé, že jiné typy rytmických sledů jsou u mluvěčí standardu zastoupeny pouze nepatrně, tj. cca o dvacetipětinu více než u panjinských mluvěčích.

V otázce pozice rytmických sledů v rámci kóla byly vyvozeny následující závěry: sled ascendentní se ve všech analyzovaných kategoriích vyskytuje častěji v pozici na začátku kóla, a to přibližně ve dvou třetinách případů. Sled akronymický naopak výrazně převažuje v pozici na konci kóla, u všech kategorií z cca 70–80 %. Sled descendentní se vyskytuje v obou pozicích přibližně ve stejném počtu, u mluvěčí standardu a u průměru panjinských žen mírně převažuje jeho výskyt na začátku kóla, u panjinských mužů tento sled naopak častěji stojí na konci kóla.

Jednosegmentální kóla zaujímají v průměru 34,2 % analyzovaného textu panjinských mluvěčích a 36,8 % textu mluvěčí standardu. U panjinských mluvěčích je zde nejproduktivnějším sled descendentní, který tvoří téměř polovinu všech jednosegmentálních kól, u mluvěčí standardu se nejčastěji vyskytuje sled akronymický (35,7 %). Druhým v pořadí je u panjinských sled akronymický zabírající téměř jednu třetinu, u mluvěčí standardu je to sled descendentní, který taktéž tvoří téměř jednu třetinu. Třetím nejproduktivnějším sledem je u všech zkoumaných kategorií i u mluvěčí standardu sled ascendentní. U mluvěčí standardu jsou dále o 12,6 % více než u panjinských mluvěčích zastoupeny jiné typy rytmických sledů.

Závěr

V úvodu tohoto článku bylo za jeho cíl stanoveno vyvození závěrů z komparace výsledků dvou prozodických analýz a popis odlišností mezi panjinským a pekingským dialektem v suprasegmentální rovině. Závěrem lze konstatovat, že výše uvedenými zjištěními byla potvrzena hypotéza z úvodu článku, že v dialektické podobě čínštiny ve srovnání se standardem se v suprasegmentální rovině vyskytují odlišnosti, a to

především v lineárním členění a v procentuálním zastoupení různých rytmických sledů. Tyto odlišnosti však na druhou stranu ve většině případů nejsou příliš markantní, což koresponduje s faktem, že mluvčí analyzovaných nahrávek pocházejí z dialektické oblasti, do které je řazena výslovnostní norma čínského jazyka – pekingština.³

Literatura

- KANE, Daniel: *Knížka o čínštině*. Mirošovice 2009.
- POSPĚCHOVÁ, Zuzana: Prozodická transkripce čínštiny a její využití v současnosti. *Dálný východ* 2015, 2, ss. 93–103.
- POSPĚCHOVÁ, Zuzana: *Tónové změny v moderní čínštině ze sociolingvistické perspektivy*. Olomouc 2016.
- SLAMĚNÍKOVÁ, Tereza: Rytmické členění příkladových vět Učebního slovníku jazyka čínského (hesla 1–50). *Dálný východ* 2016, 2, ss. 51–66.
- SLIVONÍKOVÁ, Barbora, Michaela Grycová a Kristýna Pavlačková: Charakteristika descendentních sledů v Učebnici čínské konverzace. *Dálný východ* 2016, 2, ss. 51–63.
- ŠVARNÝ, Oldřich: The functioning of the prosodic features in Chinese (Pekinese). *Archiv orientální* 1991, 2, ss. 208–216.
- ŠVARNÝ, Oldřich: Prosodic features in Chinese (Pekinese). *Archiv orientální* 1991, 3, ss. 234–254.
- ŠVARNÝ, Oldřich: Rhythmical features of spoken Chinese: quantitative and grammatical analysis (methodology). *Rocznik Orientalistyczny* 1991, 47, 2, ss. 131–137.
- ŠVARNÝ, Oldřich a kol.: *Hovorová čínština v příkladech*. Olomouc 1998, 4 sv.
- ŠVARNÝ, Oldřich: *Učební slovník jazyka čínského*. Olomouc 1998–2000, 4 sv.
- ŠVARNÝ, Oldřich a David Uher: *Hovorová čínština: Úvod do studia hovorové čínštiny*. Olomouc 2001.
- ŠVARNÝ, Oldřich a David Uher: *Prozodická gramatika čínštiny*. Olomouc 2014.
- TĚŠITELOVÁ, Marie: *Kvantitativní lingvistika*. Praha 1987.
- TĚŠITELOVÁ, Marie a kol.: *O češtině v číslech*. Praha 1987.
- TRÁSKOVÁ, Hana: *Segmentální struktura čínské slabiky*. Praha 2012.
- UHER, David: Prof. PhDr. Oldřich Švarný, CSc. – pedagog. *Fénix* 2005, 2, 20–24.
- UHER, David, Liu Xuemin a Jakub Vykoukal: *Učebnice čínské konverzace*. Voznice 2007.
- UHER, David a Tereza Slaměníková: Prozodická analýza monologu. *Dálný východ* 2015, 2, ss. 104–126.
- UHER, David, Jin, Xueli a Tereza Slaměníková: *Učebnice čínské konverzace II*. Praha 2016, 2 sv.

---

³ Vochala; Hrdličková 1989: 75.

VOCHALA, Jaromír: *Čínsko-český, česko-čínský slovník*. Voznice 2007.

VOCHALA, Jaromír a Věna Hrdličková: *Úvod do studia sinologie: část filologická*. Praha 1989.

Prosodic Characteristics of the Text: Panjin

The aim of this article is to compare the results of analysis of prosodic transcription of the text based on the records of native speakers from Panjin (the city situated in the northeastern Chinese province Liaoning) with the results of analysis of transcription of the same text based on the record of phonological standard speaker. In analytical part of the article, the quantity and size of syllables, segments and cola are observed, also the presence of different rhythmical sequences as well as their position in the colon is analyzed. The conclusions resulted from the comparison of two performed analysis confirm the initial hypothesis presuming the presence of certain differences in the suprasegmental level of language occurred between the dialectic form of Chinese language (used in the city of Panjin) and phonological standard of Chinese language (Pekinese).

Key Words: *Chinese language, prosody, prosodic transcription, rhythmical sequence, Panjin*

Contact: Mgr. Kristýna Han, DiS., Katedra asijských studií FF UP, Křížkovského 14, 771 80, Olomouc, Czech Republic, e-mail: kristyna.han01@upol.cz

他又設了靈位，祭奠懷王。他念著《招魂》的長詩，懷念著當年興旺的楚國。
Aby uctil památku krále Chuaje, zřídil mu nový oltář. Pak přednesl dlouhou báseň
Přivolávání duší a vzpomínal tak na dříve vzkvétající Jižní království.

SYNTETICKÁ TYPOLOGIE JMEN MÍSTA V ČÍNSTINĚ

Václav Štefek

Abstrakt: *Jména místa představují substantivní slovnědruhovou kategorii nemající svůj protějšek v západních jazycích. Tento pojem zahrnuje celou škálu různorodých typů jazykových jednotek, jejichž společný rys tkví ve schopnosti vystupovat ve specifických syntaktických rolích, zprostředkujících význam lokalizace. Teoretické přístupy k tomuto okruhu výrazů se různí jak v otázce slovnědruhové příslušnosti, tak v přístupech k jeho vnitřnímu členění. Tento článek nabízí syntézu existujících gramatických koncepcí jmen místa doplněnou o vlastní koncepci a terminologická řešení. Výsledná typologie jmen místa, jejímž cílem je zprostředkovat komplexní a strukturovaný náhled na tuto problematiku, bere v potaz faktory strukturní, sémantické, ale především funkční. Identifikované subkategorie jmen místa jsou doloženy příklady z korpusu zkonstruovaného speciálně za účelem výzkumu této gramatické kategorie a nejednoznačné interpretovatelné korpusové jednotky jsou odpovídajícím způsobem okomentovány.*

Klíčová slova: *moderní hovorová čínština, gramatika, slovní druh, substantivum, jméno místa, záložka*

Ve vyjadřování místních a časových obsahů v současné čínštině nacházíme jistě gramatické zvláštnosti, kterými se tento jazyk v uvedeném ohledu podstatně odlišuje od jazyků západních. Zjednodušeně lze jádro tohoto specifického rysu čínštiny formulovat pomocí konstatování, že tam, kde západní jazyky užívají k vyjádření časové či místní situovanosti děje či stavu adverbálních tvarů se syntaktickou platností příslovečného určení¹, operuje čínština s jazykovými jednotkami substantivního charakteru. Důvodem je typologický charakter čínštiny jako jazyka izolujícího a s tím spjatá rigidní struktura věty.² V ní časové a místní údaje kromě preverbálního určení vystupují i v závazných pozicích větných členů obsazovaných výhradně syntaktickými substantivy (podmět a předmět), případně i adjektivy (přívlastek).³ Vydělení slovnědruhových kategorií *jmen místa* a *jmen času*⁴ z obecnější kategorie podstatných jmen je tak jedním z nejvýraznějších specifíků morfologického systému čínštiny. Tyto jazykové jednotky je nutné striktně odlišovat od adverbií, na druhé straně je jim ovšem třeba přiznat jistá specifika, jimiž se liší od „klasických“ podstatných jmen.

---

¹ Místní a časové významy bývají v evropských jazycích často vyjádřeny pomocí předložkové vazby, z přísně funkčního hlediska je ovšem i tyto substantivní tvary třeba považovat za syntaktická adverbia.

² Švarný 2001: 66.

³ Viz Švarný 2014: 34.

⁴ Švarný 2014: 33.

Záměrem následujícího textu je přispět k ucelenému náhledu na jeden ze zmíněných slovních druhů, jež lze z perspektivy gramatických popisů západních jazyků označit za „exotické“, a sice na substantivní subkategorii nazývanou v koncepcích různých autorů jako *jména místa* (O. Švarný), 处所词 *chùsuǒcí* (Zhu Dexi) či *place words* (Y. R. Chao)⁵. Usazení této problematiky do kompaktního koncepčního a terminologického rámce se jeví jako užitečné nejen s ohledem na absenci podobné morfologické⁶ kategorie v nám blízkých jazycích a značné pluralitě teoretických přístupů k ní, ale též vzhledem k faktu, že se zde jedná o poměrně heterogenní okruh jazykových jednotek, do kterého řadíme následující skupiny slov a slovních spojení:

1. Slova jako 这儿 *zhèr* – „zde“, 底下 *dīxia* – „dole“, 里面 *lǐmian* – „uvnitř“, 旁边 *pángbiān* – „vedle“ atp., která, pokud jsou užita samostatně⁷, překládáme do češtiny prostorovým příslovcem.
2. Slova jako 中国 *zhōngguó* – „Čína“, 布拉格 *bùlāgé* – „Praha“, 地方 *dìfang* – „místo“, 省 *shěng* – „provincie“ atp., která mají své substantivní protějšky i v západních jazycích. Ty ovšem na rozdíl od čínštiny nejsou schopny vyjadřovat místní obsahy mimo předložkovou vazbu.⁸
3. Spojení substantiva se záložkou, např. 桌子上面 *zhuōzi shàngmian* – „na stole / nad stolem“, 学校附近 *xuéxiào fùjìn* – „blízko školy / v okolí školy“, 屋子里 *wūzilǐ* – „v místnosti / uvnitř místnosti“ apod., která překládáme předložkovou vazbou.

První část článku přináší přehled vybraných existujících teoretických přístupů k problematice slovnědruhové příslušnosti a vnitřního členění kategorie JM. Výsledkem jejich komparace a zhodnocení je pak typologie JM v podobě taxativního výčtu jejich strukturních a sémantických forem. Metoda konstrukce této typologie je veskrze syntetického charakteru. Z jednotlivých teoretických koncepcí jsou převzata určitá koncepční a terminologická řešení, jež jsou doplněna novými prvky tak, aby bylo dosaženo komplexní a bezrozporné klasifikace JM na základě jejich morfologických, syntaktických a sémantických příznaků. Pro účely gramatické analýzy JM byl vytvořen i korpus z exemplifikačních vět s JM obsažených v *Učebním slovníku jazyka čínského*⁹ prof. Oldřicha Švarného. Takto získaný jazykový materiál posloužil zejména k identifikaci určitých syntaktických zákonitostí fungování jednotlivých typů JM a k objevení nejednoznačně interpretovatelných jazykových jednotek, které

⁵ Dále JM.

⁶ V případě čínštiny spíše morfo-syntaktické.

⁷ Při jejich nesamostatném užití jako *záložky* (viz bod 3) pak překládáme odpovídající předložkou: „pod“, „v“, „vedle“.

⁸ Jak uvidíme dále, v čínštině představuje funkční obdobu předložkové vazby spojení substantiva se *záložkou* (viz bod 3), uvedená čínská slova však v místním významu připojení záložky nutně nevyžadují.

⁹ Švarný 1998–2000, dále *UčebS*.

jsou následně okomentovány v závěrečné části pasáží věnovaných popisu jednotlivých subkategorií.

Jména místa v gramatických koncepcích vybraných autorů

Většina autorů věnujících se popisu gramatického systému čínštiny konstatuje existenci třídy jazykových jednotek, která více či méně odpovídá Švarného termínu *jména místa*. Názory na jejich morfologický, resp. slovnědruhový charakter však nejsou zcela jednoznačné. Nejčastěji bývají JM společně se slovy, která Oldřich Švarný označuje jako *jména času*¹⁰, popisována jako jednotky, jejichž morfologická podstata v sobě zahrnuje rysy podstatných jmen a příslovčí. Míra preference substantivního charakteru těchto slov před adverbialním (či naopak) se však u jednotlivých autorů různí. Někteří tak řadí určité typy JM¹¹ (např. geografické názvy) mezi substantiva, a jiné (např. slova, která mohou fungovat jako dvouslabičné záložky) mezi adverbia. S různými přístupy se setkáme i v otázkách vymezení okruhu jazykových jednotek, které do třídy JM spadají, a jejich subtilnější klasifikace. Na tomto místě se soustředíme právě na uvedené problémy, syntaktické parametry fungování JM vezmeme v úvahu v míře nezbytné k posouzení charakteru JM a otázky jejich typologie. Postupně si zde v rozsahu, který umožňuje formát tohoto textu, představíme koncepcie badatelů v oblasti gramatiky čínštiny, kteří se těší značné autoritě v českém (O. Švarný, J. Vochala), ruském (A. A. Dragunov), čínském (Zhu Dexi) a anglofonním prostředí (Y. R. Chao).

Oldřich Švarný namísto tradičního pojmu *slovní druh* užívá termínu *gramatická funkční charakteristika*, aby tak zdůraznil úzké sepětí morfologických a syntaktických parametrů čínských slov, tj. především fakt, že určitá jazyková jednotka může nabývat různých morfologických (slovnědruhových) kvalit v závislosti na její funkci, která je dána její syntaktickou pozicí ve větě.¹² Švarný upozorňuje, že v rámci obecné kategorie substantiv je třeba rozlišovat minimálně tři funkční charakteristiky: *podstatná jména v užším smyslu, jména místa a jména času*.¹³ Pojem *funkční charakteristiky* tak oproti pojmu *slovní druh* umožňuje detailnější hierarchické členění morfologického systému. V případě JM to pak znamená, že jim lze přisoudit určité vlastnosti příslovčí bez toho, abychom jim odníмали v zásadě substantivní charakter. Nehledě na „adverbialní“ sémantický obsah některých typů JM nejsou tato slova adverbii, jelikož pozice příslovce v čínské větě se omezuje výhradně na umístění bezprostředně před predikativem, od něhož může být odděleno pouze jiným příslovcem, kdežto JM mohou prepozičně rozvíjet i jmenný člen, jak tomu je např. v atributivně determinativním syntagmatu 这里的人 *zhèlǐ d rén*.¹⁴

¹⁰ Švarný 2014: 33. Dále JČ.

¹¹ Rozuměj JM ve výše podaném vymezení, které v zásadě odpovídá přístupu O. Švarného.

¹² Švarný 2014: 30.

¹³ Švarný 2014: 33.

¹⁴ Švarný 2014: 34.

Jako příklady jmen místa uvádí Švarný mimo jiné slova 这里 *zhèlǐ* (这儿 *zhèr*), 哪里 *nǎlǐ* (哪儿 *nǎr*), 里头 *lǐtóu* (里面 *lǐmian*, 里边 *lǐbian*), 底下 *dǐxia*, 周围 *zhōuwéi*, 北京 *běijīng*, 中国 *zhōngguó* nebo 美洲 *měizhōu*.¹⁵ Autor neprovádí žádné další členění této poměrně nesourodé skupiny slov, kromě vyčlenění jazykových jednotek, které se v čínštině nazývají 方位词 *fāngwèicí* a které Švarný označuje jako *záložky*.¹⁶ Důvodem tohoto označení je jejich pozice za obecným podstatným jménem, ke kterému těsně přimykají a dodávají mu tak význam prostorového umístění (桌子上面 *zhuōzi shàngmian*), podobně jako předložka v češtině („na stole“). V takovém spojení je obecné podstatné jméno členem blíže určujícím, vystupuje zde tedy jako atribut, a JM v podobě záložky členem blíže určeným.¹⁷ Taková slova ovšem nemusí vždy vystupovat jako záložka, tj. de facto činit z obecného podstatného jména JM, ale může samo fungovat jako JM, např.: 上面是中文书, 下面是法文书 *shàngmian shì zhōngwén shū, xiàmian shì fǎwén shū*, kde příslušná JM překládáme do češtiny příslovci „nahore“ a „dole“.¹⁸ To ovšem podle Švarného platí pouze pro záložky dvouslabičné. Jednoslabičné záložky, z nichž nejfrekventovanější jsou 里 *lǐ* a atónová báze 上 *shang*, mohou vystupovat až na několik ojedinělých výjimek¹⁹ pouze v rámci syntagmatu [substantivum + záložka], i tyto jednoslabičné báze ovšem Švarný považuje za samostatná slova s funkční charakteristikou JM, a to i přes to, že je v zápisě latinkou neodděluje od předchozího jmenného výrazu.²⁰

Poněkud problematičtější způsobem jsou ve Švarného pojetí gramatického systému vymezena ta JM, jež nemohou fungovat jako záložky. Zatímco geografické názvy figurují mezi slovy, která Švarný explicitně počítá mezi JM (北京 *běijīng*, 中国 *zhōngguó*, 美洲 *měizhōu*), zástupce ostatních typů slov schopných vyjadřovat místní obsah i bez záložky²¹, ve výčtu příkladů nenajdeme.

Syntaktickými funkcemi typickými pro JM, jsou podle Švarného tzv. lokativní podmět²², určení místa²³ a tzv. lokativní předmět²⁴.

Jaromír Vochala v učebním materiálu *Základní kurs současné čínštiny* nevyčleňuje JM explicitně vlastní místo v morfologickém systému čínštiny, mluví o nich prostě

¹⁵ Švarný 2014: 33.

¹⁶ Švarný identifikuje další typy JM pouze přibližně, když píše: „Záložky se nekladou k takovým podstatným jménům, která už sama o sobě mají místní význam, jako např. názvy zeměpisné; u některých typů podstatných jmen, např. u názvů různých institucí, sídel kolektivů apod. jsou záložky fakultativní.“ (Švarný 2001: 95).

¹⁷ Švarný 2014: 34.

¹⁸ Švarný 2014: 78–79.

¹⁹ Např. spojení s určitými prepozičními slovesy: 往里 *wǎng lǐ* (Švarný 2014: 34).

²⁰ Švarný 2014: 78.

²¹ Viz pozn. 16.

²² Viz Švarný 2014: 110.

²³ Viz Švarný 2014: 119.

²⁴ Viz Švarný 2014: 114.

jako o výrazech s významem místa. Na druhou stranu ovšem jasně definuje okruh jazykových jednotek, které do této skupiny spadají a podává výčet jejich typů. Jsou to:

1. Tzv. *adverbiální substantiva*, která „často odpovídají našim adverbiím vyjadřujícím místo“, např. 里边 (儿) *lǐbian(r)*, 中间 (儿) *zhōngjiān(r)* či 底下 *dǐxia*.
2. *Adverbiální výrazy odvozené od ukazovacích zájmen* 这 *zhè* a 那 *nà*, např. 那里 *nàli*.
3. Spojení *substantiva* nebo *zájmena s adverbiálními výrazy* 这里 *zhèli*, 那儿 *nàr* apod., např. 他们那儿 *tāmen nàr*.
4. *Substantiva nebo zájmena se záložkou*, např. 桌子后边儿 *zhuōzi hòubianr*.
5. *Zeměpisné názvy*.
6. *Obecná určení místa*, např. 地方 *dìfang*, 省 *shěng*.²⁵
7. *Názvy světových stran*, např. 南 *nán*, 东北 *dōngběi*, a slova odvozená od těchto názvů, např. 北边儿 *běibianr*, 东方 *dōngfāng*, 南部 *nán-bù*.²⁶

Jednoznačným přínosem této klasifikace je její úplnost, jejíž absenci do značné míry pocítujeme u Švarného. Na rozdíl od něj ovšem Vochala výrazům spadajícím do tohoto okruhu přisuzuje různou slovnědruhovou identitu, když některým z nich přiznává charakter substantivní (typy 5, 6), jiným pak adverbiální (typ 2)²⁷, případně smíšený (typ 1).

Vochalova typologie zahrnuje jak samostatná slova (typy 1, 2, 5, 6), tak slovní spojení (typy 3, 4). V případě *substantiv* či *zájmen se záložkou* (4) Vochala ve shodě se Švarným poukazuje na atributivně-determinativní charakter těchto spojení, kde *adverbiální substantivum* představuje člen blíže určený předcházejícím jmenným výrazem.²⁸ Poněkud redundantním se jeví vydělení samostatné kategorie 3, kde výrazy 这里 *zhèli*, 那儿 *nàr* apod. ze strukturního i funkčního hlediska nepředstavují nic jiného než záložku, a není proto významnější důvod považovat taková spojení za zásadně odlišná od typu 4.

K typům 5 a 6 Vochala poznamenává: „U zeměpisných názvů a obecných určení místa užitých ve větě jako *adverbiálních určení místa před slovesem* you se zpravidla záložek neužívá; např. 北京有很多剧院 Běijīng yǒu hěnduō jùyuàn (...) Obecná určení místa bývají obvykle blíže určena ukazovacím zájmenem, kvantitativním adjek-

²⁵ Vochala 1988: I/126 (typologie výrazů s významem místa, body 1–6).

²⁶ Vochala 1988: I/145–147.

²⁷ Pokládat výrazy jako 那里 *nàli* za příslovce je ovšem značně problematické, neboť nemusí blíže určovat pouze predikát, ale mohou stát např. i v atributu před jmenným výrazem (那里 的情况 *nàli de qíngkuàng*).

²⁸ Vochala 1988: I/128. Autor má tendenci pokládat spojení substantiva a záložky za klasické atributivní syntagma, pouze s tím rozdílem, že spojení obou členů je v těchto případech natolik těsné, že se zde atributivní slovec 的 *de* „obvykle vynechává“ (tamtéž). Tuto formulaci lze považovat za poněkud matoucí, neboť pokud se na tomto místě atributivní slovec, byť výjimečně, vyskytuje, nejedná se pak již o spojení substantiva se záložkou, která se vždy váže bezprostředně na předcházející substantivní výraz.

*tivem apod.*²⁹ Kromě informací o zákonitostech spojování uvedených slov s dalšími syntagmatickými komponenty je v citovaném úryvku třeba věnovat pozornost jejich identifikaci v uvedeném kontextu jako *adverbiálního určení místa*. Jaromír Vochala totiž přiznává platnost tohoto větného členu *výrazům s významem místa* nejen v preverbální, nýbrž i v iniciální a postverbální větné pozici.³⁰

Ruský lingvista a orientalista **A. A. Dragunov**, hlásící se k Leningradské lingvistické škole, ve svém zkoumání gramatiky hovorové čínštiny uplatňuje přístup, jenž lze nazvat „morfocentrickým“. V centru gramatického systému podle jeho názoru stojí tzv. *sémanticko-gramatické kategorie* či *lexiko-gramatické kategorie*³¹, což jsou autorova přesnější označení slovních druhů a jejich subkategorií. Na základě rozličných příznaků identifikuje Dragunov v rámci obecné lexiko-gramatické kategorie *podstatných jmen* několik specifických subkategorií. Jednou z nich jsou i *podstatná jména obsahující pojem místa nebo času*.³² S podobným vydělením substantivní podtřídy se setkáváme i u Švarného v případě JM a JČ, Dragunov však obě tyto skupiny slov řadí do společné třídy.

Co se týká slov s významem místa, spadají sem všechny *geografické názvy* (中国 Zhōngguó, 上海 Shànghǎi), některá *obecná podstatná jména* jako 地方 dìfang, 地区 dìqū, 乡 xiāng apod., dále *názvy světových stran* (např. 东边儿 dōngbianr) a konečně slova, která Dragunov nazývá *podstatnými jmény příslovečnými*³³ a mezi které patří výrazy jako 里头 lǐtou, 里面 lǐmian, 上边儿 shàngbianr, 中间 zhōngjiān nebo 这儿 zhèr. Gramatickým příznakem odlišujícím všechna uvedená slova od ostatních substantiv je fakt, že ve spojení s *předložkovým slovesem* nemusí být na konci opatřeny *záložkou*³⁴, např. 在北京 zài Běijīng. Záložka, kterou jsou v těchto spojeních povinně opatřena ostatní *podstatná jména*, dává pak celé nominální vazbě charakter *jména obsahujícího pojem místa nebo času*.³⁵

Podstatná jména příslovečná se podle Dragunova již částečně emancipovala od svého substantivního charakteru a přiblížila se příslovcím, což autor dokládá jejich neschopností nést kvantitativní bližší určení, nelze tedy říci třeba *一个里头 yíge lǐtou. To ovšem neznamená, že by tato slova přestala být v principu substantivy, neboť ačkoli jejich primární syntaktickou funkcí je vyjádření *časového a místního určení* (обстоятельство), neztrácí schopnost vystupovat v rolích příslušejících

²⁹ Vochala 1988: I/129.

³⁰ Tedy větným členům, jež Švarný nazývá *lokativním podmětem* a *lokativním předmětem*.

³¹ Zatímco v posmrtně vydané práci o gramatickém systému čínštiny užívá autor prvního termínu (Dragunov 1962: 10), v jeho později vzniklé monografii o slovních druzích figuruje název druhý (Dragunov 1952: 7).

³² Dragunov 1952: 69. Ruský *существительные, содержащие в себе идею места или времени*.

³³ Ruský *наречные существительные*.

³⁴ Ruský *послелог*.

³⁵ Dragunov 1952: 69–70.

substantivu, tj. v roli *podmětu*, *předmětu*, *jmenné části přísudku* a *přívlastku*.³⁶ Oproti tomu *příslowce* Dragunov definuje jako slova, která mohou plnit výhradně funkci členu blíže určujícího predikativní výraz a nemohou přibírat *sufix* 的 *de*.³⁷

Substantivní charakter přiznává Dragunov i jednoslabičné záložce, která spolu s klasickým podstatným jménem tvoří *substantivně-záložkový komplex*³⁸, tedy jednotku s vlastnostmi JM/JČ. *Záložka* je podle Dragunova jmenného původu, zatímco *předložkové sloveso*, jak už jeho název napovídá, původu slovesného. V syntagmatech, ve kterých vystupují obě tyto jednotky, zprostředkující místní či časový význam, tvoří záložka předmět *předložkového slovesa*.³⁹ Z toho pak vyplývá, že podstatné jméno na prvním místě v rámci *substantivně-záložkového komplexu* představuje bližší určení záložky.

Poměrně detailní popis jednotek odpovídajících pojmu JM nalezneme v koncepci významného čínského lingvisty **Zhu Dexiho** (朱德熙). I v jeho případě mají při určování slovních druhů (词类 *cílěi*) přednost gramatické, respektive funkční příznaky jazykových jednotek před jejich vnější formou a sémantickými charakteristikami. Slovní druhy se v jeho pojetí jednak dělí na subtilnější kategorie slov, jež disponují zcela jednoduchou sestavou gramatických funkcí, nebo naopak tvoří obecnější morfologické třídy.⁴⁰ Jednou z takových velkých skupin je kategorie *substantiv* (体词 *tǐcí*), do které vedle samotných *podstatných jmen*, *substantivních zájmen*, *časových slov* (时间词 *shíjiāncí*) a několika dalších slovních druhů patří i *místní slova* (处所词 *chùsuǒcí*) a *slova umístění* (方位词 *fāngwèicí*).⁴¹ Zhu tedy nepřipouští žádné pochybnosti o substantivním charakteru slov spadajících pod náš pojem JM.

Mezi gramatické příznaky *místních slov* patří jejich schopnost tvořit předmět báží jako 在 *zài*, 到 *dào* nebo 往 *wǎng*, dále možnost ptát se na ně slovem 哪儿 *nǎr* a konečně jejich zastupitelnost *zájmeny* 那儿 *nàr* a 这儿 *zhèr*.⁴² Zhu do této kategorie řadí následující typy slov:

1. *Místní názvy* (地名 *dì míng*) jako 中国 *zhōngguó*, 长安街 *cháng'ānjiē* apod.
2. *Lokalizovatelné instituce* (可以看成是地方的机构 *kěyǐ kànchéng shì dìfāng de jīgòu*), např. 学校 *xuéxiào*, 公园 *gōngyuán*, 邮局 *yóujú*.⁴³

³⁶ Dragunov 1952: 70–71.

³⁷ Dragunov 1962: 72–73.

³⁸ Dragunov 1952: 71. Ruský: предметно-последовательный комплекс.

³⁹ Dragunov 1952: 71. V roli předmětu *předložkového slovesa* vystupují i samostatná JM/JČ (tamtéž).

⁴⁰ Zhu 1999: 47–48.

⁴¹ Zhu 1999: 50. Zatímco *místní slova* mají nejbližší k švarnému pojmu JM, *slova umístění* představují jednotky, které Švarný, Vochala i Dragunov v jejich nesamostatném užití označují termínem *záložka*.

⁴² Zhu 1999: 52.

⁴³ Slova spadající do skupin 1 a 2 mohou přitom být v závislosti na sémantickém a syntaktickém kontextu buď *místními slovy*, nebo klasickými *podstatnými jmény* (名词 *míngcí*) (Zhu 1999: 53).

3. Složená slova umístění (合成方位词 *héchéng fāngwèicí*) jako 上头 *shàngtou*, 下边 *xiàbian* nebo 当中 *dāngzhōng*.⁴⁴

Slova umístění pak autor dělí do dvou skupin. Zaprvé jsou to *jednoduchá slova umístění* (单纯方位词 *dānchún fāngwèicí*): 上 *shang*, 下 *xià*, 里 *lǐ*, 外 *wài*, 中 *zhōng*, 左 *zuǒ*, 东 *dōng* aj.; zadruhé pak již zmíněná *složená slova umístění* (合成方位词 *héchéng fāngwèicí*).⁴⁵ Všechna *jednoduchá slova umístění* představují vázané jednotky, fungující výhradně jako záložka (Švarný) jiného substantivního výrazu, kdežto většina *složených* může vystupovat samostatně a nabývat tak slovnědruhově platnosti *místního slova*.⁴⁶

Skutečnost, že *slovo umístění* může a nemusí vystupovat jako autosémantické *místní slovo*, svědčí o tom, že Zhu Dexi nepojímá slovní druhy jako přísně disjunktní kategorie. Podobnou dvojí slovnědruhovou příslušností se v jeho systému vyznačují i slova 这 *zhè* a 那儿 *nàr*, o kterých říká, že „*jsou místními slovy, jelikož se ale vyznačují zastupující funkcí, jsou současně i zájmeny*“.⁴⁷ Fakticky tedy tato slova představují vedle *místních názvů*, „*institucí*“ v *místním významu* a *složených slov umístění* čtvrtou skupinu samostatně fungujících *místních slov*.

V otázce syntaktických funkcí JM nacházíme u Zhu Dexiho téměř absolutní shodu s Oldřichem Švarným v identifikaci větného členu *lokativní podmět* (处所主语 *chùsuǒ zhǔyǔ*)⁴⁸, jistou míru korespondence vykazuje u obou autorů i koncept *lokativního předmětu* (处所宾语 *chùsuǒ bīnyǔ*)⁴⁹. JM v pozici mezi podmětem a přísudkem však Zhu na rozdíl od Švarného odmítá přiznat platnost (adverbiálního) *určení* a považuje jej za *předmět v rámci předložkové vazby*, která je součástí tzv. *predikativního řetězce* (连谓结构 *liánwèi jiégòu*).⁵⁰

⁴⁴ Zhu 1999: 53. Otázkou zůstává morfologický charakter obecných pojmenování místa jako 地方 *dìfāng*, 地区 *dìqū* apod., která při užití v místním nevyžadují připojení záložky, a o kterých se přitom nedá mluvit jako o institucích.

⁴⁵ Zhu 1999: 54. *Složená slova umístění* vznikají nejčastěji připojením komponentů 边 *bian*, 面 *mian* nebo 头 *tou* k jednoduchým slovům umístění s výjimkou bázi 内 *nèi*, která složené formy místního významu netvoří, a 中 *zhōng*, která vytváří specifické tvary 中间儿 *zhōngjiānr* a 当中 *dāngzhōng*. Mimo to sem spadají ještě slova 背后 *bèihòu* a 当间儿 *dāngjiānr* (tamtéž). Formulace Zhuova výkladu nasvědčuje tomu, že považuje takový výčet *složených slov umístění* za taxativní, poněkud zarážející je proto absence poměrně frekventovaných slov jako 底下 *dìxià* nebo 周围 *zhōuwéi*.

⁴⁶ Zhu 1999: 54.

⁴⁷ Zhu 1999: 100. Konkrétně se jedná o *ukazovací zájmena* (指示代词 *zhǐshì dàicí*). Podobné tvrzení lze zřejmě vztáhnout i na *tázací zájmeno* (疑问代词 *yíwèn dàicí*) 哪儿 *nàr* (viz Zhu 1999: 93).

⁴⁸ Viz Zhu 1999: 112.

⁴⁹ Viz Zhu 1999: 130.

⁵⁰ Viz Zhu 1999: 182. Zhu nepřiznává substantivním výrazům schopnost blíže určovat slovesný přísudek z prepozice a plnit tak roli adverbiálního *určení* (状语 *zhuàngyǔ*), která podle něj přísluší pouze adverbiám a adjektivům.

Poslední srovnávanou gramatickou koncepcí obsahuje práce *Grammar of Spoken Chinese* známého čínsko-amerického jazykovědce **Zhao Yuanrena** (赵元任), publikujícího pod anglizovaným jménem **Yuen Ren Chao**. Stejně jako Švarný, Dragunov a Zhu, i Zhao považuje JM, resp. *místní slova* (*place words*) za specifický slovní druh v rámci širší kategorie substantiv. Od obvyklých podstatných jmen je odlišuje jejich schopnost vystupovat v syntagmatech jako [在 *zài* / 到 *dào* + JM] nebo [到 *dào* / 上 *shàng* / 从 *cóng* (atd.) + JM + 去 *qù* / 来 *lái* / 走 *zǒu* (atd.)]. Zatímco tedy lze říci 到门那儿去 *dào ménnàr qù*⁵¹, spojení *到门去 *dào mén qù* je nepřipustné, neboť substantivum 门 *mén* samo o sobě není *místním slovem*.⁵² *Místními slovy* jsou podle Zhao Yuanrena následující typy jazykových jednotek:

1. *Místní názvy* (*place names*), např. 亚洲 *Yāzhōu*, 山东 *Shāndōng*, 上海 *Shànghǎi*, ale i 北边 *Běibian* („Sever“ v geokulturním smyslu) nebo 大街 *Dàjiē* (jako název „Hlavní třída“).⁵³
2. *Poziční slova* (*position words*), např. 里头 *lǐtou*, 右边儿 *yòubiānr*, 背后 *bèihòu*, 别处 *biéchù*, 这里 *zhèlǐ*, 那儿 *nàr*, 哪儿 *nǎr*, 底下 *dǐxia*.
3. *Kompozita typu N-L jakožto místní slova* (*N-L compounds as place words*)⁵⁴, kam patří jednak spojení obecného podstatného jména s *lokalizátorem* (*localizer*) jako např. 心里 *xīnlǐ*, 山上 *shānshang*, 海外 *hǎiwài*, 身边 *shēnbiān*, 手下 *shǒuxià*, méně často pak spojení vlastního jména nebo zájmena s *obecnými lokalizátory* (*general localizers*) – např. 你那儿 *nǐnàr*.
4. (*Obecná*) *podstatná jména označující místo užitá jako místní slova* (*nouns for places used as place words*). Sem patří slova jako 家 *jiā*, 学校 *xuéxiào*, 饭馆儿 *fànguǎnr*, 厨房 *chúfáng*, 飞机场 *fēijīchǎng*, 车站 *chēzhàn* atp.⁵⁵

Tzv. *poziční slova* (2)⁵⁶ vyjadřují relační pozici určitého objektu a představují poměrně málo početnou skupinu jazykových jednotek. Mohou vystupovat jednak samostatně (např. 底下有火 *dǐxia yǒu huǒ*), jednak mohou být blíže určeny jiným

⁵¹ Hranice slov v přepisu exemplifikací se řídí území autora citovaného zdroje.

⁵² Chao 1968: 519.

⁵³ *Místní názvy* nepočítá Zhao mezi *vlastní jména*, neboť ta nemohou být umístěna za slova 在 *zài*, 到 *dào* apod. Od slov kategorie 4 se pak *místní názvy* formálně odlišují tím, že nemohou být blíže určeny deikticky či kvantitativně, jelikož označují jedinečné entity. U výjimek typu 有两个通州 *yǒu liǎngtōng Tōngzhou* jde o specifický případ homonymie (viz Chao 1968: 520).

⁵⁴ N zde znamená *podstatné jméno* (*noun*), L pak *lokalizátor* (*localizer*; Švarný: *záložka*). Zhao připojuje upřesnění „jakožto místní slova“, neboť tyto struktury mohou fungovat též jako JČ (Zhao 1968: 563).

⁵⁵ Chao 1968: 520–531.

⁵⁶ Překladatel Zhaovy práce do čínštiny Lü Shuxiang (吕叔湘) zde užívá termínu 位置词 *wèizhící* (Zhao 1979: 238). Do češtiny tento výraz překládáme jako *poziční slova*. Jako 方位词 *fāngwèicí* Lü ve svém překladu označuje *lokalizátory*, tj. vázané jazykové jednotky odpovídající pojmu *záložka* (Zhao 1979: 277). Stejného termínu užívá i Zhu Dexi (překládáme jako *slova umístění*), označuje jím ovšem jak jednotky vázané, tak i volné. Zhuovy 方位词 *fāngwèicí* proto korespondují spíše s Zhaovým, resp. Lüovým pojmem 位置词 *wèizhící*.

substantivem (často jiným JM), které označuje předmět či místo, k němuž se pozice vztahuje, např. 屋子的中间儿有张桌子 *wūzi de zhōngjiānr yǒu zhāng zhuōzi*. Pokud se pak takové slovo váže k blíže určujícímu členu bez ukazatele 的 *de*, jedná se o strukturu *N-L*, tedy typ 3.⁵⁷ *Poziční slova* jakožto volné jazykové jednotky jsou zpravidla dvojslabičná, jednoslabičná *poziční slova* se vyskytují jen vzácně.⁵⁸ Většinu dvojslabičných *pozičních slov* představují kompozita složená z *lokalizátoru* (*localizer*) a sufixů 头 *-tou*, 面 (儿) *-mian(r)*, 边 (儿) *-bian(r)*, vyslovovaných atónicky, např. 上头 *shàngtou* nebo 右边儿 *yòubianr*, mohou však mít i strukturu *N-L* (např. 背后 *bèihòu*) nebo *D-M* (např. 别处 *biéchù/biéchǔ*).⁵⁹

Kompozita typu *N-L* (3) odpovídají pojmu *substantivně-záložkového komplexu* u Dragunova. K termínu *lokalizátor* (*localizer*) jako jednotky transformující substantivní výraz v JM najdeme odpovídající ekvivalenty jak u Švarného, Vochaly a Dragunova v podobě pojmu *záložka*, tak u Zhu Dexiho ve výrazu 方位词 *fāngwèicí*.⁶⁰ Mezi jednoslabičné *lokalizátory* řadí Zhao i názvy světových stran.⁶¹ S ostatními srovnávanými autory se pak shoduje i v tom, že *lokalizátor* vystupuje v rámci složeného tvaru JM jako člen blíže určený předcházejícím substantivem.⁶² V případě dvojslabičných výrazů Zhao identifikuje dva různé případy užití struktury *N-L* složené z týchž komponentů, jejichž vzájemná odlišnost může spočívat pouze v rovině fonetické (prozodické) realizace:

- A: Struktura *N-L* jako JM (*place word*): 纸上头 *zhǐshàngtou* jako varianta výrazu 纸上 *zhǐshang* s významem „na papíře“.
 B: Struktura *N-L* jako *lokativní slovní spojení* (*place phrase*): 纸上头 *zhǐ shàngtou* jako varianta spojení 纸的上头 *zhǐ de shàngtou* s významem „nad papírem“.⁶³

Jisté interpretační obtíže vyplývají z faktu, že Zhao mnohdy posuzuje jeden a týž jev z několika různých perspektiv, přičemž každá z nich operuje s odlišnou koncepcí a terminologickou základnou. Takovým případem je i název jazykové jednotky,

⁵⁷ Chao 1968: 522–523.

⁵⁸ Chao 1968: 523. Frekvencovaným je výskyt jednoslabičných *pozičních slov* 这儿 *zhèr*, 那儿 *nàr* a 哪儿 *nǎr*, které jsou ovšem pouhou fonetickou variantou dvojslabičných tvarů (这里 *zhèlǐ* atp.) a skládají se ze dvou morfémů (tamtéž).

⁵⁹ Chao 1968: 529. *D-M* = *Determinative-Measure*. Báze 别 *bié* je zde determinativním prvkem, 处 *chù* pak představuje měrové slovo jako v případě spojení 一处地方 *yī-chù dìfāng*. Zhao se dále věnuje takovým morfematickým detailům, jakým je třeba konstatování principiální strukturní odlišnosti slov 旁边儿 *pángbiānr* a např. 后边儿 *hòubianr*, kdy podle autora v prvním případě nejde o spojení *lokalizátoru* a sufixu, nýbrž o spojení dvou plnovýznamových prvků, o čemž svědčí i fakt, že je koncový komponent vyslovován standardně s tónem (tamtéž).

⁶⁰ Podobně jako Oldřich Švarný a Zhu Dexi, i Zhao Yuanren uvádí *lokalizátor* jako samostatnou položku v rámci výčtu substantivních slovních druhů, ačkoli se jedná o vázanou jazykovou jednotku (Chao 1968: 620).

⁶¹ Chao 1968: 397–398.

⁶² Chao 1968: 620.

⁶³ Chao 1968: 621.

o níž Zhao z morfologického hlediska mluví jako o *lokalizátoru*, v pasážích, kde se zabývá syntaktickou problematikou pak ovšem užívá pro tytéž jednotky označení *záložka* (*postposition*).⁶⁴

Ne všechna substantiva nesoucí sémantický charakter místa jsou *místními slovy*, většině z nich dodává takový charakter až připojení *lokalizátoru* – např. 江 *jiāng*, 路 *lù*, 房子 *fángzi*. Některá substantiva jsou ovšem podle Zhao Yuanrena v místním významu užívána tak často, že mohou jako JM fungovat i samostatně a *lokalizátor* je u nich fakultativní (typ 4) – např. 在邮政局 *zài yóuzhèngjú* vedle 在邮政局里 *zài yóuzhèngjú lǐ*. Zhao nedochází k ničemu podobnému, jako je Zhu Dexiho pojem *institute v místním významu*, který pokud je chápán široce, dovoluje zahrnout i slova typu 家 *jiā* nebo 厨房 *chúfáng*, uváděná jako příklad Zhao Yuanrenem. Zhao pouze poznamenává, že tato slova užitá jako JM překládáme do angličtiny obvykle s určitým členem 在 飞机场 见! *zài fēijīchǎng jiàn!* – „see you at the airport!“⁶⁵

Místní slova mohou podle Zhao Yuanrena vystupovat ve stejných syntaktických pozicích jako ostatní substantivní výrazy, tedy jako podmět, předmět a přívlastek.⁶⁶

Syntetická typologie jmen místa

Napříč teoriemi různých autorů nalezneme značnou míru shody ohledně slovně-druhově příslušnosti JM, v otázce vnitřního členění této kategorie se však setkáváme s rozdílnými řešeními na koncepční i terminologické úrovni. Následující řádky se pokusí nabídnout ucelenou typologii JM, která je výsledkem syntézy a zhodnocení výše popsaných teoretických přístupů. Jako další nástroj k její konstrukci posloužil korpus sestavený z více než 250 vět z *Učebního slovníku jazyka čínského* Oldřicha Švarného obsahujících různé typy JM. Podoba typologie je výsledkem snahy o zahrnutí kompletního spektra jednotek s funkční charakteristikou JM a současně postižení specifik jednotlivých typů. Následující tabulka obsahuje přehled strukturních a sémantických tříd JM, z nichž každá bude blíže okomentována v dalším textu.

Tabulka 1 Strukturní a sémantické typy jmen místa (syntetická typologie)

A. Toponyma			欧洲, 内蒙古自治区, 西安
B. Pojmenování míst	I.	lokalizovatelné instituce	剧院, 门诊部, 飞机场, 家
	II.	konkrétní pojmenování míst	下部, 外国, 山顶, 南, 岸
	III.	obecná pojmenování míst	地方, 地区, 带, 国家
C. Zájmena místa (lokativní zájmena)			这里, 那儿, 哪儿, 这边
D. Lokativa			上面, 右边, 底下, 附近
E. Záložková vazba	I.	s jednoslabičnou záložkou	屋里, 桌子上, 他那儿
	II.	s dvouslabičnou záložkou	屋子里面, 桌子旁边

⁶⁴ Chao 1968: 280.

⁶⁵ Chao 1968: 531–532.

⁶⁶ Chao 1968: 520.

Kategorie A a B zahrnují jednotky, o jejichž substantivním charakteru nevznikají sebemenší pochybnosti ani z perspektivy gramatiky západních jazyků. Třídy C a D pak z tohoto pohledu stojí na pomezí mezi jmény a příslovci, což odráží i terminologie užitá některými autory (Dragunov: *podstatná jména příslovečná*; Vochala: *adverbiální substantiva*). Konečně typ E na rozdíl od předešlých nepředstavuje slova, nýbrž determinativní syntagmata, v nichž JM ve formě záložky stojí v pozici členu blíže určeného jiným substantivem. Jelikož je pro nás ovšem určující funkční hledisko, tedy fakt, že tyto výrazy vystupují v syntaktických pozicích typických pro JM, figurují v rámci klasifikace jako svébytný strukturní typ JM.

A. Toponyma

Toponyma, tedy místní názvy, jsou v češtině geografickými proprii.⁶⁷ V případě čínštiny je ovšem vhodné je od vlastních jmen formálně odlišit vzhledem k jejich schopnosti plnit specifické funkce související právě s jejich charakterem JM, jimiž ostatní propria nevládnou.⁶⁸ Důvod považovat toponyma za specifickou subkategorii JM spočívá jednak v jejich sémantickém charakteru, od na první pohled funkčně identických výrazů typu B se však liší i gramaticky, a sice nemožností přijímat bližší určení deiktické či kvantitativní.⁶⁹ Toponyma vystupují v lokativním užití zpravidla bez záložek, které jsou v případě JM typu B fakultativní a poměrně časté. Zde je ovšem namíste poněkud korigovat Švarného tvrzení, které je možné interpretovat tak, že se záložky k místním názvům nekladou v žádném případě.⁷⁰ Jak totiž poznamenává Zhao, „*názvy hor, řek, jezer a v menší míře též moří a oceánů obvykle vyžadují ve spojení se slovem 在 zài připojení lokalizátoru 上 -shang, 里 -li apod.*“.⁷¹ V korpusu je takový případ doložen větou:

我们雇了个划子在西湖上玩儿了一上午。

wǒmen gùle-ge-**huá**z, zai-xīhúshang wánrle-yi-shàng**wǔ**.
(967.14)⁷²

⁶⁷ Lotko 2003: 118.

⁶⁸ V češtině např. lze říci „*jet do Prahy*“ i „*jet k Tomášovi*“, v čínštině pak je možné říci 到布拉格去 *dào bùlágé qù*, nelze ovšem říci *到汤姆去 *dào tāngmǔ qù* – za vlastní jméno je v takovém případě nutno připojit záložku 那儿 *nàr* / 那里 *nàli*, případně JM jako 家 *jia* apod.

⁶⁹ Je ovšem pravdou, že i tento fakt je způsoben sémantickým charakterem toponym, spočívajícím v jedinečnosti a nezaměnitelnosti jejich denotátů. Ani atributivní bližší určení není u toponym příliš obvyklé, objevuje se zejména v poetickém jazyce, v názvech literárních či publicistických útvarů (např. 《美丽中国》 *měilì zhōngguó*) nebo v podobě časového údaje (např. 80年代 *bāshí niándài de běijīng*).

⁷⁰ Švarný 2014: 78.

⁷¹ Chao 1968: 522. Zajímavé však je, že ve spojení s jinými prepozičními slovesy jako 去 *dào* či 从 *cóng* se u takových slov záložka již nevyžaduje (viz tamtéž).

⁷² Údaj v závorce za uváděnými korpusovými jednotkami označuje číslo hesla v *Učebním slovníku jazyka čínského* (Švarný 1998–2000), pod kterým se nalézá daná exemplifikační věta. Za tečkou následuje číslo věty v rámci hesla.

V korpusu kromě názvů států, provincií, měst a jezer nalezneme i zástupce sémantické třídy toponym představující pojmenování širších geografických oblastí. Ve všech případech výskytu výrazů tohoto typu v korpusu figuruje báze označující světovou stranu, což je nejčastější prostředek, jak lze vymezit prostor, který většinou nemá pevně stanovené hranice, nicméně ve vědomí příslušníků jazykové komunity nabývá zcela konkrétního obsahu s významem místa. Vedle slov 江南 *jiāngnán*⁷³ a 东欧 *dōng'ōu* se jedná ještě o výraz 北方 *běifāng* ve smyslu „Sever (Číny)“, označující oblast na sever od Dlouhé řeky, vymezený vůči „Jihu“ a Číňany chápáný jako toponymum sui generis.

搬到北方以后他就没犯过喘病。

bān-dào-běifāng-yǐhòu, tā¹-jiù-méi-fàngo chuǎnbìng.
(996.7)

B. Pojmenování míst⁷⁴

Tato podtřída JM, zahrnuje relativně omezené množství slov, není ovšem zcela snadné ji uspokojivě definovat. Jako nejschůdnější se jeví následující vymezení: *Jde o obecná podstatná jména nesoucí sémantický charakter místa, která nevyžadují nutně připojení záložky k tomu, aby mohla plnit syntaktické funkce typické pro JM.* Pokus o výstižné pojmenování této kategorie však naráží na značné obtíže. Při bližším zkoumání srovnávaných koncepcí totiž zjistíme, že se rozpadá přinejmenším do dvou, spíše však do tří dalších subkategorií, které se navzájem liší jak ze sémantického, tak z gramatického hlediska. Jako účinné formální kritérium detailnější diferenciacie v rámci této třídy JM se nabízí fakt jejich potřeby či ne/možnosti nést bližší určení, jak ukazuje tabulka na následující stránce, ve které pro srovnání figuruje i výše popsaná třída toponym.

⁷³ Z morfologického hlediska má toto toponymum strukturu záložkové vazby.

⁷⁴ Volba tohoto termínu, který se může zdát synonymní pojmu JM, je jakýmsi nouzovým řešením v situaci absence vhodnějšího pojmenování.

Tabulka 2 Subtypy pojmenování míst (+ toponyma) podle možnosti jejich bližšího určení

subkategorie	bližší určení	příklady z korpusu
B.I. Lokalizovatelné instituce	fakultativní	剧院 <i>jùyuàn</i> , 门诊部 <i>ménzhěnbù</i> , 大学 <i>dàxué</i> , 仓库 <i>cāngkù</i> , 家 <i>jiā</i>
B.II. Konkrétní pojmenování míst	obsahují v sobě (další určení fakultativní, někdy nepřipustné)	určení součástí lexikálního tvaru: 下部 <i>xiàbù</i> , 前段 <i>qiánduàn</i> , 我国 <i>wǒguó</i> , 外国 <i>wàiguó</i> , 山顶 <i>shāndǐng</i>
		určené kontextem: 岸 <i>àn</i> , 南 <i>nán</i>
B.III. Obecná pojmenování míst	obligatorní (v atributu často fakultativní)	地方 <i>dìfāng</i> , 地区 <i>dìqū</i> , (一)带 <i>(yī)dài</i> , 国家 <i>guójiā</i>
(A.) Toponyma	nepřipouští (výjimečně atributivní)	捷克斯洛伐克 <i>jíèkèsīluòfákè</i> , 重庆 <i>chóngqīng</i>

První ze subkategorií (B.I) zhruba odpovídá Zhu Dexiho pojmu *lokalizovatelných institucí*⁷⁵. Ačkoli není v jeho práci tomuto termínu přiřazena žádná bližší definice, je zřejmé, že jde o slova, která v pozicích typických pro JM označují konkrétní, známé místo (图书馆有洗手间 *túshūguǎn yǒu xǐshǒujiān*), tudíž není většinou třeba bližšího určení k jeho jasné identifikaci. Tento pojem lze pak ještě dále sémanticky specifikovat: Jedná se o *označení konkrétních míst lokalizovatelných jako stavba, její část nebo komplex staveb a sloužících k určitému typu lidské činnosti nebo jinému speciálnímu účelu*. Takové vymezení tyto výrazy odlišuje od *konkrétních pojmenování míst* (B.II), s nimiž sdílí společné gramatické vlastnosti – tj. možnost fungovat jako JM bez záložky a současně bez bližšího určení jiným prvkem. Např.:

最好快上门诊部去检查, ...

zuì-hǎo kuài-shàng-ménzhēnbù-**qù**-qù jiǎnchá, ... (1000.3)

Výše uvedené definici vyhovují nejen výrazy, jež lze ztotožnit s názvy institucí v přísném slova smyslu a z nichž se v korpusu dále vyskytují slova 剧院 *jùyuàn*, 医院 *yīyuàn* nebo 大学 *dàxué*, ale též slova jako 客厅 *kètīng* nebo 仓库 *cāngkù*, a konečně i slovo 家 *jiā*, označující místo trvalého pobytu konkrétně vymezeného okruhu lidí.

Bližší určení nevyžadují ani další výrazy s významem **konkrétního umístění** (B.II), které výše uvedené definici nevyhovují. Ty totiž toto určení buď obsahují již v rámci vlastního lexikálního tvaru, nebo je sémantika konkrétního místa daná kontextem věty, ve které vystupují. Ze slov prvního typu srov. např.:

⁷⁵ Zhu 1999: 53. Tento termín je za předpokladu širšího výkladu slova „instituce“ možné použít i v rámci naší typologie.

把工具堆在墙脚儿

ba-gōngju duī-zai-qiáng **jiǎo**r (994.7)

V některých slovech tohoto typu představuje určující element báze, jež může vystupovat jako jednoslabičná záložka nebo tvoří základ záložky dvouslabičné. Pokud jsou taková slova blíže určena jiným substantivem, plní podobnou funkci jako záložka, což se projevuje častým vypouštěním atributivního sloveč:

斯洛伐克南部有很大的船坞。

sīluofákè **nán**bù, you-hěn-**dà**-d chuánwù. (940.2)

Některá z těchto slov lze také variantně překládat předložkovou vazbou nebo adverbem:

大虾的前端有两条长须子。

dàxiā-d qiánduān, you-liǎng-tiao cháng-**xū**z. (1029.6)

(Krevety mají v přední části / vpředu dvě dlouhá tykadla.)

Blíže určující slovotvorný element některých výrazů je takového charakteru, že další bližší určení již nepřipouští, a tato slova tedy mají z funkčního hlediska blízko k toponymům. To je případ výrazů 外国 wàiguó nebo 我国 wǒguó⁷⁶, jež s toponymy navíc pojí fakt, že zpravidla vystupují bez záložky:

这封信寄到外国要贴多少邮票？

zhe⁴-feng-xìn ji⁴-dao-wàiguó yao-tiē **duō**shao-yóupiào? (964.2)

Ze slov, u nichž význam konkrétního umístění vyplývá ze sémantického kontextu najdeme v korpusu např. slovo 岸 àn:

我们划了半天还没划到岸。

wǒmen huále-bàn-**tiān**, hai-mei² huá-dao-àn. (967.6)

Posledním typem JM kategorie B jsou výrazy se sémantikou **obecného pojmenování místa** (B.III). Jde o velmi omezený počet značně frekventovaných slov, která sama o sobě neukazují na konkrétní místo. K tomu, aby byla schopna nést lokativní význam, musí být na rozdíl od předcházejících typů opatřena některým z druhů bližšího určení. Srov.:

很多地方已经造成了水灾

hen-duō-dìfang yǐjīng-zàochéng le shuǐzāi (939.10)

/určení kvantitativní/

⁷⁶ Výrazy 我国 wǒguó a 各国 gèguó pokládáme za lexikalizované výrazy, proto v jejich případě oproti praxi UčebS zapisujeme obě báze společně.

每个国家有自己的币制。

měi-ge-guójiā, you³-**zì**jǐ-d bìzhì. (953.3)
/určení deiktické/

报纸以显著的地位登了这个消息。

bào**zhǐ**, yì-xiǎn**zhù**-d-**dì**wèi, dēnglè-zhe⁴-ge xiāoxi. (1031.6)
/určení atributivní/

Pokud jsou JM tohoto typu určena otázkovým slovem 什么 *shénme*, ponechávají si význam neurčeného umístění:

我们晚上到什么地方去找个乐儿吧!

wo³men-wǎnshang dào-shénme-dìfang-qu zhǎo-ge-**lè**r-ba.
(1010.6)

Některá z těchto slov ovšem mohou vystupovat bez bližšího určení v přívlastku, kdy je překládáme nejčastěji adjektivem „místní“:

现在地方 (的) 财政不归中央管理了。

xiànzai dìfāng-cáizheng, (**dì**fāng-d-cáizhèng,) **bù**-guī
zhōngyāng guǎnlǐ-le. (974.3)

Někteří autoři (Vochala, Dragunov) jako více či méně autonomní kategorii JM vydělují *názvy světových stran*. Ačkoli má tento postup určité opodstatnění ze sémantického hlediska, svou funkcí se mohou tyto výrazy navzájem značně lišit. Zatímco slova typu 南方 *xīfāng* ve smyslu „Západ“, „západní svět“ je třeba chápat jako toponyma, slova jako 南边 *nánbian* jsou tvořena pomocí elementu typického pro lokativa⁷⁷ nebo dvouslabičné záložky a vykazují i jim odpovídající syntaktické rysy. Výrazy označující světové strany bude proto nejlépe řadit do různých tříd JM na základě jejich aktuálního funkčně-sémantického charakteru, přičemž základ představuje právě třída pojmenování míst, v jejímž rámci tyto výrazy vystupují v překladu do češtiny ve své nepříznačkové formě (南 *nán* – „jih“; 西部 *xībù* – „západ / západní část“).

C. Zájmena místa (lokativní zájmena)

Slova „tady“, „tam“, „kam“ jsou v češtině z morfologického hlediska zájmennými příslovci, nazývanými též pronominální adverbia či proadverbia.⁷⁸ Jejich funkční charakter je veskrze adverbialní a jejich syntaktická role se omezuje na příslovecné určení místa. Přísně vzato tedy označení za *zájmenná* či *pronominální* slova, nebo dokonce přímo za *ukazovací zájmena* není v češtině na místě, jelikož postrádají substantivní charakter. Termín *proadverbia*, vyjadřující fakt, že tato slova zastupují příslovce, pak již tímto problémem netrpí.

⁷⁷ Viz dále kategorii D.

⁷⁸ Petr 1987: 81.

V čínštině v otázce slovnědruhově identifikace a odpovídajícího pojmenování několika lokativních výrazů odvozených od ukazovacích zájmen 这 *zhè* a 那 *nà* a otázkového slova 哪 *nǎ* (这儿 *zhèr*, 那边 *nàbian*⁷⁹, 哪里 *nǎli* atd.)⁸⁰ narážíme na obdobný problém, ovšem z opačné perspektivy. Funkční charakter těchto slov je zde totiž zcela odlišný – není adverbialní, nýbrž substantivní, respektive lokativně-substantivní, tj. nabývá funkční charakteristiky JM. Obvykle bývají tato slova řazena mezi *ukazovací zájmena* či *ukazovací zástupná slova* (指示代词 *zhǐshì dàicí*).⁸¹ Druhý uvedený překlad slova 代词 *dàicí* je přitom přesnější, neboť čínský výraz neobsahuje odkaz na substantivní charakter příslušných jednotek. Označení JM typu C za *zájmena* v češtině je tak paradoxně výstižnější než jejich označení za 代词 *dàicí* v čínštině, neboť je zde poukázáno na jejich substantivní charakter, spočívající ve schopnosti zastupovat JM, případně se na ně tázat. Většina autorů se přitom shoduje na zařazení těchto slov jak mezi *zájmena*, resp. *zástupná slova*, tak do kategorie JM. Termín *zájmena místa*, případně *lokativní zájmena*, se tedy jeví jako plně legitimní.⁸²

Tato slova jsou z funkčního hlediska téměř identická s typem JM označeným v naší typologii jako *lokativa* (D), včetně možnosti vystupovat jako záložka. Důvod pro oddělení *lokativních zájmen* od této třídy JM je tedy převážně sémantického rázu, a to do té míry, do jaké zastupování specifictějšího výrazu obecnějším pokládáme za sémantickou, nikoli gramatickou funkci.

D. Lokativa

Jak již bylo zmíněno, zvláště nečínští autoři přisuzují často výrazům typu 里面 *lǐmian* nebo 右边 *yòubian* částečně adverbialní charakter, což je zapříčiněno zejména koncepční interferencí vyjadřování místních obsahů v západních jazycích. Morfologicky neutrální termín *lokativa*, který sémanticky odpovídá výrazům *poziční slova* (Zhao) nebo 方位词 *fāngwèicí* (Zhu) do jisté míry předchází nesprávné identifikaci těchto slov jako adverbii. Zvolený pojem zároveň reflektuje fakt, že tento typ substantivních výrazů plní stejnou roli, jakou v češtině zastává specifická sémantická třída příslovčí místa s významem *lokalizace* („nahore, uprostřed, blízko“)⁸³. Zavedení tohoto pojmenování navíc spolehlivě diferencuje odlišné syntaktické role morfematically identických jednotek. Za *lokativa* budeme považovat tato slova fun-

⁷⁹ Výrazy typu 那边 (儿) *nàbian(r)* považujeme ve shodě se slovníkem Jaromíra Vochaly (Vochala 2007: 316) za lexikalizované i přes transkripční úzus Oldřicha Švarného v *UčebS*, kde jsou obě báze zapisovány odděleně. Srov: 据他说那边儿情况很安定。ju-tā-shuō, nēi⁴-bianr-qíngkuang hěn-āndìng. (985.2). Na rozdíl od Vochaly však uvedená slova nepovažujeme za adverbia, nýbrž za JM.

⁸⁰ Jedná se celkem o devět kombinací dvou deiktických a jednoho otázkového slova se třemi sufixálními elementy.

⁸¹ Viz např. Zhu 1999: 93. 哪儿 *nǎr*, 哪里 *nǎli* jsou pak zároveň *zástupnými slovy tázacími* (疑问代词 *yíwèn dàicí*) (tamtéž).

⁸² Tato slova totiž nejen ukazují na místo, nýbrž toto místo i pojmenovávají zástupným označením obecného významu. Jde tedy o analogii označení osoby jako „on“ namísto vyřčení jejího jména, funkce, role apod.

⁸³ Petr 1987: 190.

gující jako samostatná JM (附近有没有邮局? *fùjìn yǒu méi yǒu yóujú?*), termín *záložka* pak bude označovat jejich postpoziciční napojení na jiný substantivní výraz (他住在学校附近 *tā zhùzai xuéxiào fùjìn*), který do češtiny překládáme pomocí předložkového pádu.

Lokativa nemohou nést deiktické nebo kvantitativní bližší určení (*这个上面 *zhègè shàngmian*), což je gramaticky přibližuje našim prostorovým příslovcím, na rozdíl od nich však mohou být blíže určeny atributivně jiným substantivem (柜子的上面 *guizi de shàngmian*), což naopak svědčí o jejich substantivním charakteru. Pokud v takovém spojení chybí atributivní ukazatel (柜子上面 *guizi shàngmian*), nejedná se pak již o lokativum, nýbrž o záložku.⁸⁴

Lokativa, nenesou plný význam konkrétního umístění, nýbrž vyjadřují pouze jeho relační aspekt, proto je jich často užíváno jako prostředku textové koheze a koherence, tj. plní funkci konexní a koreferenční, např.:

串过几个铺子，可是里边儿都没有我所要的东西。

chuàngo jǐ-ge-pūz, ke³shi lǐbianr dōu-mei-yǒu wo-suo₃-yào--d-dōngxi. (1066.2)

Lokativa lze stejně jako záložky dělit na jednoslabičná a dvouslabičná. Užití prvně jmenovaných se však až na výjimky⁸⁵ omezuje na slova jako 下 *xià*, 上 *shàng*, 前 *qián*, 左 *zuǒ*, 右 *yòu* ve spojení s určitými prepozicičními slovesy v pozici určení místa mezi podmětem a přísudkem:

我从高处往下看不会晕。

wǒ-cong-gāochù wang-xià-kàn, bú-hui-yùn. (999.1)

Nabízejí se i jiné možnosti, jak třídu lokativ detailněji členit. Tak třeba z hlediska slovtvorného lze rozlišovat slova tvořená systematickým způsobem přidáním přípon 面 *-mian*, 边 *-bian* a 头 *-tou* k jednoslabičným záložkám na jedné straně, a slova s jinou strukturou (např. 中间 *zhōngjiān*, 周围 *zhōuwéi*) na straně druhé. Jako opodstatněnější se ovšem jeví funkční diferenciaci lokativ na slova schopná vystupovat v pozici záložky, kterých je většina, a slova, jež takovou schopnost nemají, např. 别处 *biéchù*:

⁸⁴ Kromě ne/přítomnosti atributivního slove, která stejný lokativní výraz v obou spojeních řadí do odlišných kategorií JM, existuje mezi oběma typy spojení zpravidla i významový rozdíl, jehož podstata ovšem vyžaduje důkladnější sémantickou analýzu užití konkrétních výrazů. V případě tvarů odpovídajících lokativním zájmenům podobné dvojí užití stejného výrazu není možné (ve spojení s blíže určujícím substantivem vždy vystupují bez atributivního slove, tj. jako záložka), což je dalším, tentokrát gramatickým důvodem, proč je namísto koncepčně je odlišit od lokativ.

⁸⁵ Např. ustálené fráze a přísloví typu 上有天堂，下有苏杭 *shàng yǒu tiāntáng, xià yǒu sū-háng* (Chao 1968: 520–531).

求您还是到别处去看看吧

qiú-nín hái shì dào bié-chu-qu kàn-kan-ba (1067.4)

Toto slovo stojí na pomezí mezi lokativy a pojmenováními míst (B). Pro jeho zařazení mezi první jmenované ovšem svědčí nejen jeho „adverbiální“ sémantika („jinde“), ale i nemožnost opatřit jej záložkou.

Strukturně podobným je slovo 到处 *dàochù* („všude, kdekoli“):

这个人交际很广，到处都有他的朋友。

zhè-ge-rén, jiāoji hén-guǎng, dào-chu dōu-you tā¹-d-pé-ngyou. (892.6)

Zatímco ve slovníku Jaromíra Vochaly⁸⁶ a v publikaci 《现代汉语八百词》 *Xiàndài hànyǔ bābǎi cí*⁸⁷ tento výraz figuruje jako příslovce, v rejstříku *UčebS* je uvedeno jako JM. Z funkčního hlediska je třeba přiznat mu v zásadě substantivní charakter, neboť může vystupovat jako lokativní podmět, jak dokazuje i uvedená věta z korpusu. V jiných případech toto slovo stojí za jiným JM v roli lokativního podmětu a tvoří jakýsi jeho „adverbiální“ doplněk, jak je tomu např. ve větě 店内店外到处挂满了灯笼 *diànnèi diànwài dào-chù guà mǎn le dēnglóng*.⁸⁸ Toto slovo tedy představuje jedno z nezávažnějších dilemat v otázce slovnědruhového zařazení, neboť vykazuje jak znaky příslovce, tak JM třídy lokativ a pojmenování míst.

E. Záložková vazba

Zatímco všechny dosud zmíněné kategorie JM zahrnují relativně omezený (u lokativních zájmen dokonce velmi omezený) okruh jazykových jednotek, v případě poslední třídy je tomu jinak. Jako její zástupce může vystupovat téměř jakýkoli substantivní výraz nesoucí byť jen nepatrný odstín prostorové sémantiky ve spojení se záložkou⁸⁹, která mu propůjčuje charakter JM. Dragunovův termín *substantivně-záložkový komplex* dobře vystihuje syntagmatický, nikoli lexikální charakter celého lokativně-substantivního výrazu. Zároveň poukazuje i na fakt, že tento výraz představuje celek, který nemůže postrádat ani jeden ze svých komponentů, pokud má plnit svou funkci. Tou je vyjádření relativního umístění vůči (případně v rámci) věci označené substantivem stojícím v pozici členu blíže určujícího záložku. Vzhledem k tomu, že zde jde o funkční ekvivalent předložkové vazby v západních jazycích, bude nicméně vhodnější tento strukturní typ JM označovat termínem *záložková vazba*.

⁸⁶ Vochala 2007: 83.

⁸⁷ Lü 1999: 152.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Počet záložek v čínštině je ovšem již značně omezený podobně jako počet předložek v angličtině či češtině.

Předložky v češtině představují nezákladní slovní druh, tvořené funkčně i sémanticky nesamostatnými morfémovými útvary, které se těsně váží na pád substantiva.⁹⁰ Záložky v čínštině taktéž disponují vlastní slovnědruhovou identitou, respektive funkční charakteristikou (výslovně jim ji přiznává Zhu v podobě slovního druhu 方位词 *fāngwèicí*, dále i Zhao a Švarný), ta je ovšem substantivního charakteru, lze ji tedy považovat za specifickou subkategorii jedné ze základních funkčních charakteristik. Otázku gramatické podstaty záložky ovšem komplikuje fakt, že ačkoli se ze syntaktické perspektivy jedná o synsémantickou (vázanou) jednotku, představuje hlavní (blíže určovaný) člen lokativního výrazu. To je zřejmě důvod, proč většina srovnávaných autorů považuje záložku z morfologického hlediska za samostatné slovo, a to i přes zápis jednoslabičné záložky v transkripci spolu s určujícím substantivem.⁹¹ V práci *Chinese Syntactic Grammar*, jejímž autorem je Jian Kang Loar, naopak čteme, že spojení dvou substantivních prvků, kde na prvním místě vystupuje obecné podstatné jméno jako označení celku a na druhém (dvouslabičná) záložka jako specifikace části tohoto celku je třeba chápat jako těsné a považovat jej za kompozitum.⁹² Řešení otázky, zda je záložka slovem, či nikoli, zde nicméně můžeme ponechat stranou. Postačí konstatování, že jednoslabičná i dvouslabičná⁹³ záložka představuje z funkčního hlediska nesamostatný element záložkové vazby, tj. výrazu s funkční charakteristikou JM.

Počet jednotek vystupujících v čínštině ve funkci **jednoslabičné záložky** je značně omezený. V korpusu se jich objevuje celkem 9, z nichž 里 *lǐ* a atónická báze 上 *shàng* vládnou významně vyšším kolokačním potenciálem oproti ostatním.⁹⁴ Zajímavé je zjištění týkající se prozodických parametrů záložky 里 *lǐ*, u níž znatelně převažuje tónická, ve většině případů dokonce plně tónická realizace, pokud se záložková vazba nachází v čele věty, tedy v pozici lokativního podmětu.⁹⁵ V ostatních pozicích naopak převažuje atónická výslovnost. Vysvětlení tohoto jevu může spočívat ve faktu, že zatímco v jiných pozicích typických pro JM (preverbální *určení místa* a postverbální *lokativní předmět*) je jmenný výraz většinou opatřen ještě dalším elementem ukazujícím na jeho lokativní funkci, tj. *prepozičním* či *postpozičním slovesem*⁹⁶, v případě JM v iniciální větné pozici takový prvek zpravidla chybí. Záložka zde tedy předsta-

⁹⁰ Petr 1987: 197.

⁹¹ S výjimkou J. Vochaly, který zapisuje i jednoslabičnou záložku odděleně. Naopak Zhao Yuanren volí zápis spolu s předcházejícím substantivem i v případě záložky dvouslabičné.

⁹² Loar 2011: 100. S tím částečně koresponduje i pojetí Zhao Yuanrena, srov. Chao 1968: 621.

⁹³ Jak již bylo konstatováno výše, slova typu 上面 *shàngmian*, 左边 *zuǒbian* mohou vystupovat jako autosémantická JM třídy lokativ i jako synsémantické dvouslabičné záložky.

⁹⁴ Z celkového počtu 97 je záložka 里 *lǐ* v korpusu zastoupena 46 výskyty (47,5 %), 上 *shàng* se objevuje v 37 případech (38 %). Více než jeden výskyt je pak zaznamenán již jen u záložek 内 *nèi* a 中 *zhōng*.

⁹⁵ 90,5 % výskytů záložky 里 *lǐ* v této syntaktické pozici nese alespoň oslabený tón, z toho 58 % tón plný.

⁹⁶ Viz Švarný 2004: 78–82, 114–115, 119–120.

vuje jediný ukazatel lokativního významu jmenného výrazu, proto zpravidla nebývá prozodicky opomenuta jako pouhý formální prvek.⁹⁷ Srov.:

屋子里乱得很。

wūzǐlǐ **luàn**-d-hěn. (986.1)

/lokativní podmět/

吃完了梨，把核儿包在纸里。

chīwánle-**lǐ**, ba-hér bāo-zai-**zhǐ**li. (987.3)

/lokativní předmět/

Poněkud problematický je morfologický charakter báze 边(儿) *biān(r)*, která vystupuje v atónické podobě v lokativech (potažmo dvouslabičných záložkách) a v lokativních zájmenech jako jakýsi sufiz bázi fungujících jako jednoslabičné záložky nebo ukazovacích zájmen. Často se však vyskytuje ve spojení s jednoslabičnými obecnými podstatnými jmény se sémantikou místa, u kterých indikuje umístění na jejich okraji a plní tak roli odpovídající záložce:

我在海边儿典了一处别墅

wo³-zai-hǎibiānr, diǎnle-yi-chu⁴ bié**shù** (1019.11)

Výraz 海边 *hǎibiān* je v mnoha slovnících považován za svébytné substantivum. Např. Ošanin jej překládá jako „břeh moře, pobřeží“.⁹⁸ Nabízí se tedy interpretace, že báze 边(儿) *biān(r)* zde představuje slootovorný element s významem „okraj“. V takovém případě by bylo celý výraz třeba zařadit do kategorie konkrétních pojmenování místa (B.II).⁹⁹ Na druhou stranu ovšem nacházíme značnou strukturní, funkční i sémantickou korespondenci mezi výrazy 海上 *hǎishang* („na moři“) a 海边 *hǎibiān* („u moře“).¹⁰⁰ Pokud tedy odmítneme považovat podobné výrazy za lexikalizované, můžeme konstatovat existenci záložky 边(儿) *biān(r)* gramaticky příbuzné lokativnímu sufizu, jejímž specifíkem je, že se pojí pouze s relativně omezeným množstvím jednoslabičných výrazů spadajících do jistého sémantického pole.

Charakteristickou vlastností jednoslabičných záložek oproti dvojslabičným je schopnost běžně vystupovat společně s jednoslabičným substantivním výrazem, který za normálních okolností jako samostatné slovo nefunguje, např. 屋里 *wūlǐ*, 城里 *chénglǐ*, 窗外 *chuāngwài*. Plné tvary těchto substantiv se pak z rytmických důvodů často pojí spíše s odpovídající dvouslabičnou záložkou.

⁹⁷ Takové vysvětlení je ovšem pouze hypotetické a jeho logiku do značné míry narušuje otázka, proč se stejným způsobem nechová i záložka 上 *shang*.

⁹⁸ Ošanin 1984: III/582.

⁹⁹ Jednalo by se o stejnou strukturu jako v případě slova 山顶 *shāndǐng*, kdy je bližší určení součástí lexikálního tvaru.

¹⁰⁰ V korpusu lze nalézt i další případy, kdy se připojením prvku 边(儿) *biān(r)* k obecnému substantivu systematicky tvoří výrazy s charakterem JM: 岸边儿 *ànbīānr*, 河边儿 *hébīānr*.

V korpusu bylo identifikováno 13 různých **dvouslabičných záložek**, z nichž nejčastější výskyt vykazuje 之间 *zhījian* (21,5%)¹⁰¹, vyjadřující umístění či vztah mezi dvěma, případně více objekty. V této záložce stejně jako v záložce 之内 *zhīnèi* stojí na prvním místě archaický a knižní ekvivalent atributivního ukazatele 的 *de*. To je mimo jiné příčinou faktu, že tyto tvary potřebují být vždy prepozičně určeny jiným substantivním výrazem, tzn. na rozdíl od většiny ostatních dvouslabičných záložek nemohou vystupovat samostatně jako *lokativa*. Srov.:

母子之间就有了一层隔膜

mǔzǐ-zhī-jīān, jiū-yǒule-yī-céng gémó² (990.4)

划分在你们的计划之内

huàfēn-zai-nǐ³mén-d jīhuà-zhī-nèi (968.7)¹⁰²

Z ne zcela obvyklých tvarů záložkové vazby s dvouslabičnou záložkou stojí konečně za zmínku následující věta z korpusu:

这里面一定有人舞弊，不然不会有这样的结果。

zhè-lǐmian, yí⁴díng yǒu-rén² wǔ⁵bǐ, bùrán bú⁶-hui-you³ zhè-yang-d jiégùo. (957.6)

Výraz v pozici lokativního podmětu je z gramatického hlediska v pořádku, neboť ukazovací zájmeno je substantivního charakteru, může tedy vystupovat jako první člen záložkové vazby.¹⁰³ Pouhé lokativní zájmeno 这里 *zhèlǐ* / 这儿 *zhèr* by v tomto případě dostatečně nevystihovalo nuance sdělení, které by v češtině bylo možné vyjádřit dvěma po sobě následujícími místními adverbii („tady uvnitř“). Tento jev lze tedy interpretovat jako elipsu komponentu 里 *lǐ* u lokativního zájmena 这里 *zhèlǐ*

¹⁰¹ Dalšími relativně frekventovanými dvouslabičnými záložkami v korpusu byly 周围 *zhōuwéi* (18%) a 底下 *dǐxia* (14%). Ze záložek tvořených typickým způsobem, tedy přidáním jednoho ze standardních atónických sufixů k záložce jednoslabičné, se v korpusu vyskytly výrazy 里面 *lǐmian*, 前面 *qiánmian*, 外面 *wàimian* (celkem 18%). Všechna uvedená slova mohou vystupovat i jako autosémantická lokativa. V korpusu jsou zastoupeny i záložky, které v samostatném užití představují zájmena místa, tj. výrazy 这里 *zhèlǐ* a 那里 *nàlǐ* (celkem 11%). V tomto ohledu je třeba zmínit i jeden výskyt záložky 这儿 *zhèr*, kterou z formálních důvodů řadíme mezi jednoslabičné záložky, ačkoli představuje v zásadě jen fonetickou variantu výrazu 这里 *zhèlǐ*.

¹⁰² Všimněme si, že O. Švarný v *UčebS* zapisuje v transkripci obě složky těchto odděleně. První báze představuje atributivní ukazatel přejatý z archaického jazyka, čemuž odpovídá i jeho atónická realizace. Švarný zřejmě pokládá tyto tvary za klasická atributivně-determinativní syntagma. V současném jazyce však spojení obou bází běžně funguje jako lexikalizovaná dvouslabičná záložka, proto je namístě spíše jejich zápis jakožto jednoho slova. Takovou praxi aplikuje i gramatická příručka *Xiàndài hànyǔ bābái cí*, která obě slova označuje za 方位词 *fāngwèicí* (Lü 1999: 674-675).

¹⁰³ Morfologická struktura lokativního zájmena 这里 *zhèlǐ* ostatně odpovídá syntagmatické struktuře záložkové vazby.

s významem „tady“, který je nahrazen dvouslabičnou záložkou 里面 *limian*, jež nese zpřesňující lokativní význam „uvnitř“.

Závěr

Předchozí stránky byly pokusem o komplexní uchopení problematiky gramatické podstaty a vnitřního členění kategorie jmen místa, která nemá v západních jazycích svůj přímý protějšek. Obecně lingvistické nástroje jsou proto k jejímu prozkoumání použitelné jen ve velmi omezené míře a teoretické poznatky o ní existují pouze v pracích badatelů v oblasti gramatiky čínského jazyka. Jakousi odrazovou platformou na cestě k taxativní typologii této kategorie bylo tedy studium pojetí problematiky jmen místa v koncepcích několika autorit v tomto oboru a jejich komparace. Výsledkem je identifikaci pěti základních subkategorií JM, které pokrývají kompletní spektrum těchto výrazů.

Navržená syntetická typologie představuje jeden z možných přístupů k otázce detailnější kategorizace JM, pro něž je určující funkční hledisko, tedy fakt, že se daný výraz ve větě chová jako JM, společně s dalšími faktory, mezi které patří zejména schopnost pojit se s dalšími syntagmatickými elementy. Tak například v otázce subtilnějšího členění typů lokativních výrazů odpovídající našim substantivům (kategorie A a B v tab. 1) hraje naprosto zásadní roli jejich schopnost přijímat bližší určení. Pro vzájemné rozlišení tříd výrazů, jež do češtiny překládáme adverbii (B, C), je rozhodující jejich schopnost plnit zastupující funkci, zatímco rozdíl mezi lokativy a tvarově identickými záložkami spočívá v jejich autosémantickém, respektive synsémantickém charakteru. Preference funkčního hlediska před sémantickým konečně vedlo k jednoznačnému odmítnutí adverbialního charakteru jmen místa.

Ambicí tohoto článku nebylo zaujmout roli vyčerpávající přehledové studie na téma vyjadřování místních obsahů v čínštině, a to zejména vzhledem k absenci detailnější analýzy specifických syntaktických funkcí jmen místa, která se nabízí jako logické pokračování dosavadního zkoumání této problematiky. Text však poskytuje určité nástroje k usnadnění identifikace konkrétních výrazů jako jazykových jednotek s funkční charakteristikou jméno místa a k pochopení jemnějších nuancí jejich fungování.

Literatura

- CHAO Yuen Ren: *A Grammar of Spoken Chinese*. Berkeley, Los Angeles 1968.
- DRAGUNOV, Alexandr Alexandrovič: *Issledovanija po grammatike sovremennogo kitajskogo jazyka I, Časti reči*. Moskva 1952.
- DRAGUNOV, Alexandr Alexandrovič: *Grammatičeskaja sistéma sovremennogo kitajskogo razgovornogo jazyka*. Leningrad 1962.
- LOAR, Jian Kang: *Chinese Syntactic Grammar: Functional and Conceptual Principles*. New York 2011.
- LOTKO, Edvard: *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc 2003.

- Lǚ Shuxiang 吕叔湘 et al.: *Xiandai hanyu babai ci* 《现代汉语八百词》 *Osm set slov moderní čínštiny*. Beijing 1999.
- OŠANIN, Ilja Michailovič a kol.: *Bolšoj kitajsko-russkij slovar'*. Moskva 1984, 4 sv.
- PETR, Jan, Miroslav Komárek, Jan Kořenský, Jarmila Veselková a kol.: *Mluvnice češtiny. 2, Tvarosloví*. Praha 1986.
- ŠVARNÝ, Oldřich: *Učební slovník jazyka čínského*. Olomouc 1998–2000, 4 sv.
- ŠVARNÝ, Oldřich a David Uher: *Hovorová čínština: Úvod do studia hovorové čínštiny*. Olomouc 2001.
- ŠVARNÝ, Oldřich a David Uher: *Prozodická gramatika čínštiny*. Olomouc 2014.
- VOCHALA, Jaromír a Žu-čen Vochalová: *Základní kurs současné čínštiny*. Praha 1988.
- VOCHALA, Jaromír: *Čínsko-český česko-čínský slovník*. Voznice 2007.
- ZHAO Yuanren 赵元任: *Hanyu kouyu yufa* 《汉语口语语法》 *Gramatika moderní hovorové čínštiny*. Beijing 1979.
- ZHU Dexi 朱德熙: *Yufa jiangyi* 《语法讲义》 *Přednášky o gramatice*, In: Zhu Dexi Wenji, di yi juan 《朱德熙文集, 第一卷》 *Sebrané práce Zhu Dexiho*, sv. 1. Beijing 1979.

Synthetic typology of place nouns in Chinese

Compared with Western languages, expressing location in Modern Standard Chinese may be designated as “grammatically exotic”. There is a specific part of speech in Chinese, used for this purpose, called *place words* or *place nouns*. While Western languages employ either adverbs of place or phrases consisting of a preposition and a noun, certain types of Chinese *place words* combine morphological properties of both nouns and adverbs, but all of them are substantives in principle. This article is a response to the absence of a clear definition and an exhaustive categorization of this very diverse group of language units. To begin with, various existing theoretical approaches to the aforementioned part of speech were subjected to a comparative analysis. The comparison covered the works of O. Švarný, J. Vochala, A. A. Dragunov, Zhu Dexi and Y. R. Chao. Subsequently, since the approach to the categorization of *place nouns* varies from one theorist to another, it was necessary to construct a new, synthetic classification and to introduce several new terms and concepts. As a result, an enumerative typology of *place nouns* has been constructed and five basic classes of *place nouns* have been identified with respect to their structural, semantic, and above all functional features.

Key Words: *Contemporary Chinese, grammar, part of speech, noun, place noun / place word, postposition*

Contact: Mgr. Václav Štefek, Katedra asijských studií, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Křížkovského 14, 771 80 Olomouc, vaclav.stefek01@upol.cz

他用盡力量跳進江裡，愛國詩人帶著楚國的乾淨土地，很快沉了下去，這天是五月初五。

Když pak zcela vyčerpán skočil do řeky, básník, který tolik miloval svou vlast,
s nepošpiněnou prstí Jižního království v rukou rychle klesl ke dnu. Stalo se tak
pátého dne pátého lunárního měsíce.

JÜ TIEN-ŽUNG: MŮJ OTEC BYL LUMP

přeložil Viktor Michalík

1.

Můj otec umírá.

Dozvěděl jsem se to z telegramu od tety Süe. Uvolnil jsem se ze školy, sedl jsem na vlak a vyrazil domů. Jakmile jsem vystoupil z vlaku, uviděl jsem svého nejmladšího bratra Kao Janga, jak stojí na peróně a kouká, jako by pohrdal celým světem. Když mne uviděl, jen pokývl hlavou, vzal mé zavazadlo a vydal se k parkovišti. Teprve až jsme došli k jeho bílému BMW, utrousil: „Ten otec je ale..., pokudikáté už umírá.“

Následoval jsem nejmladšího bratra až do otcova pokoje v nemocnici. Bylo tam hodně lidí. Teta Süe a můj mladší bratr byli u postele nemocného a dívali se na mne smutnými očima. Otec ležící na posteli již ztratil vědomí, oči zavřené, ostrá černá obočí stále vypadala majestátně, jen jeho opuchlá tvář působila nepřírozně. Zdravotnický personál byl zaneprázdněný, i když jim víc než komukoli bylo zřejmé, že ten spěch již nemá velký význam, že i přes zbytečné pokusy o záchranu čekají na nevyhnutný konec.

Teta Süe nás tři bratry zavolala ven do sesterského pokoje a řekla mi, že otci se dostalo nejlepší zdravotní péče ve městě. Plně jsem věřil sdělení tety Süe, které znělo trochu holedbavě. Nejen proto, že byl otec nejvýše postaveným místním představitelem, ale hlavně proto, že jeho mladší syn Kao Ping byl výkonným místostarostou a o jeho nejmladším synovi Kao Jangovi se vědělo, že je multimilionářem. Já, nejstarší syn, knihomol, bych rozhodně nebyl důvodem k tomu, aby se otci dostalo takového zacházení.

Teta Süe velmi sebevědomě zařizovala otcův pohřeb. Byla sice o rok mladší než já, ale protože byla třetí otcovou manželkou, souhlasili jsme s tím, že se o to postará. Teta Süe nařídila Kao Pingovi, aby s představiteli městského výboru strany domluvil smuteční projev a formát obřadu. Kao Jang dostal za úkol informovat příbuzné a známé a starat se o každodenní záležitosti. Já jsem měl připravit projev nás pozůstalých, vyjádřit úctu příbuzných, zármutek a ocenění. Abych splnil tento úkol od tety Süe, musel jsem si probrat otcův předčasně ukončený život, popřemýšlet, jakým byl otec v myslích svých blízkých. To byl problém, o kterém jsem posledních několik desítek let nejvíce odmítal přemýšlet. Avšak poté, co jsem začal stejně jako při vědeckém výzkumu analyzovat tu jeho starou historii, zjistil jsem, že i když byl otcův život komplikovaný a opředený legendami, v zásadě je možné jej rozdělit na tři etapy, jejichž významnými mezníky byly tři ženy. Těmito ženami byly jeho žena a moje matka, otcova milénka teta Kao a jeho nynější manželka teta Süe. Když jsem na to přišel, velmi mne to vzrušilo.

2.

Příběh otce a mé matky se odehrál v mém rodišti, malé vesničce rodiny Jü¹ na jihu provincie Chu-nan, nacházející se na periferii města Jung-čou nazývané Chuang-ša-tchang. Jung-čou proslulo díky Pojednání o lovcích hadů, napsaném jedním známým učencem. Co se toho týče, žil jsem zde dvanáct let, ale jen zřídka jsem tu uviděl hada, o člověku specializujícím se na lov hadů ani nemluvě.

Otec se narodil přibližně v květnu 1921, přesný rok jsem nebyl s to zjistit. Otcovy osobní dotazníky se totiž v datu narození dost lišily. V době kdy šlo o doložení kvalifikace, napsal si otec datum narození květen 1916; když se omlazovaly vedoucí kádry, noviny uváděly, že se narodil v květnu 1926. Byl zde tedy rozdíl deseti let. Vezmeme-li průměr, odpovídá to roku 1921.

Říká se, že otec mého otce, tedy můj dědeček, studoval v Čchang-ša, hlavním městě provincie a později se stal poměrně bohatým a úspěšným pánem, jehož si sousedé považovali. Otec byl dědečkovým jediným potomkem, dědeček byl jediným synem pradědečka, takže v otcově rodině se po tři generace rodili pouze jedináčci. Babička měla otce až ve třiceti, a proto si jej považovala jako „perly na dlani“. Avšak když bylo otci šestnáct let, jeho otec a matka jeden po druhém zemřeli a otec se stal sirotkem.

Otec se vlastně nikdy nemusel starat o rodinné záležitosti. Protože byl jediným dítětem, až do deseti let pobýval vždy a všude s matkou a teprve v deseti letech nastoupil do vesnické školy. Když osiřel, zůstalo mu přes čtyřicet akrů půdy a dům se skoro dvaceti pokoji. Samozřejmě, že konkrétní věci zastali najatí zaměstnanci. Kdyby otec později kvůli hazardu nepřišel o celý rodinný majetek, byl by po osvobození považován za statkáře a navíc i za upíra, který od svých šestnácti let začal vykořisťovat pracující lid.

Otec se stal hazardním hráčem půl roku po smrti rodičů. Tedy v zimě toho roku, kdy mu táhlo na sedmnáct. Začalo to tak, že jej jeho vzdálený bratranec Jü Čchao-lung vzal s sebou zahrát si tamní populární sázkovou hru. Sázeli, jedli, pili a postupně začali přímo hrát o peníze. Čím dál o víc, čím více hrál, tím víc se mu chtělo hrát. Přibližně během dvou let otec kompletně prohrál zděděných čtyřicet akrů půdy a téměř dvacetipokojový dům. Polovinu z toho získal jeho bratranec Jü Čchao-lung. Když se Jü Čchao-lung přistěhoval do domova našich předků, otec se s pláčem zabydlel v přebytečné stáji Jüovy rodiny. Od té doby se otec, který měl vychozených šest let školy, stal nejneoblíbenějším člověkem ve vesnici. Komu v domě něco zmizelo, tomu přišlo první na mysl, že to byl otec. Vesničané začali zapomínat, jak se otec jmenuje, všichni mu říkali výběrcí. Kradl, kde se dalo a takto přežíval ty krušné časy. Naštěstí tehdy japonští ďáblové také často rabovali vesnici, a tak lidé kolem činů výběrcího nedělali přílišný rozruch.

Když bylo otci dvacet tři let, byl stále ještě svobodný. Tehdy bylo zvykem uzavírat sňatky brzy, byl-li někdo ve třidvaceti ještě svobodný, vypovídalo to hodně o jeho charakteru a rodinných poměrech. Ale tělesné potřeby v dospívání byly stejné

¹ V Číně v minulosti vzniklo mnoho vesnic, jejichž obyvatelé měli společné předky, patřili k jedné rodině/klanu. Většina obyvatel měla tedy stejné příjmení, např. Jü, Li, Čang apod.

u chudých i bohatých. Když neměl peníze na sázení, potuloval se po vesnici jako býk v říji. Zvláště za temných tichých nocí jej hormony vyháněly, aby se jako noční pták vydal naslouchat pod okny domů. To se stalo největší obavou vesničanů. Všichni varovali své dcery a manželky, aby si daly velký pozor a v žádném případě si nevšímalý výběřčího; nejlépe pak, aby se mu když jej spatří zdaleka vyhnuly, jinak se jim může něco stát. Ve skutečnosti však otec před žádnou ženou nic přehnaného neprovedl. Avšak lidé z vesnice se při nočních manželských aktech již neodvažovali oddávat se jim tak přirozeně, jako dříve. Říkalo se dokonce, že se někdo ze strachu, že výběřčí naslouchá pod oknem, stal impotentem. Po mnoha letech, když jsem se už jako vědecký pracovník věnoval analýze demografických změn místní vesnické populace v tomto období, zjistil jsem, že doba dvacátého až triadvacátého roku věku mého otce je zároveň obdobím nejnižší porodnosti ve vesnici rodiny Jü. Protože jsem neobjevil jiný důvod, dospěl jsem k názoru, že to má přímou souvislost s otcovým nasloucháním pod okny.

Jak je vidět, otcovo chování vážně ovlivnilo porodnost a rozvoj vesnice rodiny Jü. Nejhorší bylo, že si vesničané uvědomovali existenci tohoto nebezpečí a jak ubíhaly dny a měsíce, pocit krize se šířil vesnicí a stále více skličoval jejich duše. Až konečně jednoho dne bez předchozí dohody, a přesto vedeni stejnou myšlenkou, vesničané vyhledali tehdy již ve vesnici nejbohatšího Jü Čchao-lunga, aby se s ním poradili, jak vyřešit problém s výběřčím. I když někteří hájili názor, že je záležitost nutno vyřídit soudně, rmoutilo je, že fakticky nebylo „věcí“, kterou by mohli oznámit, ani důkazů, jež by mohli předložit. Nakonec vesničanům nezbylo, než souhlasit s tím, že výběřčímu najdou ženu a pronajmou mu dva akry půdy z vesnických polností, aby měl z čeho žít a živit rodinu.

A tak se vesničané pustili do díla a všude hledali ženy, které se nemohly provdat, nebo ty vdané, které ovdověly. Lze si však představit, že v okruhu deseti mil neměli šanci uspět. Někteří dokonce na námluvy přišedším vesničanům hrubě vynadali a prohlásili, že raději zemřou, než by svou dceru provdali za výběřčího.

Když už zoufalí vesničané nevěděli kudy kam, přišly jednoho dne do vsi dvě žebračky původem z Che-nanu, matka a dcera. Náhoda tomu navíc chtěla, že jakmile ty dvě do ní vstoupily, matka padla k zemi.

Teprve v momentě, kdy vesničané uslyšeli dceřin nářek, zjistili, že stará žebračka umřela. A tak vesničané zavolali Jü Čchao-lunga. Jü Čchao-lung se ani nepodíval na zemřelou matku, ale dlouho pozoroval tu obyčejně až trochu ošklivě vypadající, asi patnácti šestnáctiletou, avšak strašně vychrtlou dívku, která byla zlomena žalem, ale už neměla sílu plakat. Jemně a s velkou účastí položil dívce pár otázek. Když se Jü Čchao-lung dozvěděl, že dívčin otec a bratři zemřeli již v prvních letech japonské okupace a matka, se kterou společně přežívali, zemřela hladem zde, tisíce mil daleko od domova, zaradoval se. Hned nakázal, aby vytáhli mého otce zpoza hráčského stolu a přivedli jej. Otec byl původně našťvaný, že neměl peníze do hry a mohl jen přihlížet, jakmile však uslyšel, že mu tuto dívku chtějí dát za ženu, radostně nazval Čchao-lunga starším bratrem. Jü Čchao-lung poručil vesničanům, aby dívčinu matku pohřbili na louce za vsí, přivolal posluhu, aby přinesla pár sezamových plack a pak

byla dívka odvedena do stáje, kterou měl otec propůjčenou k bydlení. Tato dívka, u níž se členové rodiny Jü ani nestarali, jak se jmenuje, byla moje matka.

Otec z mé matky učinil ženu, když s pláčem hltala sezamové placky. Můžete si představit, že žena, které právě zemřela matka a sama div neumřela hladu, měla zcela jinou představu o touze po jídle a potřebě sexu. Co se ale týče zdravého muže, který se ve svých třiaadvaceti ještě nepřiblížil k ženě, pro toho zase bylo hrozné mít konečně ženu, která mu patří, a ještě muset čekat. A tak když si matka černými špinavými rukami cpala do úst tu sezamovou placku, stáhnul z ní otec její krátké chatrné kalhoty a vrhl se na ni, jako když tygr skáče z hory. Během otcových neko-nečných pohybů se má matka tiše rozplakala, možná si vzpomněla na svou právě zesnulou mámu, možná proto, že jí otec svou hrubostí způsobil bolest, když tělo posíleno potravou opět začalo vnímat. Matčin pláč přivedl již plně uspokojeného otce k zuřivosti, prudkým pohybem si natáhl kalhoty, kopl matku do krvácejícího rozkroku a hlasitě řekl: „Kurvafix, najíst dostala, matku jí pohřbili, a když mě má potěšit, tak se rozbrečí. Do prdele s pláčem.“ Dořekl, otočil se a odešel; netřeba do-dávat, že k hracím stolům sledovat sázky.

Od té doby, co měl vlastní ženu, nikdo už nezahlédl postavu mého otce, která by se za temných nocí potulovala po vesnici. Když měl otec peníze, byl za karetním stolem, když peníze neměl, trápil tu ženu, jež mu patřila. A tak se z jeho stáje často ozývalo bítí, nadávky a ženský žalostný pláč. Vesničané byli ještě celkem slušní; po-každé když viděli, jak moje matka, zbitá k nepoznání, pracuje na těch pronajatých dvou akrech, zahryzalo je svědomí. „Ach, ta žena má těžký život.“ To však byla pouze slova, ve skrytu duše se tajně veselili, že se už kvůli tomu bujnému býkovi nemusí obávat o vlastní ženy.

Jenže vesničané nakonec seznali, že jejich zbožné přání se nevyplnilo. Otec sice již nechodil obtěžovat jejich ženy, když jej ovládly hormony, to však neznamenal, že by nechal na pokoji jejich majetek, když potřeboval peníze na hazard. Když otec mé matce udělal břicho, tedy když mne nosila již sedmý měsíc, udála se ta největší, nejvážnější věc od doby, co vesnice rodiny Jü začala vést obecní kroniku.

Přihodilo se to celkem jednoduše. Otec hrál ve vedlejší vesnici a dlužil peníze, proto byl i přes odpor odveden od hracího stolu a nezbylo mu, než se vydat k do-movu alespoň potrápít ženu. Když ale procházel kolem původního sídla své rodiny, které bylo nyní v majetku jeho vzdáleného bratrance Jü Čchao-lunga, vzedmula se v něm vlna nenávisti. Pln zloby obratně přešel zeď, vplížil se do knihovny a jako by si bral ze svého, popadl několik cenných váz. Když už chtěl odejít, byl přistižen bratrancovou vedlejší manželkou. Tato drobná žena nemohla usnout, protože byla rozmrzlá, že se jí této noci, jež měla patřit jí, nedostalo uspokojení. A tak se i přes chlad noci vypravila nahlédnout do oken dvou dalších vedlejších manželek, aby zjistila, kdo ze si to uzurpoval noc, která měla být její a mohla si druhého dne postě-žovat první dámě. Jakmile však vyšla z pokoje, přistihla mého otce jako by uviděla ducha a bezděčně vykřikla. Ten výkřik otce šokoval, vyděšeně stál uprostřed dvora jako smyslů zbavený. Ani poté, co jej Jü Čchang-lung a jeho lidé ztloukli holemi a svázaného jako balík odtáhli do sálu předků rodiny Jü, se neprobral k vědomí.

Když se vesničané pustili do hádky, zda otce předají soudu nebo jej potrestají podle rodových zvyklostí, přišla má matka, zakrývající si břicho. Tato žena nemající jméno a zřídka hovořící v přítomnosti obyvatel vesnice opět nevydala hlásku, poklekla na zem a před každým vesničanem pobila hlavou. Pohled na její postavu přiměl Jü Čchao-lunga, aby řekl: „Pro tentokrát to necháme, pustíme ho, jestli to ale udělá příště zas, tak toho psa zabiju.“

Historie již prokázala, že se statkář Jü Čchao-lung dopustil smrtelné chyby, nejen, že nemohl zabít toho psa, ale že to byl nakonec on, kdo jej poslal na onen svět.

Otec, kterého mezitím rozvázali, se tiše s matkou vrátil do stáje. Poté, co mu matka slanou vodou omyla rány od bití, chvíli tiše seděl a v očích se mu objevil vražedný pohled. Vzal si z domu poloprázdnou krabičku zápalek, nic neřekl, dokonce se na matku ani nepodíval, vyšel ze stáje a zmizel v temné noci. Zanedlouho začaly z knihovny Jü Čchao-lunga, tedy z knihovny, kterou vybudoval otcův otec, šlehat plameny.

Byl to tehdy velikánský oheň. Takový rodina Jü nepamatovala od doby, co se usadila v Chuang-ša-tchangu. Půl oblohy nad vesnicí rodiny Jü rozpálil do ruda. Kdyby jej vesničané neuhasili, spálil by oblohu celou. Později, když se otec stal vysokým komunistickým úředníkem, vyprávěl si vesničané zkazky, že když vypukl ten požár, vzlétl k obloze ohnivý drak. Tím drakem byl otec a ten oheň spálil veškeré v něm nahromaděné neštěstí. Otec naopak ve svém životopise uvedl: *Předseda nás učil, že kde je útlak, tam je taky vzpoura. Abych se vzbouřil proti statkářově despotické tyranii, hrdinně jsem vypálil jeho dům a bez váhání se přidal k revolučnímu partyzánskému oddílu.* Ve skutečnosti otec po založení ohně prchal pryč jako o život, aniž věděl kam. Teprve když se rozednilo, poznal, že doběhl na velkou stráň asi patnáct kilometrů od vesnice. Vešel tedy mezi stromy a lesními plody utišil hlad. Za několik dní narazil na partyzánský oddíl komunistů, kterým Kuomintang říkal bandité. Jejich vůdce se na něj podíval, viděl, že je mladý a silný, a tak mu navrhl, ať se k nim přidá, že mu dají najíst. Když otec, který byl vyhladovělý a neměl kam jít, uslyšel, že dostane najíst, bez přemýšlení souhlasil. Protože chodil několik let do školy, byl mezi lidmi v tomto oddíle složeném převážně z nuzných tuláků za vzdělance, a zanedlouho se stal zásobovacím asistentem velitele. Jak se oddíl postupně zvětšoval, stal se z vedoucího velitel a otec zástupcem vůdce jednoho z oddílů této revoluční jednotky. Když jsem studoval vysokou školu, přečetl jsem při zkoumání osudů a psychologie lumpenproletariátu na toto téma hodně knih. Ve známém výboru z děl zakladatelů komunistické strany jsem narazil na tento odstavec: *Rolníci, kteří přišli o půdu, jsou nejnestabilnější částí lidstva. Jak naložit s těmito lidmi je jedním z velkých problémů Číny. Jsou schopni odvážně bojovat, ale mohou být i destruktivní. Při správném vedení se mohou stát určitou revoluční silou.* Vždy, když jsem dočetl až sem, hluboce jsem pocítil velikost komunistických vůdců. Jen oni mohli tak komplexně poznat skupiny lidí jako otec, všudypřítomné v tehdejší Číně, a vytvořit z nich skvělé bojovníky revoluce.

Já jsem se narodil tři měsíce poté, co otec založil oheň a pak v zoufalství utekl. Matka po otcově zhášství vesnici neopustila. Jednak byla v sedmém měsíci, ale hlavně

neměla kam jít. Vesničané, snad že vnímali, že je čestná a politováníhodná nebo že se báli, že se otec náhle vrátí něco zapálit, matce a mně příliš nedělali potíže. Matka dál žila obděláváním těch dvou akrů půdy. Rodina Jü Čchao-lunga se k nám dvěma jako k pokrevním příbuzným chovala celkem dobře, někdy nás též přímo úmyslně chránila, aby nám neubližovali. Dle rodinné hierarchie mne Jü dokonce nechal, abych jej nazýval strýcem Čchao-lungem.

Poprvé jsem svého otce spatřil na počátku roku 1950, to už mi byly čtyři roky. Jednoho dne do naší vesnice přišla skupina lidí, kteří se vypravili přímo do domu strýce Čchao-lunga. Po chvíli strýce Čchao-lunga a jeho syny vyvlekli ven, všechny svázané. Lidé celé vesnice se shromáždili na návsi a poslouchali projev muže ve žluté uniformě s mauserem zavěšeným přes rameno. Když domluvil, dal rukou povel a několik stejně oblečených mužů odvezlo strýce Čchao-lunga za vesnici a po chvíli jsme uslyšeli několik výstřelů. Pak několik vesničanů trochu servilně popostrčilo matku a mně před toho mluvčího. Ten ihned změnil své předchozí rozzlobené chování a velmi hezky mne objal, řka: „To je tedy můj syn?“ Vesničané jeden přes druhého volali: „Ning-c', rychle mu řekni „táto“. Podíval jsem se na matku, ta pokývala hlavou. Ale mně se zachtělo čůrat, a tak jsem se rozkřičel: „Rychle mně pusť dolů, chci čůrat.“ Ten co mne objímal, můj otec, mne velmi zklamaně postavil na zem, silně mne praštil přes zadek a řekl: „Kurvafix, ani táto mi neumí říct.“

Když se vrátili ti, co odvezli strýce Čchao-lunga, otec je odvedl pryč. Ani se nepodíval do té stáje, kde dříve bydlel a kde jsem nyní žil já s matkou.

Po otcově odchodu se celá rodina rozplakala. Vesničané jim pomohli strýce Čchao-lunga pohřbít v jejich rodinné hrobce za vesnicí. Chtěl jsem jít s nimi se podívat, ale matka mne nervózně odtáhla domů a přesto, že byl bílý den, zavřela pečlivě vrata a řekli mi: „Ning-c', příště nechod jen tak ven a v žádném případě nesmíš do domu strýce Čchao-lunga“. Nechápat jsem na matku pohlédl, vypadala, jako by provedla něco špatného. Po delší chvíli s usazenými očima řekla: „Ještě že si nás zanedlouho odvedou, když se teď tvůj otec stal úředníkem, jinak bychom tu ve vesnici nemohli vyžít.“ Pak se na vesnici začaly dít věci. Nejprve se rodina strýce Čchao-lunga vystěhovala z toho velkého sídla a přestěhovala se do stáje, kde doposud žila naše rodina. No a já s matkou a několika nejchudšími rodinami jsme se nastěhovali do domu po předcích, který strýc Čchao-lung po tom velkém ohni nechal opravit.

Změny ve vesnici jsem mohl sám pocítit. Vlastně jsem se měnil i já. Největší změnou pro mne bylo, že jsem si začal chodit hrát na okraj vesnice a těšil jsem se, že si mne otec odvede. Někdy jsem se i dočkal toho, že přišlo pár lidí stejně oděných jako otec. Někteří z nich přišli k nám domů a chvilku pobyli nebo nám přinesli trochu jídla a nějaké oblečení a řekli nám, že otec už přešel z vojenské jednotky pracovat na okres a stal se náčelníkem bezpečnosti nějakého okresu či co. Ale neměli se k tomu, aby nás odvedli do města. Byl jsem proto velmi zklamaný.

Otec se už nevrátil. I když se již přiblížily oslavy nového roku, stále jsme neměli žádnou zprávu, že by měl přijet domů. A tak se matka rozhodla, že se v předvečer Nového roku do okresního města vypraví sama. Původně jsme se domlouvali, že

mne vezme s sebou, ale pak matka řekla, že nejlepší bude, když otce přivede k nám domů oslavit nový rok; vyrazí za ním a vrátí se ještě týž den, takže postačí, když na něj počkám doma. Téhož večera se matka vrátila, vrátila se však sama, otec nikde. Zeptal jsem se jí na to, matka nic neřekla, jen tam seděla jako v tranzu. Tak jsem začal křičet, že chci tátu. Zaraženě sedící matka do mne najednou strčila, až jsem spadl na zem, nenávisťně mne začala bít přes zadek a ďábelsky křivila: „Kde bys vzal tátu. Tvůj táta už dávno umřel. To tvůj táta je lump!“

Po mnoha letech jsem se teprve dozvěděl, že když matka otce v okresním městě konečně našla, otec právě s několika mladými muži a ženami probíral pracovní věci. Mezi nimi byla jedna půvabná žena, která seděla spolu s otcem na pohovce. Když uviděl jak matka, spolu s hlídačem, který ji přivedl, plaše stojí ve dveřích, jeho úsměv okamžitě zmizel. Téměř majestátně zařval: „Kdo ti řekl, že sem máš přijít?“ Všechny v místnosti to vyděsilo. Hlídač hned matku popadl a táhl ji ven. Když ji dovlekl ke vchodovým dveřím, vyštěkl na ni: Copak jsi neříkala, že jsi náčelníkova manželka, proč náčelník dostal vztek, když tě uviděl? Varuji tě, kdo se vydává za náčelníkovu manželku, je lump a s lumpem zakročíme podle zákona. Matka už dávno byla tak vyděšená, že se neodvážila říct ani slovo a když uslyšela, že kdo takhle navštíví manžela, je lump a s lumpem se zakročí podle zákona, sama se hned rozběhla k domovu.

Zanedlouho přišel někdo z okresu k nám domů a řekl matce: „Ty a náš náčelník jako manžel a manželka, to všechno zorganizoval statkář Jü Čchao-lung, současná vláda to neuznává. Otiskni svůj palec na toto rozhodnutí o rozvodu.“ Matka, jen zírajíc, bez hlesu otiskla palec. Byla úplně klidná, jako by to odvržení otcem již dávno očekávala. Až když přichodí řekl, že mne má odvést do města, rozplakala se a se sklopenou hlavou šeptala: „Když mi odvedete mého Ning-c', tak už nechci žít. To radši umřu, umřu.“ Když to ten člověk z okresu viděl, nic neřekl a odešel. Když jsem pak vyrostl, myslel jsem si, že mne tehdy otec zřejmě vůbec nechtěl přivést do města. Spíše šlo o to, že měl hodně práce, ale co bylo ještě důležitější, byl tehdy zamilovaný do své revoluční soudružky a snad si myslel, že když mne bude mít u sebe, „zkazí to dojem z krásné scenérie“.

Má matka v roce 1958 zemřela hladem. V té době byl otec již tajemníkem okresního výboru strany v sousedním okrese, úředníkem, jenž se o všechny stará jako otec a matka. Protože jsem ještě stále žil s matkou v původním bydlišti, otec čas od času poslal někoho s trochou jídla pro nás dva. Nikdy jsem však neviděl, že by si matka z toho byť jen kousek vzala. I když byla vyhladovělá téměř k smrti, nedotkla se potravin, které poslal otec. Nakonec, stejně jako její matka, zemřela hladem v Chuang-ša-tchangu, v této pro ni zcela cizí vesnici. Jediným rozdílem bylo, že její matka po sobě zanechala k smrti vyhladovělé děvčátko ponechané samo svému osudu a po ní jsem zde zbyl já, který měl otce, jenž se již stal úředníkem starajícím se o všechny jako otec a matka.

3.

Příběh otce a tety Kao byl zcela obyčejný, jeden z mnoha, které se v té době udály. Dá se říci, že neměl v sobě ani zrnko romantiky. Těsně po osvobození musela většina

soudruhů z revolučních oddílů téměř jako naprogramované počítače udělat jednu důležitou povinnost lidského života; ti svobodní si museli najít ženu a uzavřít sňatek, ti, kteří již byli ženatí, museli dle „revolučních podmínek“ provést přehodnocení svých rozhodnutí a bylo-li záhodno partnerku vyměnit, měli tak učinit co nejdříve. Politická moc odjakživa přitahovala krásné ženy. Revoluce zvítězila a moc nad státem připadla soudruhům, kdo z nich by k sobě neměl krásnou ženu, porušil by tím tento odvěký řád. Kromě toho bylo v revolučních oddílech krásek spousta. No a teta Kao byla největší krasavici v revolučním oddíle vedeném mým otcem.

Teta Kao se narodila v rodině majitele továrny ve velkém městě Tchien-ťin, její otec tehdy vlastnil textilní továrnu, která byla v Tchien-ťinu dosti známá. Teta Kao byla nejmladší dcerou tohoto kapitalisty, dostalo se jí výborného vzdělání, navštěvovala stejnou školu jako vůbec první premiér lidové republiky a jeho manželka. Možná to bylo vlivem revolučního nadšení z univerzity Nan-kchaj, že se v osmnácti letech připojila k jižním oddílům, s nimiž přišla do Chu-nanu. Potom byla stejně jako můj otec vyslána, aby se podílela na budování nové politické moci zde v místě. Když se otec ujal úřadu tajemníka okresního výboru strany, stala se teta Kao předsedkyní okresního svazu žen.

Nedlouho poté, co můj otec vyřídil formality rozvodu s mou matkou, stali se s tetou Kao manželi revoluce. Začalo to tak, že se teta Kao zamilovala do tohoto mladého okresního tajemníka strany. Byl její první láskou a ona pocítila, že je tento o mnoho starší muž opravdu výjimečný. Byl z chudých poměrů, zažil velké útrapy i hlubokou zášť, získal revoluční ideály, když prošel křtem revolučního boje a byl duchem oddán věci revoluce. I na jeho hrubé vyjadřování bylo nutno pohlížet jako na drsnou hrdost revolucionáře. Když se otec dozvěděl, že se teta Kao do něj zamilovala, měl šílenou radost a hned pozval svého velícího důstojníka, aby přišel a aby byl za přítomnosti jeho a jeho nové manželky uspořádán satební obřad. Tak vznikla revoluční rodina, která u mnohých vzbuzovala závist.

Tři dny po smrti mé matky mne vesničané odvedli k otci a tetě Kao. Lidé z vesnice otce neinformovali, že má matka zemřela. Říkali si, že už se s ní stejně rozvedl, během všech těch let se ani jednou nevrátil, a nyní je na tak vysoké pozici, raději mu to neříkat. A tak jsem já jako poslušný syn a jediný příbuzný s pomocí všech ostatních pohřbil svou matku vedle hrobu její matky. Co se však týkalo dalšího života, mne, dvanáctiletého kluka, vyhladovělí a zubožení vesničané dospěli jako jeden muž k názoru, že mne musí odvést do města. Říkali: Těch co se dostali do funkce a zavrhlí manželku, bylo vždycky dost, ale i kdyby se stali císaři, přesto budou chtít syna. A tak jsme se dvěma, dá se říci příbuznými lidmi z vesnice, dorazili do okresního města, kde otec úřadoval a tam konečně našli budovu okresního výboru. Hlídač nás nepustil dovnitř, že to prý musí nejdříve oznámit. Vesničané mu řekli: „Vyříd' mu, že jeho bývalá žena umřela a my jsme mu přivedli jeho syna“. Za chvíli přišel otcův tajemník a odvedl nás do jeho kanceláře. Otec si velmi vybraně s vesničany podal ruce, a jak byl zvyklý, vztáhl ke mně ruce. Když viděl, že jsem polekaně ustoupil o krok, tak mne těma velkýma rukama pohladil po hlavě a řekl: „Ning-c', několik let jsme se neviděli a ty jsi tak vyrostl, už je ti dvanáct, že?“ Vesničané mu vyprávěli,

že má matka umřela, kluk je ještě malý, ne, že by nechtěli se o něj starat, ale bojí se, že jej zkazí. Otec byl zpočátku trochu šokován, ale pak odevzdaně řekl: „Když zemřela, nedá se už nic dělat. Ning-c' je můj syn, tak mi ho tu nechte.“ Pak nařídil tajemníkovi, aby vzal vesničany do jídelny najíst.

To bylo poprvé, co otec od té doby, co se dostal do funkce, pozval lidi z vesnice na jídlo. V tehdejší době hladovění to znamenalo prokázání velké úcty. Tím spíš, že šlo o prosté vesničany. Těsně po osvobození, nedlouho poté, co se otec stal úředníkem v okresním městě, chodili za ním lidé z vesnic. Někteří proto, že hledali práci, jiní s prosbami o pomoc při řešení všech možných těžkostí. Otec ale všechny odmítl. Kdykoli někdo přišel s podobným požadavkem, řekl mu: „Ty si myslíš, že moc strany je v mých rukou, že si mohu dělat, co chci? Kdo se chce zapojit do revoluce, ať neříká hezké věci. Předtím jsi jen trávil dny doma objímáním manželky, proč jsi jako já nezvedl hlavu a nepřidal se k partyzánskému oddílu?“ Lidé pak postupně za ním přestali chodit. Když se o těchto příhodách teta Kao, která tehdy ještě nebyla jeho manželkou, dozvěděla, napsala téměř zbožně do novin článek, v němž uvedla, že otec je pevný v revolučních postojích a principech a nezneužívá svou funkci k poskytování výhod svým příbuzným a známým. Myslím, že když si to otec přečetl, musel si v duchu říci: „Kurvafix, prd a ne příbuzní a známí, když jsem byl já v problémech, každý mně, sirotkovi, jen ubližoval. A pak chvíli zarmouceně mlčel. Lidem z vesnice bylo zcela jasné, proč se jim otec vyhýbal, bylo to ze staré nenávisti. Možná z pocitu výčitek svědomí a lítosti, že tehdy ubližovali sirotkovi, který nikoho neměl, vesničané přestali za ním docházet. I při společných hovorech se snažili o něm nemluvit, jako by s vesnicí rodiny Jü neměl nic společného. Když ale mluvili s někým cizím, jejich hrdost z nich vyložené číselo. Lze si tedy představit jejich vzrušení, když mne nyní přivedli a užili si toho vzácného oběda. Jediné čeho litovali bylo, že si otec k nim nepřisedl a nepoobědval s nimi.

Vesničané dojedli vařenou bílou rýži, kterou již pěkně dlouho neviděli a spokojeně odešli. Já jsem seděl v otcově kanceláři a neodvažoval jsem se přímo na něj pohlédnout, na otce cizího a přesto velmi postrádaného. Otec telefonem zavolal nějakou ženu. Potichu něco probírali, on s ní mluvil chvíli úředním jazykem a chvíli zas vesnickým dialektem; pochytil jsem jen „jeho matka umřela hladu, dát jej do internátní školy“, a tak jsem pochopil, že mluví o mně. Nakonec mu žena řekla: „Je to přeci jen tvůj syn, tak ať žije s námi.“ Když to dořekla, přišla ke mně, vzala mne za ruku a řekla: „Ning-c', půjdeme domů, ano?“ Díval jsem se na otce, ale postřehl jsem jen, že má v očích slzy a vděčným hlasem mne vyzval: „Řekni jí mámo.“ Když viděla, že se k tomu nemám, opáčila: „Tak mi říkej toto Kao, dobře?“

To bylo poprvé, co jsem tetu Kao uviděl. Uvyklý na vzhled vesnických žen, nebyl jsem téměř schopen popsat její krásu a temperament. Tehdy již teta Kao s mým otcem pro revoluci vyrobili dva následovníky, kterými byli můj čtyřletý mladší bratr Kao Ping a dvouletý nejmladší bratr Kao Jang. Jako mladá matka se od ostatních dívek odlišovala tím, že její plná kulatá prsa a pozadí byly ještě kulatější a plnější, ještě delikátnější. Její úsměv byl tak nádherný, s ruměnci na okouzlujících dolíčkách. V každém pohybu jejího těla se odrážela ženská odměřenost a důstojnost, laskavost,

mravnost a také hodně vřelosti. Tyto příklady mne samozřejmě napadají až nyní. Tehdy jsem pouze cítil, že vypadá jako bódhisattva Kuan-jin u nás na vesnici – stojící vysoko, aby k ní lidé vzhlíželi, aby ji uctívali. Abych však byl úplně přesný, trochu jsem otci, který ve vesnici na každém kroku prováděl špatnosti, záviděl. Jakého se mu asi v minulém životě dostalo požehnání, že mohl nyní získat takovou ženu, jako byla teta Kao. Tolik jsem byl pobouřen touto nespravedlností vůči mé nedávno zemřelé matce.

Obydlí otce a tety Kao se nacházelo v zadním traktu dvorce, v němž sídlil okresní výbor. Byl to jednopatrový domek, něco přes dvacet metrů čtverečních. Uvnitř nebylo kromě postele a kancelářského stolu nic, nedalo se to vůbec srovnávat s původním bydlením strýce Čchao-lunga. Teta Kao rozdělila závěsem místnost na dvě poloviny. Z jedné z nich se stal pokoj pro mne a mé dva mladší bratry. Ten záves sice zakrýval výhled, ale nemohl zamezit těm pronikavým zvukům. Díky tomu na mne otec přenesl svůj dřívější zlovyk, jenž měl vážný dopad na porodnost ve vesnici rodiny Jü. Vždy když nastala noc a já jsem ze závěsem odděleného pokoje zaslechl potlačované vzdechy tety Kao, trápilo mne mladické nutkání. Když pak ty krásné a dráždivé zvuky utichly, to moje nevysvětlitelné nutkání se proměnilo ve vztek. Do konce jsem si v tu chvíli přál kvůli své ubohé matce udělat něco, co by otce a tetu Kao zahabilo. Samozřejmě jsem se toho neodvážil a vlastně jsem to snad ani fakticky udělat nechtěl. Až potom co jsem se sám oženil, měl rodinu a poznal vztahy mezi mužem a ženou, pochopil jsem racionální důvody, proč otec opustil mou matku a ucházel se o tetu Kao. Je prostě nutno přiznat, že se má matka v žádném ohledu nemohla tetě Kao rovnat. Každý normální muž by se rozvedl s svojí matkou, nevzhlednou ženou bez schopností, aby získal takovou ženu, jako byla teta Kao. Kromě toho ten sňatek zařídil statkář Jü Čchao-lung a můj otec zřejmě k mé matce vůbec nechoval milostný cit, v nejlepším případě to byl mladistvý chtíč.

Je třeba zdůraznit, že otec díky revoluci v tetě Kao nezískal pouze krásnou ženu. Do určité míry byla v revolučním procesu také jeho velmi schopnou pomocnicí. Dá se dokonce říci, že pokud se otec v partyzánském oddíle s postupujícími bitvami stal revolučním bojovníkem, po úspěchu revoluce a získání moci z něj teta Kao díky svému perfektnímu chování pro komunistickou stranu vychovala skvělého místního vůdce.

Teta Kao byla krásnou a vzdělanou ženou, ale navíc i revolucionářkou, a to revolucionářkou plnou ideálů. Dle jejího mínění byl otec také revolučním bojovníkem s velkými ideály komunismu. Důvodem její ochoty dát otci své drahocenné mládí a krásu bylo, že jej považovala za ztělesnění revolučního boje. Byla jednou z mála vzdělaných žen v komunistických oddílech a její víra ve věc komunistické revoluce byla bezmezná, její čisté srdce se upřímně radovalo z každého moudrého rozhodnutí komunistické strany. Hluboce milovala své spolubojovníky v revolučním oddíle. Jako manželka a matka přetékala vroucností ke svým blízkým. Samozřejmě, že tito blízcí museli být revolucionáři nebo aspoň budoucími revolucionáři. Kapitalista, jakým byl její otec, byl sice též přibuzným, ale ten se mohl dočkat všeho jiného, jenom ne náklonnosti a lásky.

Otec tety Kao k ní přišel vyhledat útočiště jednoho jara, několik let poté, co jsem já našel azyl u svého otce. Přesněji řečeno, bylo to na jaře roku 1966. Při první fázi znárodnování – vstupu státního kapitálu do soukromých podniků – přišel o svou milovanou továrnu. To se samozřejmě nedá srovnávat s tím, jak můj otec při hazardu prohrál pozemek a dům. Můj otec a teta Kao jakožto revolucionáři formou nuceného prodeje majetku za státem stanovené ceny obírali vykořisťovatele, jako byl její otec s cílem, aby se vykořisťovatelé stali pracujícími. V té době se již otec tety Kao nebyl schopen dostat do vedení podniku, protože revolucionáři se domnívali, že opravdovou práci pro vykořisťovatele jako on je pouze tvrdá dřina v potu tváře spolu s dělníky. A tak se tento již více než šedesátiletý vykořisťovatel, jehož dlouhodobou náplní života bylo vedení lidí a podnikání, rozvzpomněl jak na svou dceru revolucionářku, tak i na svého zetě, který se mezitím již v revolučním oddíle dostal do funkce. No, a aniž požádal dceru a zete o souhlas, vypravil se z daleké metropole Tchien-ťinu na jih k nám, do malého okresního města. Jeho zeť, kterému v mládí zemřeli oba rodiče a jenž nyní získal moc a stal se vlivným místním úředníkem, jej vřele přivítal. Avšak byla tam také dcera, kterou neviděl téměř deset let, co se stala revolucionářkou, a ta učinila krok nadřazující spravedlnost rodinné vazbě.

Přesněji řečeno krok tety Kao nebyl až tak nadřazující spravedlnost rodinné vazbě. Když viděla svého otce v doprovodu mého otce, jenž jej radostně přiváděl domů, nejprve se trochu zarazila. Ale pak najednou rychle zavřela dveře a vyhrkla na toho starého pána, původně plného naděje, aby se vrátil pracovat do továrny. „Táto, to co děláš, není správné. Vláda ti vzala továrnu, chce, abys pracoval a tím tě napravuje. Dříve jsi bohatl vykořisťováním dělníků, to bohatství původně patří jim. Vláda si nyní v zastoupení dělníků pouze bere zpět jejich vlastní věci. Kromě toho, když jsi nespokojený s vládou a přijdeš ke mně, tak se můj dům stane útočištěm vykořisťovatelů. Já i můj muž jsme komunisté a navíc vedoucí kádry, cožpak to můžeme udělat? Kdybys u nás bydlel, ohroží to manželův postup. Táto, nejsem neposlušná dcera, ale musíš se podvolit potřebám revoluce. Až se napraviš, určitě si tě vezmu k sobě a postarám se o tebe.“ Když to tento velmi vzdělaný a kultivovaný starý pán uslyšel, neřekl ani slovo. Ztěžka se sehnul, a zvedl zavazadlo, které dosud neotevřel. Oční koutky měl zvlhlé, to asi vítr nafoukal písek do jeho vyhaslých očí. Opatrně si je na chvíli zakryl nádherným kapesníčkem, a aniž se odhlédl, vydal se na cestu zpět na sever. Mého otce, který právě přemýšlel, jak uctít zdaleka příšedšího tchána, manželčina slova probírala. Jak jen obdivoval její ideové uvědomění a včasné rozhodnutí. Od té doby jsem již toho úctyhodného, ale zároveň politováníhodného starého pána nespapřil. Nikdy ani nedal své dceři a zeti o sobě žádnou zprávu. Slyšel jsem, že můj nejmladší bratr, tedy Kao Jang, druhý syn tety Kao, před několika lety navštívil Tchien-ťin a setkal se svým dědečkem z matčiny strany, jemuž už bylo přes devadesát. Dědeček se tehdy zeptal, co tento od hlavy k patě ve značkových šatech oděný a velkorysý vnuk provozuje za továrnu, jaké zboží vyrábí a jak za pár let nashromáždil tolik peněz. Když se dozvěděl, že firma mého nejmladšího bratra nic nevyrábí a jen kupčí s vládními povolenkami, udiveně a našťavaně zvolal: „Tak takovou tedy děláte

revoluci.“ Netřeba dodávat, že tím „děláte“ měl určitě na mysli svou dceru, která se už smaží v pekle a svého zete, který ještě na tomto světě dělá úředníka.

Já si nicméně nemyslím, že teta Kao opravdu chápala mého otce, obzvláště jeho myšlenkový svět člověka, který se přidal k revoluci, aby přežil. Vskutku, otec často používal rčení: „Naše generace se pro revoluci mohla zříci všeho, dokonce i života“. Je mi jedno, jak lidé toto úsloví tváříci se spíše jako heslo hodnotí, já věřím, že to otec myslel vážně a šlo mu to od srdce. Na rozdíl od uvědomělých vůdců revoluce, kteří pro osvobození zbídačelých mas obětovali své domovy, se tento otcí podobný revolučními vůdci analyzovaný lumpenproletariát připojil k revoluci hlavně proto, že dostal možnost přežít a naději na pomstu. Jednou jsem si představoval, že kdyby v době partyzánských oddílů vznikla situace, že neopustit partyzánský oddíl by znamenalo smrt, otec by si téměř jistě zvolil život, protože se k partyzánskému oddílu připojil, aby přežil. Aby se s tímto přístupem vypořádali, museli velitelé revolučních oddílů takovýmto bojovníkům kromě snahy o přežití vštěpovat též ideály a morálku. Říkali svým podřízeným, že když jeden zemře na bojišti, druhý bude žít a jen ten, kdo porazí nepřítele, získá nakonec právo přežít. Kdo zvítězí, bude mít vlastní půdu, dům a ženu. Ten, kdo se vzdá či uteče, nedopadne dobře. Když revoluce uspěje, jen díky právu ovládat život jiných ocení lumpenproletariát její vznešenost a svátost. Ti co se přidali již poznali, že když ztratí politickou moc revoluce nebo kvůli svým pochybením opustí revoluční oddíly, které se této politické moci chopily, znamená to, že přijdou o vše, co mají. Proto užívali takových bombastických výrazů jako „obětovat svůj život pro revoluci“. Z toho vyplývá, že potřeba přežít a společně dosažené výsady jim daly nezištnou odvahu a duševní sílu bránit věc revoluce. Teta Kao neměla možnost toto poznat a i kdyby měla, nikdy by si nepřipustila, že realita je natolik bolestná.

Přístup tety Kao k poznávání a chápání revolučních ideálů se od otcova lišil. To se plně projevilo během bezprecedentní „kulturní revoluce“. Když se otec z všemi váženého oblastního komisaře a teta z vedoucí oddělení propagandy oblastního stranického výboru stali cílem diktatury revolučních mas, otec se dokázal velmi rychle přizpůsobit klimatu „sklánění hlav a přiznání vin“ a mohl různými způsoby přiznat své chyby jak rudým gardistům reprezentujícím revoluci a spravedlnost, tak i jakýmkoli vzbouřencům. Znovu a znovu se kát, aby znovu a znovu unikal fyzickým útrapám. Teta Kao však byla jiná, vždy byla pevně přesvědčena, že nesmí poškodit vznešenost a svátost svých revolučních ideálů a i kdyby jí polámali žebra, nepřiznala by vzbouřencům, že pochybila v otázce revolučních principů. A tak tuto odpornou kapitalistovu slečinku zavřeli do stáje, podobné té, v jaké žil otec před revolucí, do místa pohlcujícího lidskou vůli. Teta Kao však byla silná a odvázná, nikdy nepřestala věřit, že ji komunistická strana očistí.

Toho dne se ale teta Kao nedomýšlela. Když před ní rudí gardisté položili otcovo přiznání viny a jeho prohlášení o ukončení manželského svazku s potomkyní kapitalistické třídy a kontrarevolucionářkou, která se nechce za nic na světě přiznat, její krásná tvář se zkrivila smutkem a vztekem. Nechtěla uvěřit, že je to pravda, nevěřila, že by revolucionář, kterého více než deset let uctívala a byla mu plně oddána,

mohl takto popřít revoluční principy, že ji manžel, jenž ji tolik miloval, takto zradil. Během chvíle se z válečnice proměnila ve vesničanku stejnou jako má matka, když tiskla svůj palec na rozhodnutí o rozvodu. Otřesena, pročítala znovu a znovu ty dva dokumenty; nakonec zbylo jen surové bití, ale žádné slzy. Jen si pro sebe šeptala: „Jak je to možné? Jak je to možné?“ Za několik dní v nestřeženém okamžiku spáchala sebevraždu skokem do řeky.

Otec byl degradován a odeslán do Kádrové školy 7. května na převýchovu prací. Tehdy jsme mu spolu s dvěma mladšími bratříčky přišli sdělit zprávu o sebevraždě tety Kao. I když neřekl ani slovo, bylo vidět, že jej to zasáhlo. Teta Kao byla koneckonců ženou, kterou miloval. To prohlášení o ukončení manželského svazku s manželkou, která se nechce za nic na světě přiznat, napsal jen proto, aby straně dokázal, že je loajální. Podíval se na oblohu a něco recitoval, jako by říkal: „Staří říkali, že spousta komunistů ve vyšších pozicích než já a ty potlačilo své názory, proč jsi jen byla tak tvrdohlavá.“ Samozřejmě, že tato slova by otec před námi neřekl a možná si to ani v duchu nemyslel. Pouze zuřivě vyplivl „kurvafix“.

Pamatuji si, že poté, co teta Kao prohlásila, že slovo „kurvafix“ používají jen lumpové a darebáci, to „kurvafix“, které mu často viselo u úst, pak mnoho let nevyšlo.

4.

Sňatek otce s tetou Süe, to je již příběh z období po kulturní revoluci, poté, co se otec vrátil a stal se vedoucím představitelem města. V roce 1977 byl rehabilitován a jmenován do funkce tajemníka městského výboru strany. Mezitím uplynulo více než devět let od doby, kdy teta Kao spáchala sebevraždu, a otci pomalu táhlo na šedesátku, bylo mu šestapadesát let.

Teta Süe byla o 26 let mladší než otec a o rok mladší než já; byla to třicetiletá stará panna, která se nikdy nevdala. Pracovala jako obyčejná zaměstnankyně městského zásobovacího úřadu, její rodiče byli dělníky v jedné z městských továren. Měla pět mladších bratrů a jednu mladší sestru. Ihned po ukončení střední školy získala na úřadě místo písafky na stroji. Na začátku jí prý svobodní mladíci z úřadu také posílali psaníčka a zvali ji do kina, ale jejich pokusy k ničemu nevedly. Ve většině případů bylo hlavním důvodem její neustálé zdůrazňování, že musí pomáhat rodičům postarat se o mladší sourozence. A tak horké naděje, které v srdcích chovali její nápadníci, postupně ochladly. Zpočátku to tetě Süe bylo jedno, ale jak měsíce a roky nemilosrdně ubíhaly a její sourozenci dospěli, začínala již být neklidná.

Tehdy byl do funkce ředitele zásobovacího úřadu jmenován otcův bývalý tajemník z doby před kulturní revolucí. Tento nový ředitel se při jednání s kádry dozvěděl o situaci tety Süe. Proto ještě též večer přispěchal k nám domů, v knihovně chvíli tajně rozmlouval s otcem, a pak odešel.

Druhého dne otec doma přijal ředitele zásobovacího úřadu a pracovníci kanceláře zásobovacího úřadu tetu Süe. Nejprve s ředitelem, který tiše a s porozuměním naslouchal, prohodil pár slov o práci a pak si začal povídat s tetou Süe. Ta byla zpočátku trochu nervózní, zřejmě dříve nikdy nehovořila s tak vysoce postaveným úředníkem, jako byl otec. Když však zjistila, že je otec velmi ležérní, rozmluvila se.

Když byli na odchodu, otec porušil svůj zvyk nevyprovázet podřízené a radostně je dovedl k bráně a neustále opakoval: „Výborně, takže domluveno, takže domluveno“.

Zanedlouho teta Süe vstoupila do strany, z písáčky povýšila na zástupkyni vedoucího kanceláře a později se provdala za mého otce a stala se nevlastní matkou nás tří bratrů.

Před otcovou svatbou s tetou Süe jsme s ním nebydleli ve společné domácnosti. Než jej rehabilitovali, pracovali jsme já a mladší bratr v továrně a v obchodě, kde jsme si našli i partnerky a založili rodiny. Žili jsme v ubytovnách našich pracovních jednotek přestavěných z výrobních hal a skladů. Nejmladší bratr se tehdy ještě na vesnici „učil od chudých rolníků“. Původně jsme si dělali naděje a doufali jsme, že když byla otcí navracena funkce, mohli bychom my tři, kteří jsme za kulturní revoluce spolu s ním trpěli, obdržet nějakou kompenzaci. Otec ale chytře prohlédl naše úmysly. Aby udusil v zárodku naše představy o závislosti na něm, svolal nás vážně do své knihovny, kde nám napovídal spoustu věcí o revoluční morálce a požádal nás, abychom se soustředili na svou práci a spoléhali se v životě jen sami na sebe. Sice jsme si o otcí mysleli své, ale v hloubi duše jsme stále ctili jeho velkolepou mravnost revolucionáře. V každém případě jsme však otcovu rezidenci považovali za náš domov. Často jsme sem chodili s manželkami a dětmi na společná setkání a vyznávali se otec synovi a bratr bratrovi z revolučních citů. Otec s námi i s vnoučaty taky rád pobýval. Když ale přišla do rodiny teta Süe, začali jsme postupně cítit změny.

Tyto pocity byly zpočátku mlhavé a naše finální prozření bylo mistrovským kouskem tety Süe. Jednoho pozdního podzimního večera vzal můj mladší bratr, který měl právě krátkou dovolenou a nic na práci, svého syna na návštěvu k dědečkovi. Jako obvykle si otevřel vlastním klíčem a uviděl ztemnělý obývací pokoj, v němž byla jediným světlem záře televizoru. Jeho pětiletý syn, můj synovec, rozsvítil. V ten moment se bratr vylekal. Otec jen v trenýrkách objímal tetu Süe, jež neměla na sobě téměř nic, a dívali se na televizi. V otcí, jemuž to bylo zpočátku trapné, se ihned vzdmula vlna zlosti. Na jindy milovaného vnoučka hrubě zařval: „To je neslušné vstoupit dovnitř bez zaklepání! To je nevychovanost!“ Roztomilý synek mého mladšího bratra se strachy rozplakal. Můj bratr, kterému již bylo přes třicet, se sklopenou hlavou a zrudlý vedl plačícího synka ven ze dveří a přes rameno zašeptal: „My jsme to nevěděli, však už jdeme“. Když vyšel z domu, zaslechl, jak vevnitř otec kleje. „Kurvafix, říkal jsem ti, nedělejme to, ale muselas to mít. Kurvafix.“ A pak už jen slabý pláč tety Süe.

Já jsem se o tom, co se stalo, dozvěděl u nás doma. Když se totiž můj mladší bratr rozlítostněný a bez nálady vrátil domů, jeho syn, který mezitím přestal plakat, o nešťastné události všechno pověděl své matce, mé švagrově. Když to tato žena, která se zamilovala do mého bratra a vzala si jej v době, kdy byl otec ještě politickým páriou a její rodina s nálepkou vševládnoucí dělnické třídy jí v tom bránila všemi způsoby, uslyšela, vybuchla jako sopka. Přes bratrovy protesty přitáhla jak jeho, tak i jejích syna k nám domů. Pak to v přítomnosti mé manželky a dcery všechno vyklopila. Nakonec ještě s důrazem dodala: „Starší bratře, starší švagrová, no řekněte, copak to není náš vlastní domov?! Copak musím klepat, když jdu k sobě domů? Proč si

nedali pozor, jak sami vypadají. A děda se ještě nestydí nadávat mému synovi.“ Zjistil jsem, že moje žena i s dcerou pokývují hlavami, že je to tak. V srdci se mi náhle začala hromadit nevysvětlitelná drásavá bolest. Opravdu jsem si nechtěl přiznat, že už to není náš domov.

Na druhý den, jsme s mladším bratrem bez předchozího ohlášení přišli do otcovy kanceláře a předali jsme mu klíče od bytu, kde bydlel s tetou Süe. Otec se na klíče ležící na jeho pracovním stole ani nepodíval a ztišeným hlasem řekl: „Kurvafix, tak vy se stavíte proti mně?“ Ta hrubá nadávka nabyla v impozantní kanceláři stranického tajemníka městského výboru majestátní moci. Od té doby jsme si s mladšími bratry často povzddechli, že „lepší je být s matkou žebračkou než s otcem funkcionářem“. Po nějakém čase jsme všichni tři složili přijímací zkoušky a dostali se do Pekingu a provinčních měst na další studia a v otcově domě se tudíž jeho synové a vnuci příliš často neukázali. I když se otec čas od času ozval, že by chtěl vidět vnoučata, má žena i švagrová si vždycky našly různé důvody, aby mu to zkomplikovaly.

Naštěstí měl otec plno práce. Jeho heslem bylo získat zpět čas, který promrhala „banda čtyř“. A tak aby reagoval na velkou výzvu moudrých vůdců, v návaznosti na deset cílů ekonomického rozvoje vytyčených ústřední vládou, ke kterým patřilo například využití ropných polí v Ta-čchingu, načrtl velkolepý plán budoucnosti našeho města. Věc revoluce a revoluční ideály působily jako stimulanty, které otce plnily vitalitou. Pracoval dnem i nocí, často upomínal své podřízené, že tam kde slouží, musí konat dobro. Pro revoluci je třeba činit maximum až do posledního dechu. Když začala politika reforem a otevírání se světu, otcovo sebevědomí ještě víc narostlo. Své šediny si na „nátlak“ tety Süe nechal obarvit lesklou černí, že se blýskaly jako za dob jeho revolučního mládí.

Jak čas plynul, lidové masy začaly mít dostatek masa, televize byla dostupná a pěly se ódy na revolucionáře, kteří se chopili moci, otec si znovu uvědomil, jak je život revolucionáře velkolepý. Při těch chvalozpěvech začal zapomínat na všechna šikanování a ponížení, která zažil v mládí ve vesnici rodiny Jü v Chuang-ša-tchang a během kulturní revoluce. Nechtěl se ani ohlížet zpět a tím méně o oněch časech přemýšlet. Jenže jejich stopy jako přízraky čas od času vstupovaly do jeho života.

V těch dobách byly reformy a otevírání se světu svázány se vstupem zahraničního kapitálu. Jednoho dne otci jeho podřízený radostně hlásil, že se konečně „chytila velká ryba“. Předsedou představenstva jedné americké korporace je krajan, který v 50. letech emigroval z jednoho okresu spadajícího pod naše město. Byl to ale velmi schopný chlap, nejprve tam žebрал, pak si našel práci, zanedlouho si otevřel malý obchod, a ve finále založil velkou firmu, jejíž majetek dosáhl několika miliard dolarů. I když však zbohatl, nezapomněl na své rodáky a příbuzné a měl v úmyslu ve svém rodišti investovat. Nyní v doprovodu nejmenovaného vedoucího představitele nejmenovaného provinčního úřadu pobývá v jednom z hotelů u nás ve městě a byl by rád, kdyby s ním pan tajemník strany povečeřel. Otec se zasmál, a aniž se zeptal na jméno toho cizího obchodníka, vyrazil rozradostněně do hotelu. S tím předsedou správní rady velké americké firmy, jehož obskakovalo několik tajemníků, a doprovázel vedoucí představitel nejmenovaného provinčního úřadu, se otec

setkal v obývacím pokoji prezidentského apartmá. Když se však oba chystali podat si ruce na pozdrav a na důkaz přátelství, najednou jim oběma ztuhly na polovině cesty; městský tajemník komunistické strany a předseda představenstva velké firmy ze Spojených států, jeden ohromeně zíral na druhého. Nakonec to byl otec, který se první vzpamatoval. Rukou původně napřaženou k pozdravu pouze mávl a pak ji velmi neslušně na svého partnera ukázal a mocným hlasem pronesl: „Nejsi ty mladším synem velkostatkáře Jü Čchao-lunga, který ve dvaapadesátém zradil?“ Předseda představenstva americké firmy se rovněž velmi rychle probral z prvotního přívalu paniky. Uhlaženým gestem si rukou prohrábl lesklé vlasy, posunul si drahé brýle se zlatými obroučkami a velkomyslně řekl: „Mým otcem byl pan Jü Čchao-lung z vesnice rodiny Jü v Chuang-ša-tchang. Cožpak jsi jej neznal?“ Otočil se a s opovržením cosi prohodil anglicky ke své sekretářce.

Otci se nedostalo šance ochutnat již připravených lahůdek. I když se vedoucí představitel provinčního úřadu a otcův podřízený úředník pokoušeli rozehnat nervózní a trapnou atmosféru, kterou kvůli staré historii vytvořili dva hlavní aktéři, otec rozzlobeně odešel z hotelu a přitom ostře vynadal svému strachu zbledlému podřízenému. Ten hrůzou tak oněměl, že se ani nepokoušel cokoliv vysvětlit.

Syna Jü Čchao-lunga nijak nevyděsila otcova hrubost a ukázka moci, ale i tak pocítil, že úředníci na různých úrovních k němu změnili přístup. O nějaký ten den později si za dolary pronajal deset nejlepších automobilů ve městě a spolu se svými tajemníky, kteří nesli mnoho různých darů, zajel do svého starého domova, který tehdy opustil, aby si zachránil život. Když se dozvěděl, že bratři a matka, které v rodišti zanechal, se všichni postupně odebrali na onen svět, neuronil ani slzu. Jeho tajemníci všem rodinám ve vesnici rozdali drahé dary, které všichni vesničané s vděčností přijali, a pak se sami chopili nářadí a vyrazili spolu s ním opravit hroby jeho rodičů a bratrů. Potom se vesničanům velmi zdvořile třikrát poklonil, zanechal jim 200 000 dolarů na opravu vodní nádrže a stavbu školy a odjel. Zamířil přímo na letiště v provinčním městě, ze kterého odletěl pryč. Od té doby již o něm nikdo nikdy neslyšel.

Vesničany nezajímaly rozepře mezi venkovem a okresem. Peníze, které jim zanechal syn Jü Čchao-lunga, rozchovačně použili na zbudování velké hrobky pro ostatky Jüa, jeho manželky a synů. Nedaleko od ní pak vystavěli nejlepší školu v okruhu sta mil. Nejvdělanější starý mistr ve vesnici pak osobně napsal ozdobným písmem „Čchao-lungova škola“. Nápis byl vztyčen na její střeše a ty zářivě červené znaky mohl každý už z daleka zahlédnout.

Otec o dění ve vesnici věděl. Na veřejnosti je však nekomentoval, ani do něj nevstupoval. Chování svých krajanů, s nimiž se po desetiletí nestýkal, však nechápal. Jednou v soukromí řekl: „Kurvafix, to vám komunistická strana není dost dobrá? Za pár set tisíc dolarů jste se nechali koupit.“ I když se však vyjádřil tak pohrdavě, bylo vidět, že ho v hloubi duše žere, jak si syn Jü Čchao-lunga penězi získal úctu.

Nedlouho poté, co syn Jü Čchao-lunga navštívil vesnici rodiny Jü, požádal otce tetu Süe, aby povolala domů mé dva mladší bratry, kteří již ukončili svá vysokoškolská studia a vrátili se do rodného města za prací. Ve své knihovně otec ke svým již

dotci odcizeným synům vážně promluvil: Já už jsem starý, několik desetiletí jsem pracoval pro revoluci, takže už trochu chápu životní pravdy. Víím, že máte výhrady k mému nezájmu o vaši budoucnost. Nešlo o můj nezájem, ale nebyla na to vhodná doba. Přemýšlejte, když jsem byl ve funkci, tak jste se v mých rukou mohli stát vysokými úředníky. Kdyby se to ale zvrtilo, ze všech stran by se na mne sesypali. Teď už chci jít do důchodu, ale i tak vás chci zajistit. Myslím, že ty mladší bys mohl dělat politiku a ty nemladší můžeš být obchodníkem. Váš nejstarší bratr vyučuje v jiné provincii, takže o něj se postarat nemůžu. Kdyby ale souhlasil, můžu jej nechat převést zpět k nám a sám si pak může vybrat, jestli bude dělat politiku nebo obchod.

Lze si představit, že když mi mladší bratři z úst otce revolucionáře, k němuž měli spoustu výhrad, slyšeli tyto seriózní a laskavé návrhy, zůstali ohromeně zírat a nemohli tomu uvěřit. Když se ale dívali na ten vzácně vlídný a laskavý otcův pohled, opravdově pocítili jeho velikost. Můj mladší bratr mi pak mnohokrát vyprávěl o svých tehdejších pocitech a vždy to uzavřel s tím, že opravdu pochopil, že at už je to jakkoli, krev není voda.

V polovině osmdesátých let otec odstoupil z první linie. To mu již bylo pětasedesát. Tehdy Ústřední výbor strany opakovaně zdůrazňoval nutnost zrušení doživotních funkčních období vedoucích kádrů. Když si jej provinční představitelé pozvali na pohovor, neustále opakoval, že má ještě dobré zdraví a může pro stranu bojovat až do konce. Nakonec ale souhlasil, že ustoupí do pozadí. Vymínil si ale jeden požadavek, když řekl: „Moc jsme vybojovali my staří a měli bychom ji předat lidem, kterým věříme. Naše děti žily po našem boku a po mnoho let byly námi vychovávány. To jsou nejdůvěryhodnější a nejspolehlivější následovníci věci revoluce. Například můj druhorozený syn, je to velmi uvědomělý mladík s vysokou politickou úrovní, mělo by se to v něm dále pěstovat.“

Provinční představitelé prý s otcovým názorem plně souhlasili, protože údajně kdosi v Ústředním výboru se značnou autoritou veřejně prohlásil něco podobného. Když se tedy otec z tajemníka stal předsedou poradního výboru, můj mladší bratr z inženýra ve fabrice povýšil na tajemníka městského výboru Komunistického svazu mládeže, následně se stal vedoucím organizačního oddělení městského výboru a dostal se do skupiny stálého výboru. No a když otec ukončil svou historickou misi v poradním výboru a doopravdy odešel do důchodu, můj mladší bratr již byl místostarostou.

Události tak znovu potvrdily, že otcovo rozhodnutí bylo stoprocentně správné. Můj mladší bratr měl vskutku velké vlohy k povolání politika. Nejen, že po otci zdědil proletářského ducha, schopnost čelit veškerým těžkostem a odvahu říci cokoli a udělat cokoli, ale zároveň se kdykoli na veřejnosti dokázal prezentovat s perfektní zdvořilostí a důvěru vzbuzující kultivovaností tety Kao. Ještě důležitější však bylo, že díky absolvovanému vzdělání vstřebával nové myšlenky a věci rychleji, než staří revolucionáři. V době, kdy pro ekonomický rozvoj města odváděl velký kus práce, zvládl i pomoci mnoha všem přijatelných sloganů obléci do hávu reformu a otevírání se světu i ve společnosti tak populární věci jako karaoke, saunu a podobně. Na základě jím vymyšleného plánu se také můj nejmladší bratr mohl rychle, přijatelně

a legálně proměnit z pracovníka pobírajícího mzdu ve velkého šéfa vlastního aktiva v řádu desítek miliónů.

Tento můj bratr, vždy uvědomělý a politicky na výši, mi jednou řekl: Za starých časů bylo povýšení úředníků vždy spojeno se zbohatnutím. Komunističtí úředníci oficiálně nesmějí sami bohatnout, musí říkat, že slouží lidu. Ale za to, že mu slouží, musí ten lid také zaplatit nějakou cenu a tou je, že se vzdá práva vlastníka, obzvláště pak práva kontroly nad ekonomickými, politickými a kulturními zdroji společnosti. Moc komunistické strany do velké míry znamená vlastnění společenského bohatství. Kdyby neexistovaly faktické výhody, lidé by neměli zájem honit se za mocí. Lidé se vždy pachtí za osobním prospěchem. Avšak moc, tahle věcička, je časově omezená, takže ti u moci musí v době, kdy ji mají, počítat s tím, že ji jednou budou muset někomu předat. Náš otec sice nestudoval politologii, ale tento princip si velmi dobře osvojil. Co si myslíš, kdybych já a jím vychovaní následníci nepřevzali moc, tak by si v důchodu v nejlepším případě užíval politikou vymezeného postavení a ještě by musel dávat pozor, aby někomu nešlápl na kuří oko.

Tuhle záležitost otec na veřejnosti nikdy nekomentoval, ale když jsem se jednou vrátil domů na návštěvu a trochu s ním popil, po několika kalíšcích mao-tchaje se podíval kolem dokola, zda někdo neposlouchá a tichým hlasem mi řekl: „Kurvafix, kam se hrabeš na své dva mladší bratry, jeden je v úřadě jako ryba ve vodě a druhý legálně bohatne. A ty budeš do smrti knihomolem. Kdyby sis to rozmyslel, vrať se domů, zajistím ti, abys dostal funkci. Tady se dá pohodlně dělat cokoliv.“ Když to dořekl, temně se rozesmál. Bylo vidět, že se otec cítí poněkud nesvůj, že už nemůže sám zastávat úřad, ale na druhé straně mu úspěchy jeho potomků přinášely plné uspokojení. Pořád jsem však měl pocit, že ten jeho smích plný otcovské lásky se až příliš podobá kradmému pochechtávání mazaných rolníků, když jej osídili o jeho majetek.

Vztah otce s tetou Süe byl celkem dobrý. Lidé se u staršího muže a mladé manželky vždycky obávají, kdy vlny mládí takovéto ženušky potlačované soužitím se starým pánem bez mladistvého elánu, protrhnou tuto hráz a přelejí se ven. Takovéto problémy však náš otec zřejmě neměl. Teta Süe nedávno mé ženě, která ji jakožto nevlastní snacha byla věkově blízko, tajemně vyprávěla o jeho neukojitelné touze. „Fakt nevím, co to do něj vjelo, čím je starší, tím líp mu to jde, vlastně co odešel do důchodu, chce to každý den. Už to nemůžu vydržet. A co jeho syn, je taky takový? Jestli je to dědičné, tak je přiznít se do rodiny Jü opravdu neštěstí.“ Když to má žena uslyšela, zrudla a nevěděla, jak na otázku této v rodinné hierarchii výše postavené ženy odpovědět. Když mi to večer po našem milování vyprávěla, ještě jsem cítil, jak jí hoří tváře. Ale z osobní zkušenosti nás mladých a zdravých členů další generace rodiny Jü se dá říci, že teta Süe poněkud přeháněla, anebo si tímto podivným způsobem musela dokazovat, že její volba byla správná. Možná také byla hrdá, jak dokáže ve starém pánovi vybudit jeho milostný potenciál. O těchto úvahách jsem však s manželkou nemluvil, nechtěl jsem s vlastní ženou rozebírat tyto záležitosti starších, zvláště když jsme leželi nazí v posteli.

I když otcův drahocenný meč nejevil známky opotřebení, teta Süe s ním nechtěla mít dítě. Prý proto, že otcovi nejstarší dva synové, tedy já a mladší bratr Kao Ping, už mají starší děti a kdyby i ona porodila, těžko by si k jejímu potomkovi vytvořily nějaký bližší citový vztah. I když to zřejmě nebyl ten pravý důvod, já i mladší bratr jsme jí za něj byli vděční. Nikdo z nás nechtěl, aby naše děti musely nazývat o mnoho mladší dítě mého otce strýčku nebo teto. Teta Süe tedy otci nevyrobila další generaci revolucionářů, ale to nijak neovlivnilo péči, kterou věnoval její rodině. Dobře věděl, že než mu dala své panenské tělo, oddálila svou cestu k manželství kvůli svým sourozencům, a tak ať už byl ve funkci či nikoliv, záležitosti rodiny tety Süe vždy řešil osobně. Pod jeho dohledem její mladší bratr, který absolvoval jen střední školu, pokračoval ve studiu na stranické škole a pak se stal místostarostou jedné z městských částí. Druhého mladšího bratra přemístil z továrny do městského výboru Komunistického svazu mládeže do funkce vedoucího oddělení mladých dělníků. Třetího mladšího bratra dosadil do odborů jako zástupce ředitele kanceláře. Čtvrtého a pátého mladšího bratra pak poslal studovat na univerzitu v našem městě. V pořadí šestý nejmladší sourozenec, její sestra, po ukončení nižší střední školy už nechtěla studovat, a tak šla dělat pokladnici na správu parku. To vše vystačilo, aby teta Süe byla otci vděčná.

Otec byl všude respektován a i v práci pro věc revoluce měl své nástupce. Spokojeně si užíval stáří. Když však dospěl ke sklonku života, začal se kdovíproč vyžívat v diskusích se svými syny o jeho rodičích a o tom, proč se několik desetiletí nevrátil do své rodné vesnice. Jednou, když jsme si po jídle povídali, otec nečekaně řekl, že za celý svůj život děkuje Jü Čchao-lungovi. Kdyby jej Jü Čchao-lung nepřivedl k hazardu, hlídal by si těch svých pár desítek mou půdy a po osvobození by se stal statkářem. Kdyby ho Jü Čchao-lung surově nezmlátil, když mu sebral ty věci, nezapálil by jeho dům, neutekl by pryč z vesnice a nepřipojil by se k revoluci. Kdyby to Jü Čchao-lung nezařídil, nevzal by si mou mámu a nebyl bych tu já. Když se dívali na otcovu zasmušilou, starou tvář, mladší bratr a podřízení jej ponoukali, aby se zajel podívat do svého starého domova nebo aby pozval své blízké rodáky k sobě na návštěvu. Vždy však na to bez zábran opáčil, že revolucionář je doma všude a kašle na takovéto city.

Já jsem však věděl, že v duchu určitě nadává: „Kurvafix, vždyť rodina Jü mně nikdy ani nepovažovala za člověka.“

5.

Otec umírá.

Jeho stále oteklejší tělo sice mohlo vzbuzovat různé iluze, ale všichni, kteří jej znali věděli, že všechny jeho orgány již byly postiženy nevratnými chorobnými změnami.

Spolu s dalšími shromážděnými v nemocničním pokoji jsme čekali na jeho skon.

Kancelář městského výboru dodala smuteční řeč, kterou pro otce připravili. Proslov schválený otcovým bývalým tajemníkem a nyníjším předsedou městského stranického výboru vysoce hodnotil jeho zásluhy. Právilo se v něm, že otec pocházel z chudobné rodiny, v mládí se na protest proti útlaku statkáře přidal k revoluci,

sloužil jako člen partyzánského oddílu a zástupce velitele. Po osvobození se stal velitelem okresního úřadu veřejné bezpečnosti, tajemníkem okresního výboru strany, oblastním zmocněncem. V období kulturní revoluce byl napadán, po jejím ukončení byl jmenován předsedou městského výboru strany. Sám aktivně odstoupil do druhé linie, aby podpořil zrušení doživotních funkcí vůdců a stal se předsedou poradního výboru. Nakonec mu byly přiznány výsady poddůstojníka armády. Byl to loajální komunistický bojovník, skvělý místní vůdce, dobrý syn čínského lidu...

BIBLIOGRAFIE JAROMÍRA VOCHALY

**Martina Frolíková, Michaela Frydrychová, Kateřina Klánicová,
David Pospíšil, Kateřina Sovíčková¹**

VOCHALA Jaromír – český sinolog

narozen 24. září 1927 Janovice-Bystré (okres Frýdek-Místek)

Po ukončení studia na měšťanské škole ve Frýdlantě nad Ostravicí studoval v letech 1942–1945 na učňovské škole (strojní zámečnick) a 1949 maturoval na Obchodní akademii v Českém Těšíně. V roce 1952 odjel na stipendium do ČLR studovat zahraniční obchod a po změně studijního oboru byl přijat na fakultu čínského jazyka a literatury Pekingské univerzity, kterou absolvoval v roce 1958. Během studia uzavřel manželství s čínskou studentkou Wang Ruzhen (Žu-čen Vochalová). Roku 1958 získal nostrifikační titul promováný filolog; v roce 1969 mu byl na filozofické fakultě Univerzity Karlovy udělen titul PhDr. a vědecká hodnost CSc., v roce 1990 byl jmenován docentem pro obor sinologie a v roce 2011 mu byl udělen vědecký titul doktor věd.

Po návratu z Číny pracoval v letech 1958–1960 v kursu pro zahraniční studenty při Vysoké škole ekonomické v Praze jako učitel češtiny. V roce 1960 byl přijat jako asistent čínštiny na katedru věd o zemích Asie a Afriky filozofické fakulty Univerzity Karlovy a v roce 1962 byl jmenován odborným asistentem. Po roce 1970 mu byl z politických důvodů, zejména pro nesouhlas se „vstupem“ vojsk Varšavské smlouvy do Československa, na dalších dvacet let znemožněn kvalifikační postup, i když měl požadovanou vědeckou hodnost a ve své vědecko-pedagogické činnosti plnil úkoly na úrovni docenta a profesora. Docentem byl jmenován až v roce 1990 a krátce nato odešel do důchodu.

Ve své vědecké činnosti se zabývá zejména různými stránkami současného i klasického čínského jazyka a speciálně problémy čínského písma na rovině teoretické i aplikované. Usiluje o nové badatelské přístupy ke studiu čínštiny, dokládá nutnost analýzy různých jazykových jevů nejen na rovině lingvistické, ale i na rovině grafolingvistické, která vzhledem k ideografickému typu čínského písma má zejména pro zkoumání povahy čínského slova a čínského morfému zásadní význam. Aplikací systémového pohledu na předmět zkoumání a důrazem na analýzu syntagmaticko-paradigmatických vztahů jazykových jednotek čínštiny naznačuje nové možnosti explikace složitých problémů čínské gramatiky, lexikografie i frazeologie. Příspěvkem k systematickému popisu minimálních grafických jednotek čínského znakového písma, jejich kombinatorních zvláštností i funkčních aspektů je jeho monografie *Chinese Writing System*. Pokusem o nové přístupy v oblasti lexikografie je jeho *Stručný*

---

¹ Autoři nejsou uvedeni podle významu, jímž přispěli ke vzniku tohoto textu, nýbrž abecedně vzestupně podle iniciály svého příjmení.

čínsko-český a česko-čínský slovník (1997), kde ve zpracování a výstavbě slovníkových hesel systémově řeší závažný problém základních typologických a funkčních odlišností mezi oběma jazyky ve slovnědruhové charakteristice heslového slova.

Během svého působení na oboru sinologie na filozofické fakultě Univerzity Karlovy se věnoval otázkám modernizace jazykové výuky. Na základě analýzy čínského grafemického systému vypracoval nové metodické postupy ve výuce čínskému znakovému písmu, jejichž teoretická východiska i praktické postupy popsal v mnoha článcích, publikovaných u nás i v zahraničí (mj. také v Číně, např. v jazykovědném časopise *Yuyan Jiaoxue Yu Yanjiu* [Jazyková výuka a zkoumání jazyka]). Moderní metodické postupy aplikoval v řadě vysokoškolských učebních textů, věnovaných výuce čínskému jazyku a znakovému písmu (audioorální kurzy, tlumočnická cvičení, *Úvod do čínského, japonského a korejského písma* ap.), a zejména pak v připravované vysokoškolské učebnici *Základy současné čínštiny*, která zatím zůstává v rukopise. Věnoval se i klasické čínštině a jeho *Úvod do gramatiky klasické čínštiny* (spoluautor Ž. Vochalová) byl ve spolupráci s německým sinologem prof. K. Kadenem přepracován a přeložen do němčiny.

Vedle svého hlavního lingvistického zaměření se věnuje i překladatelské činnosti (od 1961 byl členem překladatelské sekce Svazu čs. spisovatelů). Do čínštiny přeložil *Krále Lávrů* K. H. Borovského, do češtiny přeložil několik děl moderních čínských prozaiků (Mao Tun, Čang Tchien-i aj.) a výbor ze staré čínské lidové poezie pod názvem *Zpěvy od Žluté řeky*, který vyšel ve dvou vydáních (1986 a 1987) a 1987 získal cenu vydavatelství Práce.² Nemenší čtenářský ohlas vzbudil jeho překlad Čchü Jüana a Kofuciových *Sebraných výroků*, k nimž připojil i *Střední míru* a *Veliké učení*. V roce 2004 obdržel čestné uznání porotou soutěže organizované Jednotou tlumočnicků a překladatelů *Slovník roku* za *Čínsko-český česko-čínský slovník*. V roce 2017 mu ministr kultury za jeho vědecko-pedagogickou činnost udělil ocenění *Artis Bohemiae Amicis* (Přátelé českého umění).

[A]	odborné články	articles
[C]	kapitoly v knihách a sbornících	chapters in monographs and collections
[E]	redakce	edition
[M]	monografie	monographs
[N]	nekrolog	obituary
[R]	recenze	reviews
[S]	slovníky	dictionaries
[T]	literární překlady	translations of literary works
[U]	učebnice	textbooks

² Čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté. Praha 1999, ss. 513–514.

1953

- [T] Ó, jak voní koláčky. *Nový Orient* 1953, 8, 10, s. 158.

1957

- [C] Wu He 吴和 Jaromír Vochala: Relie huanying Zhongguo de pinyin zimu 热烈欢迎中国的拼音字母 Vřele vítáme čínskou abecedu pinyin. In *Wenzi Gaige Pinyin Fang'an Cao'an Taolunji, diyi ji* 文字改革拼音方案草案讨论, 集第一辑 *Sborník diskusních příspěvků k návrhu čínské abecedy*, 1. sv. Peking: Wenzhi Gaige Chubanshe 1957, ss. 181–182.

1959

- [T] Wu He 吴和 Jaromír Vochala: Ka. Ha. Baoluofusiji 卡·哈·鲍罗夫斯基 Borovský, Karel Havlíček: *Lafula Guowang* 拉夫腊国王 *Král Lávra*. Šanghaj: Shaonian Ertong Chubanshe 1959.

1960

- [T] Lu Ču-kuo: *Pirátské hnízdo*. Praha: Naše vojsko 1960.
[T] Mao Tun: *V tygři tlamě*. Praha: Naše vojsko 1960.

1963

- [R] Lao Še – Konec slavného kopiníka. *Nový Orient* 1963, 18, 7, s. 223.
[T] Mao Tun: Před zastavárnou. In *Jarní hedvábníci*. Praha: SNKL 1963.

1964

- [A] A contribution to the problem of delimiting grammatical and lexical meaning of elementary linguistic units in Chinese. *Archiv orientální* 1964, 32, ss. 403–427.
[A] Modernizace jazykové výuky, její předpoklady a perspektivy na katedře věd o zemích Asie a Ariky Filosofické fakulty Karlovy university. *Zprávy Československé společnosti orientalistické při ČSAV* 1964, V, 1, ss. 26–30.

1965

- [U] s Žu-čen Vochalovou: *Čínská konverzace I*. Praha: SPN 1965.
[A] O modernizaci výuky orientálních jazyků. *Nový Orient* 1965, 20, 2, s. 63.

1966

- [U] s Žu-čen Vochalovou: *Čítanka čínských novinových textů*. Praha: SPN 1966.
[T] s I. Lewitovou: Chang Tien-i 张天翼: 华威先生 Mr. Hua Wei. *New Orient* 1966, 4, ss. 123–126.

1967

- [U] s Žu-čen Vochalovou: *Čínská konverzace II*. Praha: SPN 1967.
[A] Čínská osobní jména. *Nový Orient* 1967, 22, 5, ss. 146–147.
[A] Some remarks on the analysis of Chinese characters. *Monumenta Serica, Journal of Oriental Studies* 1967, XXVI, ss. 42–46.

[T] Mao Tun: *Rozklad*. Praha: Odeon 1967.³

1968

- [C] s Miroslavem Novákem: The problem of effective character-writing. In Král, Oldřich and Vlasta Hilská (ed.): *Charles University on Far Eastern Culture*. Praha: Universita Karlova 1968, s. 103–116.
- [C] On the nature of Chinese characters. In Král, Oldřich and Vlasta Hilská (ed.): *Charles University on Far Eastern Culture*. Praha: Universita Karlova 1968, ss. 117–148.
- [R] K šedesátinám Dr. Jarmily Kalouskové. *Nový Orient* 1968, 23, 9, s. 257.

1970

- [A] s Jarmilou Kalouskovou: Čínština o sobě a čínština pro nás. *Nový Orient* 1970, 25, 5, ss. 144–148.

1971

- [U] s Žu-čen Vochalovou: *Kurs současné čínštiny I – textová část*. Praha: Universita Karlova 1971.
- [C] A remark to the synchronic analysis of Chinese writing. In *Papers presented to the XXI International Congress of Chinese Studies, Senigallia, 7–13th September 1969*. Roma: Istituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente; Napoli: Istituto Universitario Orientale 1971, ss. 257–263.

1972

- [U] s Žu-čen Vochalovou: *Kurs současné čínštiny II – mluvnice*. Praha: SPN 1972.
- [C] Formal aspects of the Chinese graphemic system. In Petráček, Karel (ed.): *New Methods of Analysis in Oriental and African Studies. Studia Orientalia Pragensia V*. Praha: Charles University 1972, ss. 25–36.
- [T] Čang Tchien-i, Pomsta. *Světová literatura* 1972, 6, ss. 231–240.
- [T] Čang Tchien-i. Pan Chua Wej. *Světová literatura* 1972, 6, ss. 240–243.
- [T] Čang Tchien-i. Buddhova moc. *Světová literatura* 1972, 6, ss. 244–251.

1975

- [U] s Miroslavem Novákem a Vladimírem Puckem: *Úvod do čínského, japonského a korejského písma I – Vznik a vývoj*. 1. vyd. Praha: SPN 1975.
- [U] s Miroslavem Novákem a Vladimírem Puckem: *Úvod do čínského, japonského a korejského písma II – Praktický kurs*. 1. vyd. Praha: SPN 1975.

1976

- [U] s Žu-čen Vochalovou: *Úvod do gramatiky klasické čínštiny*. Praha: SPN 1976.

---

³ První vydání pod názvem *V tygří tlamě* (Praha: Naše vojsko 1960). Druhé opravené vydání pod titulem *Rozklad* (Praha: Odeon 1967).

1979

- [C] Specificity of monosyllabic denominations in Chinese semantic and graphemic systems. In *Asian and African Linguistic Studies. Studia Orientalia Pragensia IX*. Praha: Univerzita Karlova 1979, ss. 157–202.

1980

- [U] s Žu-čen Vochalovou: *Základní kurs současné čínštiny I–III*. Praha: SPN 1980.
[U] s Žu-čen Vochalovou: *Základní kurs současné čínštiny IV – Audioorální kurs*. Praha: SPN 1980.

1981

- [A] The specific features of Chinese characters and some of the problems involved in their reform. *Archiv orientální* 1981, 49, ss. 45–54.

1982

- [A] Metodické inovace v jazykové výuce na katedře věd o zemích Asie a Afriky. *Modernizace výuky a didaktická technika. Bulletin FF UK* 1981–82, 2, ss. 24–28.

1985

- [E] *Asian and African Linguistic Studies II. Studia Orientalia Pragensia XIV*. Praha: Univerzita Karlova 1985.
[U] s Věnou Hrdličkovou: *Úvod do studia sinologie – filologická část*. Praha: SPN 1985.
[C] s Žu-čen Vochalovou: Some remarks towards new phraseological expressions in Modern Chinese. Vochala, Jaromír (ed.): *Asian and African Linguistic Studies II. Studia Orientalia Pragensia XIV*. Praha: Univerzita Karlova, 1985, ss. 2–13.
[C] Chinese characters and the problems of the science of script. *Acta Universitatis Carolinae. Philologica 3. Phonetica Pragensia VII*. Praha: Univerzita Karlova, 1985, ss. 121–138.
[C] Průpravná fonetická cvičení. In Vacek, Jaroslav (a kol.): *Tlumočnická cvičení. Vybrané reálie ČSSR (česká část)*. Praha: SPN 1985, ss. 9–55, 87–92, 107–112.

1986

- [M] *Chinese Writing System: Minimal Graphic Units*. Praha: Univerzita Karlova 1986.
[C] Ya. Wohala 雅·沃哈拉 J. Vochala: Hanyu jiaoxuezhong de Hanzi wenti 汉语教学中的汉字问题 Problémy čínských znaků ve výuce čínštiny. *Yuyan Jiaoxue yu Yanjiu 语言教学与研究 Výuka a zkoumání jazyků* 1986, 3, ss. 104–108.
[T] *Zpěvy od Žluté řeky. Výbor ze staré čínské lidové poezie*. 1. vyd. Praha: Práce 1986.
[T] Odkudsi z ostrůvku. *Výběr z neznámějších knih 2*. 1. vyd. Praha: Knižní velkoobchod 1986, s. 49.
[C] Ya. Wohala 雅·沃哈拉 J. Vochala: 基础阶段的汉字, 语音和语法教学 Výuka čínskému písmu, čínské fonetice a gramatice v základní etapě. In 第一届国际

汉语教学讨论会文选、北京语言学院出版社 *Vybrané příspěvky z 1. mezinárodního sympozia o výuce čínštiny*. Peking: Beijing Yuyan Xueyuan Chubanshe 1986, ss. 595–598.

1987

- [C] A few notes to the analysis of the Chinese writing system. In *Problemy jazykův Azji i Afryki*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1987, ss. 127–129.
- [A] Mantan Hanyu yusu de tezheng 漫谈汉语语素的特征 K zvláštnostem morfému v čínštině. *Zhongguo Yuwen* 中国语文 *Čínský jazyk* 1987, 2, ss. 93–100.
- [T] *Zpěvy od Žluté řeky. Výbor ze staré čínské lidové poezie*. 2. vyd. Praha: Práce 1987.
- [T] Odkudsi z ostrůvku. *Výběr z nejznámějších knih* 2. 2. vyd. Praha: Knižní velkoobchod 1987, s. 49.

1988

- [C] A note on Chinese syntax. In *Asian and African Linguistic Studies III. Studia Orientalia Pragensia XVII*. Praha: Univerzita Karlova 1988, ss. 127–139,
- [C] se Zdeňkem Zastávkou: Klasifikace tahových prvků pro popis grafických jednotek čínského znakového písma. In *K otázkám společenského vědomí: K počtě 65. narozenin prof. RSDr. Václava Rába, CSc.* Praha: Univerzita Karlova 1988, ss. 103–115.
- [U] s Žu-čen Vochalovou: *Základní kurs současné čínštiny I–III*. 2. vyd. Praha: SPN 1988.
- [U] s Žu-čen Vochalovou: *Základní kurs současné čínštiny IV – Audioorální kurs*. 2. vyd. Praha: SPN 1988.

1989

- [U] s Miroslavem Novákem a Vladimírem Puckem: *Úvod do čínského, japonského a korejského písma I – Vznik a vývoj*. 2. vyd. Praha: SPN 1989.
- [U] s Miroslavem Novákem a Vladimírem Puckem: *Úvod do čínského, japonského a korejského písma II – Praktický kurs*. 2. vyd. Praha: SPN 1989.
- [U] s Věnou Hrdličkovou: *Úvod do studia sinologie – filologická část*. 2. vyd. Praha: SPN 1989.

1990

- [M] s Žu-čen Vochalovou: *Einführung in die Grammatik des klassischen Chinesisch*. Leipzig: Verlag Enzyklopädie 1990.
- [M] s Žu-čen Vochalovou: *Verbo-nominal phrasemes in Modern Chinese*. Praha: Karolinum 1990.

1991

- [U] s Žu-čen Vochalovou: *Audioorální a tlumočnická cvičení z čínského jazyka*. Praha: Univerzita Karlova 1991.

1997

- [U] s Cong Linem a Žu-čen Vochalovou: *Audioorální a tlumočnická cvičení z čínské jazyka 1*. Praha: Karolinum 1991.
- [S] *Stručný čínsko-český a česko-čínský slovník*. Praha: SPN 1997.

1999

- [C] Čínský přepis pinyin a jeho užití v češtině. In *Transkripce čínštiny, sborník statí*. Praha: Česko-čínská společnost 1999, ss. 33–39.

2003

- [S] *Čínsko-český, česko-čínský slovník*. Voznice: Leda 2003.

2004

- [M] Čchü Jüan: *Z Čchuských písní*. Praha: BB art 2004.
- [T] Setkání. In *Nejkrásnější díla literatury staré Číny*. Praha: Velvyslanectví Čínské lidové republiky v České republice 2004, s. 14.

2006

- [T] Broskvůňko. In Olivová, Lucie (ed.): *Klenoty čínské literatury*. Praha: Portál 2006, s. 16.
- [T] Prosím tě. In Olivová, Lucie (ed.): *Klenoty čínské literatury*. Praha: Portál 2006, s. 16.
- [T] Chuské písně: Horská víla, Setkání s hořkostí. In Olivová, Lucie (ed.): *Klenoty čínské literatury*. Praha: Portál 2006, ss. 17–20.
- [T] Lidové písně yuefu: Letí pávi, Píseň o Mulan. In Olivová, Lucie (ed.): *Klenoty čínské literatury*. Praha: Portál, 2006, ss. 67–74.

2009

- [M] *Konfucius v zrcadle Sebraných výroků*. Praha: Academia 2009.
- [T] Sebrané výroky. In Vochala, Jaromír: *Konfucius v zrcadle Sebraných výroků*. Praha: Academia 2009, ss. 19–121.
- [T] Střední míra. In Vochala, Jaromír: *Konfucius v zrcadle Sebraných výroků*. Praha: Academia 2009, ss. 421–445.
- [T] Veliké učení. In Vochala, Jaromír: *Konfucius v zrcadle Sebraných výroků*. Praha: Academia 2009, ss. 446–458.

2014

- [R] K devadesátinám doc. PhDr. Věny Hrdličkové CSc. *Fénix* 2014, 2, ss. 4–6.
- [T] Odkudsi z ostrůvku. *Výběr z nejznámějších knih* 2. 3. vyd. Praha: Vyšehrad 2014, s. 92.

2018

- [N] Vzpomínka na Mirka Strouhala. *Fénix* 2018, 1, ss. 55–58.